

TCE™
TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETLERİNİN
KIBRIS POLİTİKALARI VE KAMUOYUNA
YANSIMALARI
(1955-1964)

AYHAN CANKUT

 manas
YAYINCILIK

Aralık-2015 / ELAZIĞ

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETLERİNİN
KIBRIS POLİTİKALARI VE KAMUOYUNA
YANSIMALARI
(1955-1964)**

TCE™

**MANAS YAYINLARI NO: 65
ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ DİZİSİ - NO: 40**

**Dizgi ve Sayfa Düzeni
Recep BAĞCI**

**Baskı:
Sistem Ofset ve Matbaacılık
Strazburg Cad. No: 7/A
Tlf: (0 0312) 2291881-Sıhhiye/ANKARA**

Aralık - 2015/ 1000 Adet

ISBN: 978-975-6089-66-8

**Nailbey Mah. Vali Fahribey Cad.
Huzur İş Merkezi No: 1 Kat:5/14- ELAZIĞ
Tlf / Belgegeçer:(0 424) 237 13 15
e posta: manasyayincilik@hotmail.com
www.manasyayincilik.com**

İÇİNDEKİLER

		
ÖNSÖZ		5
SUNUŞ		7
KISALTMALAR		9
GİRİŞ		11

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KIBRIS TARİHİ VE KIBRIS MESELESİNİN ALTINDA YATAN GERÇEKLER	15
1.1. Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış.....	15
1.2. Kıbrıs'ın Türkiye Açısından Önemi.....	18
1.3. Kıbrıs Meselesinin Altında Yatan Gerçekler.....	23
1.3.1. Megali İdea Nedir ve Nasıl Ortaya Çıkmıştır.....	23
1.3.2. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı İlhak Politikası; Enosis.....	28
1.4. Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimi Döneminde Yunanistan'ın Enosis Girişimleri ve Türklerin Tutumu (1878-1949).....	31
1.4.1. Kıbrıs Türklerinin 1948 ve 1949 Mitingleri.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

2. KIBRIS MESELESİNİN ULUSLARARASI HALE GELMESİ VE TÜRKİYE'NİN TUTUMU	41
2.1. Meselenin BM Gündemine Getirilme Çabaları ve 1950 - 1954 Arası Yaşanan Gelişmeler.....	41
2.2. EOKA Terör Örgütünün Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	45
2.3. Kıbrıs Meselesinin Uluslararası Hale Gelmesi.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 1955-1964 ARASINDA YAŞANAN GELİŞMELER	55
3.1. Türkiye'nin Resmen Devreye Girmesi.....	55
3.1.1. Londra Konferansı.....	87
3.1.2. 6-7 Eylül Olayları.....	94
3.2. İngiltere'nin Muhtariyet Gayretleri ve Türkiye'nin Kıbrıs'ın Mevcut Durumunun Korunması Tezini Savunması.....	101
3.3. Türkiye'nin Taksim Tezini Ortaya Koyması.....	121
3.4. Kıbrıs'ta Olayların Tırmanması ve Türk Kamuoyunda Aranan Heyecan....	143
3.4.1. Kıbrıs Türklerinin 27–28 Ocak Direnişi.....	145
3.4.2. Türk Kamuoyu Tarafından Düzenlenen Mitingler.....	152
3.4.3. Kıbrıs'ta Türk Rum Çatışmaları.....	158
3.4.4. İngiltere'nin Kıbrıs Meselesinin Çözümüne Yönelik Gayretleri.....	167
3.5. Uluslararası Çözüm (Kıbrıs Cumhuriyeti).....	175
3.5.1. Zürih ve Londra Anlaşmaları.....	176
3.5.2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanı İçin Yapılan Çalışmalar.....	182
3.5.3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanı.....	192
3.5.4. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Özellikleri.....	195
3.6. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanından Sonra Yaşanan Gelişmeler.....	199
3.6.1. Sosyoekonomik Sorunlar ve Türk Hükümeti'nin Tutumu.....	199
3.6.2. Rumların Kıbrıs'ı Rumlaştırma ve Enosis Gayretleri.....	200
3.7. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Sona Ermesine Neden Olan Gelişmeler.....	211
3.7.1. Makarios ve Rumların Anayasanın Uygulanmasını Engelleme Gayretleri.....	211
3.7.2. Kıbrıs'ta Şiddet Hareketlerinin Yeniden Başlaması.....	224
3.8. 1964 Yılında Yaşanan Gelişmeler ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Fiilen Sona Ermesi.....	231
3.8.1. III. Londra Konferansı.....	233
3.8.2. Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs Meselesine Müdahalesi.....	240
SONUÇ VE ÖNERİLER	255
KAYNAKLAR	261
ÖZGEÇMİŞ	268

ÖN SÖZ

1571 yılından itibaren Osmanlı hâkimiyetinde olanTM Kıbrıs, 1878’de fiili olarak İngiltere kontrolüne girmiş, 1914’te de İngiltere’nin resmi işgal ve ilhakına maruz kalmıştı. Lozan Antlaşması’nda Türkiye’nin buradaki egemenlik hakkından vazgeçmesiyle fiili durum hukuki zemine oturtulmuştu. Bu gelişmeden sonra, Türkiye’nin Kıbrıs’ı hatırlaması yıllar aldı. Ada’daki gelişmelere ilgi duyması, Ada Rumlarının Yunanistan’a ilhak isteği, “Enosis”in gerçekleştirilmesi çabalarına denk düştü. Türkiye, bir bakıma emrivakilerle bu meselenin içine çekildi.

1950’li yıllarda Türkiye ve Türk kamuoyunun gündemine giren mesele, aslında çok daha önceleri başlamıştı. Kıbrıs’ın Rumlaştırılması ve Yunanistan’a bağlanması konusunda Rumlar 1930’lu yıllarda faaliyetlere başlamışlardı. İlk zamanlarda İngiliz hegemonyasına karşı verilen mücadelede Türkler ve Türkiye gündemde olmamıştı. Rum-Yunan işbirliği ile Ada’da kurulan EOKA örgütü, Makarios ve Yunan Albay Grivas önderliğinde “Enosis” için her yol meşru anlayışıyla hareket etmeye başlamışlardı. Şiddet ve katliamlar da mücadele yöntemleri arasına girmişti. Bu dönemlerde Ada’daki Türklere yönelik saldırılar artarak Türk nüfusun yok edilmesi faaliyetleri de başlamıştı.

Ada Rumlarının Türklere yönelik saldırıları ve Yunanistan’a katılma çabaları, Ada’da Tür-Yunan çatışmasını ve Türklerin hukukunu koruma mücadelesine girişmelerine sebep oldu. Bu aşamalarda bile Türkiye, meseleyi üstüne mal etmeyerek, uluslararası hukukun ve kuruluşların hakemliğine havale etmişti. Ada Türklerinin ve Türk kamuoyunun duyarlılığı ve meseleyi sahiplenmesi, Türk hükümetlerinin duyarsız kalmasını önleyen etken olmuştu. Resmi çevrelere

inat, Türk milleti Kıbrıs'ı milli bir mesele olarak görmüş ve Kıbrıs Türklerini desteklemiş, hükümetleri meseleye yönlendirmişti.

Ada'da yaşayan Türkler, Rum oldubittilerine karşı çıkararak varlıklarını sürdürmek için teşkilatlanmışlar, Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'ni kurarak varlık yokluk savaşına girmişlerdi. Türkiye'nin Rumlar tarafından Türklere uygulanan vahşet ve katliamlara karşı fiili müdahalesi ancak 1974 Temmuz ayında gerçekleşebildi. 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti, 1983 yılında da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kuruldu. Bu sonuca ulaşılması Kıbrıs Türklerinin fedakârane mücadelesi, Türk kamuoyunun ve Türkiye'nin meseleye duyarlılığı sayesinde olmuştu.

Sevgili Ayhan CANKUT'un bu çalışması, Kıbrıs Türklerinin var olma mücadelesini, bu mücadelede Türkiye'nin ve Türk kamuoyunun destek ve heyecanını ele almış, Kıbrıs meselesinin Türkiye için sadece Ada Türklerini ifade etmediğini vurgulamış, Türkiye için jeopolitik önemini incelemiştir. Üzerinde çok yazılıp konuşulan bu meseleyi derli toplu bir şekilde ele almaya çalışmıştır. Alanında yeni çalışmalar ve katkılar yapması temennisiyle.

Prof. Dr. Rahmi DOĞANAY

SUNUŞ

TCE™

Türk-Yunan sorunlarının başında yer alan Kıbrıs meselesi, AB ile müzakerelerin devam ettiği şu günlerde önemini korumaktadır. Çünkü AB uyum sürecinde AB'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne şart olarak öne sürdüğü konuların başında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin resmen tanınması ve limanlar ile hava alanlarının Rum'lara açılması konuları gelmektedir.

Böylesine önemli bir konuda ne yazık ki, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti herhangi bir çözüm önerisi ortaya koymamakta, pasif olarak nitelendirebileceğimiz bir tutum izlemektedir. Diğer taraftan da Kıbrıs meselesi tam ayrıntısıyla halkımız tarafından bilinmemektedir. Bu şartlar altında meselenin kökeninin ne olduğunun, tarihsel olarak nasıl bir gelişim izlediğinin ve Kıbrıs'ın Türkiye için neden önemli olduğunun halkımıza anlatılmasının, hem geçmişte Kıbrıs'ta yaşananların daha iyi anlaşılabilmesi hem de milli şuurun beslenmesi açısından önemli katkısı olacaktır.

Ayrıca tarihten ders alınabilmesi, tarihin tekerrür etmemesi için Rum-Yunan ikilisinin ne tür oyunlar oynadıklarının ve amaçlarına ulaşmak için yaptıkları katliamların bilinmesi gerekmektedir. Diğer taraftan, dönemin Türkiye Cumhuriyeti yönetimlerinin takındığı tavır ve uyguladığı politikaların ne derece tutarlı ve etkili olduğunun ortaya konması önem arz etmektedir. Ancak bu şekilde Kıbrıs'a ve Kıbrıs davasına sahip çıkılabilir ve sağlıklı devlet politikaları geliştirilebilir. Kıbrıs meselesinin milli bir dava olduğu ve ülkesine, milletine bağlı her Türk evladının elinden geldiğince bu davaya sahip çıkması gerektiği düşüncesiyle, bu çalışmayı yapmayı bir borç bildim.

Bu çalışmam boyunca bana sağladığı her türlü destek ve kolaylıktan dolayı saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Rahmi DOĞANAY'a, hocam Prof. Dr. Erdal AÇIKSES'e, hocam Yrd. Doç. Dr. Ergünöz AKÇORA'ya ve lisansüstü eğitimim boyunca beni devamlı teşvik eden ve destekleyen sevgili eşim Kamile Mehveş ile sevgili çocuklarım Oğuzhan Ahmet ve Kübra Nur'a sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ayhan CANKUT
TCE
ELAZIĞ – 2013

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKEL: Çalışan Halkın İlerici Partisi (Rum)

BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Bkz.: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CKMP: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

CMP: Cumhuriyetçi Millet Partisi

DANE: Direnen EOKA Gençliği İdaresi (Rum)

EMAK : Kıbrıs'ı Kurtarma Cephesi (Rum)

EOKA: Etniki Organizationi Kıbrısı Akritoni (Kıbrıslı Savaşçıların
Ulusal Birliği) (Rum)

Fırtına...: Fırtına ve Şafak

GAP: Güney Doğu Anadolu Projesi

Hür. P.: Hürriyet Partisi

İngiliz Yönetiminde...: İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve
İlk Türk-Rum Kavgaları

İÜTB: İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği

KATAK: Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu

TCE™

KEM: Enosis İçin Kıbrıs Cephesi (Rum)

Kıbrıs...: Kıbrıs Meselesi 1954-1959

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin... : Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü
ve Unutulan Yıllar (1964-1974)

Kıbrıs'ta İsyân... : Kıbrıs'ta İsyân: Kıbrıs Rumlarının 1931 Enosis
İsyanı ve Kıbrıs Türklerine Etkisi

KITEMB: Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KTKF : Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

MTTB : Milli Türk Talebe Birliği

NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

PEKA : Kıbrıs Siyasi Mücadele Komitesi (Rum)

PEON : Kıbrıs Milli Gençlik Teşkilatı (Rum)

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TMGT : Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı

TMT : Türk Mukavemet Teşkilatı

TMTF : Türkiye Milli Talebe Federasyonu

100 Soru... : 100 Soruda Kıbrıs Sorunu

20. Yüzyıl... : 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980

TCE™

GİRİŞ

Türk-Yunan sorunlarının başında yer alan Kıbrıs meselesi, 1950’li yıllardan itibaren Türkiye gündeminin başında yer almakta ve Türk Dış Politikasında da önemli bir unsur olarak yerini korumaktadır. Ne yazık ki, hala çözülebilmemiş değildir. Bu meselenin çözülmesi de yakın bir gelecekte pek mümkün görünmemektedir.

Çünkü Yunanistan nasıl ki Girit’i Osmanlı Devleti’nden kopardıysa, yine aynı şekilde Avrupalı büyük devletlerin desteğini alarak, masa başı oyunları ile, aslen 1571 yılından itibaren Türk toprağı olan Kıbrıs’ı da Yunanlaştırmak gayesini gütmektedir. Ayrıca Kıbrıs konusunun, Avrupalı devletler tarafından Avrupa Birliği (AB) ile müzakereler kapsamına dâhil edilmesi, tarihin tekerrür ettiğinin bariz bir göstergesidir. Bu yüzden Kıbrıs meselesi, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) arasında müzakerelerin sürdürüldüğü bu günlerde de önemini korumaktadır.

Meselenin çözüme kavuşturulamamış olması ve uluslar arası bir vasfa bürünmüş olmasının çok çeşitli nedenleri vardır. Kıbrıs’ın Doğu Akdeniz’i ve Ortadoğu’yu kontrol eden stratejik bir konuma sahip olması nedeniyle, Akdeniz ticaretini elinde bulundurmak ve bölgedeki zengin petrol kaynakları üzerinde söz sahibi olmak isteyen devletlerin buraya hâkim olma istekleri, ada üzerinde mücadeleyi yoğunlaştırmaktadır.

Kıbrıs, yukarıda belirtilen konumundan dolayı, bölgedeki gücünü daha da artırmayı düşünen Osmanlı İmparatorluğu tarafından, 1571 yılında fethedilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun adayı fethetmesinin diğer bir sebebi de Hac yolunu kontrol altına alarak hacıların güvenliğini sağlamaktır. Buradan anlaşılacağı üzere zaman içerisinde

TCE™

ihtiyaçlar değişmiş olsa da, bölgenin kontrolünü elinde tutmak isteyen devletler için Kıbrıs hâlâ önemli bir konuma sahiptir.¹

Kıbrıs meselesi ile ilgili doğru bir kanaate varabilmek ve günümüz olaylarını doğru değerlendirebilmek için, sorunun neden ve nasıl kaynaklandığının bilinmesi ve ortaya konması gerekmektedir. Ancak böylelikle olaylar doğru değerlendirilebilir. Kıbrıs meselesi her ne kadar 1950'lerden itibaren Türk kamuoyunu meşgul etmeye başlasa da kökenleri çok eskilere, 1800'lü yılların başı, hatta 1700'lü yılların sonlarına dayanmaktadır.

Kıbrıs meselesinin temelleri, Kıbrıs'ı da Büyük Yunanistan'ın sınırları içerisinde gösteren ve 1791 yılında çizilip, 1796 yılında yayınlanan ilk "Megali İdea" haritasıyla birlikte atılmıştır.² Megali İdea düşüncesi çerçevesinde şekillenen Yunan milliyetçiliği, Kıbrıslı Rumları da etkilemiş ve Mora isyanıyla paralel olarak, Enosis amacıyla 1821 yılında Kıbrıslı Rumlar tarafından Kıbrıs'ta da bir ayaklanma hazırlığına girişilmiştir. Ancak bu girişim dönemin Valisi Küçük Mehmet Paşa tarafından eyleme dönüşmeden tespit edilerek önlenmiştir.³

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında, 4 Haziran 1878 yılında İstanbul'da imzalanan anlaşmayla adanın yönetimi geçici olarak İngilizlere devredilmiştir.⁴ Kıbrıs'ta asıl olaylar bu tarihten sonra başlamış ve giderek tırmanmıştır. Giderek tırmanan Enosis hareketleri, 1950'li yılların başında doruğa çıkmıştır.

Bu anlatılanlar ışığında Kıbrıs meselesinin başlangıcının 1974, 1963 veya 1950'ler değil, 1800'lü yıllar olduğu net olarak görülmektedir. Temelde yatan nedenin de Megali İdea kapsamında Rum-Yunan ikilisi tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan Enosis hedefi olduğu aşikârdır.

Kıbrıs meselesi, Kıbrıs Rumlarının Enosis emellerine ulaşmak amacıyla giriştikleri eylemler ile Kıbrıs Türklerinin kendilerini

1. Levent Ayabakan, **Fatin Rüştü Zorlu'nun Hayatı ve Kıbrıs Meselesi**, (Kafkas Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kars, 2007, s. 1.
2. Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, Lefkoşa, Şubat 2000, s. 1.
3. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 2.
4. Soyalp Tamçelik, **Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Geçişi (1878-1919)**, Lefkoşa, 1997, s. 17.

korumak maksadıyla ortaya koydukları karşı mücadeleler çerçevesinde gelişmiştir. Meseleye bu bakış açısıyla yaklaşırsa, daha doğru bir kanaate varılabilecektir.

Meselenin daha iyi anlaşılabilmesi için de Kıbrıs tarihinin bu yaklaşım tarzıyla incelenmesi, Megali İdea ile Enosis'in ne manaya geldiğinin iyi kavranması ve olayların bu çerçevede değerlendirilmesi uygun olacaktır. Bu maksatla araştırmamızın başlangıcında kısaca Kıbrıs tarihi ile Megali İdea ve Enosis kavramlarına değinilmiştir.

Kıbrıs Türkleri 1955 yılından itibaren EOKA terör örgütünün katliamlarına maruz kalmaya başlamışlardır. Ne yazık ki Türk Hükümetleri ancak bu tarihten itibaren Kıbrıs meselesini sahiplenmeye başlamışlardır. Giderek artan Rum saldırıları, Türkiye'nin girişimleri ve Yunanistan ile ortak bir noktada anlaşması üzerine geçici olarak durdurulmuştur. Bu süreçte Zürih ve Londra Antlaşmaları imzalanmıştır. Yapılan antlaşmalar sonucunda 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Kurulan cumhuriyet fazla uzun ömürlü olmamış, Rumların 21 Aralık 1963 tarihinden itibaren "Akritas" adını verdikleri soykırım planını devreye sokmaları üzerine son bulmuştur.

1 Ocak 1964'te de Makarios, 1960 Anlaşmalarını tek yanlı olarak feshettiğini açıklamıştır. Cumhuriyet ortadan kalkmış, Kıbrıs fiilen Rumların egemen olduğu bir ada durumuna gelmiştir. Türkler küçük bölgelere sıkışıp kalmışlar, Türkiye ile ulaşım bağlantıları kesilmiştir. Bu çok zor koşullar altında bile Kıbrıs Türkleri kendi bağımsız yönetimleri olan Kıbrıs Türk Yönetimini kurmuşlar ve sahip oldukları sınırlı olanaklarla Rumlara karşı direnmişlerdir. Bu "Kıbrıs Türkünün Varoluş Mücadelesi"dir. Bu tarihten itibaren BM'de bugün hala kapanmayan yeni bir Kıbrıs Dosyası açılmıştır.⁵

BM Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964'te aldığı bir kararla, Kıbrıs'ta barışın korunması maksadıyla BM Barış Gücü kurulması ve bir arabulucu tayin edilmesi istenirken, Kıbrıs Hükümet'inden de şiddet ve kan dökülmesini önleyici her türlü önlemi alması istenmiştir.⁶ Ancak Barış Gücü'nün Ada'ya gelişi, eski yasal düzeyi sağlayama-

5. Erol Manisalı, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, İstanbul, 2000, s. 41-42.

6. Sebahattin İsmail, **Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve Unutulan Yıllar (1964-1974)**, İstanbul, 1992, s. 128.

mıştır. Ada fiilen Rum yönetiminin işgali altına girmiştir. Yunanistan ise Rumların Türklere saldırılarını ve bütün cumhuriyet kurumlarını ortadan kaldırmalarını “bir iç mesele” olarak nitelendirmiş ve dışarıdan müdahaleye gerek olmadığını savunmuştur.⁷

BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan bu karar, Türkiye ve Kıbrıslı Türkler aleyhine Batılı devletler tarafından günümüzde de halen sürdürülmekte olan yanlış ve haksız tutumun başlangıcı olmuştur. Türk tarafı gibi, Cumhuriyet’in ortaklarından sadece bir tanesi olmasına ve Ada yönetiminden Türkleri zorla uzaklaştırarak hâkimiyeti ele geçirmesine rağmen, Rum tarafı Kıbrıs’ın meşru yönetimi olarak kabul edilmeye başlanmıştır. BM Güvenlik Konseyi’nin bu yanlış ve haksız tutumu karşısında, dönemin Türk Hükümeti, hem gerekli direnci gösterememiş, hem de bu durumun ileride yol açacağı büyük sorunları görememiş ve bu etkisiz tavrı neticesinde Türkiye’nin ulusal çıkarlarını koruyamamıştır. Kıbrıs Türk halkı ise, 1974’e kadar sürecek olan zorlu ve kanlı bir süreci yaşamak zorunda kalmıştır.

Üzerinden yaklaşık yarım asır geçmesine rağmen, Rum tarafı hala uzlaşmaz ve yüzüstü tutumunu sürdürmekte, kendisinin Kıbrıs’ın tek ve meşru hâkimi olduğu iddiasını sürdürmektedir. Ne yazık ki aynı yüzüstülüğü Avrupalı devletler de yapmakta, AB kısılcığında Türkiye’ye baskı uygulamakta ve Rumların haksız oldubittisinin tanınmasını istemektedir.

Kıbrıs’ta hakkaniyetli bir çözüme kavuşulabilmesi için haklılığımızın ortaya konması gerekmektedir. Bunu öncelikle kendi kamuoyumuza anlatmamız lazımdır. Ancak bu sağlanırsa sağlıklı politikalar geliştirilebilir ve topyekûn olarak Kıbrıs davasına sahip çıkılabilir.

Bu yaklaşım tarzı gereği, Rum vahşetinin başladığı ve aynı zamanda Kıbrıs Meselesi’nin Türkiye’nin resmen gündemine oturduğu tarih olan 1955 ile Kıbrıs Cumhuriyeti’nin yine Rumların kanlı eylemleri sonucu yıkılış tarihi olan 1964 arasındaki gelişmeler, araştırmamızın ana konusunu teşkil etmektedir. Belirtilen bu tarihler arasında Türkiye Cumhuriyeti’nin uyguladığı Kıbrıs politikası ve Türk kamuoyuna yansımaları incelenerek bir değerlendirme yapılmaya gayret edilmiştir.

7. E. Manisalı, a.g.e., s. 41.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KIBRIS TARİHİ VE KIBRIS MESELESİNİN ALTINDA YATAN GERÇEKLER

1.1. Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış

Kıbrıs, stratejik önemi nedeniyle tarih boyunca sürekli el değiştirmiştir. Mısırlılar, Hititler, Akalar, Dorlar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Romalılar, Araplar, Lüzinyanlar (Fransızlar), Cenevizliler, Venedikliler (İtalyanlar), Osmanlılar, İngilizler Kıbrıs'tan gelip geçmişlerdir.⁸

İlk Çağ'dan Osmanlıların fethine kadar Kıbrıs adasının egemenliğini elinde bulunduran devletler ve egemenlik süreleri Tablo-1'dedir.⁹

Tablo 1. Tarihte Kıbrıs'a Egemen Olan Devletler

Adaya Egemen Olan Devlet	İdareyi Sürdürdükleri Yıllar	Süre (Yıl)
Mısırlılar	M.Ö. 1450-1320	130
Hititler	M.Ö. 1320-1265	55
Mısırlılar	M.Ö. 1265-1000	265
Fenikeliler	M.Ö. 1000-709	291
Asurlular	M.Ö. 709-669	40
Bağımsız Krallık	M.Ö. 669-588	81
Mısırlılar	M.Ö. 588-525	63
Persler (İran)	M.Ö. 525-333	192
Makedonya Krallığı	M.Ö. 333-301	32
Mısır'daki Ptolemaios Devleti	M.Ö. 301-59	242
Roma İmparatorluğu	M.Ö. 59-M.S. 395	454
Doğu Roma (Bizans)	M.S. 395-806	411
Müslüman Halifeler	M.S. 806-964	158
Bizans	M.S. 964-1191	227
Aslan Yürekli Richard ve Templier Şövalyeleri	"M.S. 1191-1192	1
Lusingyanlar	M.S. 1192-1489	297
Venedikliler	M.S. 1489-1570	82
Osmanlı Devleti	M.S. 1571-1878	307

8. İsmail Bozkurt, "Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", *Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)*, Kısım 2, Ankara, 2001, s. 9.

9. Erdal Yurdakul, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılâplarının Kıbrıs'ta Uygulanması*, Ankara, 2002, s. 11.

Ada'nın Venedik korsanlarının denetiminde bulunması, Akdeniz'de üstünlüğünü ortaya koymaya başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nu rahatsız ediyordu. Bu yüzden Kıbrıs'ın fethinin zorunlu olduğuna inanan II. Sultan Selim'in fermanıyla, 1 Temmuz 1570'de başlayan ilk çıkarma, 1 Ağustos 1571'de kesin olarak sonuçlandırılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu 1571'de Ada'yı aldığı zaman Ada'da Katolikler hâkimdi. Ortodokslar Katoliklerin büyük baskısı altında, özgürlükten yoksun olduklarından, Türklerin Kıbrıs'ı alış en çok Ortodoksları mutlu etmiştir. Kıbrıs'ın Venediklilerden alınmasından sonra Ada'da artık Türk varlığı yerleşmeye başlamıştır. Katolik ve Latin baskısından bunalmış olan diğer topluluklar da bu durumdan memnuniyet duymuşlardır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun 16. yüzyıldaki yükselme döneminin olanaklarından ve Osmanlı sınırları içindeki düzenli yönetimden, Ada'da yasayan bütün gruplar yararlanmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu içindeki bütün kurumlar, Kıbrıs'ta da yerleşmeye başlamış, bu kapsamda demirciler, marangozlar, dericiler, terziler, kuyumcular, ayakkabıcılar, dokumacılar, hayvan, tahıl ve meyve yetiştiricileri, taş ustaları gibi, birbirlerini tamamlayacak bir biçimde seçilen meslek guruplarına mensup 30.000 Anadolu insanı düzenli bir biçimde adaya yerleştirilmiştir. Bu faaliyetlerin sonucu olarak, korsanların elinden kurtarılan Kıbrıs'ta yerleşik bir devlet düzeni hâkim olmaya başlamıştır.¹⁰ Buradan da anlaşılacağı üzere ilk Kıbrıs Türkleri, Osmanlı İmparatorluğu tarafından adaya gönderilen çiftçiler ve zanaatkârlar olmuştur.¹¹ Artık hukuki, ekonomik ve kültürel olarak hem daha özgür, hem de daha düzenli bir yapıya kavuşan Kıbrıs'a, Osmanlı İmparatorluğu'nun ünlü vakıflar yönetimi de yerleştirilmiştir. Bu vakıflar, arada bazı boşluklar olmasına karşın bugüne kadar varlığını sürdürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Ada'da, günümüzde de bir kısmı hala ayakta olan suyolları, hanlar, köprüler, camiler, çeşmeler ve yeni yollar yapılmıştır.¹²

Osmanlı İmparatorluğu, yerli halka saygıyla davranmış ve serfiliği (insanların toprakla birlikte alınıp satıldığı kölelik sistemi) kal-

10. Erol Manisalı, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, İstanbul, 2000, s. 12-14; Ergünöz Akçora, "Kıbrıs Türkünün Bağımsızlık Mücadelesi ve Rumların Türklere Uyguladıkları Katliam",

Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 179, İstanbul, 2009, s. 38.

11. Pierre Oberling, **Kıbrıs Faciası**, Ankara, 1990, s. 3.

12. E. Manisalı, a.g.e., s. 14.

dırarak halka ev ve toprak sahibi olma hakkı tanımıştır. Kıbrıslılar, “millet sistemi” olarak bilinen mükemmel düzenin bir parçası haline getirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun Kıbrıs’ın hâkimiyetini ele geçirdiği 1571 tarihinden önceki dönemde, yönetime sahip olan Katolikler diğer Hıristiyan mezheplerine baskı uygulamış, Ortodoks Başpiskoposluğunu feshetmiş, geride kalan ve dağ başındaki köylere gönderilen az sayıdaki Ortodoks piskoposlar da yerlerine geçen Latin piskoposlara itaat etmeye zorlanmışlardır. Bu yüzden Rumlar Türkleri bir kurtarıcı olarak karşılamışlardır.¹³ Osmanlı İmparatorluğu, yönetimi altındaki çeşitli dini topluluklara, takip ettiği “millet” politikası çerçevesinde özerklik tanıyarak, bu toplulukların dini otoritelerine temsil hakkı tanımış, bu politika kapsamında Kıbrıs’taki Ortodoks Kilisesi’ne de geniş yetkiler vermiştir.¹⁴ Başpiskopos’a Rum halkının dini liderliği ve Etnark’ı, yani Osmanlı nezdinde siyasi temsilcisi olma hakkı tanımıştır. Etnark, şikâyetlerini doğrudan Padişah’a yapabilmıştır. Bu durum, Başpiskopos’u Osmanlı Valisi’nden sonra adanın ikinci politik ve nüfuzlu kişisi haline getirmiştir. Ayrıca Ortodoks Kilisesine evlenme boşanma gibi medeni kanun konularında da yetki ve halktan vergi toplama hakkı verilmiştir. Ancak bu hakkı kötüye kullanan Kilise, fazla vergi toplayarak zamanla adanın en büyük toprak sahibi haline gelmiştir. Rumlar bir nevi özerklik olarak nitelendirilecek şekilde, kurallarını kendileri koyma, okullarını, kiliselerini, mezarlıklarını kendileri yönetme haklarına sahip olmuşlardır. Divan’da Rumlara, Ermenilere, Maronitlere temsil hakkı tanınmıştır. Verilen bu haklar neticesinde Rumlar adanın yönetiminde ilk kez söz sahibi olma durumuna gelmişlerdir.¹⁵ Rumların ilk kez Osmanlı yönetimi altında iken Kıbrıs’ta söz sahibi olmaya başlamaları, üzerinde dikkatle durulması gereken bir husustur. Meseleye bu hususta dikkat edilerek yaklaşıldığında, Rumların Kıbrıs’ın tamamı üzerinde hak iddia ederek Enosis’i gerçekleştirme gayretlerinin mesnetsiz ve haksız bir davranış olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

13. Pierre Oberling, **Bellapais’e Giden Yol: Kıbrıs Türklerinin Kuzey Kıbrıs’a Zorunlu Göçü**, Ankara, 1988, s. 2–3.

14. Zafer Çakmak, **Kıbrıs’ta İsyân: Kıbrıs Rumlarının 1931 Enosis İsyanı ve Kıbrıs Türklerine Etkisi**, İstanbul, 2009, s. 15.

15. İ. Bozkurt, a.g.m., s. 9–10.

Türk idaresi döneminde ada Rumları, kendilerine tanınan geniş haklar neticesinde mevcudiyetlerini korumanın yanında ekonomik, kültürel ve siyasi bakımdan da oldukça büyük gelişme kaydetmişlerdir. Kıbrıs İngiliz idaresine geçici olarak terk edildiğinde, genel nüfusun üçte ikisini oluşturdukları gibi, Ada'nın en zengin kesimini de Ortodoksların oluşturduğu görülmektedir. Rum halkının, Türk halkına göre ekonomik refah düzeyinin yüksek olması, onların kültürel açıdan da gelişmelerine vesile olmuştur. Kıbrıs'ta ilk kitap Hıristiyanlar tarafından 1780'li yıllarda basılmasına karşın, Müslümanlar ancak bundan yüz yıl sonra kitap çalışması yapabilmişlerdir.¹⁶ Rumların sosyokültürel ve ekonomik yönden daha gelişmiş olması, zaman içerisinde Kıbrıs'ta birçok yönden daha baskın çıkmalarına zemin hazırlamıştır. Ancak her türlü olumsuzluğa rağmen, Türklerin varlıklarını sürdürebilmeleri de takdir edilmesi gereken bir durumdur. Araştırmamızın devamında bu konular detaylandırılacaktır.

Kıbrıs'taki halkın barış içinde bir arada yaşadığı tek dönem, fiilen Osmanlı idaresi altında yaşanan, 307 yıllık dönemdir. Megali İdea fikri ortaya atılana kadar, halk Osmanlıların adil yönetimi altında barış içinde bir arada yaşamıştır. Ne yazık ki Kıbrıs'ta yaşanan iki buçuk asırlık huzur ve barış ortamı, Yunanistan'ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra uyguladığı yayılcı ve hegemonyacı politika yüzünden bozulmuştur. Mora isyanıyla eş zamanlı olarak, kilise tarafından Kıbrıs'ta da isyan hazırlığı başlatılmıştır.¹⁷ Osmanlı idaresi altında huzur ve refah içerisinde yaşamaları, Rumları Enosis fikrini benimsemekten alıkoymaya yetmemiştir. Bu da bize atalarımızın, "iyilikten maraz doğar" sözünü hatırlatmaktadır.

1. 1.1. 1.2. Kıbrıs'ın Türkiye Açısından Önemi

Kıbrıs, 3572 mil² yüzölçümüyle Doğu Akdeniz'in en büyük, Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır.¹⁸ Ada

16. Güneş Şahin, **Tarih Çalışmalarına Kaynak Olarak Tercüman, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet Gazetelerinde Kıbrıs Sorunu (1954-1974)**, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2006, s. 4-5.
17. Sadi Somuncuoğlu, **Sorularla Belgelerle Kıbrıs-Çözüm mü? Çözülme mi?**, Ankara, 2003, s. 25.
18. A. Suat Bilge, "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Türkiye Sovyetler Birliği Münasebetleri", **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Cilt 1, Ankara, 1987, s. 337.

çok eski ve çok zengin bir tarihe sahiptir. Kıbrıs, adını aldığı zengin bakır madeni yataklarından dolayı ekonomik, Suriye, Mısır ve Anadolu kıyıları arasındaki konumu itibariyle de coğrafi açıdan, daha ilk çağlardan itibaren büyük önem kazanmıştır. Jeopolitik durumundan dolayı Kıbrıs, tarih boyunca, Anadolu için önemli bir yer niteliğinde olmuş, Anadolu, Suriye ile Mısır arasında askeri ve ticari bir üs olarak kullanılmıştır.¹⁹

Kıbrıs adının Finike kökenli olduğunu savunan tarihçiler vardır. Finike dilinde “kubru”, “kıyı” anlamına gelmektedir. Finikeliler Kıbrıs’ın Anadolu’ya “karşı bir kıyı” olması nedeniyle bu adı kullanmışlardır.²⁰

Kıbrıs adası, toprak yapısı, iklimi, bitki örtüsü ve hayvan türleri bakımından tamamen Anadolu’nun bir parçası görüntüsünü vermektedir. Coğrafyacılar da Ada’yı Anadolu’nun güneyinde yer alan Toroslar içinde değerlendirmektedirler. Deniz altından 100-200 metre derinlikte bir platform ile Anadolu’ya bağlı olan adanın yeryüzü şekilleri incelendiğinde, Anadolu’daki Toroslar gibi üçüncü zaman genç kıvrımlarına ait olduğu görülmektedir. Diğer taraftan dördüncü zaman başlarında İskenderun Körfezi yönünde Toros sistemi ile bağlantılı olan Kıbrıs adası, zaman içerisinde meydana gelen çökmelerle Antakya bölgesinde Anadolu’dan ayrılmıştır.²¹ Tarih boyunca Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının sıkıştırılmaları ile doğmuş olan Kıbrıs adası, yer bilimcilerin yaptıkları araştırmalara göre, Türkiye’ye, her yıl 2,5 cm yaklaşmaktadır.²²

Kıbrıs, Türkiye’ye 70 km, Suriye’ye 100 km, Lübnan’a 200 km, İsrail’e 304 km, Mısır’a 384 km ve Yunanistan’a 800 km mesafededir.

19. S. Somuncuoğlu, a.g.e., s. 25.

20. Prof. Fırza Final araştırmalarında, Kıbrıs adının bakır anlamına gelen “zabar” kelimesinden çıktığını, bunun Akatça’da Cypr şeklinde okunduğunu belirtmektedir. Bkz.: E. Manisalı, a.g.e., s. 11.

21. Abdulhaluk Çay, **Kıbrıs’ta Kanlı Noel-1963**, Ankara, 1989, s. 1.

22. E. Manisalı, a.g.e., s. 11.

Harita 1. Kıbrıs'ın Komşu Ükelere Uzaklığı

Kıbrıs adasının 9251 km² olan yüzölçümünün günümüzdeki dağılımı şöyledir:

1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC): 3155 km² (ada yüz ölçümünün % 34'ü)
2. 34'ü)
3. Güney Kıbrıs Rum Bölgesi: 5568 km² (ada yüz ölçümünün % 60,1'i),
4. İngiliz üsleri: 278 km² (ada yüz ölçümünün % 3'ü),
5. Barış Gücü kontrolündeki ara bölge: 250 km² (ada yüz ölçümünün % 2,7'si).²³

Kıbrıs, bütün hâkimiyet teorileri içinde yer almaktadır. Stratejik hedeftir ve birçok stratejik hedefi kontrol etmektedir. Kıbrıs'ın stratejik açıdan önemini şöyle ifade edebiliriz:

1. Orta Doğu bölgesindeki petrol kaynaklarının ulaşım yollarına hâkimdir.
2. Orta Doğu'dan Afrika'ya uzanan eksenini kontrol eder. Anadolu, Orta Doğu ve Süveyş Kanalı eksenini kontrol altında tutabilir.
3. Süveyş Kanalı'ndan Hint ve Pasifik Okyanuslarına uzanan deniz yollarını kontrol edebilecek noktadadır.

23. E. Yurdakul, a.g.e., s. 3-4.

4. Hava hâkimiyeti teorisine göre, hava gücünün her istikamete yönlendirilmesinde önemli bir stratejik platformdur. Bu niteliği ile sabit uçak gemisi olarak da nitelendirilir.

5. Orta Doğu'da petrol nedeniyle çıkabilecek savaşta depo görevini üstlenecek bir konumdadır.

6. Kıbrıs'a sahip olan, Orta Doğu devletleri üzerinde saygınlık sahibi olur.²⁴

Doğu Akdeniz'de doğal bir "uçak gemisi"²⁵ olan Kıbrıs adasının özellikle Türkiye açısından stratejik önemini özetle şöyle açıklayabiliriz:

1. Güneyden Türkiye'nin coğrafi güvenliğini sağlar. Bu yüzden düşman bir ülkenin hâkimiyetine geçmesi Türkiye'nin güney kıyılarının tehdit altına girmesi demektir.

2. Hava ve deniz üssü karakterinde olması itibarıyla, Türkiye'nin derinliklerine tesir edebilecek bir konumdadır.

3. Türkiye'nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle olan deniz ticaret yollarını kontrol ettiğinden, bu yollar vasıtasıyla yapılacak ticareti kolaylaştırır veya güçleştirir.

4. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de etkin ve egemen olmasını sağlar.²⁶

Kıbrıs'ın stratejik önemini iyi kavramış olan Yunanistan, Kıbrıs'ta Enosis emelini gerçekleştirmek suretiyle, Kıbrıs'ı ele geçirerek ülkemizi güneyden kuşatmayı ve böylelikle jeostratejik bir avantaj elde etmeyi hedeflemektedir.²⁷

Kıbrıs Anadolu için atlama taşı ve güvenliği için çok önemlidir. Türkiye sahilleri Edremit körfezinden Kaş Burnu'na kadar Yunanistan'ın stratejik işgali altındadır. Ege Denizi'nde Yunanistan'a verilen adalarla kuşatılmış bulunan Türkiye'nin, açık olan sahil kapısı güneydedir. Bu sahillerin karşısında ise Kıbrıs bulunmaktadır. KKTC fiilen ve hukuken sona ererse Türkiye'nin açık denizlerle irtibatı kesilir ve kuşatma tamamlanmış olur.²⁸

24. İ. Bozkurt, a.g.m., s. 9.

25. M. Necati Özfatura, "KKTC'de Bizans Oyunu", **Yeni Kuvayı Milliye**, Sayı 7, İstanbul, 2003, s. 22.

26. E. Yurdakul, a.g.e., s. 6.

27. E. Yurdakul, a.g.e., s. 5.

28. M. N. Özfatura, a.g.m., s. 22.

Görüldüğü üzere Kıbrıs'ın düşman bir ülkenin elinde bulunması, ülkemizin bütün ikmal yollarının kapanması ve güvenliğinin tehlikeye girmesi demektir. Ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk, güney sahillerinde bir tatbikatı izlemekte olduğu esnada konunun önemine dikkat çekmek maksadıyla, çevresinde topladığı kurmaylarına; “*Türkiye'nin yeniden işgal edildiğini ve Türk Kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. İkmal yollarımız ve imkânlarımız nelerdir?*” sorusunu sorar. Subayların ileri sürdüğü birçok görüş ve düşünceleri sabırla dinleyen Atatürk, elini haritaya uzatarak Kıbrıs'ı işaret eder ve “*Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için çok önemlidir.*” şeklinde düşüncesini ifade eder.²⁹ Atatürk'ün çok açık bir şekilde ortaya koyduğu gibi, Kıbrıs Türkiye için stratejik açıdan hayati bir öneme sahiptir.

Öte yandan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı vasıtasıyla Kafkasya, Orta Asya ve Hazar petroleri ile doğal gazı İskenderun körfezine akıtılmakta ve buradan dünya pazarlarına sunulmaktadır. Aynı şekilde Irak petrolü de bu noktadan dünyaya pazarlanmaktadır. Diğer taraftan küresel ısınma nedeniyle giderek azalan su kaynakları hayati bir önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında da güney sahillerimizden denize dökülen sularımızın, yükleme istasyonları aracılığıyla Orta Doğu ülkeleri ve Kıbrıs'a aktarılma projeleri bu bölgenin önemini arttırmaktadır. Gelişen İskenderun ve Mersin limanları Türkiye'nin ithalat ve ihracatında önemli bir konuma sahiptir. GAP projesi de bölgenin önemini arttıran diğer bir etkidir.

Kıbrıs, bu stratejik bölgeyi kontrol eden bir konumdadır. Dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem, 6 Nisan 1998'de yaptığı açıklamada; Doğu Akdeniz'in 2005-2010 yıllarında dünyanın en önemli stratejik bölgesi olacağını söylemiş ve Türkiye'nin ulusal güvenliği ile ulusal çıkarları açısından bu bölgeyi kontrol eden Kıbrıs gibi bir mevziden asla vazgeçmeyeceğini, bunun bedelini de ödemeye hazır olduğunu tüm dünyaya ilan etmiştir. İngiltere, ABD ve AB de olaya

29. E. Akçora, a.g.m., s. 36.; Yakan Cumaloğlu, “Kıbrıs Türklerinin Bağımsızlık ve Özgürlük Mücadelesi”, *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)*, Kısım 3, Ankara, 2001, s. 20.

bu açıdan yaklaşarak stratejik üstünlük elde etmeye çalışmaktadır.³⁰ İngiliz Başbakanı Benjamin Disraeli'nin, "Kıbrıs, *Ön Asya'nın Anahatarıdır*"³¹ şeklindeki nitelendirmesi ve İngiliz İşçi Partisi temsilcisi Mac Donald'ın, "*İngiltere Kıbrıs'ı stratejik sebeplerle, doğu ticaret yolunu korumak için işgal etmiştir...*"³² değerlendirmesi, İngiltere'nin Kıbrıs'a bakış açısının çarpıcı göstergeleridir.

Bütün bu anlatılanlar, kıyılarımızdan sadece 70 km uzakta olan Kıbrıs'ın Türkiye açısından stratejik değerinin ne kadar büyük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeplerden dolayı Türkiye'nin Enosis tehlikesi karşısında sessiz kalamayacağı aşikârdır.

TCE

1.3. Kıbrıs Meselesinin Altında Yatan Gerçekler

1.3.1. Megali İdea Nedir ve Nasıl Ortaya Çıkmıştır

Kelime anlamı "Büyük Fikir" olan Megali İdea, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethederek Bizans İmparatorluğuna son verdiği tarihten itibaren, Yunanlılar için ulaşılması amaç edinilen bir ülküdür.³³ Megali İdea, İstanbul başkent olmak üzere Girit, Teselya, Epir, Makedonya, Trakya, Ege Adaları, Batı Anadolu, Marmara ve çevresi, Kıbrıs, Trabzon ve civarına sahip, büyük bir Yunanistan'ı gerçekleştirme hayalidir.³⁴ Yunanistan, bağımsız bir devlet olarak tarih sahnesine çıktığı ilk yıllardan itibaren Megali İdea'yı yayılmacı dış politikasının nihai hedefi olarak belirlemiş ve bu hedefe yönelik olarak yoğun bir propaganda faaliyeti başlatmıştır.³⁵ Yunanlılar, amaçları uğruna resmi ve gayri resmi birçok cemiyetler ve teşkilatlar kurmuşlardır. Bu cemiyet ve teşkilatların birçoğu, Megali İdea'nın kapsamına giren Türk topraklarının tamamına yayılarak sistemli bir mücadeleye başlamıştır.³⁶

Yunan yayılmasının en büyük itici gücünü oluşturan Mega-

30. www.kibris.gen.tr, *Kıbrıs'ın Türkiye İçin Önemi Nedir?*, 17 Kasım 2004.

31. Soyalp Tamçelik, *Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Geçişi (1878-1919)*, Lefkoşa, 1997, s. 5.

32. S. Tamçelik, a.g.e., s. 15.

33. Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Sorununun Kökleri*, Lefkoşa, Şubat 2000, s. 5; Sabahattin İsmail, *Kıbrıs'ta Yunan Sorunu (1821-2000)*, Lefkoşa, 2000, s. 8.

34. S. Tamçelik, a.g.e., s. 67.

35. Z. Çakmak, *Kıbrıs'ta İsyân...*, s. 23.

36. S. Tamçelik, a.g.e., s. 67.

li İdea, Andreas C. Michalopoulos tarafından şöyle tanımlanmıştır: *“Gelecekte bir gün tüm Yunanlılar birleşecek ve büyük Yunanistan İmparatorluğu’nun İyonya’dan (Batı Anadolu) Trakya’yı, küçük Asya sahillerini ve İstanbul’u da içine almak üzere Karadeniz’e kadar uzayacağı ümididir. Bu mağrur bir aydın fantezisi değil, bir vahşi ideal değil, bu yabancı bir ırkın hâkimiyetinden kurtularak hür olmak isteyen insanların sesidir.”*³⁷

Megali İdea ülküsü, Osmanlı Devleti içinde çok geniş imtiyazlar elde eden Ortodoks kilisesi sayesinde örgütlü bir şekilde yayılarak gelişmiştir. Kilise vasıtasıyla kuşaktan kuşağa aktarılan fikirler ile yetişen Yunan aydınları, Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak gayesini güden İngiltere, Rusya ve Fransa’nın destekleriyle, zaman içinde etkili faaliyetlerde bulunma şansını yakalamışlardır. Bu duruma en çarpıcı örnek olarak, 1714 doğumlu Yunan şairi Kosmos O Etolios’un, en etkili Megali İdea’cı örgüt olan Filiki Etery’a’dan 100 yıl önce, bütün adaları dolaşarak Megali İdea fikirlerini yayması ve geniş bir destek bulmasını gösterebiliriz.³⁸

Megali İdea doğrultusunda en fazla çalışan ve 1791 yılında Bükreş’te bulunduğu sırada ilk Megali İdea haritasını çizerek yayımlayan, Yunan tarihinin ünlü şairi ve ulusal kahramanı (1757-1798) Rigas Ferreros’dur. Müteakip dönemde 1796 yılında Viyana’da bastırılan harita, Yunan yayımlıcılığının temel belgesi haline gelmiştir.³⁹ Yunanca konuşulan tüm topraklarda dağıtılan bu haritada, Balkanların büyük bölümü, Anadolu’nun yarından fazlası, Ege adaları ile Girit, Rodos, Kıbrıs, Trakya ve İstanbul Yunan toprağı olarak gösterilmiştir. Rigas Ferreros, bu haritadaki hedeflere ulaşmak için bir ihtilal programı ve bir de anayasa hazırlayarak, 1797 yılında yayınlamıştır.

Anayasası hazırlanan bu devletin adı, “Helen Cumhuriyeti” olacak, Osmanlı topraklarını ve eskiden Yunanca konuşulan tüm yerleri kapsayacaktı. Anayasasının 53’üncü maddesinde de resmi dili,

37. Hasan Cicioğlu, “Türkiye ve KKTC’nin Coğrafi Bölge Üzerindeki Tarihi Önemi”, **Avrupa Birliği Kışkırtıcılığı Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Ankara, 2001, Kısım.4, s. 28.

38. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 5.

39. Fikret Kürşat, Mustafa Altan, Sabahaddin Egeli, **Belgelerle Kıbrıs’ta Yunan Emperyalizmi**, İstanbul, 1978, s. 28-29

yine Yunanca olarak belirtilmişti. Gerçek şu ki, Rigas Ferreros'un Cumhuriyet hayalleri kurduğu 1798'lerde, Yunan nüfusu ancak 150 bin kadardı. Bu rakam sadece İstanbul'da yaşayan Türk nüfusunun altındaydı. O yıllarda sadece Balkanlarda yaşayan Türk nüfusu 5 milyonun üzerinde idi.⁴⁰ Ancak Hümanizm ve Rönesans hareketleriyle yaygınlaşan eski Yunanistan'ın Avrupa medeniyetlerine beşiklik ettiği görüşü sebebiyle, Avrupa kamuoyu Yunan isyanının başarısını kendi idealleriyle özdeşleştirerek, Antik Greklerin halefi varsaydıkları Rumları var güçleriyle desteklemekteydi.⁴¹

Bu desteğin ardında yatan diğer bir etken de İngiltere, Rusya ve Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerindeki emellerini gerçekleştirme gayesidir. Böylelikle bir taraftan Osmanlı İmparatorluğu yıpratılırken, diğer taraftan da kendi istekleri doğrultusunda Osmanlı üzerinde bir baskı oluşturmuşlardır. Yani bu yayılmacı devletlerin sömürgeci emelleri doğrultusunda Yunanistan bir araç olarak kullanılmıştır. Megali İdea hedeflerini gerçekleştirmek için Avrupa'nın çeşitli kentlerinde değişik örgütler kurulmuştur. Bu örgütlerden en etkili olanı, 1814 yılında kurulan Filiki Eteryadır.⁴² Bu örgütün başına Rus Çarı'nın yaveri Aleksandros İpsilantis getirilmiştir.⁴³ Odessa'da kurulan Filiki Eteryanın amacı, Megali İdea'yı uygulamak, ilk aşamada Yunanistan'ın bağımsızlığını sağlamaktır. Filiki Eteryaya, Yunan isyanını başlatması ve bağımsız Yunan devletini kurarak ilk hedefine ulaşmasından sonra, 1876 yılında dağıtılmıştır. Filiki Eteryanın dağıtılmasından sonra 1894 yılında Atina'da Etniki Eteryaya örgütü kurulmuştur. Bu derneğin amacı ise, Girit'in ele geçirilmesi, Trakya ve Batı Anadolu'nun istilasıdır.⁴⁴

Anadolu'da da Rumlar tarafından Megali İdea kapsamında örgütler kurulmuştur. Bu örgütlerden bir tanesi, 1904 yılında kurulan ve Trabzon başkent olmak üzere bir Rum devleti kurmak için çalışan Pontus Cemiyetidir. Merkezi Merzifon Amerikan Koleji olan bu ce-

40. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 6.

41. Zafer Çakmak, "Megali İdea'nın Ortaya Çıkışı ve Yunanistan'ın Genişleme Siyasetine Etkisi", **IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler)**, (Elazığ, 16-17 Ekim 2003), Bildiriler, Elazığ, 2004, s. 211.

42. S. Somuncuoğlu, a.g.e., s. 36.

43. İ. Bozkurt, a.g.m., s. 10.

44. Nurettin Türsan, **Yunan Sorunu**, Ankara, 1987, s. 35-36.

miyet, Karadeniz Bölgesi'nde Pontus Rum Devleti'ni canlandırmak için silahlı mücadeleye girişmiştir. Anadolu'da Birinci Dünya Savaşı'nı müteakip, mütareke şartlarından cesaret alarak kurulan diğer bir Rum cemiyeti de Mavri Mira (Karagün)'dir. Merkezi Fener Rum Patrikhanesi olan bu cemiyet de Bizans'ı canlandırma hedefine yönelik çalışmalarında çeteler oluşturmuş, Rum okullarını bu amaca yönelik olarak kullanmıştır.⁴⁵

Megali İdea'nın hedeflerini daha iyi değerlendirebilmek için Filiki Eterya ve Etniki Eterya'nın programlarına kısaca bakmakta fayda vardır. Filiki Eterya'nın programlarında hedefler şu şekilde belirtilmiştir:⁴⁶

1. Yunan ulusuna bağımsız bir ülke sağlamak,
2. Batı Trakya ve Selanik'in ilhakı,
3. Ege adalarının ilhakı,
4. Oniki adalar ve Girit'in ilhakı,
5. Batı Anadolu'nun ilhakı,
6. Kıbrıs'ın ilhakı,
7. Pontus Rum devletinin yeniden kurulması,
8. İstanbul'un ele geçirilmesi ve Bizans İmparatorluğu'nun yeniden hayata geçirilmesi.

Filiki Eterya bu programını gerçekleştirmek için, önce Mora Yarımadası'nda, sonra Ege Adalarında, daha sonra Girit'te ve Kıbrıs'ta ayaklanmalar düzenlemiş ve bu ayaklanmaların çoğunda Yunan kuvvetleri ezilmiştir. Buna rağmen 1830'da 1 milyondan az bir nüfusa ve 50 bin km²'yi bulmayan toprağa sahip küçük bir devlet olan Yunanistan, yüz yıldan az bir sürede yaklaşık üç kat büyümüştür.⁴⁷

Yunan Meclisinde yapılan konuşmalar ve Yunan Hükümetlerinin açıklamaları, bu yayılcı fikirlerin sadece gizli örgütlerce benimsenmediğinin göstergesidir. Örneğin 1844 yılı Ocak ayında Yunan Meclisinde, Yanni Koletti adlı milletvekili; "... Yunan Krallığı, Yunanistan değildir. Sadece Yunanistan'ın en küçük ve en fakir bir parçasıdır. Yunanlı, sadece krallık ülkesi halkı değildir. İyonya, Se-

45. Rahmi Doğanay-Erdal Açıkse, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk İlkeleri**, Elazığ, 2006, s. 70.

46. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 8.

47. N. Türsan, a.g.e., s. 41.

lanik, Serez, Edirne ve İstanbul, ya da Trabzon ve Girit, Sisam adası ve Yunan tarihine ve Yunan ırkına bağlanan tüm bölge ve yörelerde yaşayan halklardır. Elenizm'in iki büyük başkenti vardır. Atina, krallığın başkenti, İstanbul ise büyük başkent, tüm Yunanlıların ümit ve hayallerinin kentidir...''⁴⁸ şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Bu şekilde Yunan Meclisinde etkisini gösteren Rigas Ferros'un, Filiki Eterya'nın ve Etniki Eterya'nın görüşleri, Venizelos'la birlikte Hükümet politikalarını **oluşturmaya başlamıştır.**⁴⁹ Nitekim 1909 İhtilâlî sonucu, 18 Ekim 1910'da iktidara gelen Venizelos'un, 1906'da başlattığı ve 1922 sonuna kadar sürdürdüğü "Büyük Yunanistan" programı ile Filiki Eterya'nın programı arasında büyük benzerlik vardır. Venizelos'un programı şu şekildedir:⁵⁰

1st Ege Denizi Yunan Denizi olacak,

2nd İki kıtaya uzanan (Avrupa ve Asya) ve beş denize açılan Yunanistan gerçekleştirilecek,

3rd Yunanistan'ın bir ayağı Asya'da, bir ayağı Avrupa'da olacak,

4th Bizans Grek İmparatorluğu yeniden yaratılacaktır.

Yunanistan'ın, bu amaçları doğrultusunda sürekli olarak yayılmaya devam etmesi neticesinde, 1830'larda 50 bin km² olan yüzölçümü, 1913'te imzalanan Bükreş anlaşması ile bir katından fazla genişleyerek, 120 bin km²'ye çıkmıştır. 1830'larda 1,5 milyon olan nüfusu da buna paralel olarak 4,5 milyona ulaşmıştır. Bu yayılma sonucunda Avrupa'da en büyük Türk kenti olan Selanik ve 1908 yılında da, Türk nüfusu toplu olarak katledilen Girit, Yunanistan topraklarına katılmıştır.

Venizelos'un en büyük hedefi, "Küçük Asya" adını verdikleri Batı Anadolu'ya yayılmak ve Ege'yi bir Yunan gölü haline getirmektir. Bu amacı doğrultusunda, Kral Konstantin'e yazdığı 30 Ocak 1915 tarihli mektubunda, "Yunanistan'ın Küçük Asya'dan istediği toprakların 125.000 km²'yi geçtiğini, yani 1913'teki şekline erişen Yunanistan'a eşit olduğunu" belirtmiştir. Venizelos'un bu hesapları, Kurtuluş Savaşı neticesinde bozulmamış olsaydı, Yunanistan o dönemde 250.000 km²'ye ulaşmış olacaktı.⁵¹

48. N. Türsan, a.g.e., s. 29.

49. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 10.

50. N. Türsan, a.g.e., s. 45.

51. S. İsmail, **Kıbrıs'ta Yunan Sorunu**, s.14.

Birinci Dünya Savaşı'nı İngiltere ve müttefiklerinin kazana-
cağını hesap eden Venizelos, son anda müttefikler yanında savaşa
girmiş ve savaştan sonra Paris'te toplanan Paris Barış Konferansı'n-
da, 30 Aralık 1918'de Anadolu'dan toprak talebinde bulunmuştur.
Megali-İdea hedefleri doğrultusunda talep edilen bölgeler şöyledir: ⁵²

1. Kuzey Epir (Güney Arnavutluk),⁵³
2. Batı ve Doğu Trakya (İstanbul dahil). Ayrıca Bulgaris-
tan'dan geçen Arda nehri yatağına kadar olan "Rodoplar" bölgesi,
3. Batı Anadolu (Bursa, İzmit, İzmir, Aydın ve civarları),
4. İmroz, Bozcaada, Sakız, Rodos, Oniki Adalar, Meis,
5. Pontus,
6. Kıbrıs.

Buradan da görüldüğü gibi, Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak eme-
lini ilk olarak dile getirdiği uluslararası toplantı, Paris Barış Konfe-
ransı'dır.

1.3.2. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı İlhak Politikası; Enosis

Kelime anlamı ile ilhak anlamına gelen Enosis, Rumlar tara-
findan "Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması" ideallerinin tanımlan-
ması maksadıyla kullanılmakta ve nesilden nesile aktarılmaktadır.⁵⁴
Mora'da çıkan isyan Rumların Enosis ümitlerini filizlendirmiştir. Bu
kapsamda Filiki Etery'a'nın liderlerinden Konstantin Kanaris, 19
Haziran 1821'de Kıbrıs'a gelmiş ve Kıbrıs Başpiskoposu Kiprianos
liderliğinde ayaklanma hazırlığına başlanmıştır. Ayanni (Aydın) (Dağ
Kazası) köyünden "Dimitri" adlı bir Rum tarafından bu hazırlığın vali-
ye ihbarı neticesinde isyan başlamadan önlenmiştir.⁵⁵ Asi Başpiskopos

52. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 11-12.

53. Halen Yunanistan ile Arnavutluk arasında Arnavutluk'un güneyinde yer alan ve Yu-
nanistan tarafından Kuzey Epir olarak adlandırılan bölge yüzünden sorun yaşanmak-
tadır. Yunanistan, bu bölgede yaşayan Yunan azınlığın, bölgenin en eski yerlisi olduğu
tezinin öne sürerek hak iddia etmektedir. Bkz.: Erjada Progonati, **Arnavutluk Devle-
ti'nin Dış Politikasında Arnavut Azınlıklar (Kosova, Makedonya, Yunanistan)**,
(Gazi Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Uluslar Arası İlişkiler Anabilim Dalı Basılmamış
Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, s. 32.

54. Esat Fellahoğlu, **Baf'ta Direniş**, Lefkoşa, 1995, s. 4.

55. İ. Bozkurt, a.g.m., s. 10.

Kiprianos ve suç ortağı olan üç piskopos ile bazı Rum ileri gelenleri, Vali Küçük Mehmet Paşa tarafından 9 Temmuz 1821’de, Lefkoşa’da idam ettirilmiştir.⁵⁶ Başpiskopos Kiprianos’un başı örtülü büstü halen Lefkoşa’da Fenaromeni Kilisesi’nde bulunmaktadır. Rumlar tarafından Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhaki gerçekleştiği takdirde, Kiprianos’un heykelinin dikilmesi planlanmıştır.⁵⁷

Dimitri’nin mektubunun içeriğinde şunlar belirtilmiştir: “... Paskalya gecesi saat altıda Lefkoşa’da top atışı olacaktır. Başpiskopos Kiprianos, Rumca yazılmış mektubunu kendi adamına vererek adı geçen köyde (Ayanni) okutmuştur. Bu mektuba göre, top atışı duyulduğu vakitte, bütün Hıristiyanlar harp silahları ile Lefkoşa’ya hücum edeceklerdir. Tüm adayı almak için birlikte hareket ederek sözleşmelerini öneren Başpiskopos’a göre, Hıristiyanlar Lefkoşa’yı da ele geçirdikten sonra bütün Müslümanları katledip ortadan kaldıracaklardır...”⁵⁸ Kıbrıs’ta Türklüğü yok etmeyi amaçlayan Enosis hayalinin özünü, Dimitri’nin ihbar mektubu çok iyi yansıtmaktadır.

İlk “Enosis Bildirisi”, Vali Küçük Mehmet Paşa tarafından ayaklanma girişimi nedeniyle sürgüne gönderilen bir kısım Papaz tarafından, 1821 yılı sonlarında Roma’da yayımlanmıştır. Bahse konu papazlar aynı zamanda Avrupalı devletlerin Krallarına çağrıda bulunarak, Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhaki için yardım talebinde bulunmuşlardır.⁵⁹ Yunanistan, Enosis fikrini resmi olarak ilk kez 18 Ekim 1828 tarihinde İngiltere, Rusya ve Fransa’ya bir nota vererek ortaya atmış ve Ada’nın kendisine bağlanmasını istemiştir.⁶⁰

Osmanlı İmparatorluğu’nun Kıbrıs’ın yönetimini 1878 yılında geçici bir süre için İngilizlere bırakmasından sonra, Enosis faaliyetlerinin giderek yoğunlaştığı görülmektedir. Büyük Yunanistan’ı kurma ülküsü ile iktidara gelen Venizelos, İngiltere’nin verdiği büyük politik desteğe güvenerek, Kıbrıs’ın bu ülke tarafından kendilerine hediye edileceği ümidiyle hareket etmiştir. Nitekim 1 Mart 1915’te

56. Z. Çakmak, **Kıbrıs’ta İsyân...**, s. 23.

57. H. Fikret Alasya, “Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi (Dün-Bugün-Yarın)”, **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye’nin Sorunları Sempozyumu (Dün-Bugün-Yarın)**, Ankara, 1990, s. 231.

58. İ. Bozkurt, a.g.m., s. 10–11.

59. S. Somuncuoğlu, a.g.e., s. 28.

60. Nazım Beratlı, **Kıbrıs’ta Ulusal Sorun**, Lefkoşa, 1991, s. 45.

Yunanistan Kralına yazdığı bir mektupta, bu ümidini şu şekilde dile getirmiştir: “İngiltere, hiç şüphesiz büyük devletler arasında en güçlü olanıdır. Üstelik Doğu Akdeniz’deki çıkarları, bizim çıkarlarımızla bağdaşabilecek bir devlettir. Demek ki bu bölgedeki çıkarları konusunda Yunanistan’a güvenebileceği ve dayanabileceği kanısına varırsa, milli ideallerimizin gerçekleştirilmesinde bize bütün diğer büyüklerden daha yararlı olabilecektir. 1913 Ocak ayında Londra’da Maliye Bakanı Lloyd George, Deniz Bakanı Winston Churchill ve bendeleri arasında geçen görüşmeleri de bilen majesteleri için, bu şartlar altında İngiltere tarafından Kıbrıs’ın da Yunanistan’a bırakılacağını kabul etmek, hiç de aşırı bir iyimserlik olmayacaktır.”⁶¹

Venezelos’un bu düşüncelere sahip olmasının nedeni, İngiltere’nin 1915 yılında, Yunanistan’a, kendi saflarında savaşa girmesine karşılık Kıbrıs’ı vaat etmesiydi. Yunanistan, her ne kadar I. Dünya Savaşı’nın başlarında bu isteğe soğuk baksa da daha sonraları İngiltere ve müttefiklerinin zafer kazanacağına kanaat getirdiğinden, Almanya ve Osmanlı’ya savaş ilan etmiştir. Savaşın sonra ise, Lloyd George’un 1915’te verdiği söze dayanarak, Paris Barış Konferansı’nda Venezelos tarafından Kıbrıs talebi genel ifadeler kullanılarak; “Adalar konusuna gelince, tümü de binlerce yıldan beri Yunan’dır ve bu yüzden hepsinin de Yunanistan’a verilmesi gerekir.”⁶² şeklinde dile getirilmiştir.

Lloyd George’un Kıbrıs’ı da Yunanistan’a vereceğine inanan Venezelos, Paris Barış Konferansı’nda Kıbrıs’ı özellikle neden dile getirmediğini, 3 Şubat 1919 tarihinde Onlar Konseyi’nde yaptığı konuşmada şöyle izah etmiştir: “Kıbrıs adası konusunda kesin bir istemde niçin bulunmadığımız sorusu akla gelebilir. Bunu yapmayışımızın çeşitli nedenleri vardır. En önemlisi, 50 yıl önce İyonya Adalarını vermek suretiyle, Yunan Krallığı’nın büyümesine yardım eden ilk devlet niteliğini kazanan ve savaş sırasında Kıbrıs’ı Kral Konstantin’e önermiş olan İngiltere’nin, sonunda, Kıbrıs’ı da Yunanistan’a verecek kadar lütufluk davranacağına inanmakta oluşumuzdur. Kısacası Yunanistan; Kıbrıs, Rodos, Meis, Oniki Adaları, İmroz, Bozcaada dâhil olmak üzere, bütün Doğu Akdeniz adalarını istemektedir.”⁶³

61. S. İsmail, **Kıbrıs’ta Yunan Sorunu**, s. 33.

62. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 14.

63. N. Türsan, a.g.e., s. 51.

Venezelos'un bu inancında haksız olmadığı, 13 Mart 1919'da Dörtler Konferansı'nda Lloyd George, Clemanceau ve Başkan Wilson arasında geçen şu konuşmadan da açıkça anlaşılmaktadır:

"Lloyd George: Niyetim, Kıbrıs adasını da aynı şekilde Yunanistan'a vermektir.

Clemaceau: Unutmayınız ki, Berlin Anlaşması'na göre bu konuda benden izin almanız gerekmektedir.

Lloyd George: Bu izni bana vereceğinizi ümit ederim.

*Başkan Wilson: Yunanistan'a bu hediyeyi verebilerseniz, büyük ve değerli bir iş yapmış olacaksınız."*⁶⁴ Dünyayı kendi emelleri doğrultusunda şekillendirmeyi amaçlayan sömürgeci büyük devletlerin bu tutumu ve Yunanistan lehine sürdürdükleri yanlış davranışları, Yunanistan'ı ümitlendirmiş ve Kıbrıs meselesi günümüze kadar devam eden bir sorun haline almıştır.

Buraya kadar anlatılanlar ışığında Megali İdea ve bu kapsamda Enosis hayalinin, Yunanistan daha bağımsız bir devlet haline gelmeden gündeme getirildiği ve bağımsızlığını kazandıktan sonra da Yunanistan'ın milli politikası haline geldiği görülmektedir. Sonuç olarak şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Kıbrıs'ta süregelen Türk-Rum mücadelesi, 1800'lü yılların başından itibaren yaşanmaya başlanmış ve bu mücadelenin temel sebebi de Rumların Enosis emeli olmuştur. Bu çıkarım, Kıbrıs meselesine sağlıklı bir bakış açısı yakalanabilmesi bakımından son derece önemlidir.

1.4. Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimi Döneminde Yunanistan'ın Enosis Girişimleri ve Türklerin Tutumu (1878-1949)

Osmanlı İmparatorluğu, 1853-1856 Kırım Savaşı'nda İngiltere, Fransa ve İtalya ile işbirliği yapması sayesinde Rusya'ya karşı galip gelmiş, savaş sonunda 1856 yılında imzalanan Paris Antlaşması'yla Avrupa Devletler Hukuku'na dâhil olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu bu antlaşma ile güya bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü garanti altına almış, böylelikle 18. Yüzyıldan beri gittikçe artan Rus baskısından kısa bir süre için de olsa kurtulabilmiştir.

64. Ali Fikret Atun, "Kıbrıs Meselesinin Görünmeyen Yüzü: Batılı Devletler", **Avrupa Birliği Kışkırcısında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Ankara, 2001, Ks. 5, s. 40-41.

Osmanlı İmparatorluğu 1877-1878 Savaş'ında Ruslara yenilince, 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos Anlaşması'nı imzalamak zorunda kalmış ve büyük toprak kayıplarına uğramıştır. Bu anlaşma sonucunda Rusya'nın, Bulgaristan'ı etki altına alarak Akdeniz'i kontrol edebilecek bir konuma gelmesi, İngiltere'nin de menfaatlerine aykırı bir durum yaratmıştır. Çünkü gelişen bu durum, İngiltere'nin kontrolündeki Süveyş Kanalı'nın denetimini ve sömürgesi durumundaki Hindistan'a giden yolun kontrolünü güçleştiriyor ve Ortadoğu'daki emellerini tehdit ediyordu. Bu sebeple İngiltere bahse konu anlaşmaya, karşı tutum sergilemiştir.⁶⁵ Diğer taraftan Kıbrıs, İngiltere için Cebelî Tarık ve Malta gibi önemli kilit bir role sahipti. Çünkü İngiltere Ada'ya sahip olduğu takdirde bütün Akdeniz'i ve Orta Doğu'yu kontrol edebilecek⁶⁶, böylelikle bölgedeki çıkarlarını koruyabilecekti. Osmanlı İmparatorluğunun ise Rus tehdidi karşısında İngiltere'nin desteğine ihtiyacı vardı. Bu şartlar altında, 4 Haziran 1878 yılında İstanbul'da imzalanan "Kıbrıs Anlaşması" gereği adanın yönetimi yıllık "92 bin altın" kira karşılığı geçici olarak İngilizlere devredilmiştir.⁶⁷ Kıbrıs'ın önemini farkında olan Osmanlı Sultanı kendi el yazısıyla; "*Hukuku Şahaneme asla hâlel gelmemek şartı ile*" kaydını yazarak antlaşmayı imzalamış, bununla da yetinmeyerek, İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Leyard'dan teminat mektubu almıştır.⁶⁸ Böylelikle Ada üzerindeki Osmanlı mülkiyet hakkı sürmekle birlikte idare tamamıyla İngiltere'ye geçmiş ve maalesef 307 yıllık Osmanlı idaresi sona ermiştir.

Kıbrıs'ta İngiliz yönetiminin başlaması, bu durumun geçici olduğu, zamanı geldiğinde yeniden Osmanlı idaresine geçeceği düşüncesi nedeniyle, Kıbrıslı Türkler tarafından başlangıçta olumsuz karşılanmamıştır. Kıbrıslı Rumlarda ise farklı bir duygu ve düşünce hâkim olmuştur.⁶⁹ Ada'nın İngiltere'nin eline geçmesini Enosis için bir aşama olarak değerlendiren Kıbrıslı Rumlar, İngiliz yönetiminin hoşgörüsünden de yararlanarak Enosis faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardır. Başpiskopos Sophoronios'un 22 Temmuz 1878'de, İngiliz

65. S. Tamçelik, a.g.e., s. 6.

66. Ertuğrul Önalp, **Geçmişten Günümüze Kıbrıs**, Ankara, 2007, s. 34.

67. İ. Bozkurt, a.g.m., s. 11.

68. H. F. Alasya, a.g.m., s. 231.

69. Z. Çakmak, **Kıbrıs'ta İsyân....**, s. 26.

Yüksek Komiseri Sir Garnet Wolseley'e yönelik sarfettiği, “*Yönetimin değişmesine sevindik, inanıyoruz ki Büyük Britanya Kıbrıs'ın anavatanı Yunanistan ile birleşmesine yardım edecektir.*”⁷⁰ şeklindeki ifade, Rumlarda o dönemde hakim olan duygu ve düşünceleri çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Kıbrıs'ın yönetiminin İngilizlere devredildiği 1878 tarihinde, Ada'daki nüfusun çoğunluğunu Türkler ve Rumlar oluşturuyordu. Diğer karışık gruplar ise oldukça azınlıktaydılar. Dini açıdan da Müslümanlar ve Ortodokslar çoğunlukta idi. Ada'daki toplam nüfusun yüzde %44'ünü Türkler teşkil ediyordu. Ayrıca Vakıflar İdaresinin mülkü olan arazilerle birlikte, Türklerin Ada'da sahip olduğu pay %50'nin üzerindeydi.⁷¹

Ada'nın İngiliz Yönetimine girmesinin ardından, Rum ve İngiliz baskıları nedeniyle Kıbrıs'taki Türkler 1878'den sonra, Anadolu ve Londra başta olmak üzere diğer bölgelere göç etmişlerdir. Kıbrıs'ın İngiliz yönetimine geçmesinden üç yıl sonra, 1881 yılında yapılan sayım sonucuna göre; Ada'da 45.458 Türk'e karşılık, 137.631 Rum bulunduğu görülmektedir. Yani Türk nüfusu üç yıl gibi kısa bir sürede Rumların üçte birine düşmüştür. Diğer taraftan 1879 yılında hazırlanan bir rapora göre, Ada'da bulunan 140 okuldan 76'sının Rum, 64'ünün de Türk olduğu belirlenmesine rağmen, çok kısa bir süre sonra, 1881'de Rum okulları 94'e, 1901'de ise 238'e yükselmiştir. Yunanistan'dan gelerek Rum okullarında görev yapan öğretmenler, Enosis ile Megali İdea fikri doğrultusunda eğitim vermişler, ayrıca Rum halkı içinde de Enosis maksatlı kışkırtıcı faaliyet yürütmüşlerdir.⁷²

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında katılmasını bahane eden İngiltere, şartlı olarak girdiği Ada'yı, 5 Kasım 1914'te tek taraflı olarak ilhak etmiştir. Bu durum, Kıbrıslı Rumların Enosis hayallerine olan inancını daha da artırmıştır.⁷³ Osmanlı İmparatorluğu, 30 Ekim 1918 günü imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile I. Dünya Savaşı'ndan çekilmiştir. Rumlar, kesin çözüm amacıyla düzenlenecek Paris Barış Konferansı'nı

70. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 23.

71. E. Manisalı, a.g.e., s.15.

72. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 23-24.

73. E. Önalp, a.g.e., s. 43.

Enosis amaçları doğrultusunda bir fırsat olarak görmüşlerdir. İngiltere'nin 1915'te Yunanistan'a verdiği söze dayanarak, Kıbrıs Başpiskoposu Cyril-III başkanlığında bir heyet Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını talep etmek maksadıyla, 5 Aralık 1918 tarihinde Londra'ya hareket etmiştir.⁷⁴

Bu beliren Enosis tehlikesi karşısında vakit kaybetmeksizin harekete geçilmesi gerektiğine, aksi takdirde çok geç olacağına kanat getiren Türkler, Başöğretmen Mehmet Remzi Okan ve Müftü Ziyai Efendi'nin girişimi ile 10 Aralık 1918 tarihinde, Lefkoşa'da "Meclis-i Millî" adında bir ulusal kongre toplamışlardır. Kongre, Ada Türklerini temsilen 200 delegenin katılımıyla 10-12 Aralık 1918 tarihleri arasında üç gün sürmüştür.⁷⁵ Kongre'de, Türklerin Enosis'e karşı olduğu belirtilmiş, Ada'nın Osmanlı İmparatorluğu'na iadesi istenmiş ve Müftü Ziya Efendi'nin Paris'te Kıbrıs Türklerini temsil etmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Ziya Efendi, İngiliz yönetiminin ada dışına çıkışını yasaklaması nedeniyle Paris'e gidememiştir.⁷⁶ Bu yasaklama, İngilizlerin Rumlar lehine sergilediği yanlı davranışın çarpıcı bir örneğini teşkil etmektedir.

Türk Kurtuluş Savaşının başarılı olmaya başlaması, Kıbrıs Türklerinin de moralini artırmış ve Türk toplumu arasında heyecan ve umutların yeşermesine neden olmuştur. Gelişen bu durum neticesinde Kıbrıs Türkleri, İngiliz yönetimine karşı bir ayaklanma hazırlığına girişmişlerdir.⁷⁷ Ayaklanma hazırlıklarının liderleri İttihat ve Terakki üyeleri, Sadrazam Kamil Paşa'nın damadı Dr. Esat ile Dr. Behiç ve Hasan Karabardak adlı Türk aydınlarıdır. Ünlü İngiliz tarihçisi George Hill tarafından "Türkçü ve İslamcı bir hareket" ve "küçük bir parti" olarak nitelendirilen girişimin hedefi; silahlı ayaklanma başlatıp, Çanakkale ve diğer cephelerden esir alınıp Mağusa'da bir kampta tutulan Türk savaş esirlerini kurtarmaktı. Maalesef bu girişim İngiliz yönetimi tarafından haber alınmış ve yukarıda belirtilen liderlerle birlikte birçok Türk tutuklanarak Girne Kalesi'ne hapsedilmiştir. Ayrıca tüm mallarına da el konulmuştur.⁷⁸

74. Ali Galip Alçitepe, "Meclis-i Millî'nin Kıbrıs Türk Millî Mücadele Tarihi'ndeki Yeri", **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, Manisa, 2003, s.3.

75. Sabahattin İsmail, **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Lefkoşa, 1992, s.25.

76. İ. Bozkurt, a.g.m., s.12.

77. S. İsmail, **100 Soru...**, s. 28.

78. İ. Bozkurt, a.g.m., s.12.

Türk Kurtuluş Savaşı sonunda 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'nın 16, 20 ve 21. maddeleri gereği Kıbrıs İngiltere'ye resmen bırakılmıştır.⁷⁹ Bu antlaşmanın 20. maddesi gereği Ada'daki Türk halkının, Türk veya İngiliz vatandaşlıklarından birini seçmesi gerekiyordu. Türk vatandaşlığını seçenler daha sonraki süreçte Türkiye'ye göç etmişlerdir.⁸⁰ Bu göç hareketi ve Kurtuluş Savaşı esnasında Anadolu'dan kaçan bazı Rumlarla Ermenilerin Kıbrıs'a yerleşmeleri nedeniyle, Ada'daki nüfus dengesi Türkler aleyhine bozulmuştur.⁸¹

Daha sonra 1925'te, İngiltere Ada'nın İngiliz İmparatorluğu'na bağlı bir koloni olduğunu bir bildiriyle duyurmuştur.⁸² Rumlar, bundan sonra da Ada'nın statüsünün değiştirilmesi ve Yunanistan'a ilhak edilmesi yönündeki faaliyetlerine devam etmişlerdir.⁸³

Kıbrıs'ın resmen İngiltere'ye bırakılmasından sonra, Kıbrıslı Türkler siyasi olarak ilk örgütlenmelerini yaparak, 1924 yılında "Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi" adlı bir örgüt kurmuşlardır. Örgütün lideri ise "Meclis-i Milli'nin örgütleyicilerinden Müftü Ziyai Efendi'dir. Bu örgütün amacı; "Ada'daki Türk İslam Cemaatinin mevcudiyet ve bekasını, inkişaf ve terakkisini, tekâmül ve tealisini temine çalışmaktır." ⁸⁴ şeklinde belirtilmiştir.

Bu esnada Rumlar, Ortodoks Kilisesi'nin önderliğinde ve kışkırtmalarıyla Enosis çabalarını düzenli bir biçimde yürütmüş ve sadece politik mücadele ile yetinmemiş, amaçlarına ulaşmak için şiddet kullanmaktan da geri kalmamışlardır. Rumların ilk hedefi Ada'daki İngiliz yönetimidir. Çünkü İngiltere o tarihlerde sömürge yönetimini sürdürme eğilimindedir ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a vermek gibi bir düşünceye sahip değildir. Lozan Antlaşması'ndan sonra, 1959'a kadar süren dönemde Rumlar, adanın statüsünü değiştirmek için girişimlerini sürdürmüştür. 1931 yılına gelindiğinde, Yunanistan'ın tahrikleri sonucu Rumların Enosis heyecanı üst seviyeye çıkmıştır. Bunun sonucu

79. Ulvi Keser, **Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 25.

80. E. Manisalı, a.g.e., s. 16.

81. Ahmet C. Gazioğlu, **Enosis Çemberinde Türkler**, İstanbul, 1996, s. 192.

82. E. Önalp, a.g.e., s. 45.

83. U. Keser, a.g.e., s. 27.

84. S. İsmail, **100 Soru...**, s. 26.

olarak da İngiliz yönetiminin 11 Ağustos 1931’de yürürlüğe koyduğu gümrük yasalarını protesto eden Rumlar, Papaz Nikodimus’un önderliğinde ve Yunan Konsolosu Kiru’nun tahrik ve teşvikleriyle, Enosis için ayaklanmışlardır. 21 Ekim 1931 tarihinde bir miting yapan Nikodimus, Enosis’i ilan ederek adanın Yunanistan’a bağlandığını açıklamıştır. Bu esnada Yunan bayrağı açan ve Yunan Marşı söyleyen beş bin kişilik bir isyancı grubu vali konağını ateşe vermiş, isyan güçlkle bastırılabilmiştir.⁸⁵

Yunanistan’ın Megali İdea hayali kapsamında 1800’lü yıllardan başlayarak yoğun bir şekilde sürdürdüğü Enosis propagandasının, nihayet 1931 yılında fiili bir ayaklanmaya dönüştüğü görülmektedir. Vali Stross bu olayların nedenini, “*elli yıldır hoşgörülle karşılanan bölücü kışkırtmalarda aranmalı*”⁸⁶ diyerek, İngiliz yönetiminin Rumlara karşı göstermiş olduğu aşırı hoşgörülü tutumuna dayandırmıştır. 1931 yılında yaşanan olaylarda, ilk kez İngiliz karşıtı söylemler geliştirildiği görülmektedir. Rumlar bu dönemde Enosis emellerini gerçekleştirmek maksadıyla, İngiliz yönetimine karşı mücadeleye girişmişlerdir. İngiltere ise tehdidin kendisine yönelmesi karşısında, Enosis karşıtı bir politika uygulamaya başlamıştır. Türkiye ise bu dönemde, Kıbrıs meselesine müdahil olmamıştır. Kıbrıs Türkiye’nin gündemine ancak 1950’lerde girmeye başlamıştır. Kıbrıs Türkleri de kendi çıkarlarını savunmak ve varlıklarını sürdürebilmek için örgütlenmeye başlamışlardır.

İngilizler tarafından konan kısıtlamaların hafifletilmesini fırsat bilen Rumlar, 1931 yılında Enosis doğrultusundaki eylemlerini yeniden yoğunlaştırmışlardır. Mitinglerle, telgraf ve gösterilerle, muhtıralarla, İngiltere ve diğer büyük devletlere gönderdikleri heyetlerle ve basın aracılığıyla yoğun bir ilhak propagandasına girişmişlerdir.⁸⁷

Kıbrıs’ta Megali İdea ve Enosis faaliyetleri karşısında, Kıbrıs Türkleri de örgütlenerek direnç gösterme gereği duymuşlardır. Kıbrıs’ta İngiliz yönetiminin yumuşama politikası uygulamaya başladığı dönemde, 1942 yılında, Türklerle Rumlar müşterek olarak “Kıbrıs Çiftçiler Birliği”ni kurmuşlardır. Rumların bu teşekkülü Enosis mü-

85.S. İsmail, **Kıbrıs’ta Yunan Sorunu**, s. 44-45.

86. Ayşe Nühket Adıyeke, Nuri Adıyeke, **Kıbrıs Sorununun Anlaşılmasında Tarihsel Bir Örnek Olarak Girit’in Yunanistan’a Katılması**, Ankara, 2002, s.113.

87. S. İsmail, **100 Soru...**, s.35.

cadelelerine alet ettikleri görülünce, Türkler bu kuruluştan ayrılarak “Türk Çiftçiler Birliği”ni kurmuşlardır.⁸⁸

Türkler arasında o yıllarda siyasi bir birliktelik yoktu. Bu dağınlıklığı gidermek maksadıyla, 1942 yılında Av. Fadıl Korkut başkanlığında KATAK (Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu) kurulmuştur. KATAK’ın ilk kongresi 18 Nisan 1943’de yapılmıştır. KATAK, bir yandan İngiliz sömürgecilerine ve Enosis eylemlerine karşı aktif bir politika izlerken, diğer yandan Türk toplumunun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması için çalışmalarını sürdürmüştür.⁸⁹ Ancak KATAK içerisinde yaşanan anlaşmazlık nedeniyle, 23 Nisan 1944’de, Dr. Fazıl Küçük başkanlığında, amacı Enosis’e karşı olmak ve Müslüman Türk Cemaatin kimliğini korumak olarak belirlenen, “Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi” kurulmuştur.⁹⁰ Daha sonra adını “Kıbrıs Türk’tür Partisi” olarak değiştirecek olan parti kısa sürede teşkilatlanmış ve Kıbrıs Türkleri arasında büyük bir taraftar kitlesine sahip olmuştur.⁹¹

Bu arada Kıbrıslı Türkler, Türkiye’de de örgütlenmeye başlamışlardır. 16 Şubat 1946’da İstanbul’da kurulan “Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti”, 1949’a kadar İzmir, Antalya, Adana ve Mersin’den sonra Kıbrıs’ta da bir şube açmıştır. Cemiyet tarafından çıkarılan “Yeşilada” dergisi, Türk kamuoyunun Kıbrıs’la ilgilenmesini sağlamıştır. 18 Aralık 1948’de de Ankara’da, “Kıbrıs Türk Kültür Derneği” kurulmuştur.

Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti’nin çabalarıyla, 8 Eylül 1949’da, Kıbrıs’taki bütün Türk kurumları birleşerek “Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF)”nu kurmuşlardır. Aynı tarihte KATAK ile Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi birleşerek “Kıbrıs Milli Türk Birliği Partisi”ni kurmuşlardır. Bu birliktelikler, Kıbrıs Türklerini moral olarak da güçlendirmiştir.⁹² Kıbrıs Türkleri, birlikte hareket etmeleri sayesinde, Rumların Enosis’i gerçekleştirmeye yönelik faaliyetlerine karşı direnç gösterebilmiş ve Kıbrıs’ta varlıklarını sürdürebilmişlerdir.

88. Hamza Eroğlu, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler**, Ankara, 2003, s.11.

89. S. İsmail, **100 Soru...**, s. 34.

90. A. N. Adıyeke, N. Adıyeke, a.g.e., s.136.

91. A. Çay, a.g.e., 1989, s.33.

92. H. Eroğlu, a.g.e.,s.11.

1.4.1. Kıbrıs Türklerinin 1948 ve 1949 Mitingleri

Fanatik bir Enosisçi olan Girne Piskoposu Myriantheas'ın, 1947 yılında Makarios II adıyla Başpiskopos seçilmesinden sonra, Rumlar arasında taraftar bulan işçi hareketi militanlaşmıştır. Yaygın bir şekilde grevler yapılmaya başlanmış, 1948 yılında yapılan bir miting esnasında polis mitingde katılanlar üzerine ateş açmak zorunda kalmıştır. Bu gösteri hareketleri şiddet hareketlerine dönüşmeye başlamış ve 18 Ekim 1948'de bir RAF (İngiliz Hava Kuvvetleri) binasına dinamit atılmıştır.⁹³ Bu olaylardan sonra Kıbrıs'ta ortam giderek gerginleşmeye başlamıştır. Bu şartlar altında Kıbrıs Türkleri, 28 Kasım 1948'de 15 bin kişinin katılımıyla Selimiye Meydanı'nda büyük bir miting düzenlemiştir. O güne kadar yapılanların en büyüğü olan ve "Ayasofya Mitingi" diye anılan bu mitingde Dr. Küçük, Faiz Kaymak, Mehmet Dâna, Rauf Denктаş, Suphi Kenan, Dr. Nazif Denizer, Hoca Salih ve Kemal Deniz, Enosis aleyhinde oldukça sert konuşmalar yapmışlardır.⁹⁴

Kıbrıs'ta bu olaylar yaşanırken, bir yandan büyük bir Türk azınlığın bulunduğu Balkanlar bölgesindeki komünist yayılması, diğer yandan Kıbrıs'ta komünistlerin aktif rol oynamaları, gerekse Rum-Yunan ikilisinin Enosis faaliyetleri, Türk kamuoyunu da etkilemiştir. Bu ortamda, 25 Aralık 1948'de Ankara'da üniversite gençliği tarafından bir miting düzenlenmiştir. Mitingin amacı; memleket dışında işkence gören Türklerin bu kötü durumdan kurtarılmaları ve insan haklarından yararlanmalarının sağlanması ile Kıbrıs Türklerinin, komünist ateşin oraya ulaşmasından korunmaları konusunda, Türk Hükümeti'nin Birleşmiş Milletler Teşkilatına başvurmasını sağlamak olarak belirtilmiştir. Komünistlerin Enosis davasını tahrik etmiş olmaları yüzünden, Türk gençliği o dönemde Kıbrıs Meselesi'ne doğrudan doğruya komünizm tehlikesi açısından bakmıştır.⁹⁵

Rumların Enosis çabaları 1949 yılının sonlarında iyice artmıştır. Aynı yıl yapılacak belediye seçimlerinde, Kilise tarafından benimsenen "Enosis ve Yalnız Enosis" sloganını benimseyen komünist AKEL (Çalışan Halkın İlerici Partisi) denetimindeki, "Milli Hürriyet

93. İ. Bozkurt, a.g.m., s.13.

94. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 316.

95. Fahir H. Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959**, Ankara, 1963, s. 10-11.

Koalisyonu” tarafından, Ekim ayında BM’ye gönderilmek üzere Enosis lehinde imza toplanmaya başlanmıştır. Nitekim 21 Kasım 1949’da AKEL, solcu belediyeler, sendikalar ve diğer sol kuruluşlar tarafından imzalanan Enosis başvurusu, yazılı bir muhtıra şeklinde BM’ye gönderilmiştir. Bu BM’ye yapılan ilk Enosis başvurusudur.⁹⁶

Hem Kilise, hem de Akel Partisi, Enosis konusunda birbirleri ile yarış içindeydiler.⁹⁷ AKEL’in başkanlığındaki sol cephenin Enosis yarışında ön plana çıkması üzerine, Kilise 1 Aralık 1949’da Sen Sinod Meclisi’ni toplayarak, 15 Ocak 1950’de geniş kapsamlı Enosis plebisiti düzenlemeyi kararlaştırmıştır. Buna karşı AKEL ise kendi plebisit kampanyasını uygulamaya koyarak, 5 Aralık 1949’dan itibaren, BM’ye gönderilmek üzere yeni bir imza kampanyası düzenlemiştir.⁹⁸ İngiltere ise bu gelişmeler karşısında, 17 Aralık 1949 tarihinde, Kıbrıs’ın Yunanistan ile birleşmesi için yapılacak talepleri nazarı itibara almaya yetkili olmadığını belirtmiştir⁹⁹.

AKEL ve kilisenin plebisit girişimlerine karşı toplumsal tepkilerini göstermek isteyen Kıbrıs Milli Türk Birliği Partisi, 11 Aralık 1949 tarihinde, Ayasofya (Selimiye) meydanında büyük bir miting yapılmasını kararlaştırmıştır. Bu miting, 1948 Ayasofya mitinginden sonra ikinci büyük mitingdir. Mitinge 15 bin kadar Kıbrıs Türkü katılmıştır. Bu rakam, her 6 Türk’ten birinin mitinge katıldığını göstermektedir.¹⁰⁰

İngiliz yönetimi döneminde Türkler ekonomik, siyasal ve kültürel olarak ezilen taraf olmuştur. Buna karşılık Rumlar ve Ortodoks kilisesi, İngiltere’nin hoşgörüsü ile sürekli gelişmiştir. 1878’den İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar geçen dönemde; Osmanlı İmparatorluğu’nun Kıbrıs Türklerine gereken desteği vermemesi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin bu dönemde yeterli etkin rolü oynayamaması, Kıbrıs Türklerinin, İngilizlerin, Rumların ve Ortodoks kilisesinin baskısı altında kalmalarına neden olmuştur. Türkler, bütün baskılara ve destek-siz kalmalarına rağmen haklarını ve varlıklarını koruma konusunda

96. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 319-320.

97. E. Manisalı, a.g.e., s. 25.

98. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 321.

99. **Ayın Tarihi**, Sayı: 193, Ankara (1-31 Aralık), 1959.

100. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 322-324.

direnç göstermişlerdir. Hatta Türkiye Cumhuriyeti'nden kendilerine herhangi bir telkin yapılmamasına rağmen Atatürk devrimlerini Kıbrıs'a taşıyarak sahiplenmişlerdir.¹⁰¹ Kıbrıs Türklerinin bu dönemde, kendi inisiyatifleriyle varlıklarını korumak için mücadeleye giriştikleri görülmektedir. Kıbrıs Türklerinin herhangi bir dış destek olmadan haklarını korumak için gösterdikleri çabalar, takdir edilmesi gereken bir durumdur. Bu durum maalesef 1950'li yılların başına kadar aynı şekilde devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, ancak bu dönemde Kıbrıs'la ilgilenmeye başlamıştır. Türkiye'nin Kıbrıs meselesine yaklaşımı ve sergilediği davranışlar ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

TCE

101. E. Manisalı, a.g.e., s. 16-17.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KIBRIS MESELESİNİN ULUSLARARASI HALE GELMESİ VE TÜRKİYE’NİN TUTUMU

2.1. Meselenin BM Gündemine Getirilme Çabaları ve 1950-1954 Arası Yaşanan Gelişmeler

İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere ve Yunanistan’ın kazanan tarafta olması, Rumlar ve Yunanistan açısından ümitlendirici bir durum teşkil etmiştir. Ege denizinde Türk karasularının yanı başında bulunan Oniki Ada, 1947 yılında İtalyanlardan alınıp Yunanistan’a verilmiştir. Ayrıca o günlerde sürmekte olan Sovyetler Birliği tehdidi yüzünden ABD yardımına muhtaç olan Türkiye, maalesef bu gelişmeye tepki gösterememiştir.¹⁰²

Bu durum, büyük devletlerin bağımsızlığını kazandığı ilk günden beri Yunanistan’ı himaye edip, ona destek sağlamaları ve Yunan yanlısı bir politika izleyerek, Yunanistan’ı herhangi bir konuda zayıf düşürecek davranışlardan kaçınmalarının sonucudur. Büyük devletlerin Yunanistan’ı himayeci tutum ve davranışları, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde de devam etmiş ve Yunanistan Avrupa Birliği’ne tam üye yapılmıştır.¹⁰³ Ne yazık ki bu tutum, Kıbrıs meselesinde de aynı şekilde kendini göstermiş ve bunun sonucu olarak da Güney Kıbrıs Rum Yönetimi sanki adanın meşru yöneticisiymişçesine, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB’ye tek taraflı olarak tam üye yapılmıştır.

İngiliz yönetimi, 1931 isyanından beri Kıbrıs’ta uyguladığı sıkıyönetim, baskı politikası ve sansür uygulamasını, İkinci Dünya Savaşı sonlarında yumuşatmaya başlamıştır. Diğer taraftan da Kıbrıs’ta özerk bir yönetim oluşturma gayesine yönelik plânlar hazırlamıştır. Bu plânlar sırasıyla şunlardır:

1. 1947 Lord Winster Plânı
2. 1948 Jackson Plânı
3. 1955 Birinci Mac Millian Plânı

102. Erol Manisalı, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, İstanbul, 2000, s. 25.

103. Ali Fikret Atun, “Kıbrıs Meselesinin Görünmeyen Yüzü: Batılı Devletler”, **Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Ankara, 2001, Ks.5, s.40.

4. 1955 Harding Plânı (Kasım 1955- Ocak 1956)
5. 1956 Radcliff Plânı
6. 1958 İkinci Mac Millian Plânı
7. 1958 Spaak (Nato Genel Sekreteri) Plânı

Bu plânların hepsi, Ada'da İngiliz egemenliğinin sürdürülmesine yöneliktir. İngiltere'nin yönetim tarzını yumuşatmaya başlamasını fırsat bilen Rumlar, Enosis kampanyalarına hız vermişlerdir. Fanatik Enosis'çi Başpiskopos Makarios önderliğinde Kilise tarafından, 15 Ocak 1950'de Plebisit (halk oylaması) yapılmıştır. Bu oylama, Kıbrıs Türk toplumu tarafından protesto edilmiştir. Sadece Rumların katıldığı plebisitin sonucu %96 oranında evet çıkmıştır. Sonucu önceden belli olan bu oylamanın kabul edilmeyeceği daha önceden İngiliz yönetimi tarafından belirtilmiştir.¹⁰⁴ Rumların 1950'li yıllardaki faaliyetleri, Türklerin Ada'daki durumunu daha da zorlaştırmıştır. Bu gelişmeler üzerine, gençlik örgütleri başta olmak üzere Türkiye'deki kuruluşlar, Kıbrıs Türklerine destek vermeye başlamıştır. Rumların Enosis girişimleri karşısında Türk kamuoyu sessiz kalamamıştır. Çünkü 1947'de Oniki Adalar konusunda düşülen hatanın yinelenerek, Kıbrıs'ın da Yunanistan'a terk edilmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalınması ihtimali, toplumdaki heyecanı tetiklemiştir.¹⁰⁵

Kıbrıs'ta yapılan plebisit hem Türk gençliğini hem de Yunan gençliğini harekete geçirmiş, bin kadar öğrenci 12 Ocak 1950'de Atina Üniversitesi'nde toplanarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı lehinde gösteriler yapmıştır. Buna karşılık, Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) tarafından da 16 Ocak 1950 tarihinde İstanbul'da bir miting düzenlenmiştir. Bu mitinge hemen hemen bütün gençlik kuruluşları katılmıştır. Mitingde yapılan konuşmalarda ve ellerde taşınan pankartlarda; bir yandan gençliğin Kıbrıs'a karşı sevgi ve bağlılığı belirtilirken, bir yandan da, Atina gençliğinin nümayişlerinin yersiz ve dostluğa aykırı olduğu belirtilmiştir. İstanbul'dan sonra, 18 Ocak 1950'de Ankara'da, 22 Ocak 1950'de de İzmir'de aynı maksatla mitingler düzenlenmiştir.

104. Yusuf Hacek, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs (1878 - 1960)**, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş, 2005, s.34-35.

105. E. Manisalı, a.g.e., s.26.

1950 Şubat'ından itibaren Türk kamuoyunun dikkati 14 Mayıs 1950 seçimlerine çevrilmiştir. Seçimlerden bir ay kadar sonra ise Türk kamuoyunun dikkati bu sefer de Kore Savaşı'na yönelmiştir. Türk askerinin Kore'de göstermiş olduğu kahramanlıklar tüm dünyanın takdirini kazanırken, yıllardır Sovyet tehdidi altında bunalan Türk Milletinin kendine olan güvenini olumlu yönde etkilemiştir.¹⁰⁶ Bütün bu yaşananlara ve tartışmalara rağmen o dönemde Türkiye'de, politik olarak İngiltere'nin Kıbrıs'ı terk etmeyeceği düşüncesi hâkim olmuştur. Dönemin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak kamuoyuna, "Kıbrıs meselesi diye mesele yoktur." şeklinde demeç vermiştir. Aynı yıl yapılan seçimlerden sonra iktidarı devralan Demokrat Parti'nin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü de, aynı tarzda Türkiye'nin bir Kıbrıs meselesinin mevcut olmadığını ifade etmiştir.¹⁰⁷

İngiltere ile münasebetlerini bozmayı göze alamayan Yunanistan, 1951 yılına kadar Kıbrıs meselesini resmen benimsemekle beraber, fiilen hiçbir teşebbüste bulunmamıştır. Ancak 1951 yılında BM'nin Paris'te yapılan toplantısında Loizos, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını istemiştir. Daha sonra Yunanistan Başbakanı Sofokles Venizelos, 16 Şubat 1951'de verdiği demeçte, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi gerektiğini resmen ileri sürmüştü, bu tarihten itibaren Yunanistan, Kıbrıs meselesini devlet politikası haline getirmiştir.¹⁰⁸

Yunanistan'ın meseleye resmen karışmamış olması nedeniyle Türkiye ilgisiz ve endişesiz bir tutum takınmıştır. 1951 yılından itibaren, Yunanistan'ın Kıbrıslı Rumları destekleme politikası izlemeye başlaması, Türkiye için yeni bir gelişme teşkil etmiştir. Ancak bu gelişme Türk Hükümeti'nin resmi davranışında bir dereceye kadar etkili olmuş, köklü ve esasa dönük bir değişiklik olmamıştır.¹⁰⁹ Yunanistan'ın yukarıda belirtilen çıkışı, önce Türk kamuoyunu ve nihayet Hükümet'i uyandırmış, büyük mitingler ve mecliste ateşli tartışmalar olmuştur. İki ay kadar sonra, 20 Nisan 1951'de Dışişleri Bakanı Köprülü Hürriyet gazetesine verdiği bir demeçte, Türkiye'nin Kıbrıs'ta

106. Fahir H. Armaoğlu, *Kıbrıs Meselesi 1954-1959*, Ankara, 1963, s.21-25.

107. Sadi Somuncuoğlu, *Sorularla Belgelerle Kıbrıs-Çözüm mü? Çözülme mi?*, Ankara, 2003, s.27.

108. Abdulhalük Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel - 1963*, Ankara, 1989, s.36.

109. F. H. Armaoğlu, *Kıbrıs...*, s.25-26.

bulunan Türkler ve Kıbrıs ile tarihi bağlardan ötürü alakalı bulunduğunu, Ada'nın şimdiki hukuki durumunun değişmesi için bir sebep görmediğini ifade etmiştir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, Yunanistan'ın Ada'yı istemesine rağmen Türkiye, Kıbrıs'ın İngiliz yönetiminde olmasından memnundur.¹¹⁰

Başpiskopos Makarios, 15 Ocak 1952'de, plebisitin ikinci yıldönümünü, İngiliz yönetiminin toplantı yasağına rağmen, Panaromeni Kilisesi'nde törenle kutlamış ve Rum gençliğini harekete geçmeye davet etmiştir. Bu davet üzerine Ada'nın seçtiği ilçelerinde Rum öğrenciler Enosis lehinde gösteriler yapmışlardır. Kıbrıs'ta bu olaylar yaşanırken, Yunan Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Sofokles Venizelos Ankara'da bulunuyordu (29 Ocak-4 Şubat). Sofokles, tüm pişkinliği ile Kıbrıs'ta son günlerde yapılan mitinglerin İngiltere aleyhinde olduğunu, Türkiye'ye karşı olmadığını söyleyebilmiştir. Daha sonra aynı Yunan devlet adamı Lizbon'da, 22 Şubat 1952'de yapılan bir NATO devletleri toplantısında, Kıbrıs meselesinin yalnız Yunanistan ile İngiltere'yi alakadar ettiğini söylemiştir. Ancak 22 Şubat 1952'de AKEL'in Moskova'dan aldığı talimatla, "Kıbrıs'ın silahtan tecrit edilmesini" talep etmesi göstermişti ki mesele sadece İngiltere ve Yunanistan'ı değil, Türkiye'yi hatta tüm dünya barış ve güvenliğini ilgilendirmektedir. Yunan Kıralı Paul 8-16 Haziran 1952 tarihlerinde Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaretten döndükten sonra, merkezi Kıbrıs'ta bulunan "Kıbrıs'ı Yunanistan'a İlhak Cemiyeti"nin şeref başkanlığını kabulden çekinmemiştir.¹¹¹

BM'nin 24 Kasım 1952 tarihli oturumunda, "Halkların kendi mukadderatlarını kendilerinin tayini (self-determinasyon) hakkına milletlerarası planda saygı gösterilmesine dair tavsiyeler" konusunda yapılan müzakerelerde, Yunan delegesi Dimitrios Lambros, Kıbrıs'ı da tartışma konusu yapmıştır. Yunan delegesi yaptığı konuşmada, 1915'te İngiltere'nin Kıbrıs'ı Yunanistan'a teklif etmesini, Ada'nın Yunanistan'a iadesi şeklinde değerlendirmiş, halkların kendi mukadderatlarını kendilerinin tayini hakkının BM'nin meşgul olması gereken en önemli

110. Hüseyin Mümtaz, "Türkiye-Kıbrıs İlişkilerinin Politik Mantığı Ve Sonuçları (1571-1998)", **İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Cilt II, Tarih-Kıbrıs Sorunu**, Gazimağusa, 1999, s.159-160.

111. A. Çay, a.g.e., s.37.

meselerden biri olduğunu ve bu meselenin ileride başka şekillerde yine gündeme geleceğini ifade etmiştir. Yunanistan bu şekilde Kıbrıs meselesini gündeme getirerek, ileriye dönük olarak BM’de kendisine zemin hazırlamayı amaçlamaktadır. Bunun üzerine komisyonda bulunan Türk delegesi Adil Derinsu, Kıbrıs’ta sadece Rumların değil, aynı zamanda, “yüzyıllardan beri” Türklerin de yerleşik olduğunu hatırlatarak, aynı hakkın Türklere de verilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca Türk Hükümeti’nin bu konuda Kıbrıs Türklerini her bakımdan destekleyeceğini ifade etmiştir.¹¹² Yunanistan, BM’nin 21 Eylül 1953 tarihindeki oturumunda, baş delegesi Alexis Kyrou vasıtasıyla aynı iddialarını tekrarlamış, ancak istediği sonucu elde edememiştir.¹¹³

2.2. EOKA Terör Örgütünün Kuruluşu ve Faaliyetleri

Enosis’i miting ve muhtıralarla gerçekleştiremeyeceklerini anlayan Makarios ve Yunanistan, hedeflerine terör yolu ile ulaşmaya gayret etmişlerdir. Aslında bu fikir, Makarios’un Başpiskopos seçildiği günden beri gündemdeydi. Bu amaçla kurulacak yeraltı örgütünün lideri olarak, 1919’da Anadolu’yu işgal eden Yunan ordusunda teğmen olarak işgale katılan, İkinci Dünya Savaşı yıllarında komünist partizanları arkadan vuran Kralcı “X” örgütünü kuran ve gerilla savaşı konusunda uzman olan Grivas seçilmiştir. Grivas, Makarios’la, “X” örgütünü partileştirmeye çalıştığı 1946 yılında tanışmıştır. 1951 yılı Mart ayında Yunanistan’a giden Başpiskopos Makarios, Atina’da Yunanistan Başbakanı Venizelos, Başbakan Yardımcısı Papandreu, Kıbrıs’ı Yunanistan’a İlhak Etme Cemiyeti ve Yunan kilisesi liderlerinin de katıldığı toplantılarda Grivas ile görüşmeler yapmıştır. Benzer toplantılar 2 ve 21 Temmuz (1952) günlerinde de tekrarlanmıştır. Bu arada Grivas, 1951 yılı Temmuz ayında ve daha sonra 1952 Ekim ayında Kıbrıs’a gelerek, uzun süre kalmış ve gerekli hazırlıklara başlamıştır.¹¹⁴

Grivas’a gizli örgüt kurma önerisi Makarios tarafından, Atina’da faaliyet gösteren gizli bir Enosis örgütünün üyesi olan ve 1931 Enosis isyanındaki rolleri nedeniyle Kıbrıs’tan sürülen Savvas ve Sok-

112. F. H. Armaoğlu, *Kıbrıs...*, s.37-38.

113. A. Çay, a.g.e., s.37.

114. Sabahattin İsmail, *Kıbrıs’ta Yunan Sorunu (1821-2000)*, Lefkoşa, 2000, s. 69.

rates Loizides kardeşler aracılığı ile yapılmıştır.¹¹⁵ Makarios, 1951 yılı sonlarından itibaren EOKA'nın kuruluşuna hazırlık olmak üzere doğrudan kilise kaynaklarından desteklenen, PEON (Kıbrıs Milli Gençlik Teşkilatı) gençlik örgütünü kurmuştur. Bu örgütün toplantıları bile kiliselerde yapılmıştır.¹¹⁶

PEON, 1953 yılında “tahrik edici ve yasa dışı eylem yapma” suçlaması ile İngiliz yönetimi tarafından kapatılmıştır. Bunun üzerine gizli olarak faaliyet göstermeye başlayan örgüt, daha sonra EOKA (Et-niki Organizationi Kıbrısı Akritoni) adı altında Makarios'un emrinde gizli bir tedhiş teşkilatına dönüşmüştür.¹¹⁷ Makarios, Atina'da 7 Mart 1953'de yapılan “Kıbrıs'ı Yunanistan'a İlhak” toplantısında Enosis adına gizlilik ve bağlılık yemini etmiştir. Yemin şöyle idi: *“Enosis davasına bağlı kalacağıma, Enosis davası ile tüm bildiklerimi veya öğreneceklerimi işkence altında olduğumda veya hayatım tehlikede olsa bile bir sır olarak saklayacağıma ant içerim”*¹¹⁸

Bu yemin metni Makarios, General Nikos Papadopoulos, Gorge Sokratis, Prof. Yerasimos Konidaris, AV. Antonis A. Savvas, Sokrates Loizidis, George Grivas, E. Tsatsomiros, Stavropulos, Prof. Dimitrios, Vezanis ve Albay Aleksopoulos tarafından imzalanmıştır. Grivas hatıratında, bu yemin törenini şöyle anlatmaktadır: *“İncili Masanın üzerine koydum ve henüz esasını tam olarak bilmediğimiz mücadele için yemin etmek maksadıyla ayağa kalktık. Makarios elini göğsüne, biz de İncilin üzerine koyduk. Yemini Makarios okuyordu ve biz de her cümleyi büyük bir heyecanla tekrarladık.”*¹¹⁹

Grivas, Kıbrıs'a yaptığı ziyaretlerde silah çıkarma ve depolama yerlerini belirledikten ve çeşitli bölgelerde ilk hücrelerini oluşturduktan sonra, ilki 2 Mart 1954 ve ikincisi Ekim 1954'te olmak üzere ilk iki parti silahı Baf sahillerinden adaya çıkarmıştır. Bu silahlar için gerekli para kiliseden karşılanmaktaydı. Gelen silahlar arasında mayın, el bombası, Bren, Sten, Thomson, tabanca, mermi vb. patlayıcı

115. Charles Foley, **The Struggle For Cyprus**, California, 1975, s.10.

116. S. İsmail, **Kıbrıs'ta Yunan Sorunu**, s. 70.

117. A. Çay, a.g.e., s.39.

118. C. Foley, a.g.e., s. 22.; Ulvi Keser, **Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 49.

119. S. İsmail, **Kıbrıs'ta Yunan Sorunu**, s. 71.

maddeler bulunmaktadır.¹²⁰ Grivas, 1955 yılı Şubat ayı içinde Makarios'a yazdığı bir mektupta, kiliseden yeni maddi yardım talep etmiş ve bazı malzemelerin sağlanmasını istemiştir. Grivas'ın istekleri şunlardır:

- 1.15 personel, 3-5 ailenin günlük ihtiyacı,
- 2.100 okka benzin, 200 baş şişe, 100 okka dinamit ve dinamit fitili,
- 3.Cemiyetlerin harekete geçirilmesi, malzemelerin nakli.¹²¹

Makarios bu istekleri karşılamak maksadıyla, Yunan ulusal günü olan 25 Mart 1955'te büyük bir "İlhak" festivali düzenlemiştir. Bu festivalde, heyecanlı Enosis gösterileri yapılmış, ateşli nutuklar atılmıştır. Grivas'ın istediği malzemeler, Kilise parası ile almış gönderilmiştir. Makarios, 27 Mart 1955'te ise Grivas'ı davet ederek son hazırlıklarını gözden geçirdikten sonra harekete geçilmesi için talimat vermiştir. Bu talimat üzerine Grivas, EOKA terör örgütünü 1 Nisan 1955 tarihinde harekete geçirerek tedhiş eylemlerine başlamıştır.¹²² Ayrıca EOKA'nın silahlı mücadelesinin desteklenmesi maksadıyla kısa adı PEKA olan "Kıbrıs Siyasi Mücadele Komitesi" kurulmuştur.¹²³ EOKA, 21 Haziran 1955'ten itibaren saldırılarını Türklere de yöneltmiş ve saldırılar 1956 Ocak ayından itibaren şiddetlenmeye başlamıştır. 1956 yılı Haziran ayı sonuna kadar öldürülen Türklerin sayısı 8, yaralananların sayısı ise 39'dur.¹²⁴

Grivas, 26 Eylül 1957 tarihinde ise EOKA bünyesinde liseli gençliği örgütlemek üzere, ANE adlı bir örgüt oluşturmuştur. Bu örgüt vasıtasıyla her okulda bir ANE komitesinin kurulması, Rum gençlerinin sokaklara dökülmesi ve özel gençlik gurupları ile sabotajlar düzenlenmesi amaçlanmıştır. ANE örgütü, daha sonra 21 Ekim 1957'de, Direnen EOKA Gençliği İdaresi (DANE) adlı merkezi bir örgütün yönetimine devredilmiştir.

EOKA'nın saldırılarının Türklere de yönelmeye başlaması üzerine, Dr. Küçük Başkanlığındaki Kıbrıs Türk Milli Partisi de çeşitli

120. Sabahattin İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, Lefkoşa, Eylül 1997, s.349; S. İsmail, **Kıbrıs'ta Yunan Sorunu**, s. 71.

121. Fikret Kürşat, Mustafa Altan, Sabahaddin Egeli, **Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi**, İstanbul, 1978, s.156.; S. İsmail, **Kıbrıs'ta Yunan Sorunu**, s. 76.

122. S. İsmail, **Kıbrıs'ta Yunan Sorunu**, s. 76.

123. Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, Lefkoşa, Şubat 2000, s. 348.

124. Hürriyet, 26 Haziran 1956; S. İsmail, **Kıbrıs'ta Yunan Sorunu**, s. 76.

önlemler alma gereği duymuştur. Bunun üzerine Grivas, Dr. Küçük ve Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Faiz Kaymak'ı tehdit etmeye başlamıştır. Dr. Fazıl Küçük'ü, bu maksatla gönderdiği bir mektupla: *“Bir süre önce Türk Milli Partisi'nin KITEMB (Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği) adında bir teşkilat kurduğunu öğrendik. Eğer şimdiki kurbanların 15'i Türk ve ötekiler de Hristiyan ise, Türkler faaliyetlerine devam ettikleri takdirde başlarına gelenlere layık olacaklardır. Eğer Türklerin iyiliğini isterseniz, kendilerine her şeyden uzak durmalarını tavsiye ederiz. Aksi takdirde bundan sonra ilk kurban sen olacaksın”* şeklinde tehdit etmiştir.¹²⁵

Grivas, Türklerle her türlü irtibatını önlemek maksadıyla Rumları da tehdit etmekteydi. Diğenis takma adıyla, bir Türk otobüsünü kullanarak Dikelya'daki işine giden bir Rum'a, 14 Mayıs 1956 tarihinde bir mektup göndererek; *“Dikelya'ya giden bir Rum otobüsü olmasına karşın, işinize Türk otobüsü ile gittiğinizi tespit etmiş bulunuyoruz. Türkler tarafından kullanılmayı kabul ettiğin için, Tanrı ve insanlardan utanmalısın, zavallı, sen Rumsun, dinini ihlal edip, anavatana ihanet etmekten ve Türklerle işbirliği yapmaktan utanmıyor musun? Sana derhal Türklerle gitmeye son vermeyi emrediyorum. Yoksa EOKA savaşıncıları senin başının peşine düşecekler ve sana ders olsun diye, ellerini bir hainin kanına bulayacaklardır. Ne zaman ki su ve ateş arkadaş olur ve ne zaman ki cennet ve cehennem birleşir, ancak o zaman Türklerle dost olabiliriz. Bu uyarıyı aldığından 3 saat içinde Türklerle bütün ilişkini kesmemen halinde, derhal infazın için emir vereceğim”* şeklinde tehdit etmiştir.¹²⁶

EOKA eylemlerinin tırmanması üzerine Kıbrıs valisi Mareşal John Harding'in emriyle, 9 Mart 1956'da tutuklanan Makarios, Seyşel adalarına sürgüne gönderilmiştir. Makarios ile birlikte cezalandırılan Girne Metropoliti Kiprianos, Papaz Stavros, Papaz Agathageli ve Papaz Polikarpos Yuannidis'in Enosis yanlısı kışkırtmalar yaptıkları, tedhişçiliği tahrik ettikleri, EOKA'yı destekledikleri belirtilmiştir. Ayrıca Mihalakis Sava Karaolis ile Andreas Dimitriyu adlı EOKA Militanları cinayet suçu ile yargılanıp idam edilmişlerdir. İdam kararını protesto için Atina'da çıkan olaylarda, 7 kişi ölürken, Dışişleri Bakanı Teota-

125. S. İsmail, **İngiliz Yönetiminde...**, s. 353-354.

126. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, Lefkoşa, 2000, s. 350.

kis sert eleştiriler sonucu istifa etmiş ve yerini Averof'a bırakmıştır. Yunanistan Hükümeti de olayı İngiltere Büyükelçisi'ni geri çekmek suretiyle protesto etmiştir.

4 yıllık faaliyet döneminde, 30 Türk köyüne saldırılar düzenleyen ve bu köylerin Türk halkını göçe zorlayan EOKA, 200 civarında Türkü katletmiş, yüzlercesini yaralamıştır. Faaliyet süresi içinde 4750 bombalı saldırıda bulunmuş, 2976 sabotaj eylemi gerçekleştirmiştir. Yunanistan'la İngiliz Hükümeti'nin anlaşmasından sonra, 1959 yılı için faaliyetlerine son veren Grivas, 20 Mart 1959'da Ada'dan ayrılmıştır. Saklandığı evden onu Kıbrıs Yunan Konsolosu Frıcaş alıp, Lefkoşa havaalanına götürmüştür. Grivas'ı Yunanistan'a götürülen uçağa Yunan Hava kuvvetlerine bağlı bir avcı filosu eşlik etmiş, Yunanistan'da askeri törenle ve büyük gösterilerle devlet ileri gelenleri tarafından karşılanan Grivas'a, general rütbesi verilmiştir. Yalnız bu tutum bile, Grivas ve EOKA terörünün ardındaki esas ülkenin Yunanistan olduğunu kanıtlayan bir olgudur.¹²⁷

2.3. Kıbrıs Meselesinin Uluslararası Hale Gelmesi

Kıbrıs meselesinin gelişim sürecinde 1954 yılı önemli bir yer teşkil etmektedir. Zira 1952 yılında başlayan Türk-Yunan yakınlaşması, 1953 yılında büyük bir yol kat etmiş ve 1953 yılı Şubat ayında Türkiye-Yunanistan-Yugoslavya arasında bir "dostluk ve işbirliği antlaşması" imzalanmıştır. Bu antlaşma bir ittifak değildi. Hâlbuki Türk Hükümeti'nin isteği, bir ittifak oluşturulmasıydı. Bu maksadına ulaşabilmek için, Yunanistan ile ilişkilerinin bozulmasını istemeyen Türkiye, 1953 yılında Kıbrıs sorununa hiç dokunmamıştır. Türk Hükümeti aynı tutumunu 1954 yılında da sürdürmüştür.

1954 yılında Orta Doğu bölgesinde yaşanan önemli gelişmelerden biri de, İngiltere'nin Süveyş Kanalı'ndan çekilmeye karar vermesi ve 1954 yılı başından itibaren buradaki üslerini Kıbrıs'a taşımaya başlamasıdır. Bu gelişme Enosis taraftarı Rumları ve Yunanistan'ı telaşa düşürmüştür. Çünkü Süveyş'ten çekilen İngiltere için Kıbrıs daha stratejik bir hale gelmiştir. Bu yüzden İngiltere'nin Kıbrıs'tan kolay kolay

127. S. İsmail, **İngiliz Yönetiminde ...**, s. 357-358.

çıkması mümkün olamazdı.¹²⁸ 1954 yılı Mart ayından itibaren Yunanistan, Kıbrıs meselesinin görüşülmesi için İngiltere'ye politik baskı yapmaya çalışmış, ancak bu girişim İngiltere tarafından reddedilmiştir. Buna karşılık Mareşal Papagos, 23 Mart 1954'te Atina'da yayımladığı bir demeçte, Yunan Hükümeti'nin Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı konusunu, BM'nin Eylül ayındaki toplantısına götüreceğini ilan etmiştir.¹²⁹

Yunanistan'ın tüm bu girişimlerine rağmen Türk Hükümeti'nin bir türlü harekete geçmemesi üzerine, Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller, Dışişleri Bakanına bir yazılı soru önergesi yöneltmiştir. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, 1 Nisan 1954 günü bu soruya verdiği cevapta şunları ifade etmiştir:

“Dost ve Müttefik Yunanistan'ın devlet adamlarıyla yapılan görüşmelerde, Kıbrıs üzerinde herhangi bir muhavere ve müzakere cereyan etmiş değildir. Bunun sebebi, Türkiye'nin Kıbrıs meselesi diye bir mesele mevcut olmadığı mütalâasında bulunması ve Kıbrıs halen İngiltere'ye ait olduğuna göre, bu ada hakkında Yunanistan'la ilgili konuşmalar yapılmasının caiz olmamasıdır.

Günün birinde Kıbrıs'ın İngiltere ile müzakereye mevzu olması halinde bittabi bu Ada'da büyük bir Türk ekalliyeti bulunması keyfiyeti, bizim de söz sahibi olmamızı istilzam edecektir. Kaldı ki, biz bu adanın bugünkü statüsünde bir değişiklik yapılması lüzumuna kani değiliz.”

Türk Hükümeti'nin Kıbrıs diye bir meselenin varlığını dahi tanımak istemeyen bu tutumuna rağmen, Türk kamuoyu ve özellikle de gençlik, mesele üzerindeki hassasiyetini hiç kaybetmemiştir. 1953 yılında, Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) tarafından 21 Nisan günü Kıbrıs günü ilân edilmiş ve 21 Nisan 1954'te İstanbul ve Ankara'da büyük toplantılar yapılarak kutlanmıştır. İstanbul'da yapılan toplantıda, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Başkanı Mesut Ülkü, açılış konuşmasında Kıbrıs günü ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir: *“Böylece Kıbrıs'a olan bağlılığımızı ve uyuyor zannedilen Gençliğin bu gibi meselelerdeki hassasiyetini göstermiş olacağız. Emaneten İngiltere'ye verdiğimiz Yeşil Ada'yı geri alıncaya kadar sesimizi her yıl*

128. F. H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s. 45.

129. A. Çay, a.g.e., s.37-38.

bugün İstanbul, Ankara ve İzmir'den duyurmağa çalışacağız. Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacaktır.”¹³⁰

Mayıs ayından itibaren Yunanistan durumu biraz daha sertleş-tirerek, İngiltere nezdindeki ısrarlarına devam etmiştir. İngiltere ise kararlı tutumunu sürdürmüştür. İngiltere'nin bu kararlı tutumunda, Türkiye'nin meseleye karışmaması, hatta mevcut statünün devamın-dan yana tavır takınmasının da etkisi vardı. O günlere ait gelişmeleri, 4 Mayıs 1954 tarihli Hürriyet gazetesi, “Kıbrıs Hakkında Yeni Yunan Tebliği, İngiltere İki Taraflı Müzakereye Yanaşmazsa Yunanistan İşi Birleşmiş Milletlere Sunacak” başlığıyla vermiştir. Haberde, Yunan Başbakanı Papagos'un Kıbrıs Meselesi hakkında yeni bir tebliğ ya-yınladığı ve Papagos'un bu yeni tebliğinin Kıbrıs görüşmeleri hakkın-da 28 Nisan Çarşamba günü İngiliz Avam Kamarası'nda Müstemleke Vekil Yardımcısı Hopkins'in verdiği beyanata, Yunan Hükümeti'nin resmi cevabını teşkil ettiği belirtilmiş ve Papagos'un tebliği şu şekilde verilmiştir:

“Papagos bu mesele hakkında malum Yunan görüşünü tek-rarlayarak İngiltere'nin iki taraflı müzakereye yanaşmadığı takdir-de, Yunanistan'ın Birleşmiş Milletler Genel kuruluna başvuracağını söylemekte ve bu hareketin mesuliyetini İngiliz Hükümeti'ne yükledikten sonra ezciümle şu noktayı belirtmektedir: Bu meselede Yunan Hükümeti'nin takip ettiği siyasetin nasıl mahiyet taşımakta olduğu hususunda İngiltere hiçbir şüphe veya tereddüde düşmemelidir. Kesin olarak şu noktayı belirtmek isterim ki, Yunan Hükümeti Kıbrıs'ta ya-şayan 400 bin Yunanlının düşünce ve duygularına bigane kalamaz...”

¹³¹ Bu beyanata Yunanistan, bir taraftan meseleye sıkıca sarıldığı ve hedefine ulaşmak için kararlılıkla mücadeleye devam edeceği mesajı-nı verirken, bir taraftan da meseleyi BM'ye götürmekle tehdit ederek İngiltere'yi anlaşma zeminine çekmeyi amaçlamıştır.

Yunanistan'ın tutumu yukarıda belirtildiği gibi, Kıbrıs'ın ilhakı-nı gerçekleştirme doğrultusunda idi. Türk Hükümeti'nin belli bir Kıb-rıs politikası görülüyordu. Bu yüzden Türk kamuoyunun kafası soru işaretleriyle doluydu. Bu ortamda 12 Haziran 1954 tarihli Hürriyet

130. F. H. Armaoğlu, *Kıbrıs...*, s. 51-53.

131. Hürriyet, 4 Mayıs 1954.

gazetesinin Kıbrıs'tan naklen aldığı, Atina kaynaklı bir haber, Türk kamuoyu için hem şaşırtıcı, hem de endişe vericiydi. Ethnos gazetesinde, 5 Haziran 1954'te yayımlanan bir habere göre, Menderes bir süre önce, Yunan Hükümeti yetkilileri ile yaptığı görüşmelerde, meselenin had bir safhaya götürülmesinden kaçınılmasını dostane bir şekilde tavsiye etmekle beraber, Yunanistan meseleyi Birleşmiş Milletlere götüreceği olursa, buna Türkiye'nin muhalefet etmeyeceğini belirtmiştir. Diğer taraftan İngiltere'nin 28 Temmuz 1954'te, Kıbrıs'a yeni bir muhtariyet anayasası vereceğini beyan etmesi, Yunanistan'ın baskı ve tehditlerinin İngiltere üzerinde tamamen etkisiz kalmadığını göstermektedir. İngiltere'nin bu hareketi Türkiye'de hoşnutsuzluk yaratmıştır.

Bu sırada üç Balkan devleti (Türkiye-Yunanistan-Yugoslavya) arasında ittifak görüşmeleri ve temasları devam etmekteydi. Nihayet Türk Hükümeti'nin çok ehemmiyet verdiği, "Bled İttifakı" adı verilen ittifak, 9 Ağustos 1954 tarihinde imzalanmıştır. Bu ittifak, Hükümetleri birbirine daha yakın hale getirirken, bu Hükümetlerin dayandığı milletleri de birbirinden daha da uzaklaştırmıştır. Ne yazık ki İttifak'ın imzalanmasından bir hafta sonra, 16 Ağustos 1954'te, Yunanistan Kıbrıs meselesi için resmen Birleşmiş Milletlere müracaat etmiştir. Böylece Yunan Hükümeti bir taraftan Türkiye ile ittifak yaparken, diğer taraftan da meselenin uluslar arası hale gelmesi için gayret sarf etmiştir. Türk Hükümeti'nin Kıbrıs meselesine karşı ilgisiz kalmasına karşın, Türk kamuoyunun meseleye ilgisi giderek artmıştır.¹³²

Yunanistan'ın Birleşmiş Milletlere başvurmasının Türkiye'de uyandırdığı tepkinin sonucu olarak TMTF, İzmir'in Yunanistan'ın işgalinden kurtuluş yıldönümü olan 9 Eylül kutlamalarını daha özel bir şekilde yapmaya karar vermiştir. Ancak, Hükümet mitinge şiddetle karşı çıkmış ve izin vermemiştir. Gençliğin miting yapmakta ısrarlı tutumu nedeniyle İzmir Valisi emniyet kuvvetlerine herhangi bir miting önlemleri için kesin emir vermiştir. Konuyla ilgili olarak, Başbakan Menderes tarafından Anadolu Ajansı'na verilen beyanatta, Hükümet'in Kıbrıs meselesi üzerinde yapılacak tepkisel hareketleri milli menfaatlerimize aykırı bulduğu ve kanunsuz her hareketi olduğu gibi, bu miting teşebbüsünü de önleyeceği ifade edilmiştir.

132. F. H. Armaoğlu, *Kıbrıs...*, s.55-59

Aynı günlerde Kıbrıs'ta da Rumlar, Enosis faaliyetlerine devam etmişlerdir. Makarios bir dağ manastırında 30 bin kişiye hitaben Türkiye aleyhinde, ilhak lehinde atıp tutmuş ve şöyle konuşmuştur: *“Tarih ispat etmiştir ki Kıbrıs ezelden beri Yunanlıdır. Yunan Hükümeti bizim adımıza BM'ye başvurmuştur. Davamız bütün dünya davalarının en doğrusu, en haklısıdır. Emelimize kavuşacağımızdan zerre kadar şüphemiz yoktur. Hak ve hürriyet bayrağını daima elimizde tutacağız ve bu haklı dava uğrunda sonuna kadar mücadele edeceğiz. Enosis! Enosis! Enosis!”*¹³³

Kıbrıs meselesi, BM Genel Kurulunun 24 Eylül 1954 günü öğleden sonra yapmış olduğu, 447'nci oturumunda görüşülmeye başlanmıştır. Görüşmeler sonucunda yapılan oylama sonucunda, 19 ret, 11 çekimsere karşı 30 oyla meselenin gündeme alınmasına karar verilmiştir. BM'nin almış olduğu bu karar, Türk kamuoyunda genel bir hoşnutsuzluk ve endişe uyandırmıştır. Ancak Hükümet, Aralık ayının sonuna kadar bu gelişmeler hakkında herhangi bir resmi açıklama yapmamıştır.¹³⁴ BM Genel Kurulunda alınan bu karar, Rumları çılına döndürmüştür. Bu haberi sevinçle karşılayan Kıbrıslı ilhakçılar, gürültülü nümayişler yapmışlar, saatlerce çalan kilise çanları halkın huzurunu kaçırmış, sınırlarına hâkim olamayan 200 kadar Türk, kiliseye giderek çanları susturmuş, elektrikleri keserek kilisedekileri dışarı çıkarmışlardır.¹³⁵

Türkiye'de sinirlilik ve endişe havasının hâkim olduğu bir ortamda, BM Genel kurulunun 24 Eylül 1954'te almış olduğu karar uyarınca, Aralık ayında Kıbrıs meselesi BM Genel Kurulu önüne gelmiş, uzun tartışmalar sonunda 17 Aralık'ta Kıbrıs meselesinin “şimdilik” kaydıyla görüşülmemesine karar verilmiştir.¹³⁶ BM'nin bu kararı neticesinde, Türk Hükümet'inde artık Kıbrıs meselesinin kapandığı yönünde bir düşünce hâkim olmuştur. Ancak Türk kamuoyunda bunun tam tersi bir düşünce gelişmiş ve halk meselenin ka-

133. Hürriyet, 9 Eylül 1954.

134. F. H. Armaoğlu, *Kıbrıs...*, s. 75-76.

135. Güneş Şahin, *Tarih Çalışmalarına Kaynak Olarak Tercüman, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet Gazetelerinde Kıbrıs Sorunu (1954-1974)*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2006, s. 335.

136. A. Çay, a.g.e., s.39.

panmadığına, daha da devam edeceğine inanmıştır. 1955 yılına bu atmosferde girilmiştir.¹³⁷

Bir mesele hakkında sağlıklı yorumda bulunulabilmesi için, öncelikle tarihsel bir bakış açısıyla konuya yaklaşılarak, sorunun kaynağı nedir, ne zaman ve hangi sebeplerle bu sorun ortaya çıkmıştır sorularının cevapları ortaya konmalıdır. Kısa da olsa Megali İdea ve Enosis hakkında bilgi sahibi olunmadan, Kıbrıs'ın 307 yıllık Osmanlı hâkimiyetinden hangi şartlarda çıkarak İngiliz yönetimine geçtiği ve Kıbrıs'ın yönetiminin İngilizlere geçici bir süreliğine devredildiği bilgilerine sahip olmadan mesele hakkında doğru fikir sahibi olunamaz. Bu sebeplerle araştırmamızın buraya kadar olan bölümlerinde kısaca Kıbrıs tarihi ve meselenin gelişimi aktarılmıştır.

137. F. H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s. 96.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 1955-1964 ARASINDA YAŞANAN GELİŞMELER

3.1. Türkiye'nin Resmen Devreye Girmesi

Kıbrıs meselesi, 1955 yılından itibaren dönemden döneme farklılık gösterse de Türkiye'nin gündeminde önemli bir yer tutmaya başlamış ve bu durum günümüze kadar sürmüştür. Halen günümüzde de Kıbrıs, Türkiye açısından çözülmesi gereken bir mesele olarak önemini korumaktadır.

1955 yılı başlarında, Türkiye'nin Kıbrıs meselesine müttefikler arası bir sorun olarak yaklaşması ve İngiltere'yi destekleyecek tarzda tutum takınması nedeniyle, Yunanistan Türkiye'yi sömürgecilik taraftarı olarak suçlamıştır. BM'nin 17 Aralık 1954'te aldığı karar, Ada içinde ve Yunanistan'da protestoların, taşkınlıkların hatta tedhiş hareketlerinin devam etmesine neden olmuştur.¹³⁸

Dönemin Türk Hükümeti, 1954 yılında olduğu gibi 1955 yılında da, Kıbrıs meselesinden ziyade genel dış politika konularına eğilmiş, özellikle de Bağdat Paketi'nin kurulabilmesi için gayret etmiştir. İngiltere'nin Süveyş'ten çekilerek üslerini Kıbrıs'a nakletmesi üzerine Türkiye, İngiltere'den boşalan yeri doldurmak istemişçesine, 1954 yılı Ekim ayından itibaren bir Orta Doğu ittifakı kurma uğraşına girişmiştir. Bu esnada 17 Aralık 1954 tarihinde BM'de alınan Kıbrıs meselesinin görüşülmemesi kararı Türkiye'yi rahatlatmıştır.¹³⁹ Bu rahatlıkla Türkiye, 1955 Ocağından itibaren ittifak çalışmalarına daha bir önem ve ağırlık vermiştir.

Dönemin Başbakanı Adnan Menderes, 9 Ocak 1955 tarihinde Irak'ı ziyaret etmiş ve bu ziyaret esnasında Türkiye ile Irak arasında yapılacak işbirliğinin ana hatları belirlenmiştir.¹⁴⁰ Fakat Türkiye'nin Orta Doğu devletleri nezdinde yürüttüğü faaliyetler olumlu bir sonuç vermemiş ve diğerlerinin daha sonra katılacakları ümit edilerek,

138. Yusuf Hacek, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs (1878-1960)**, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş, 2005, s. 37.

139. Fahir H. Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959**, Ankara, 1963, s. 97-98.

140. Hürriyet, 9 Ocak 1955; Milliyet, 9 Ocak 1955.

24 Şubat 1955 tarihinde, sadece Irak ile Bağdat Paktı imzalanmıştır. Yoğun gayretler sonucunda Pakistan ancak 23 Eylül 1955'te ve İran ise 3 Kasım 1955'te pakta dâhil edilebilmiştir. Türkiye bu pakt ile Orta Doğu devletlerini birleştirici bir unsur oluşturmak isterken, Mısır-Suriye-Suudi Arabistan grubunun karşıt tutumu ve iki arada kalan Ürdün ve Lübnan'ın tarafsız tutumu nedeniyle bu hedefine ulaşamamıştır. Aksine bu devletler arasında ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan Sovyetler Birliği'nin etkisiyle üzerinden bir yıl geçmeden, Balkan İttifakı'nda da zayıflama ve çözülme emareleri baş göstermiştir.

Türkiye dışişleri bu ittifak girişimleri ve bunlardan kaynaklanan sorunlarla uğraşırken Kıbrıs meselesine fazla eğilememiştir. Türk Hükümeti, 1955 yılının ilk altı ayında yukarıdaki gelişmelerle meşgul olurken, Türk kamuoyu da Kıbrıs'la ilgili gelişmeleri yakından izlemiştir.¹⁴¹ Kıbrıs ile ilgili gelişmeler gazetelerde önemli yer tutmaya devam etmiştir. İngiltere'nin Kıbrıs için teklif ettiği anayasaya, öteden beri menfi tavır takınan Atina radyo ve gazeteleri, 8 Ocak'ta birdenbire ağız değiştirmiş, Hürriyet gazetesinde bu durum şöyle yer almıştır:

“Kıbrıs Rumlarının anayasayı kabul edebileceklerinden bahse başlamışlar, bunun için bir şart koşmuşlardır. Bunlara göre, Kıbrıs Rumları anayasaya ilk madde olarak Kıbrıs halkına kendi kendini yönetme hakkı tanındığına dair bir ibare ilave edilirse anayasa teklifini müzakere etmeğe hazırmış, İngiltere'nin bunu kabul edeceğine dair hiç bir delil ve emare mevcut olmamakla beraber, Makarios'un Ada Umumî Valisi ile görüşeceği muhakkaktır. Dikkate şayandır ki, Makarios son birkaç senedir adaya gelip giden umumi valilerden hiçbiriyle görüşmeyi kabul etmemiştir. Kendisine kilise reisinden başka ada Rumlarının milli şefi vasfını da taşıtıran politikacı din adamının, Umumî Vali ile görüşme perdesi altında yeni entrikalar çevirmeğe hazırlandığına şüphe yoktur.”¹⁴²

Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler de Rum-Yunan ikilisinin Kıbrıs'ın ilhakı doğrultusunda entrikalar çevirmekte olduğunu göster-

141. F. H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s. 98-101.

142. Hürriyet, 9 Ocak 1955.

mekteydi. Kıbrıs'ta gizli olarak yayımı yapılan ve “ya istiklâl ya ölüm” sloganı taşıyan, “Enosis” adındaki gazete, Kıbrıslı Rumların hürriyetlerine kavuşabilmeleri için kanlı mücadelelere girişerek, müstemleke idaresiyle anlayacağı dilden konuşmaları gerektiğini ifade etmekte, bu dilin ise, Mısır halkının, Yahudilerin ve Mau Mau-ların¹⁴³ kullandığı, “kan, sabotaj ve dinamit” olduğunu belirtmekteydi.¹⁴⁴ O dönemde İngiltere, sadece Kıbrıs'ta değil bütün sömürgelerinde sıkıntılı günler geçirmekteydi. İngilizlerin hâkimiyeti altında bulunan dominyon, koloni ve muhtar hükümetlerin idaresi giderek güçleşmekte ve bu sömürgelerde hemen her gün kanlı hadiseler cereyan etmekteydi.¹⁴⁵ Görüldüğü gibi Yunanistan'ın ilhak amacına ulaşmak için her türlü yolu denemekten, hatta İngiltere'nin diğer sömürgelerinde yaşanan hadiselerle benzer şekilde şiddet hareketlerini körüklemekten dahi kaçınmamaktaydı.

Bu arada, 1950'de Ortodoks kilisesinin Kıbrıs'ta düzenlediği plebisitin yıldönümünde, Yunanistan'da sokak gösterileri düzenlenmiş, Kıbrıs meselesi ile ilgilenen birçok Yunan kuruluşu, “Meçhul Asker” anıtına çelenkler koymuştur. Kıbrıs'ta da Makarios, İngiltere tarafından hazırlanan muhtariyet anayasasını kabul edecek her Rum'u “Enosis düşmanı ve vatan haini” ilan edeceği demecini vermiştir. Bu haber üzerine Demokrat Parti (D.P.) Milletvekili Safaeddin Karanakçı, 24 Ocak 1955 tarihli Zafer gazetesinde yazdığı bir yazıda; “*Komşumuz, dostumuz ve müttefikimiz Yunanlılara hatırlatmak isteriz ki, nümayiş, protesto ve gürültü ile kıta ilhak devri çoktan geçmiştir. Plebisit ciddi bir kıstas olsaydı, Avrupa ve hatta dünya haritası bugünkünden başka şekilde olur ve Yunanlı dostlarımız herhalde bazı şeyler kaybederlerdi*” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.¹⁴⁶

Bu esnada Yunanistan'ın ise emeline ulaşmak için gizli faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir. Nitekim 25 Ocak 1955'te Baf'in Hlorka sahillerine silah getiren “Ayiosgeorgios” isimli gemi

143. Mau Mau, Kenya'da bulunan ve Afrika'daki kabilelerin en kuvvetlisi olan Kikuyu-kabilesinin kurduğu bir teşkilatın ismiydi. Bu teşkilat o yıllarda, hem Avrupalılara, hem de Avrupalıları destekleyen yerli halka karşı kanlı hadiselerle girişmekteydi.

Bkz.: Hürriyet, 26 Şubat 1955.

144. Hürriyet, 20 Ocak 1955.

145. Hürriyet, 26 Şubat 1955.

146. F. H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s. 103.

20 sandık patlayıcı ve silahla birlikte İngiliz idaresi tarafından ele geçirilmiştir. Gemide silahlarla birlikte yakalanan Enosisçi Rumların mahkeme önüne çıkarılarak yargılanmaları, “Yaşasın İlhak” sloganları eşliğinde taşlı sopalı gösterilere neden olmuştur.¹⁴⁷

Gemide yakalanan 6 Yunan tebaası ve 7 Kıbrıslı Rum’un muhakemesi esnasında, Kıbrıslı Rumların EMAK (Kıbrıs’ı Kurtarma Cephesi) isimli gizli bir ihtilal teşkilatı kurdukları meydana çıkarılmıştı. Yunan tebaası Sokrat Loısıdis’in çantasından çıkan evraklar arasında bulunan bir belgede, Kıbrıs’ı Yunanistan’a ilhak mücadelesinin, EMAK teşkilatının silahlı birlikleri tarafından ele alındığı belirtilmekte ve Ada Türkleri hakkında özetle şunlar ifade edilmektedir: “...EMAK’ın Türk azınlığına karşı hiçbir fena niyeti yoktur. Fakat Türkler bize karşı cephe almamalı ve İngilizlere yardım etmemelidir. Hürriyete kavuştuktan sonra Ada Türkleriyle kardeş gibi geçineceğiz...” Aynı belgede, Kıbrıs Hükümet’inde görevli Rum memurların çoğunun ve kilisenin örgüte yardım ettiği belirtilmektedir, EMAK’a ihanet edeceklerin ölüm cezasına çarptırılacakları ikazı yapılmaktaydı.¹⁴⁸ EMAK örgütünün adı terör eylemleri başlamadan önce EOKA (Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Birliği) olarak değiştirilmişti.¹⁴⁹ Bütün bu gelişmeler Kıbrıslı Rumların büyük bir teşkilatlanma içerisinde olduklarını ve amaçlarına ulaşmak için kan dökmekten çekinmeyeceklerini göstermekteydi. Kıbrıs kanlı günlere gebeydi.

Yeni İstanbul gazetesinin silah kaçakçılığıyla ilgili yazısında, Yunanistan ve Kıbrıs’taki kışkırtmaların Yunan Başbakanı Papagos tarafından teşvik edildiği, BM’den kendi lehlerine bir karar çıkarılmayan Yunanistan’ın Kıbrıs’ta ikinci bir Girit meselesi yaratmak istediği ve bunu gerçekleştirmek için silahlı bir politika güttüğü belirtilerek; “... Hazırlıklar bittikten ve yerlileri silahlandırdıktan sonra, kanlı çarpışmaların başlaması çok mümkündür. Kime karşı bu ayaklanış? İngilizlere karşı mı? Görünürde öyle belki... Fakat hakikatte, evet hakikatte, Kıbrıs Türklerine karşı, silahsız Türklere, milletlerarası anlaşmalardan başka desteği olmayan Türklere karşı. Bu korkunç ihtimaller günün birinde gerçekleşirse, gözümüzün önünde

147. Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, Lefkoşa, 2000, s. 345-346.

148. Hürriyet, 19 Mart 1955.

149. S. İsmail, **Kıbrıs Sorununun Kökleri**, s. 346.

dökülen kardeşkanına nasıl seyirci kalabiliriz biz? ... Eski Osmanlı İmparatorluğu'nun yerinde kudretli bir Türkiye vardır artık. Kıbrıs ikinci bir Girit olursa, sorumlularından tarih ölçüsünde hesap aramak bize düşer elbette.” şeklinde bir yorum yapılmıştı.¹⁵⁰

30 Ocak 1955 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan habere göre ise; *“Türkiye, İngiltere ve Amerikan Hükümetleri Yunanistan'a bir memorandum vererek Kıbrıs'a kaçak silah sevkinin durdurulmasını istemişlerdir. Ayrıca Türk Hükümeti'nin Kıbrıs Türklerinin emniyetini sağlamak amacıyla bu silah sevkiyatı karşısında özellikle Yunan Hükümeti'nin dikkati çekilmektedir.”*¹⁵¹

Yunanistan'dan Kıbrıs'a silah kaçırılması, Türk kamuoyunda Yunanistan'ın Kıbrıs'ta silahlı bir eyleme başlayacağı intibasını uyardırmıştır. Kıbrıs'ta yaşanan olaylar bu düşüncüyü doğrular niteliktedir. Kıbrıs'a gizlice sokulan silahların yakalanmasından sadece iki ay gibi kısa bir süre sonra Kıbrıs'ta bombalar patlamaya başlamış ve tedhiş hareketleri giderek tırmanmıştır. Haziran ayına gelindiğinde ise, Yeni İstanbul gazetesinin tahmini doğru çıkmış ve Rumlar, saldırılarını Türklere karşı da yöneltmişlerdir.

5 Şubat 1955 tarihli Milliyet gazetesinde, *“Yunan Meclisi Kıbrıs Meselesini Görüşecek”* başlığıyla, *“Yunan Parlamentosu, önümüzdeki pazartesi günü, Kıbrıs meselesini müzakereye başlayacaktır. Bu müzakereler sonunda Hükümet'in güvenoyu isteyeceği anlaşılmaktadır... Papagos Hükümeti'nin bu müzakereler sırasında bir buhran geçireceği muhakkaktır. Hükümet'in Kıbrıs politikasını öteden beri tenkit eden muhalefetin Parlamentoda önemli açıklamalar yapması beklenilmektedir.”*¹⁵² haberi verilmiştir.

8 Şubat 1955 tarihinde, Yunan Meclisinde Kıbrıs konusunda bir görüşme yapılmış, mesele uzun uzun müzakere edilmiştir. Müzakereyi açan Yunan Başbakanı Papagos, İngiltere Büyük Elçisi ile İngiltere Dışişleri Bakanı'na, Kıbrıs'a liberal bir anayasa verilmesi ve 1-2 yıl zarfında da plebisit yapılması şartıyla İngiltere ile anlaş-

150. F. H. Armaoğlu, *Kıbrıs...*, s. 105.

151. Milliyet, 30 Ocak 1955; Güneş Şahin, *Tarih Çalışmalarına Kaynak Olarak Tercüman, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet Gazetelerinde Kıbrıs Sorunu (1954-1974)*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2006, s. 112.

152. Milliyet, 5 Şubat 1955; G. Şahin, a.g.e., s.112.

bilecekleri teklifinde bulunduğunu, ancak bu teklifinin kabul edilmediğini, BM kararının arzu edilen şekilde olmamakla beraber, Yunan tezini bir bakıma tatmin ettiğini, kendi Hükümeti'nin Kıbrıs mücadelesine sonuna kadar devam edeceğini ifade etmiştir. Başbakan'ın konuşması mecliste uzun süre alkışlanmıştır. Daha sonra söz alan diğer parti liderleri, Kıbrıs meselesinin milli bir dava olduğunu belirtmişler, kabinenin mücadele tarzını eleştirmişler ve mücadelenin sonuna kadar devamı hususunda Hükümeti kayıtsız şartsız destekleyeceklerini bildirmişlerdir.¹⁵³

Bu gelişmeler karşısında Türk Hükümeti'nin tutumu ise ilginçtir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışişleri Komisyonunun 10 Şubat tarihli toplantısında, Kıbrıs konusunda kendisine bazı sorular yöneltilen Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Yunan basınının Türkiye aleyhindeki yayınlarının hiçbir zaman Hükümet çevrelerinin kanatı olmadığını ifade etmiştir. Kıbrıs konusunun hala devam ettiği hususundaki Hükümet'in yaklaşımının ne şekilde olduğu sorusuna ise Bakan, bu konunun artık Yunanistan'da bir iç politika meselesi haline geldiği cevabını vermiştir. Dışişleri Bakanı'nın bu cevabından anlaşılacağı üzere Türk Hükümeti, Kıbrıs meselesinin uluslar arası plandan çekilerek, Yunanistan'ın iç politika meselesi haline geldiğini düşünmektedir.¹⁵⁴

Oysaki mesele aslında hiç de basite alınamayacak safhaya gelmişti. İlhakçı Rumlar tarafından yazı makinesiyle 15 günde bir, gizlice çıkarılan "Enosis" isimli gazete, Rumların elinde yeterince silah olduğunu yazmakta ve ada Rumlarını açıkça isyana teşvik etmekteydi. Diğer taraftan Kıbrıs'ın ilhaki için giriştikleri faaliyetler nedeniyle tutuklanan Rumların sayısı 248'i bulmuştu.¹⁵⁵ Rum-Yunan ikilisi böylesine yoğun bir gayret içerisinde Kıbrıs'ın ilhaki yönünde faaliyet gösterirken, Türk Hükümeti'nin bu tutumu, meseleyi hafife aldığı ve fazlaca ilgilenmek istemediğini düşündürmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi, İngiltere 28 Temmuz 1954'te, Kıbrıs'a kendi kendini yönetme hakkı vermeyi düşündüğünü açıklamıştı. Nisan 1955'te Churchill'in yerine Başbakan olan A. Eden, parlamen-

153. Hürriyet, 9 Şubat 1955.

154. F.H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s.106.

155. Hürriyet, 5 Mart 1955.

today's discussions, he expressed his thoughts as follows: "Cyprus'ın gerçekte Türkiye'nin yönetim biçimine aykırı bir sisteme sahip bir devletin eline geçmesi bile, Türkiye için ölümcül olabilecektir... Türkiye'nin eğer Kıbrıs'ın statüsünde değişiklik yapılacak olursa kendisinin de Lozan antlaşmasında değişiklik isteme hakkının olacağı görüşünü benimsemesi şaşırtıcı değildir." ¹⁵⁶ Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki, İngiltere bir taraftan Kıbrıs'ın yönetiminde değişiklik yapmayı planlarken, bir taraftan da Türkiye'nin Enosis'e karşı çıkma gerekçelerini haklı buluyordu.

Kıbrıs'ta ise, Yunan Hükümeti'nin her türlü maddi ve manevi desteğiyle kurulan EOKA, Grivas'ın komutasında çalışarak Ada'nın her tarafında teşkilatlanmasını tamamlamıştır. 1955 yılı Ocak ayında İngiliz İstihbaratı'ndan, İngiltere'nin 1960 yılında Kıbrıs'ın idaresinden ayrılacağı şeklinde haberler sızmıştır. Bu haberler Rumları ümitlendirmiş ve artık bütün hazırlıkların tamamlanarak harekete geçme vaktinin geldiğini düşünen Rumlar, 1 Nisan 1955 tarihinde tedhiş faaliyetlerine başlamıştır. Lefkoşa'da Genel Valilik, Müsteşarlık dairesi ve Ortadoğu İngiliz Kara Kuvvetleri Genel Karargâhı'nda bombalar patlamış, Radyoevi yakılmış, Magosa, Larnaka ve Limasol'da da buna benzer tedhiş hareketleri meydana gelmiştir. EOKA İngilizlere karşı tedhiş harekâtına giriştiği gün yayınladığı beyannamede: "Karşımızda iki düşman vardır: Birincisi İngilizler, ikincisi Türklerdir. İlk evvelâ, İngilizler ile mücadele edeceğiz ve onları Ada'dan çıkaracağız. Bundan sonra Türkleri imha edeceğiz. Hedefimiz ilhaktır. Her ne pahasına olursa olsun, bu gayeye ulaşmak vazifemizdir." denmektedir. ¹⁵⁷

İlk etapta İngilizlere yönelen Rum tedhiş hareketleri, Kıbrıslı Türkleri de endişelendirmiştir. Kıbrıs Milli Türk Birliği Umumî Sekreteri Dr. Fazıl Küçük, Ada Umumî Valisi ile Londra'daki Müstemlekeler Vekilliğine birer telgraf göndererek, Kıbrıs Türklerinin endişelerini dile getirmiş ve kanuna itaatkâr halkın can ve mallarının korunması için tedhişçilere karşı sert tedbirler alınarak, şiddetle cezalandırılmaları isteğini iletmıştır. ¹⁵⁸

156. Sabahattin İsmail, **Kıbrıs'ta Yunan Sorunu (1821-2000)**, Lefkoşa, 2000, s.80.

157. Abdulhaluk Çay, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963**, Ankara, 1989, s.39-40.

158. Akşam, 2 Nisan 1955; Hürriyet, 2 Nisan 1955; Ulvi Keser, **Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 74.

3 Nisan 1955 tarihli Hürriyet Gazetesi Kıbrıs'ta devam eden gelişmeleri şöyle aktarmıştır:

“Kıbrıs'ta Dünde Bombalar Patladı.

Tedhişçiliği Yeni Bir Gizli Teşkilat Olan EOKA İdare Ediyor.

...Kıbrıslı Rum komünistlerin AKEL adındaki partisi dün, bir beyanname yayınlayarak tedhişçilik hareketlerini takbih etmiştir (kınamıştır)... Komünist beyannamesi, Rumları Atina radyosunun yayınlarına kulak asmamağa ve adanın Yunanistan'a ilhakını sağlamak için Komünist Partisiyle işbirliği yaparak bir milli cephe kurmağa davet etmektedir.”

Yine aynı tarihli Hürriyet gazetesinde, Kıbrıs İlhak Cemiyetinin Atina Şubesinin yayınladığı bir tebliğe dayandırılarak verilen habere göre, Yunanistan Kıbrıs meselesi için Birleşmiş Milletlere tekrar müracaat edecektir.¹⁵⁹

Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler üzerine İstanbul'da bulunan Kıbrıs Türktür Cemiyetinin Genel Merkezi tarafından yayınlanan bir beyanname, Kıbrıs meselesinin BM nezdinde Yunanistan açısından hüsrana sonuçlanması sonrasında kontrolün tamamen “Kızıllar”ın kontrolüne geçtiği, Kıbrıs'ta yaşananların bilinen oyunlarından biri olduğu belirtilmiştir. Beyannamenin devamında, o güne kadar Kıbrıs davasını büyük bir olgunlukla takip etmiş olan Türk milletinin, bu komünist oyununa da elbette gereken olgunlukla bakmasını bileceği dile getirilmiştir. Beyanname, “...Şımarıklıkta ileri giden çocuklar, şayet nasihatle uslanmazlarsa hakları kötüdür. Oysaki Yunanistan Türk köteğinin de yabancısı değildir!”¹⁶⁰ ifadesiyle son bulmuştur.

Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler Türk tarafının endişelerini haklı çıkarmış ve ilk etapta İngiliz yönetimini hedef alan şiddet hareketleri kısa süre sonra Türkleri de hedef almaya başlamıştır. Nitekim 3 Nisan gecesi Magosa'dan Lefkoşa'ya dönmekte olan bir Türk kafilesinin önü, yüzleri maskeli 8 Rum tarafından kesilmek istenmiş, ancak kafilenin süratle olay yerinden uzaklaşması neticesinde Rumlar emellerine ulaşamamışlardır.¹⁶¹

159. Hürriyet, 3 Nisan 1955; Güneş Şahin, a.g.e, s. 339.

160. Milliyet, 3 Nisan 1955; Hürriyet, 3 Nisan 1955.

161. Hürriyet, 5 Nisan 1955.

Kıbrıs'ta yaşanan tedhiş hareketleri Türk Hükümeti'ni de harekete geçirmiş ve Yunanistan'a bir muhtıra verilerek, Atina Radyosu'nun kışkırtıcı yayınları tenkit edilmiş ve Yunan Hükümeti'nin Kıbrıs'ta yaşanan olayları önleyici tedbirler alması gerektiği belirtilmiştir. Keza İngiltere tarafından da Atina Radyosu'nun kışkırtıcı yayınları nedeniyle, Yunan Hükümeti ciddi bir şekilde uyarılmıştır.¹⁶²

Kıbrıs'ta giderek artan şiddet olayları, Kıbrıs Türklerini haklı olarak endişelendirmiştir. Bu gelişmeler üzerine Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Faiz Kaymak, acilen Türkiye'ye gelerek önce İstanbul'da Kıbrıs meselesiyle ilgili birlikler ve basın mensuplarıyla görüşmüş, daha sonra Ankara'ya geçerek Hükümet yetkililerine olaylar hakkında bilgi vermiş ve endişelerini dile getirmiştir.¹⁶³ Kıbrıs Türkleri, içerisinde buldukları bu zor durumdan ancak Türkiye'nin desteğiyle kurtulabilecekleri düşüncesiyle hareket etmişlerdir.

Türk kamuoyunda da heyecan ve meseleye duyulan ilgi giderek artmıştır. Kıbrıs Türklerine manevi destek vermek maksadıyla, Kıbrıs Türktür Cemiyeti tarafından Kıbrıslı öğrenciler davet edilerek Türkiye'de bir dizi ziyarette bulunmaları sağlanmıştır. Söz konusu öğrencilerden liseli kız öğrenciler, Balıkesir ziyaretleri esnasında kalabalık bir halk topluluğu tarafından davul zurnalarla karşılanmış, kendilerine Türk bayrağı hediye edilmiştir. Aynı akşam misafir öğrenciler şerefine verilen yemekte yapılan heyecanlı konuşmalarda, "Kıbrıs'ın Türk olduğu ve Türk olarak kalacağı" ifade edilmiştir.¹⁶⁴

Kıbrıs'ta Türk Çiftçiler Birliği yıllık kongresi sonucunda oybirliğiyle aldığı kararla, Kıbrıs Umumi Valisine bir telgraf göndererek tedhiş hareketlerini kınadıklarını belirtmişler, mal ve canlarının korunması için gereken tedbirlerin alınmasını istemişlerdir. Diğer taraftan Ada'da görevli İngiliz subayları kendilerini güvende hissedecekleri inancıyla ailelerini Türk mahallelerine yerleştirmeye başlamışlardır. Tedhiş hareketleriyle mücadelede zorlanan İngiliz yönetimi, gönüllü polis toplamaya başlamış ve ilk etapta 100 kadar Ada vatandaşı gönüllü polis olarak başvurmuştur. Gönüllü olarak başvuranların çoğunluğunu Kıbrıslı Türkler oluşturmuştur.

162. Hürriyet, 7 Nisan 1955; F.H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s.109.

163. Milliyet, 9 Nisan 1955; Hürriyet, 8 Nisan 1955.

164. Hürriyet, 9 Nisan 1955.

İzmir’de bulunan “Türk-Kıbrıs Terzisi” adlı müessesesinin sahipleri olan, Yüksel İnan, Mehmet Utkun ve Nafiz Aydın isimli üç vatandaş, Kıbrıs’ta yaşanan gelişmelerle ilgili duygu ve düşüncelerini iletmek maksadıyla, Yunan Başbakanı Papagos’a bir mektup göndermişlerdir. Zarfın üzerinde, Kıbrıs haritası ile “Kıbrıs Türk’tür” ibaresi bulunmaktadır. Bahse konu mektupta, Kıbrıs olayları nedeniyle Türk-Yunan dostluğunun zedelendiğinden bahsedildikten sonra şöyle denmiştir: *“Biz size her şeyden önce bir dost nasihati verelim: Gelin bu sevdadan vazgeçin ve Türk’ün ayranını kabartmayın!”*.¹⁶⁵ Bir nevi tehdit içeren bu mektup, Türk halkının olaylar karşısındaki heyecanını göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Ayrıca dönemin Türk Hükümeti’nin olaylara yaklaşımı ile kamuoyunun tutumunun birbirinden oldukça farklı olduğunu gözler önüne sermektedir.

Kıbrıs’ta Nisan ayının başından itibaren başlayarak devam eden şiddet hareketleri, İngiliz yönetimini gönüllü polis toplama gibi önlemlerden başka, daha etkili tedbirler almaya mecbur etmiştir. Bu ortamda dolaşan şayialara göre, Malezya’da komünist çetelere karşı başarılı olan General Templer Kıbrıs’a gelerek, tedhişçilere karşı yürütülen takip ve tenkil hareketini yeniden teşkilatlandıracaktır. Hatta Lüzum görüldüğünde Ada’da askeri bir idare kurulacağı ve bu idarenin başına da Templer’in getirileceği söylenmektedir. Diğer taraftan tüm yaşananlara rağmen İngiliz yönetimi tarafından Rumlar kayırılmaktadır. Polis teşkilatında yapılan terfiler neticesinde terfi eden 15 Rum polisine karşılık olarak, ada genelinde sadece 2 Türk’e çavuş rütbesi verilmiştir.

Yunan ve Rum din adamları da Enosis doğrultusunda yoğun bir faaliyet içerisine girmişlerdir. Makarios Ada’da yaptığı konuşmalarda, kurtuluş savaşından bahsetmiş ve Rumların İsa peygamber sayesinde hürriyetlerine kavuşacaklarını ifade etmiştir. Diğer taraftan da Atina Başpiskoposu, Kıbrıs İlhak Cemiyeti’nin Atina Şubesi Reisi sıfatıyla bir beyanname yayınlayarak, Hıristiyan milletlere Kıbrıs mücadelesi için Milli Yunan Bankası ile Atina Bankası’nda açılan hesaplara para yatırmaları çağrısında bulunmuştur.¹⁶⁶ Görüldüğü gibi Rum-Yunan ikilisi Enosis uğruna dini kendi emellerine alet ederek

165. Hürriyet, 10 Nisan 1955.

166. Hürriyet, 11 Nisan 1955.

bir nevi yeni bir “Haçlı Seferi” tertip etme gayreti içerisine girmişlerdir. Tarihi süreç içerisinde gerek Kıbrıs konusunda, gerekse Ermeni meselesinde Avrupalı devletlerin Haçlı zihniyetinden vazgeçmediklerini doğrularcasına, yanlı tutumlarını sürdürmeleri, haklı olarak Rum-Yunan ikilisini cesaretlendirmiştir.

Rum tedhişçiliği hakkında Türk Hükümeti ile temaslarda bulunmak amacıyla Türkiye’de bulunan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Faiz Kaymak, Kızılay merkezinde yapılan özel bir toplantıda, Kıbrıs Türklerinin her şeye rağmen ümitsizliğe kapılmadıklarını ve gerektiği takdirde Rumlara karşı aynı şekilde silahlı mücadelede bulunabileceklerini ifade etmiştir. Diğer taraftan aynı gün CHP Bahçelievler İlçe Kongresinde konuşan Kasım Gülek, Kıbrıs konusunda düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “*Büyük bir Türk topluluğunun meskün bulunduğu Kıbrıs adası hakkında Yunan dostlarımız nüfus çoğunluğundan bahisle bu adanın kendilerine aidiyetini ileri sürmektedirler. Eğer meseleyi bu cepheden ele almak icap ederse halen Batı Trakya’nın da bizim elimizde bulunması gerekmektedir...*”

Aynı günlerde Balıkesir’de devam etmekte olan TMTF 12’nci Genel Kongresi Başkanlığı tarafından, 10 Nisan tarihinde Başbakan Adnan Menderes’e Kıbrıs konusunda bir telgrafta çekilerek şunlar ifade edilmiştir: “*...Bugüne kadar şuur ve mantık ile müspet ilmin çerçevesinde bu gaye yolunda çalışan biz Türk gençliği sokak politikacılarının takip ettiği yolu asla tasvip etmiyoruz. Gayri müsait şartlar altında diplomasi ile asırlarca Türk hâkimiyetinde kalmış, taşıyla toprağıyla Türk Kıbrıs’ın statüsünde değişiklik, asla Yunanistan’a bırakılmakla değil fakat şayet İngiliz idaresinden ayrılacaksa elbette ki eski sahibine iade edilmekle yapılabilir...*”¹⁶⁷

EOKA tarafından yaratılan tedhiş havası yüzünden Kıbrıs Türklerinin mal ve can emniyetleri tehlike altındaydı. Bu durum Türkleri oldukça endişelendirmekte, İngiliz yönetimi tarafından alınan önlemler ise yetersiz ve duyulan endişeleri gidermekten uzak bulunmaktaydı. Tek ümitleri ise, Ankara’da bulunan Kıbrıs heyetinin Türk Hükümeti ile yapacağı görüşmelerin sonucuna kalmıştı.

167. Milliyet, 11 Nisan 1955; Hürriyet, 11 Nisan 1955; F.H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s.110-111.

Rumlar ise boş durmamış tedhiş hareketlerine devam etmişlerdir. 13 Nisan 1955 gecesı çoğunluğu Türklerle meskûn Lefke kazasında, krom madenlerini işleyen şirketin İngiliz mühendisinin evine Rum tedhişçiler tarafından bomba atılmış, ancak can kaybı yaşanmamıştır. Yine aynı gece, EOKA tarafından, “Digenis”¹⁶⁸ imzasıyla İngilizce ve Rumca bildiriler yayımlanarak; Yunanlıların İngiliz dostu olduğu, Türklerin ise İngiliz düşmanı olduğu belirtilmiş, sözde hürriyet savaşına girişmiş olan Rumlara karşı İngiliz erlerinin ateş açmaktan sakınmaları gerektiği, aksi halde adanın kan gölüne döneceği tehdidinde bulunulmuştur. Ayrıca, Ada boyunduruk altında kaldıkça İngilizlerin Ada’da askeri üsler bulundurabileceklerini akıllarından çıkarmaları gerektiği, boyunduruk altındaki Kıbrıs’ın İngilizlere düşman kalacağı, hür Kıbrıs’ın ise İngilizlerle birlikte olacağı ifade edilmiştir.

Rum Başpiskopos’u Makarios, Endonezya’nın Bandung kentinde, 18 Nisan’da yapılan Afrika-Asya Devletleri Konferansı’na katılmıştır. Konferansa katılmaktaki amacı ise, Yunanistan’ın Kıbrıs konusundaki müracaatının yeni dönemde Birleşmiş Milletlere yalnız Yunanistan tarafından değil, Afrika-Asya Devletleri grubu tarafından müştereken verilmesini sağlamaktır.¹⁶⁹

Kıbrıs’ta bunlar yaşanırken, Türk kamuoyunun Kıbrıs meselesine ilgisi ve hassasiyeti de giderek artmıştır. 21 Nisan 1955 tarihinde, İstanbul ve Ankara’da TMTF tarafından, akademik mahiyette “Kıbrıs Günü” düzenlenmiştir. İstanbul’da şehrin muhtelif yerlerine işleyen tramvay ve otobüslerin üzerine tebeşirle, “Kıbrıs Türk’tür”, “Kıbrıs için ölürüz”, “Saat 16’da Taksim’e mitinge koş, bekleriz” ibareleri yazılmış, bu yazıları okuyan halk Taksim’e akın etmiş ve toplantının yapıldığı Kristal gazinosu tıka basa dolmuştur. Ayrıca dışarıda biriken yüzlerce kişilik kalabalık da içeride yapılan konuşmaları hoparlörden dinlemiştir. Yapılan konuşmalar, dinleyenleri iyice heyecanlandırmış, tırmanan heyecan neticesinde binlerce kişilik kalabalık, polisin tüm engelleme gayretine rağmen toplantıdan sonra

168. EOKA’nın lideri olan George Grivas, efsanevi bir Bizans kahramanına atfen Digenis kod adını kullanmıştır. Bkz.: Harry Scott Gibbons, **Kıbrıs’ta Soykırım**, Ankara, 2003, s.24; U. Keser, a.g.e., s. 51.

169. Hürriyet, 14 Nisan 1955.

dağılmamış, “Kıbrıs Türk’tür. Türk kalacaktır. Kalbimiz Kıbrıs’tadır. Kıbrıs’a hürriyet.” şeklinde bağırarak, Taksim’den Beyoğlu’na, oradan da Cağaloğlu’na kadar yürüyüş yapmıştır.

Ankara’da Dil Tarih Coğrafya Fakültesi konferans salonunda icra edilen toplantıya, Türk Hükümeti ile görüşmeler yapmak üzere Ankara’da bulunan Türk Kıbrıs Kurumları Başkanı Faiz Kaymak ile Kıbrıs Türk Milli Birlik Partisi Başkanı Dr. Fazıl Küçük de katılarak, Kıbrıs’ta yaşananlar hakkında **izahatta bulunmuş, mahalli idarenin tarafgirliğini ve aczini dile getirmişlerdir. Binden fazla öğrenci tarafından oldukça yüksek bir heyecanla izlenen toplantıya, “Kıbrıs Türk’tür” nidalarıyla son verilmiştir.**¹⁷⁰

Bandung’dan dönen Makarios, Kıbrıs meselesinin konferansın gündemine alınması yönündeki girişiminin başarısız olduğunu itiraf etmiştir. Kıbrıslı liderler Faiz Kaymak ile Dr. Fazıl Küçük ise, Türkiye’de yaptığı görüşmelerden oldukça ümitli dönmüş ve verdikleri beyanatlarda, Türk Hükümeti ve Türk gençliğinin Kıbrıs’ın kaderiyle yakından ilgilendiğini, milli bir dava olarak benimsediğini ve Türkiye’de Kıbrıs davasını benimsemeyen tek bir fert olmadığını belirtmişlerdir.¹⁷¹ Bu görüşe, Kıbrıslı liderlerin Türkiye ziyareti esnasında şahit oldukları, Türk kamuoyunun Kıbrıs meselesi doğrultusunda sergilemiş olduğu coşkulu tutumun büyük katkısı olduğu muhakkaktır.

Makarios’un faaliyetleri İngiltere’nin de tepki göstermesine sebep olmuştur. İngiltere’nin Kıbrıs yönetimi tarafından resmi bir tebliğ yayınlanarak Makarios’un hareketleri protesto edilmiş, Makarios’un sadece dini bir sığata sahip olduğu, Kıbrıs içinde ve dışında İmparatorluk tabiiyetinde bulunan Kıbrıslıları hiçbir surette temsile ve kendileri adına söz söylemeye yetkisi olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca tebliğde, Makarios’un Ada dışında yapmış olduğu temasların, Kıbrıs’taki huzuru bozan başlıca etkenler haline geldiği de belirtilmiştir.¹⁷²

170. Milliyet, 22 Nisan 1955; Hürriyet, 22 Nisan 1955; F.H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s.112.

171. Milliyet, 2 Mayıs 1955; Hürriyet, 5 Mayıs 1955.

172. Milliyet, 7 Mayıs 1955.

Kıbrıslı Rumlar işi iyice azıtarak dini değerlere de saldırmaktan geri durmamışlardır. Camilerin duvarlarına, “İlhak!(Enosis)”, “Yaşasın ilhak! Ya ilhak, ya ölüm! Kahrolsun vatan hainleri!..” ifadeleri yazılmıştır¹⁷³ Kıbrıslı Türk liderlerin Türkiye ziyaretinden rahatsız olan Kıbrıslı tedhişçiler ise Türk toplumu liderlerine, ilhaka karşı cephe alırlarsa yok edilecekleri tehdidi içeren mektuplar göndermişlerdir. Mektuplar bütün EOKA bildirimlerinde olduğu gibi, Digenis imzasıyla gönderilmiştir.¹⁷⁴ Bu esnada Milli Türk Talebe Birliği tarafından Yunan Yüksek Tahsil Gençliğine yapılan “Kıbrıs Kime aittir?” konulu münazara teklifi, Yunan gençliği tarafından kabul edilmiştir.¹⁷⁵

Kıbrıs'ta ise İngiliz sömürge yönetimi, Ada yönetimini ele geçirdiğinden beri sürdürdüğü Rumlar lehine yanlı tutumunu devam ettirmiştir. Türk lise öğrencilerinin 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nda resmigeçit yapmalarına izin verilmezken, tedhişçi Rumların ceza almalarını protesto eden Rum öğrencilerin taşkınlıklarına ise ses çıkarılmamıştır.¹⁷⁶ Resmigeçit yapmalarına izin verilmeyen Türk talebeler de bu duruma tepki olarak derslere girmemiş, toplu protesto gösterileri yapmışlardır.¹⁷⁷ Rum öğrencilerin her türlü taşkınlığına ses çıkarmayan İngiliz sömürge yönetimi Maarif Dairesi, Türk öğretmen ve öğrenciler hakkında takibata geçerek cezalandırılmalarını istemiştir. İngilizlerin yanlı tutumu, Kıbrıs Türk toplumunda büyük hoşnutsuzluk yaratmıştır.¹⁷⁸

Bu durum haliyle ilhakçı Rumları cesaretlendirmiş ve taşkınlıkları giderek artmıştır. Nitekim İngiliz yönetimi aleyhine gösteri yapıp kargaşa çıkarmak suçundan tutuklu 64 Rum'un, 17 Mayıs 1955 tarihinde yapılan duruşması esnasında, 1000'den fazla Rum öğrenci, gösteriler yaparak ilhak davasına ihanet etmemeğe yemin etmişler, hatta mahkeme binasına saldırmışlardır.¹⁷⁹ Rum tedhişçiler

173. Hürriyet, 28 Nisan 1955; Hürriyet, 30 Nisan 1955.

174. Hürriyet, 8 Mayıs 1955.

175. Milliyet, 8 Mayıs 1955; Hürriyet, 8 Mayıs 1955.

176. Hürriyet, 14 Mayıs 1955.

177. Hürriyet, 15 Mayıs 1955.

178. Hürriyet, 4 Haziran 1955.

179. Hürriyet, 18 Mayıs 1955.

daha da ileri giderek, 24-25 Mayıs 1955, gecesi Kıbrıs Umumi Valisi Sir Robert Armitage'a bombalı suikast düzenlemişler, ancak Vali bomba konan sinema salonunu şans eseri erken terk ettiğinden saldırıdan kurtulmuştur.¹⁸⁰

İngiliz Times gazetesinin 18 Haziran 1955 tarihli sayısında, Yunan dostu olarak tanınan İşçi Partisi milletvekillerinden Francis Noel Backer'in Kıbrıs meselesi hakkında bir yazısı yayınlanmıştır. Bu politikacı yazısında; Kıbrıs meselesinin bir çıkmaza girmesi nedeniyle Ortadoğu'da işbirliği ve İngiliz savunma hattı için önemli sonuçlar doğacağı iddiasında bulunmuş, İngiliz Hükümeti'nin Kıbrıs siyasetini yeniden gözden geçirerek, Yunanistan ve Türkiye ile müzakereye girişmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu tür gelişmeler sebebiyle Yunan siyasetçilerinde, İngiltere'nin Kıbrıs siyasetinde bir değişiklik olacağı kanaati hâkim olmuştur. Diğer taraftan da Yunan Hükümeti Kıbrıs meselesi hakkında yeniden BM'ye müracaat etmek üzere hazırlıklarına devam etmiştir.¹⁸¹

Kıbrıs'ta 1 Nisan'da başlayan şiddet hareketleri artık Türkleri de hedef almaya başlamıştır. Lefkoşa'da, 21 Haziran 1955 tarihinde Rum tedhişçiler tarafından Türk mahallelerine atılan bombalarla 20 Türk yaralanmış, bir Türk polisi de hayatını kaybetmiştir. Kıbrıs'ta şiddet hareketlerinin giderek şiddetlenmesi ve yayılması üzerine İngiliz yönetimi tarafından sıkıyönetim ilan edilmiştir. Tedhiş hareketlerinin kendilerini hedef alması üzerine Türkler büyük endişeye kapılmışlar, Umumi Valiye müracaat ederek, namus ve hayatlarını koruyabilmeleri için, silahlanmalarına izin verilmesini, aksi takdirde Türkiye'den himaye talebinde bulunacaklarını bildirmişlerdir. Kıbrıs Türkleri, diğer taraftan da Türkiye Başbakanı Adnan Menderes ile İngiltere Başbakanı Sir Anthony Eden'e birer telgraf çekerek, can ve mal emniyetlerinin garanti altına alınmasını istemişlerdir. Ayrıca Türk toplumu namına, "Kıbrıs Türk Birliği" Reisi Dr. Fazıl Küçük, BM Genel Sekreterliğine bir telgraf çekerek, Rum tedhişçilerin nefret uyandıran saldırılarını protesto etmiştir. Tedhiş hareketlerinin Türkleri hedef alması, Türkiye'de de infiale neden olmuştur.¹⁸²

180. U. Keser, a.g.e., s. 81; Hürriyet, 26 Mayıs 1955.

181. Hürriyet, 20 Haziran 1955.

182. Milliyet, 22, 23 Haziran 1955; Hürriyet, 22, 24 Haziran 1955.

Rumların bu saldırıları, tedhiş hareketlerinin artık Türkleri de hedef almaya başlaması nedeniyle Kıbrıs meselesinde bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Kıbrıs Türklerinin endişeleri giderek artarken, Türkiye’de de kamuoyunun hassasiyeti ve heyecanı giderek tırmanmıştır. Halkın değişik kesimlerinden olaylar karşısında tepkiler gelmeye başlamıştır. Kıbrıs’ta yaşanan üzücü saldırılar üzerine, Kıbrıs Türk’tür Cemiyeti, TMTF ve Türk Kıbrıs İçin Anavatan Komitesi, 23 Haziran’da birer bildiri yayınlamış, “ilhakçı, iğrenç” olarak nitelendirdikleri Rum saldırılarını kınamış ve Anavatandaki 24 milyon Türk’ün her zaman Kıbrıslı kardeşleri ile beraber olduğunu, kalplerinin onlar için çarptığını, Türk Kıbrıs’ın er geç Türkiye’ye katılacağına ifade etmişlerdir.¹⁸³

Türk kamuoyunda giderek artan heyecan neticesinde, 24 Haziran’da TMTF’ye ve Kıbrıs Türktür Cemiyetinin muhtelif şubelerine vatandaşlar tarafından 500’den fazla müracaatta bulunulmuştur. Vatandaşlar bu müracaatlarında, Kıbrıs’a giderek Yunanlılara yerinde cevap vermeyi istemişlerdir. Bu gelişmeler nedeniyle merkez icra komitesini toplantıya çağıran TMTF, uzun tartışmalar sonucunda soğukkanlılıkla hareket etmeye kara vermiş ve müracaat sahiplerini sakin olmaya davet etmiştir.¹⁸⁴ Bu toplantıdan sonra aynı gün, TMTF tarafından, Dr. Fazıl Küçük ile Kıbrıs Türk Liseleri Birliğine birer telgraf çekilmiştir. Dr. Fazıl Küçük’e çekilen telgrafta şunlar ifade edilmiştir:

“Patlayan bomba sadece 14 Türk’ü değil, 24 milyon Türk’ü yaralamıştır. Tarih Türklerin tepkilerine daima şahit olmuştur. İnanmışığımız davamızda muvaffakiyetimize iman ediyoruz. Türk gençliği her zaman siz kardeşlerimizin yanındadır.”

Kıbrıs Türk Liseleri Birliğine çekilen telgrafta da şöyle yazılmıştır:

“Kıbrıs’taki Rum tedhişçilerinin son caniyane tecavüzleri neticesinde 14 vatandaşımızın kanının akmasında acımız sonsuzdur. Bizler şu anda 24 milyon Türk’ün kanının damarlarından aktığını hissediyoruz. Kurtuluş gününe tanırız. Daima sizinleyiz.”¹⁸⁵

183. F. H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s. 114.

184. Milliyet, 25 Haziran 1955; Hürriyet, 25 Haziran 1955.

185 F. H. Armaoğlu **Kıbrıs...**, s. 114.

Bu esnada, İngiliz basını tarafından Kıbrıs meselesi yeniden ele alınarak, çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. İşçi Partisine bağlı gazete ve dergiler Ada'ya kendi kendini idare hakkı tanınması gerektiğini ifade ederken, muhafazakâr gazeteler ise, hükümlerlik hakkının değişmemesi şartıyla, meseleye bir hal şartı bulunması gereği üzerinde durmuştur. Hürriyet gazetesinin, News Cronicle gazetesi kaynaklı haberinde ise; Ada'daki askeri üslerin kesinlikle muhafaza edilmesi gerektiği, yüzde 20 azınlığı temsil eden bir çoğunluğa sahip olan Türklerin Ada'nın Yunanistan'a ilhakını kesinlikle kabul etmeyeceği, meselenin artık İngiliz müstemlekesi işi olmaktan çıktığı ve Türkiye ile Yunanistan'ı ilgilendirdiği yorumu yapılmıştır. Aynı gazetede meseleye bu açıdan hal çaresi aranması da tavsiye edilmiştir. Bağımsız Economist dergisi de hükümlerlik hakkının değişmemesi kaydıyla, hem Türkiye'yi hem de Yunanistan'ı tatmin edecek müsterek bir idarenin kabul edilebileceğini dile getirmiştir.¹⁸⁶ Nitekim İngiltere'den bildirilen haberler, İngiliz yönetiminin Kıbrıs'a kısıtlı bir muhtariyet vereceği ve yeni yönetim biçiminin şeklinin yakında açıklanacağı yönündedir.¹⁸⁷ Görüldüğü gibi İngiltere, meselenin uygun bir çözüme kavuşturulması için değişik hal çareleri aramaktadır. Bu arayış, neticesini yakında gösterecek ve Türkiye resmen taraf olarak meseleye müdahil olacaktır.

Diğer taraftan başta Makarios olmak üzere, en başından beri Enosis doğrultusunda yürütülen faaliyetlerde başı çeken Rum din adamları, kışkırtıcı faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Yunan Kralı Pavlos'un doğum günü sebebiyle Saint Jean kilisesinde yapılan ayininde konuşma yapan Makarios'un, her ne pahasına olursa olsun Enosis'i gerçekleştirmeye çalışacağını belirtmesi ve papazlarla gençleri silah başına çağırarak, "*Sabırsızlıkla beklenen kurtuluş günü yaklaşıyor*"¹⁸⁸ diye haykırması da kışkırtıcı faaliyetleri için her türlü fırsatı çok iyi değerlendirdiklerine en güzel örnek olarak gösterilebilir.

Nihayet 30 Haziran 1955'te, İngiliz Hükümeti hem Avam hem de Lordlar Kamarasında, Kıbrıs meselesi de dahil Doğu Akdeniz bölgesi ile ilgili siyasi ve askeri meseleleri görüşmek üzere, Türkiye

186. Hürriyet, 25 Haziran 1955.

187. Milliyet, 27 Haziran 1955; Hürriyet, 28 Haziran 1955.

188. Milliyet, 30 Haziran 1955; Hürriyet, 30 Haziran 1955.

ve Yunan Hükümetlerini Londra'ya temsilciler göndermeye davet ettiğini açıklamıştır.¹⁸⁹ İngiltere'nin daveti Türk Hükümet'ince olumlu karşılanmıştır. ¹⁹⁰Ancak siyasi çevrelerce, İngiliz basınında bir süredir yapılan yayınlarda Kıbrıs'ta üçlü idareden bahsedilmesi nedeniyle, böyle bir statünün kabulü halinde Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak konusunda önemli bir adım atmış olacağı değerlendirilmiştir. Böyle bir gelişme halinde Türkiye'nin de karşı bir görüş olarak, Batı Trakya'nın durumu ile alakalı yeni bazı talepler ileri sürüleceği fikri ortaya atılmıştır. Yunanistan'daki ilhakçı çevreler tarafından ise Türkiye'nin Kıbrıs'ta söz sahibi olmadığı ileri sürülmüştür. Atina Radyosu'nda Kıbrıs'a ayrılan saatte, Türkiye ve Kıbrıs Türkler aleyhinde hakarete varan yayınlar yapılmıştır.¹⁹¹

Kıbrıs ile ilgili gelişmeler, Türk kamuoyunda büyük bir ilgi ve heyecan uyandırmıştır. Kıbrıs Türktür Cemiyetinin İzmir şubesi tarafından 3 Temmuz'da Kültür Park'ta, Gençlik, işçi teşekkülleri ve CHP temsilcilerinin de katıldığı kapalı salon toplantısı tertip edilmiştir. Toplantının yapılmış olduğu Sergi Sarayının etrafında içeridekilerden çok daha fazla sayıda, salondakiler kadar heyecanlı ve coşkun bir halk kitlesi toplanmıştır.¹⁹² Salondaki dövizlerden özellikle, "Papaz efendi Moskova'ya!..", "Kıbrıs Türktür ve Türk kalacaktır.", "Türk havlamaz kükrer.", "Sedat Simavi ruhun şad olsun" ibarelerini taşıyanlar, dakikalarca ve hararetle alkışlanmıştır. **Toplantıda ilk konuşmayı yapan** Kıbrıs Türktür Cemiyeti İzmir Şubesi Başkanı Fikret Florat şunları söylemiştir:

"Atina radyosuna göre Türkiye Kıbrıs için harbedemezmiş. Hâlbuki biz Anadolu'muzun her karış toprağı için olduğu gibi Kıbrıs'ımız uğrunda da mücadeleye çoktan hazırız." Florat'ın bu konuşmasından sonra salondaki bütün topluluk ayağa kalkarak hep bir ağızdan şu yemini etmişlerdir:

"Anavatanım senin için olduğu kadar, Kıbrıs'ımız senin her karış toprağın için de mücadele edeceğimize, seni Türk'ten başka hiç bir millete mal etmeyeceğimize *namusumuz*, vicdanımız ve bütün

189.Milliyet, 1 Temmuz 1955; Hürriyet, 1 Temmuz 1955.

190.Milliyet, 2 Temmuz 1955.

191.Hürriyet, 2 Temmuz 1955.

192.Hürriyet, 4 Temmuz 1955.

mukaddesatımız Üzerine yemin ederiz.” Florat’tan sonra kürsüye gelen Cemiyet Genel Başkanı Hikmet Bil, sık sık alkışlarla kesilen veciz konuşmasında şunları söylemiştir:

“Dünya sulhunu tehdit eden palikaryalara diyorum ki: Kıbrıs için kan akacağı hakkında söylediklerimiz doğrudur. Ve Kıbrıs için bir kitlenin kanı akacaktır. Fakat bu asla Türk kanı olmayacaktır. Bu kan bir zamanlar şu İzmir topraklarını kirleten Yunan milletinin kanı olacaktır... Biz Atatürk’ün yetiştirdiği nesil olarak and içiyoruz ve Kıbrıs bizim hedefimizdir diyoruz.” Müteakiben söz alan cemiyet İzmir ikinci başkanı ise Mokarios’u hedef alarak:

“Dinle kara sakallı papaz, sakın oradaki Türklere yan bakma, eğer o pis sakalını kökünden yoldurmak istemiyorsan. Ey keşiş Amerika’ya gittin kovuldun, Asya’ya gittin oradan da kovuldun. Artık sana kilisene kapanıp derdine mum yakmak düşer.” demiştir.

Kıbrıs ile ilgili gelişmeler karşısında, Hürriyet gazetesinde Emekli Korgeneral Baki Vandemir tarafından kaleme alınan ve günün yazısı olarak yayınlanan “Kıbrıs’ın Anadolu Savunmasında Stratejik Önemi” başlıklı yazıda, şu değerlendirmeler yapılmıştır:

“... Kıbrıs! İskenderun körfezinin ağzını tıkayan, Hatay’ı, Toroslar’ı, Kilikya ve Antalya havzalarını doğrudan doğruya ve bütün Anadolu yarımadasını dolayısıyla koruyan bir varlık olarak göze çarpar. Bu varlığı; herhangi bir statüko değişikliği karşısında şu veya bu nazariyelerle Megali İdea cereyanlarının içine atarak stratejik emniyetimizi yok etmeğe 23 milyonluk Türk Milleti ve onun Hükümeti hiçbir zaman rıza gösteremez...”¹⁹³

Türk kamuoyundaki bütün bu heyecanlı tepkilere karşın, Hükümet’in İngiltere ve Yunanistan ile dostane ilişkileri zedelememek için temkinli davranması ve resmi herhangi bir tepki vermemesi ilginçtir. Ancak Ankara Radyosunda, 3 Temmuz akşamı yapılan Radyo Gazetesi yayınında, İngiltere’nin Londra’da yapılacak konferansa Türkiye’yi davet etmesi olumlu karşılanarak, Kıbrıs’ta meydana gelen olaylar karşısında Türk Milletinin kayıtsız kalamayacağını belirtilmesi dikkat çekicidir. Hürriyet gazetesi de Radyo Gazete-

193. Baki Vandemir, “Kıbrıs’ın Anadolu Savunmasında Stratejik Önemi”, **Hürriyet**, 5 Temmuz 1955, s. 2.

si yayını ile ilgili haberi “*Hariciye Vekâletinin direktifiyle kaleme alındığı anlaşılan bu sözler*” şeklinde nitelendirmiştir.¹⁹⁴ Hürriyet gazetesinin bu yazısından, Resmi devlet radyosu tarafından yapılan bu yorumun kamuoyu tarafından resmi bir beyan olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Bu durum Türk Hükümeti’nin mesele üzerinde durmaya ve yavaş yavaş çekimsiz tutumunu değiştirmeye başladığını göstermektedir. Daha sonraki dönemde Türk Hükümeti ile kamuoyunun davranışlarının giderek aynı doğrultuya geldiği görülmektedir. Nitekim 11 Temmuz’da Türkiye Yunanistan’a son derece sert bir nota vererek, Yunanistan’ın verdiği sözde durmasını ve Kıbrıs’la ilgili tahrik ve kışkırtmaları durdurmasını istemiştir. Ayrıca Yunan Hükümet’ini, Orta Doğu bölgesinde huzuru kaçıran hareketlerin sorumlusu olarak da nitelendirmiştir.¹⁹⁵

İngiltere’nin Kıbrıs’a kısıtlı bir muhtariyet vermesi beklenirken, Türk basınında da muhtemel hal tarzları hakkında yorumlar yapılmaktaydı. Hürriyet gazetesi yazarlarından Şükrü Kaya, “Kıbrıs Davası ve Londra’da Yapılacak Üçler Konferansı” başlıklı yazısında, Devletler Hukuku ve Birleşmiş Milletler Anayasasına göre Kıbrıs meselesinin İngiltere’nin iç işlerinden olduğu ve Ada’nın idaresinin düzenlenmesinin, bugünkü yönetim şeklinin ve sisteminin değiştirilmesinin doğrudan doğruya yalnızca İngiltere’nin hakkı olduğu görüşünü ifade etmiştir. Düzenlenecek Londra Konferansı ile ilgili olarak da; “...Londra’da yapılacak üçlü görüşmelerde her tarafı memnun ve tatmin edecek bir hal tarzı bulunabileceğini ummak belki beyhudedir. Fakat statükonun değişmesi ihtimali karşısında Türkiye’nin, Ada üzerindeki hakkını ve Adalı Türklerin hayat ve emniyetlerinin himayesi lüzumunu izah ve müdafaaya vesile olması itibarıyla, İngiltere’nin bu davetini bizim de akıllı ve hayırlı bir teşebbüs telâkki etmemiz icap eder.” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁹⁶

Yunan kamuoyu ve Rumlar, konferansın ilhak emellerine ulaşmalarını sekteye uğratacağı endişesini taşıdıklarından, Londra

194. Hürriyet, 4 Temmuz 1955; F. H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s. 117-118.

195. **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1955; **Milliyet**, 12 Temmuz 1955; **Hürriyet**, 12 Temmuz 1955.

196. Şükrü Kaya, “Kıbrıs Davası ve Londra’da Yapılacak Üçler Konferansı”, **Hürriyet**, - 7 Temmuz 1955, s.2.

Konferansı'na sıcak bakmamışlardır. Bu sebeple dolaylı yollardan konferansı baltalamaya çalışmışlardır.¹⁹⁷ Kendisini Kıbrıslı Rumların milli şefi olarak nitelendiren Makarios, Londra Konferansı ile ilgili bir tebliğ çıkararak, Londra Konferansı'nın meşru hak ve taleplerini baltalamak gibi şeytani bir maksatla tertip edildiğini ve konferansta Kıbrıs'la ilgili alınacak herhangi bir kararı tanımayacaklarını ifade etmiştir.¹⁹⁸ Kıbrıslı Türkler de bu esnada boş durmamış, haklarını korumak için çeşitli girişimlerde bulunmuş ve tepkilerini göstermişlerdir. Kıbrıs Milli Türk Birliği tarafından, 17 Temmuz'da Selimiye Camiinde binlerce kişinin katılımıyla bir miting düzenlenmiş, konuşmacılar tarafından, İngiltere Ada'yı terk ederse, eski sahibi Türkiye'ye iade ve teslim etmesi gerektiği dile getirilmiştir.¹⁹⁹

Yunanistan, 25 Temmuz 1955 tarihinde Birleşmiş Milletlere başvurarak, Kıbrıs meselesinin Genel Kurulun 20 Eylül'de başlayacak olan toplantı evresine alınarak, Kıbrıs halkının kendi mukadderatını kendisinin belirlemesi için karara varmasını talep etmiştir.²⁰⁰ Yunanistan'ın bu talebi gerek ABD, gerekse İngiltere tarafından hoş karşılanmamıştır.²⁰¹ Yunanistan'ın bu başvurusu üzerine Türkiye, 1 Ağustos 1955'de BM'ye bir mektup göndererek Yunanistan'ın bu girişimini protesto etmiştir.²⁰²

İlhak emellerinin tehlikeye girdiği endişesine kapılan Yunanistan'da, ilhak yanlıları kışkırtıcı faaliyetlerine devam etmiştir. İşi iyice ileriye götüren aşırı sağcı ve milliyetçi "Ethnikos Kirikis" isimli Yunan gazetesinin 9 Ağustos tarihli sayısı, ilk sayfasını baştanbaşa kaplayan, "Lozan muahedesi tadil edilmelidir. Doğu Trakya'yı istiyoruz." başlığıyla çıkmıştır.²⁰³ Londra Konferansı'nda, Kıbrıs meselesiyle ilgili olarak ve Doğu Akdeniz'in müdafaasının selameti bakımından Ege adaları meselesinin de görüşüleceği haberleri nedeniyle telaşa kapılan bu gazete, öfkeli yayınlarına devam etmiştir.²⁰⁴ Atatürk'e dil uzatma

197. Hürriyet, 11 Temmuz 1955.

198. Hürriyet, 17 Temmuz 1955.

199. Cumhuriyet, 18 Temmuz 1955; Hürriyet, 18 Temmuz 1955; Milliyet, 18 Temmuz 1955.

200. Milliyet, 26 Temmuz 1955; Hürriyet, 26 Temmuz 1955.

201. Hürriyet, 26 Temmuz 1955.

202. S. İsmail, **Kıbrıs'ta Yunan Sorunu**, s. 79.

203. Hürriyet, 10 Ağustos 1955.

204. Milliyet, 13 Ağustos 1955; Cumhuriyet, 13 Ağustos 1955; Hürriyet, 13 Ağustos 1955.

cüretinde bulunan gazete, Mustafa Kemal'in 1922'de Yunanistan'ı tarihte görülmemiş şekilde aldattığını, ayrıca İstiklal Savaşı'nda bir İtalyan ajanı olarak çalıştığını iddia etmiştir.²⁰⁵

Yunanistan'daki bu gelişmeler karşısında, Hürriyet gazetesinin 15 Ağustos tarihinde yayınlanan günün yazısını kaleme alan M. Feridun Bellisar görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Kıbrıs meselesini tetkik edecek olan Londra Konferansı'nın toplanacağı gün yaklaştıkça Yunanistan'da bir asabiyet, bir telâş, bir şaşkınlık göze çarpıyor. Yunanlı komşularımız bu heyecan dolayısıyla müttefikleri Türklere karşı kalplerinin gizli bir köşesinde sakladıkları plânları ve emelleri açığa vurmakta tereddüt etmiyorlar. Bu cümleden olarak birkaç gün evvel bir Atina gazetesi kendini tutamayarak baklayı ağzından çıkardı. 'Lozan Muahedesi tadil edilmeli, Doğu Trakya Yunanistan'a verilmelidir' dedi. Lozan Muahedesi tadil edilse ve Türk topraklarına âdeta yapışık olan Ege adaları Türkiye'ye iade edilse, Batı Trakya anavatana kavuşarak oradaki ırkdaşlarımızın ıstıraplarına bir nihayet verilse tabii çok iyi olur. Fakat NATO camiasına dahil bulunan Türkiye sulhu bozacak bir harekette bulunmak istemiyor.

*... Yunanistan'ın şımarıldığını ve Türk topraklarının hayatı bir parçası olan Kıbrıs'ı ilhak etmek için gürültülü manevralara başvurduğunu görüyoruz. Fakat bu sefer sinsî bir düşmanın koynumuza kadar sokulmasına müsaade etmeyeceğiz. Dünyanın nazik vaziyeti dolayısıyla şimdilik Kıbrıs'ta statükonun muhafazasını istiyoruz ve konferansta bunu bir kere daha söylemek için bir Türk heyeti Londra'ya gidecek... Yunan Hükümeti âdeti veçhile yaygaralı nümayişler tertip ettirmek üzere Londra'daki tebaasının ve talebelerinin yanına tahrikçi ajanlar gönderdi. Fakat bütün bu manevralar Londra Konferansı masasında iflâs edecektir..."*²⁰⁶ Bellisar'ın bu yazısından anlaşılacağı üzere, Yunanistan'ın her türlü kışkırtıcı davranışına rağmen Türkiye, soğukkanlı davranarak barışçı tutumunu sürdürmüş ve Kıbrıs'ın mevcut durumunun korunması tezini savunmuştur.

Londra Konferansı'na katılacak Türk heyeti, Dışişleri Bakan Vekili Fatin Rüştü Zorlu başkanlığında, Milli Savunma Bakanı Et-

205. Hürriyet, 13 Ağustos 1955.

206. M. Feridun Bellisar, "Kıbrıs Konferansı Arifesinde", **Hürriyet**, 15 Ağustos 1955, s. 2.

hem Menderes, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Muharrem Nuri Birgi, Orhan Eralp ve Mahmut İlkerdem'den oluşmuştu. Konferansta savunulacak Türk görüşü ise özetle; Türkiye'nin halihazırdaki Kıbrıs statükosunun devamına karşı olmadığı, ancak bir statüko değişikliği yönüne gidilmesi halinde, bu hususun öncelikle İngiltere'yi, ondan sonra da Yunanistan'dan önce Türkiye'yi ilgilendirdiği ve Türkiye'nin bu husustaki haklarından asla fedakârlık etmek niyetinde olmadığı, şimdiye kadar hiç Yunan idaresine tabi olmamış olan Kıbrıs'ın, yüzyıllardır Türk kaldığı ve mevcut şartların da bunun böyle olmasını gerekli kıldığı şeklinde belirlenmişti.²⁰⁷

Londra Konferansı arifesinde, Kıbrıs'ta Rumların Türklere karşı saldırıları oldukça şiddetlenmiş, Rumların 28 Ağustos'ta Türklere karşı bir katliama girişecekleri şayiisi yayılmış, bu gelişmeler Kıbrıslı Türkleri endişelendirmiş, Türk kamuoyunda da büyük rahatsızlık yaratmıştır. Türk kamuoyundaki artan hassasiyet nedeniyle bazı vatandaşlar, Kıbrıslı Türkleri savunmak amacıyla resmi makamlara başvurarak derhal Kıbrıs'a gitmeye hazır olduklarını bildirmişlerdir.²⁰⁸

Kıbrıs'ın Limasol şehrindeki Doğan Türk Birliği'nin 24 üyesi de bir dizi görüşmeler yapmak üzere 16 Ağustos'ta Türkiye'ye gelmişlerdir.²⁰⁹ Bahse konu heyet, Kıbrıslı Rumların Türklere karşı büyük bir katliama girişmek üzere yaptıkları bu gizli hazırlığı bildirmek ve Türk Hükümeti tarafından ne gibi önlemler alındığını veya alınacağını öğrenmek amacıyla, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı ziyaret etmek için müracaat etmişlerdir.²¹⁰ Çeşme'de istirahat etmekte olan Cumhurbaşkanı, Kıbrıs heyetini 24 Ağustos'ta kabul etmiş ve kendilerine, Rumların oradaki ırkdaşlarımıza kesinlikle hiçbir şey yapamayacaklarını, konunun uluslararası bir hukuk kuralıyla çözülmesi gereken çok önemli bir mesele olduğunu ve Türkiye'nin Kıbrıs için çok önemli ve sevindirici kararlar almak arifesinde olduğunu belirtmiştir.²¹¹

Kıbrıs Rumlarının aylardan beridir sürdürdükleri tedhiş hareketlerini artırarak, Türkleri imha ile tehdit etmesi üzerine, Türk Hükümeti

207. Hürriyet, 15 Ağustos 1955.

208. Cumhuriyet, 18 Ağustos 1955; Milliyet, 22 Ağustos 1955.

209. Milliyet, 17 Ağustos 1955.

210. Hürriyet, 24 Ağustos 1955.

211. Hürriyet, 25 Ağustos 1955.

23 Ağustos 1955'te İngiltere'ye bir nota vererek, Türklerin mal ve can emniyetlerinin sağlanmasını talep etmiş, Türkiye'nin artık hareketsiz kalamayacağını belirtmiştir.²¹² Türkiye verdiği bu notayla, yapılacak konferansta kendi tezini savunmak adına elini güçlendirmiştir.

Türk Hükümeti bir taraftan İngiltere'ye nota verirken, diğer taraftan da Başbakan Adnan Menderes, 24 Ağustos tarihinde, Kıbrıs meselesi ile ilgili son derece sert bir beyanat vermiştir. Beyanat, 24 Ağustos akşamı, İstanbul'da Liman lokantasında, Londra Konferansı'na katılacak olan Türk heyeti üyeleri, bir kısım milletvekilleri ile bakanlar ve Ankara, İzmir, İstanbul'da yayınlanan gazetelerin sahip ve başyazarlarıyla yapılan toplantıda verilmiştir.

Başbakan Adnan Menderes, beyanatına öncelikle İngiltere'ye verilen notanın içyüzünü açıklayarak başlamış ve verilen notada, Kıbrıs'taki ırkdaşlarımızın karşı karşıya buldukları tehlikeden duyulan endişenin açıklandığını, bunun İngiltere Hükümeti'nin görev ve yetkilerine bir müdahale manasına gelmediğini ifade etmiştir. Bu şekilde Türk Hükümeti'nin de Kıbrıs Türklerinin bir tehlikeyle karşı karşıya buldukları düşüncesine katıldığını resmen açıklamıştır. Başbakan daha sonra, Kıbrıs meselesinde Türk Hükümeti'nin Türk-Yunan dostluk ve ittifakına verdiği önem nedeniyle soğukkanlı hareket ettiğini dile getirmiştir. Konuşmasını, işlerin hiçbir tedbirin etki edemeyeceği bir hal almadan önce uygun bir çözüm bulunabileceği ümidiyle yaptığını, o güne kadar Türk Hükümeti'nin takındığı sabırlı ve soğukkanlı tavrın, yaptığı konuşmaya gerekli önemin verilmesinde önemli bir etken olduğu düşüncesinde olduğunu ifade etmiştir. Kıbrıs'ta, 28 Ağustos'ta, Kıbrıslı Rumların Türklere karşı bir katliama girişeceklerine dair alınan haberlerden Türk Hükümeti'nin haklı olarak endişe duyduğunu önemle belirten Başbakan, İngiliz Hükümeti'nin vazifesini yapacağını ve Türk Hükümeti'nin böyle bir durumun gerçekleşmeyeceği düşüncesini taşıdığını belirtmiştir. Daha sonra Rum halkının şiddetli kışkırtmalar neticesinde galeyana geldiğini ifade etmiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

“ ...Ani bir hareket, şuursuz ve caniyane bir teşebbüs, tafafisi gayri mümkün neticeler doğurabilir. Maalesef biz bugün bu kadarına

212. Milliyet, 24 Ağustos 1955; Hürriyet, 24 Ağustos 1955; S. İsmail, **Kıbrıs'ta Yunan Sorunu**, s. 79.

dahi teemmül etmek (düşünüp taşınma) mevkiine gelmiş bulunuyoruz. Hareket, ani olabilir. Mahalli Hükümet hazırlıksız bulunabilir. Oradaki halkımız, son derecelere kadar tahrik edilmiş ve silahlandırılmış bir ekseriyet karşısında masum, hareketsiz ve silahsız bulunabilir. Fakat bu hiçbir zaman onların bir an için dahi müdafasız kalacakları manasını tazammun etmez (içermez). Bu bakımdan büyük bir endişe ve heyecan içinde bulunan Kıbrıslı ırkdaşlarımızı tatmin etmek ve müsterih kılmak isteriz...”

Başbakanın bu sözleri, Kıbrıslı Türklere karşı girişilecek saldırılar karşısında, Türk Hükümeti'nin oradaki Türk halkını korumak adına gerekeni yapma kararlılığında olduğunu göstermektedir. Türk Hükümeti'nin bu kararlı tavrı, o ana kadar sergilediği en ciddi davranıştır.

Konuşmasının devamında sözü Kıbrıs'ta Rumların çoğunluğu oluşturduğu iddiasına getiren Başbakan, bir vatanın kumaş parçası gibi neresinden kesilirse kesilebilir bir madde olmadığını, esas olarak etnik hakikatlere dayanmakla birlikte, coğrafi, siyasi, iktisadi ve askeri bir bütün oluşturmak bakımından türlü etkenlerin tesiri altında, tarihi olayların gösterdiği yönde sınırları çizilen bir coğrafya parçası olduğunu belirtmiştir. Daha sonra, Ada'daki nüfus fazlalığı esasını savunan Yunanistan'ın bu savını, Lozan'da Türk tarafının Batı Trakya'nın geleceğinin tespiti için halk oylaması yapılması isteğine şiddetle karşı çıkarken, kendilerinin ileri sürdükleri iddia ve delilleri bugün kendilerine karşı sunarak çürütmenin mümkün olduğunu ifade etmiştir.

Menderes'in bu ifadeleri, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs'ın parçalanmasına karşı olduğunu ve bütünlüğünün korunmasından yana tavır takındığını göstermektedir. Nitekim Londra'ya gidecek Türk heyetinin savunacağı görüşü şöyle açıklamıştır:

“...Şurasının herkesçe ve açık olarak bilinmesi lâzım gelir ki, Türkiye sahillerinin büyük *bir* kısmı, başka devlete ait olan tarassut (gözetleme) ve tehdit palangalarıyla muhat bulunuyor. Bir Kıbrıs sahası bugün salim görünmektedir. Bu bakımdan Kıbrıs Anadolu'nun bir devamından ibarettir. Ve onun emniyetinin esas noktalarından birisidir. Bu itibarla onun bugünkü durumunda bir tebeddül (değişme) bahis mevzuu olursa, bunun teknik esaslara değil, çok daha *mühim*

ve esaslı olan diğer hakikatlere ve mesnetlere göre halledilmesi ve Türkiye'ye râci (geri dönen) olması lâzım gelir. Londra'ya gidecek olan heyetimiz, statükonun muhafazasını asgarî şart olarak müdafaa edecektir. Statükonun muhafazası, her türlü ihtilâfları (anlaşmazlık, uyuşmazlık) menedecek bir haldir...”

Başbakan konuşmasının sonunda, insanlar ile milletlerin fayda ve menfaatlerinin düşmanlıklardan değil, dostluktan ve sevgiden geldiğini, Türkiye'nin olayların Yunan milleti için uğursuz olabilecek bir doğrultuya yönelmesini önleyebilmek için elinden gelen gayreti göstermeye devam edeceğini ifade etmiş ve “...şurasını da katiyetle ifade edeyim ki, bu memleketin, Kıbrıs statükosunda bugün için ve hatta yarın için, memleket aleyhine olabilecek bir değişikliğe katiyen tahammülü yoktur...” diyerek Yunanistan'ı sert bir şekilde uyarmıştır.²¹³ Başbakanın beyanâtı Hükümet'in artık daha kararlı ve aktif bir tutum sergileyeceğini göstermektedir. Ayrıca bu beyanât, bir nevi halkın hissiyatına tercüman olmuş ve ilk defa Hükümet ile kamuoyunun davranışı aynı çizgiye gelmiştir. Beyanâtın zamanı ve verilmiş biçimi etkisinin yüksek olmasını sağlamıştır. Diğer taraftan Menderes'in beyanâtı, Londra'ya gidecek heyetimizin konferanstaki pazarlık gücünü de artırmıştır.

Başbakan Menderes'in Kıbrıs konusunda vermiş olduğu kesin ve sert beyanât, Hükümet'in Kıbrıs meselesiyle ilgili daha aktif ve kararlı bir tutum sergileyeceği mesajını vermesi ve halkın hissiyatına tercüman olması nedeniyle, kamuoyu tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Haberi radyo ve gazetelerden öğrenen vatandaşlar sevinçlerini Kıbrıs Türktür Cemiyetine ve öğrenci kuruluşlarına çektikleri binlerce telgraf ve gönderdikleri mektuplarla göstermişlerdir. Başbakanın beyanâtı yurt genelinde olduğu gibi, Kıbrıs Türkleri tarafından da büyük memnuniyetle karşılanmış ve Menderes'e yüzlerce tebrik ve şükran telgrafları çekilmiştir.²¹⁴

Kurum, kuruluş ve vatandaşlar tarafından çekilen tebrik telgrafları, beyanâtın kamuoyu üzerinde yapmış olduğu etkiyi göstermesi açısından önemlidir. Başbakan Menderes'e hitaben çekilen telgraf-

213. Hürriyet, 25 Ağustos 1955; Milliyet, 25 Ağustos 1955; Cumhuriyet, 25 Ağustos 1955.

214. Hürriyet, 26 Ağustos 1955; Milliyet, 26 Ağustos 1955.

lardan bir kısmını burada vermekte fayda vardır. Nevşehirli bir kısım vatandaş tarafından çekilen telgraf şu şekildedir:²¹⁵

“Bir kasaba papazından kuvvet ve emir alan Yunan Hükümet’ine karşı kuvvetini imanından, cesaretini kahramanlığının mazisinden, güvenini kahraman ordusundan alan biz Türklerin fikrine tercüman olan beyanatınızı radyodan büyük bir heyecan ve gururla dinledik. Fikriniz fikrimizdir. Cesaretiniz cesaretimizdir. Kıbrıslı Türkler kardeşimiz. Kıbrıs’ın kimlere ait olduğuna en büyük şahidimiz tarihimizdir. Bu tarihi hakikati inkâr ve unutanlara bir yuh çeker, Kosova, Niğbolu, 30 Ağustosların kahramanları şahsınızda ve etrafınızda dimdiktir. Yeniden harikalar ve zaferler yaratınğa beşikteki bebelerimizden, mezardaki ölülerimize kadar susadık. Gönlümüz rahat. Gününüz şen, işlerinizin kolay olmasını Allah’tan dileriz. Pek Sayın Baş Vekilimiz.”

Yine Afyon Gençlik Derneği tarafından çekilen telgrafla, Afyon’lu gençlerin duygu ve düşünceleri; “...Kıbrıs hakkındaki tarihi beyanatınızı Afyon gençliği takdirle tasviple karşılar, bil vesile ile izinizde tek vücut olduğumuzu saygılarımızla arz ederiz.” şeklinde iletilmiştir.

Ankara İşçi Sendikaları Birliği Genel Sekreteri İsmail Aras tarafından Ankaralı işçileri temsilen çekilen telgraf; “...duyduğumuz memnuniyeti 53.000 Ankara işçisi adına ifade etmek isterken, bu yoldaki emirlerinizi beklediğimizi de beyan etmek isteriz...” ifadesini içermektedir.

Başbakanın beyanatının halkın hissiyatına tercüman oluşu, Kıbrıs Türktür Cemiyeti Eskişehir Şubesi tarafından çekilen telgrafta oldukça anlamlı ifade edilmiştir. Telgraf şu şekildedir: “Türk Kıbrıs milli davasında Türklüğün ruhuna tercüman olan asil beyanatınızı derin bir heyecan atmosferi içerisinde okuduk. Milli heyecan Türk’ün en büyük gıdasıdır. Sözleriniz çorak ruhlara bir pınar serinliği sunmuştur. Var olunuz. Sağ olunuz.”

Tapu Kadastro Memur Kursu talebeleri adına Hüseyin Seymen tarafından Adnan Menderes’e gönderilen mektupta geçen, “Asil

215. BCA, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 36.218..2.

milletimizin tercümanı olarak; ...Kalbimizi teskin ettiniz. Yüreğimize su serptiniz.” ifadeleri de beyanatın halkın hissiyatına tercüman olduğunu göstermektedir.

Başbakanın beyanatı Kıbrıs meselesiyle ilgili kuruluşlar tarafından da büyük memnuniyetle karşılanmıştır. Kıbrıs Türktür Cemiyeti Genel Başkanı konu ile ilgili yayın organlarına yaptığı açıklamada, beyanatın cemiyetleri tarafından sevinçle karşılandığını, aldıkları telgraflardan Kıbrıslı Türklerin de büyük bir rahatlama ve huzur duyduğunu öğrendiklerini belirtmiş, cemiyetin davasının Başbakanın da ağzında ifade bulmuş olmasından dolayı hedeflerine çok yaklaştıkları fikrine sahip olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca Başbakanın beyanatına muhalefet liderlerinin aynen iştirak etmelerinin sevinç, huzur ve inançlarını kat kat artırdığını söylemiştir.²¹⁶

Gençlik kuruluşları da beyanatı sevinç ve hoşnutlukla karşılamışlardır. TMTF Başkanı Hüsametdin Canöztürk beyanatla ilgili olarak; “Türk milletinin Kıbrıs mevzuundaki kanaatinin başvekilimizin ağzından ifadesini bulmasıyla büyük bir sevinç duymaktayız.” demiştir. MTTB de Başbakana telgraf çekerek birliğin ve gençliğin beyanatı tamamen onayladığını bildirmiştir.

Muhalefet partileri de başbakanın beyanatını memnuniyetle karşılamış ve Kıbrıs meselesi ile ilgili Hükümet ile işbirliği içerisinde hareket edeceklerini belirtmişlerdir. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü, partisinin görüşünü şöyle açıklamıştır: “... Dış meseleler ve tehlikelerde iktidarın muhalefetle işbirliği yapması usulü bizde henüz teessüs etmemiştir. Onun için tehlike zamanlarında bunu yapabileceğimizi acilen bildirmek isteriz. Kıbrıs'taki kardeşlerimizin can ve mallarını tehlikeden korumak için Hükümet'in alacağı bütün tedbirlerde beraberiz. Kıbrıs konferansında haklarımızı korumak ve kurtarmak yolunda Hükümeti bütün gayretlerinde destekleriz...”²¹⁷

Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) Genel Başkanı Osman Bölükbaşı da görüşlerini şöyle açıklamıştır: “Kıbrıs meselesi ve oradaki kardeşlerimizi tehdit eden yakın tehlike hakkında Hükümetimizin

²¹⁶. Hürriyet, 26 Ağustos 1955; Milliyet, 26 Ağustos 1955.

²¹⁷. Hürriyet, 26 Ağustos 1955; Milliyet, 26 Ağustos 1955; Ulus, 26 Ağustos 1955.

bugün gazetelerde okuduğumuz ve çoktan beri beklediğimiz enerjik beyanatını büyük bir memnuniyetle karşıladık... Bir kere daha belirtmek isteriz ki, vatani ve milli mevzulardaki hassasiyetimizi iç politika ihtilafları asla külleyemez... ”²¹⁸ Muhalefet liderlerinin beyanatlarından anlaşıldığı üzere, Hükümet’in Kıbrıs meselesi ile daha yakından ilgilenmesi ve aktif olması istenmekte, milli bir husus olması nedeniyle, Hükümet’in tutumunun destekleneceği belirtilmektedir.

Muhalefet liderleri çıktıkları **yurt gezilerinde de Kıbrıs meselesi** ile ilgili Hükümeti destekleyici beyanatlar vermeye devam etmişlerdir. Parti kongresi nedeniyle Erzurum’u ziyaret eden CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, 26 Ağustos’ta **bindiği Ata uçağı ile Ankara’ya dönerken** havada gazetecilerle bir **basın toplantısı yapmış ve gazetecilerin Kıbrıs meselesi ile ilgili sorularını cevaplamıştır.**²¹⁹ Gazetecilerin, Kıbrıs’ta 28 Ağustos’ta Kıbrıslı Rumların Türklere karşı bir katliama girişeceklerine dair alınan haberler ile ilgili sorusunu şöyle cevaplandırmıştır: *“Vatanın sınır bölgesinden gelirken vatan semalarında ifade edelim ki Kıbrıslı ırkdaşlarımız yalnız değillerdir. Bütün Türkler kendileriyle pek yakından ilgilidir. Türk milleti Kıbrıs işinde hassas olmakta birliktir. 28 Ağustos’u katliam günü ilan edenlere. 33 sene evvelki 30 Ağustos’u hatırlatırız.”*

Kasım Gülek, Başbakanın beyanatını cesurca olarak nitelendirmiş, görüşünü şöyle ifade etmiştir: *“İktidar başkanı ilk defa bu mevzuda cesur konuştu. Kendisiyle beraberiz. Çok memnun olduk, ancak çok geç oldu... İktidar bu işi zamanında sıkı tutmuş olsaydı bugünkü kritik durum meydana gelmezdi... Temenni ederiz ki Londra Konferansında azimli ve cesaretili hareket eder, bu gecikmeyi telafi ederiz...”* Görüldüğü gibi Gülek, Başbakanın demecini olumlu bulmakla birlikte, Hükümet’in Kıbrıs meselesi ile vaktinde gerektiği gibi ilgilenmediğini ve geciktiğini ifade etmekle de tenkit etmiştir. Kasım Gülek beyanatının devamında özetle, Türk-Yunan dostluğuna değer verdiklerini ancak, Kıbrıs meselesi yüzünden bu dostluk bozulursa Yunanistan’ın sorumlu olacağını belirtmiş, Kıbrıs’ın mevcut durumunda değişiklik olacaksa ancak anavatan Türkiye’ye katılması gerektiğini, bunu nüfus çoğunluğunun çok üstünde tarih-coğrafya ve

²¹⁸. Hürriyet, 26 Ağustos 1955; Milliyet, 26 Ağustos 1955.

²¹⁹. Hürriyet, 27 Ağustos 1955; Milliyet, 27 Ağustos 1955; Cumhuriyet, 27 Ağustos 1955.

savunma zorunluluklarının gerektirdiğini ifade ederek, Başbakanın fikrini desteklemiştir.

CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, 26 Ağustos'ta beraberindeki heyetle ziyaret ettiği Bandırma'da halka yönelik yaptığı konuşmada, nasıl ki evlerini tehlikede gören kardeşler dışarıya karşı birlik olursa, aynı şekilde muhalefet ile iktidarın da Kıbrıs meselesi ile ilgili olarak dünyanın karşısına tek vücut olarak çıktığını ifade etmiştir. Konuşmasının devamında da milli ve vatanı ilgilendiren meselelerde muhalefetin her zaman Hükümeti destekleyeceğini belirtmiştir.²²⁰ Londra'da yapılacak Kıbrıs toplantısı bitene kadar iç meseleler hakkında konuşma yapmamaya karar veren CMP Genel Başkanı, Manyas, Edincik ve Erdek ziyaretlerinde de bu tutumunu devam ettirmiştir.²²¹ Bölükbaşı vatandaşlarla Kıbrıs konusunda esprili bir şekilde sohbet etmiş, kendisini dinleyenlere, “Yunanlılar Trakya'ya gelecekmış, ne dersiniz?” şeklinde bir soru yöneltmiştir. Bu soruya bir köylü vatandaş, “Topraklarımıza gübre lazım gelsinler.” diye karşılık vermiştir.²²² Vatandaşın verdiği bu cevap, halkın meseleye ne denli heyecanlı ve tavizden uzak tavrı takınmış olduğunu göstermesi açısından ilgi çekicidir.

Başbakanın beyanatında Trakya'dan da bahsetmiş olması, Batı Trakyalı Türkleri de son derece memnun etmiştir. Bu sebeple “Batı Trakya Göçmenleri Cemiyeti”, Başbakan Menderes'e bir telgraf çekerek duygularını; “...Batı Trakya'nın da haksız olarak Yunanistan'a verilmiş olduğunu belirten ifadeleriniz Batı Trakya Türklerini minnettar bırakmıştır. Minnet ve şükranlarımızın kabulünü rica ederiz.” şeklinde belirtmiştir.²²³ Görüldüğü gibi Başbakanın beyanati toplumun tüm kesimleri tarafından büyük mutlulukla karşılanmıştır. Bu durum, Londra'ya giden heyetin Türk tezini güçlü bir şekilde savunması için itici güç olmuştur.

Nitekim Başbakan Menderes'in, yurt genelinde esen bu olumlu hava nedeniyle görüşmeler yapmak üzere Londra'da bulunan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya çektiği, 27 Ağustos 1955 tarihli

220. Hürriyet, 27 Ağustos 1955; Milliyet, 27 Ağustos 1955; Cumhuriyet, 27 Ağustos 1955.

221. Milliyet, 28 Ağustos 1955; Hürriyet, 28 Ağustos 1955.

222. Hürriyet, 28 Ağustos 1955.

223. Hürriyet, 30 Ağustos 1955.

telgrafta kullandığı ifadeler, halkın tutumunu ve Hükümet'in bu durumdan manevi olarak güç bulduğunu çok çarpıcı bir şekilde yansıtmaktadır. Telgrafta geçen ifadeler şu şekildedir: "...Memlekette hâkim olan heyecan ve yaptığım beyanatın bütün memleketçe tam bir tasviyle karşılanmış olması başka türlü hareket etmek, yani asgari şartımızın Kıbrıs'ta statükonun muhafazasıdır seklindeki mutlak ve kat'i ifadenin gayri mahsus bir şekilde dahi hududu haricine çıkmanın Hükümetimiz için asla bahis mevzuu olamayacağı aşikârdır. Memleketin büyük bir heyecanla ve yekvücut olarak üzerinde durduğu Kıbrıs davasının görüşülmesinde nokta-i nazarımızı liyakatle müdafaa edeceğinizden emin bulunuyorum..."²²⁴

Londra'da bulunan Türk heyetine başkanlık eden Fatin Rüştü Zorlu, 27 Ağustos'ta İngiltere Dışişleri Bakanı Mac Millan'la yaptığı görüşmede, Türk görüşünü özetle aktardıktan sonra, Kıbrıs'ın mevcut durumunda yapılacak en ufak bir değişikliğin, Lozan Antlaşması'nın düzeltilmesini hatta feshi zorunluluğunu doğuracağını belirtmiştir. Bunun sonucu olarak da Batı Trakya, Oniki Ada ve İstanbul Rumlarının durumunun yeniden gözden geçirileceğini ifade etmiştir.²²⁵ Fatin Rüştü Zorlu'nun Mac Millan'la yaptığı görüşmede, Kıbrıs'ın mevcut durumunda yapılacak değişikliğin doğuracağı sonuca ilişkin ikazı tüm yurttta büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır.²²⁶

Fatin Rüştü Zorlu, aynı gün ABD'nin en büyük günlük siyasi gazetesi olan Newyork Times muhabiriyle de özel bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmede, Ada'nın mevcut durumunun değişmesinin Türkiye'nin dış güvenliğini sarsacağını belirtmiş, Yunan "Megali İdea"sının yeniden canlandığını ve Yunanistan'a güvenilemeyeceğini, bunun için Kıbrıs'ta mevcut durumun devamı veya değişiklik olacaksa Ada'nın Türkiye'ye iadesinden başka hiçbir seçeneğin kabul edilme-yeceğini ifade etmiştir.²²⁷ Zorlu'nun beyanları, muhalefetin ve tüm kamuoyunun tam desteğini arkasında hisseden Hükümetin, yapılacak konferansta kararlı ve tavizsiz bir tutum sergileme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu davranış, o zamana kadar Türk Hükümetlerinin sergilediği en sert ve kararlı tutumdur.

224. BCA, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 1.8..9.

225. Hürriyet, 28 Ağustos 1955.

226. Hürriyet, 29 Ağustos 1955.

227. Hürriyet, 28 Ağustos 1955.

Diğer yandan Türk kamuoyunun da Kıbrıs meselesi ile ilgili heyecanlı tutumunu sürdürdüğü görülmektedir. 28 Ağustos akşam saat 21:30 civarında, İstiklal caddesinde eski Yıldız Sineması'nın sokağındaki duvarlara ve gelip geçen tramvaylara tebeşirle, "Kıbrıs Türktür." yazan 12-13 yaşlarındaki 3 çocuğun etrafına toplanan meraklı kalabalık, güvenlik güçlerinde Kıbrıs gösterisi yapılacağı fikri uyandırmış ve kalabalığa müdahale edilerek dağıtılmıştır. Aynı gün, Kıbrıs Türk-tür Cemiyeti Paşabahçe Şubesi tarafından Kıbrıs meselesiyle ilgili bir toplantı yapılmış, toplantıyı binlerce kişilik vatandaşlar izlemiştir. Konuşmacılar, Kıbrıs'ın Türk olduğu konusunu dile getirmişlerdir. Daha sonra toplantıya katılanlar, bu uğurda kanlarını son damlasına kadar akıtmaya hazır olduklarını ifade etmiş ve hep birlikte ayağa kalkarak ant içmişlerdir.²²⁸

29 Ağustos 1955 tarihli Hürriyet gazetesi, birinci sayfasında Kıbrıs meselesi ile ilgili, "Tarihi Vesikalar Konuşuyor" başlığıyla ve tarihi belgelerin fotokopisini vererek bir görüş yayınlamıştır. Gazete görüşünü, 1878 tarihli Osmanlı-İngiliz Anlaşması ile Lozan Anlaşması'na dayandırmıştır. Gazetenin ileri sürdüğü görüşe göre; Kıbrıs İngiltere tarafından harp yoluyla alınmamış, aksine zamanın Padişahı II. Abdülhamit tarafından, "*Hukuku şahaneme asla halel gelmemek şartıyla muahedenameyi tasdik ederim*" kaydıyla imzalanan savunma işbirliği anlaşması gereği, geçici bir süreyle İngiltere'ye üs olarak verilmiştir. Yine gazetenin görüşüne göre, Lozan Antlaşması'nda Türkiye ne Kıbrıs üzerindeki haklarından vazgeçmiş, ne de Kıbrıs'ı ayrı bir devlet olarak tanımıştır. Kıbrıs'ın gerçek sahibi Türkiye'dir ve Yunanistan'ın Kıbrıs ile ilgili herhangi bir antlaşmaya dayalı en ufak alakası yoktur.²²⁹ Buradan da anlaşıldığı üzere, Hürriyet gazetesi de Kıbrıs meselesinde tavizsiz bir tutum sergilenmesi gerektiğini ve Kıbrıs'ın Türkiye'ye ait olduğunu savunmaktadır. Büyük bir okuyucu kitlesine hitap etmesi nedeniyle, gazetenin savunduğu fikir kamuoyu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

228. Hürriyet, 29 Ağustos 1955.

229. Hürriyet, 29 Ağustos 1955.

3.1.1. Londra Konferansı

İngilizlere göre resmi adı “Kıbrıs da Dâhil Akdeniz’le İlgili Stratejik ve Politik Meseleler Konferansı” olan üçlü konferans, 29 Ağustos’ta mahalli saatle 16’da Buckingham Kral Sarayının yakınlarındaki Lancaster House’da, İngiltere Dışişleri Bakanı Mac Millan’ın açış konuşmasıyla başlamıştır.²³⁰ Londra Konferansında Yunanistan “Enosis”, Türkiye “mevcut durumun devamı veya Kıbrıs’ın Türkiye’ye ilhak edilmesi” tezini savunmuş, İngiltere ise “self-determinasyon (kendi kendini idare)” tezini savunmuştur.²³¹

İlk günkü toplantıdan sonra gazetecilerle bir toplantı yapan Türk Heyeti Başkanı Fatin Rüştü Zorlu, gazetecilerle her gün bir araya geleceğini ve istedikleri şeyleri sorabileceklerini söylemiş, “...Konferansa en iyi niyetle geldik. Kapalı işimiz yoktur. Türk görüşünü dünya umumi efkârına duyurmak için sabırsızlanıyoruz.” şeklinde beyanatta bulunmuştur.²³² Konferansın ikinci gününde yapılan oturumda, İngiltere Dışişleri Bakanı Mac Millan, İngiliz görüşünün ana hatlarını anlatan bir konuşma yapmıştır. Toplantı sonrasında yapılan resmi tebliğde İngiliz görüşü hakkında hiçbir bilgi verilmemiştir. Ancak, bazı kaynaklardan basına sızan bilgilere göre, Mac Millan, Hükümeti’nin görüşünü; Kıbrıs’ın sadece İngiltere’ye ait bir iç mesele olduğu, Türkiye ve Yunanistan’ın Lozan Antlaşması’yla bu durumu kabullendiği, Kıbrıs’taki tedhiş hareketini İngiltere’nin çözeceği, İngiltere’nin Orta Akdeniz’in savunması için ağır sorumluluk altına girdiği ve bu durum devam ettiği müddetçe Ada’yı terk edemeyeceği, şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye ve Yunanistan’ın Orta Doğu’nun müdafaası konusunda işbirliği yapmalarını istemiştir.²³³ Görülen odur ki, İngiltere Kıbrıs’taki haklarından vazgeçmek niyetinde değildir.

Konferansta, 31 Ağustos’ta yarım saatlik bir konuşma yapan Yunan temsilcisi Dışişleri Bakanı Stefanopulos, bilindik Yunan tezini tekrarlamıştır. Yunan tezi, Rumlara kendi kaderlerini kendilerinin belirlemeleri ve uygun bir süre sonra halk oylaması yapılması temeline dayanmıştır. Stefanopulos, İngiltere’nin Kıbrıs’ın sadece İngiltere’ye

230. Cumhuriyet, 30 Ağustos 1955; Hürriyet, 30 Ağustos 1955; Milliyet, 30 Ağustos 1955.

231. A. Çay, a.g.e., s. 41.

232. Hürriyet, 30 Ağustos 1955.

233. Hürriyet, 31 Ağustos 1955; Milliyet, 31 Ağustos 1955.

ait bir iç mesele olduğu tezini reddetmiş, toprak aidiyeti meselesi değil, bir halkın kendi kaderini tayin etme özgürlüğünün söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Kıbrıs'ın bölge savunmasındaki önemi konusunda da, İngiltere'nin Ada'daki mevcut üslerini koruyacağını, hatta anlaşma söz konusu olursa, Yunanistan'ın İngiltere'nin diğer adalarda ve kara parçalarında da üs edinmesi için gerekli desteği sağlayacağını belirtmiştir. Kıbrıslı Türklere de değinen Stefanopulos, Türk azınlığın hak ve çıkarlarının Yunan Hükümeti tarafından teminat altına alınacağını söylemek cüretini de göstermiştir. Stefanopulos, konferans başarısız olursa sorumluluğun İngiltere'de olacağını ve Yunanistan'ın BM'ye başvuracağını da ifade etmiştir.

Londra'da üçlü toplantı yapılırken, Kıbrıs'ta da Rumların tedhiş hareketleri devam ediyordu. Bu sefer 31 Ağustos'ta, Lefkoşa'nın Türklere meskûn semtinde, Rumlar iki bombalı eylem yapmışlardı. Limasol, Larnaka ve Magosa'da da tedhiş hareketleri artmıştı. Bu esnada Atina Radyosu da Kıbrıs yayınlarını artırarak, EOKA'nın tedhiş ve cinayetlerini kahramanlık olarak nitelendirmekte ve Rumları açıkça direnmeye teşvik etmekteydi.²³⁴ Bu durum, Rum-Yunan ikilisinin Kıbrıs'a yönelik Enosis emellerinden taviz vermeye niyetleri olmadığını göstermekteydi.

Yunanistan'ın bu tutumuna karşılık, Türk kamuoyunda soğukkanlılık hâkimdi. Ancak heyecan had safhadaydı. Tüm kamuoyu ve milliyetçi teşkilatlar, tedhiş hareketlerini büyük bir dikkatle takip etmekteydi. Yurdun değişik bölgelerinden gelen telgrafların artarak devam etmesi üzerine TMTF ve Kıbrıs Türktür Cemiyeti, Kıbrıs'a gitmek isteyen vatandaşları soğukkanlılığa davet etmişti. Milliyetçi teşekküller de Lefkoşa'nın zaptı ve Yunan ordusunun denize dökülüş tarihi olduğu için, 9 Eylül'ü tedhişçi Rumlara karşı "Milli İhtar" günü ilan etmeye hazırlanıyorlardı.²³⁵

Bu esnada, Yunanistan İzmir Enternasyonal Fuarı'na resmen katılmasına rağmen, fuarda pavyon açmaktan vazgeçmişti. Bu durum halkta kızgınlık yaratmış, Yunan bayrağının Fuardaki bayrak direklerinde dalgalanmasından ve panolar üzerinde teşhir edilmesinden

234. Hürriyet, 1 Eylül 1955; Milliyet, 1 Eylül 1955.

235. Hürriyet, 1 Eylül 1955.

rahatsız olan bazı kişiler tarafından Yunan bayrakları pano ve afişlerden kazınmıştı. Londra Konferansı'nın ilk başladığı günden itibaren İstanbul'un muhtelif semtlerinde gençler tarafından duvarlara Kıbrıs haritaları çizilmiş ve üzerine büyük harflerle "Kıbrıs Türktür" ibaresi yazılmıştı. Diğer taraftan yurdun muhtelif yerlerinde Kıbrıs Türktür Cemiyeti tarafından son bir hafta içerisinde, 15 yeni şube açılmıştı. Kıbrıs Türktür Cemiyetine özellikle işçiler tarafından büyük miktarlarda bağışlar yapılmıştı. Yaklaşık 3000 üyesi bulunan, Devlet Demir Yolları Vagon Atölyesi İşçileri Sendikasına bağlı işçiler, cumartesi günleri aldıkları birer ekmeğin bedelini ve İstanbul'da bulunan bir mensucat fabrikasının 200'den fazla sayıda işçisi, 30 Ağustos günü aldıkları yevmiyelerini Kıbrıs Türktür Cemiyetine bağışlamışlardı.²³⁶ Bütün bu gelişmeler Türk kamuoyunun Kıbrıs meselesi ile yakından ilgili olduğunun ve hassasiyetinin oldukça yüksek olduğunun bariz göstergeleriydi. Ayrıca bu durum, halk tüm heyecanına rağmen taşkın davranışlar göstermese de içten içe kaynamakta olduğunu, müessif olayların olmasının bir kıvılcıma baktığını göstermekteydi.

Konferansın 1 Eylül tarihinde yapılan toplantısında bir konuşma yapan Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu şunları dile getirmişti: "Kıbrıs, coğrafi olarak Anadolu yarımadasının bir uzantısıdır. Bu yüzden Ada Türkiye'ye, ya da Türkiye çevresindeki Doğulu ülkelerin kaderiyle en az Türkiye kadar yakından ilgili olan bir devlete ait olmalıdır. Savaş durumunda Türkiye'nin ikmali ancak batı ve güneydeki limanlarından yapılabilir. Ama (Türkiye'nin) batı limanları, olası düşmanın etkinlik alanı içinde kalacaktır... (Demek ki) savaş durumunda Türkiye'nin ikmali, ancak güney limanlarından mümkün olabilecektir. Ama bu limanların hepsi Kıbrıs'ın gölgesi altındadır. Eğer bu adayı elinde bulunduran, aynı zamanda Türkiye'nin batısındaki adaları da elinde bulunduran bir devlet ise, o zaman Türkiye'yi etkinlikle çevrelemiş olacaktır. Hiçbir devlet kendi güvenliğini ne kadar yakın bir dost ve müttefiki olursa olsun, bir başka devlete bütünüyle teslim edemez... Türkiye statükodan (mevcut durumdan) hoşnuttur. Ama eğer durumda bir değişiklik yapılmak isteniyorsa, o zaman en doğru yol, adanın Türkiye'ye verilmesidir."²³⁷

236. Hürriyet, 2 Eylül 1955; Milliyet, 2 Eylül 1955.

237. Şükrü S. Gürel, **Kıbrıs Tarihi (1878-1960), Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika**, Cilt:2, İstanbul, 1985, s.108; Hürriyet, 2 Eylül 1955; Milliyet, 2 Eylül 1955.

Türk heyeti başkanı Fatin Rüştü Zorlu'nun açıkladığı Türk görüşü, İngiliz kamuoyunda büyük bir etki yapmış, haftalık siyasi dergilerin hemen hemen hepsi başyazılarını bu konuya ayırmışlar ve çeşitli ilginç görüşler ortaya atmışlardır. Konferans kapsamında yapılan toplantılar esnasında, Türk ve Yunan heyetleri arasında gergin bir ortam oluşmuştur. Bir anlaşma zemini bulmak ümidiyle İngiltere Dışişleri Bakanı Mac Millan, Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlarıyla ayrı ayrı görüşmeler yapmayı planlamıştır. Müteakiben İngiltere kabinesinde mesele hakkında bir çözüm üretmek üzere özel bir toplantı yapılarak, toplantı sonucunda ortaya konan çözüm önerisinin Mac Millan tarafından, Konferansın 6 Eylülde yapılacak oturumunda, Türk ve Yunan heyetlerine sunulması planlanmıştır.

Fatin Rüştü Zorlu'nun açıkladığı Türk görüşü, Türk kamuoyunda memnuniyetle karşılanmıştır. Kıbrıs Türktür Cemiyeti Genel Başkanı Hikmet Bil, "*Türk tezi, milletimizin ve cemiyetimizin düşünce ve fikirlerinin devlet adamlarımızın ağızından ifade edilmiştir. Büyük bir sevinç duymaktayız. Hakikat, bir gün haklı olduğumuzun kabul edileceği noktasındadır.*" şeklinde duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir. Ayrıca İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, 4 Eylül'de Londra'da yapılacak miting nedeniyle Kıbrıs Türktür Cemiyetinin Londra Şubesine bir telgraf çekerek İstanbul'da bulunan 180 bin işçinin Kıbrıs için emre hazır olduğunu bildirmiştir. Kıbrıs'a dair açıklanan Türk görüşü, Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine karşı baskı ve yıldırma hareketlerini artırmasına sebep olmuştur. Yunanistan tarafından yapılan zulümden yılan Türkler, her gün trenle 15-20 ailelik kabilelerle Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır.²³⁸

Fatin Rüştü Zorlu, 3 Eylül sabahı Londra'da bir basın toplantısı düzenlemiş, basın mensuplarına bir beyanat vermiştir. Beyanatında öncelikle, konferansın seyrinden memnuniyet duyduğunu, herhangi bir anlaşmaya ulaşılamasa da ilgili tarafların görüşlerini açıkça ortaya koymalarının da konferansın başarısının göstergesi olduğunu belirtmiş, konferansa davetinden dolayı İngiltere'ye teşekkür etmiş, bundan sonra gelişecek olayların sonucunda ortaya çıkacak tehlikelerden her memleketin kendisinin sorumlu olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra

238. Hürriyet, 3 Eylül 1955.

İngiltere'nin Kıbrıs'ta hem dünya barışını, hem de Türk-Yunan dostluğunu koruduğunu belirtmiştir. Zorlu, beyanatının devamında Yunanistan'a da uyarı mahiyetinde, Kıbrıs ile Türk dostluğu arasında bir seçim yapması gerektiğini, Türkiye'nin Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesine asla müsaade etmeyeceğini ifade etmiştir.

Kıbrıs Türklerinin 4 Eylül'de Londra'da yapmayı planladığı miting, Türkiye'nin her tarafında halkın büyük ilgisini çekmiş, Londra'ya birçok telgraf çekilmiştir. **CMP adına Ankara'dan Londra Kıbrıs Türktür Cemiyetine gönderilen bir telgrafta: “(Kıbrıs Türktür) fikri bütün Türk milletinin hissiyatının bir ifadesidir. Dost ve müttefik İngiltere’de yapacağımız mitingin hedef tuttuğu haklı dava muhakkak muvaffak olacaktır...” ifadeleri yer almaktadır.**²³⁹ Antalya Kıbrıs Türktür Cemiyeti ise çektiği telgrafta, “Nerede Türk varsa orada Kıbrıs vardır. Kıbrıs için ölmeğe dahi azimliyiz...” denmektedir. Türkiye Deniz İşçileri Sendikaları Federasyonu adına gönderilen bir telgrafta da; “Kıbrıs Türktür, yurtta sulh, cihanda sulh bizim milli şiarımızdır. Fakat Kıbrıs'ın Türk olduğunu da cihan unutmamalıdır. Sizinle birlikte ant içiyoruz. Kıbrıs Türktür. Türk kalacaktır.” ifadeleriyle duyulan hassasiyet ortaya konmuştur.

İstanbul, Beşiktaş'ta İhlamur semtinde bir vatandaşın evinin duvarını Kıbrıs meselesini belirten bir afiş haline getirerek; duvar üzerine “Kıbrıs Türklerindir.” cümlesini yazması, altına Kıbrıs haritasını çizerek, onun altına da “Bu topraklar Türk Kanıyla yoğrulmuştur.”²⁴⁰ cümlesini yazması, Türk kamuoyunun Kıbrıs meselesine karşı sergilediği heyecanlı tutumu çok iyi ortaya koymaktadır.

İngiltere’de yaşayan Kıbrıslı Türkler, görüşlerini İngiliz kamuoyuna duyurmak amacıyla 4 Eylül’de, Londra Trafalgar Square’de, 5.000’i aşkın sayıda katılımcıyla bir miting yapmışlardır. Göstericiler, “Enosis, self-determinasyon, her ikisi de Kıbrıs’ta harp demektir.” şeklinde haykırarak toplanmışlar ve miting büyük bir düzen içinde icra edilmiştir. Kıbrıs Türk liderlerinden Dr. Fazıl Küçük, Ahmet Zaim ve Mithat Berberoğlu mitinge katılarak birer konuşma yapmışlardır. Kıbrıslı liderler yaptıkları konuşmalarda, mitingin Kıbrıs meselesi ile

239. Hürriyet, 4 Eylül 1955; Milliyet, 4 Eylül 1955; Cumhuriyet, 4 Eylül 1955.

240. Hürriyet, 4 Eylül 1955.

ilgili Kıbrıs Türklerinin görüşünü İngiliz kamuoyuna duyurmak maksadıyla düzenlendiğini dile getirdikten sonra, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakının kabul edilemeyeceğini ve Kıbrıs'ın kaderiyle ilgili Yunan isteklerinin Yunanistan'la harbe zorlayacağını ifade etmişlerdir. Konuşmacılar göstericileri Kıbrıs'ın Türk olduğuna ve Türk kalacağına yemin etmeye davet ettiklerinde, mitinge katılan Kıbrıslı Türkler hep bir ağızdan, “*Kıbrıs Türktür*” diye haykırdıktan sonra, “*İlhak, mukadderatı tayin veya muhtariyet gibi kararlar alınırsa hepimiz ölmeye ant içiyoruz.*” şeklinde yemin etmişlerdir.²⁴¹ Londra’da yapılan gösteri, hem Kıbrıs Türklerinin duygu ve düşüncelerini güçlü bir şekilde dile getirmelerini sağlamış, hem de gösteri nedeniyle vatandaşlar ve çeşitli kuruluşlar tarafından çekilen telgraflar vasıtasıyla, Türk kamuoyunun Kıbrıs’a karşı beslediği bağlılığın gözler önüne konmasına fırsat vermiştir.

Londra’da Türkler tarafından yapılan miting halk üzerinde büyük bir memnuniyet yaratmış, özellikle mitingin Kıbrıs Türktür Cemiyetinin Londra şubesi tarafından düzenlenmiş olması cemiyete ilgiyi artırmıştır. Bu ilgi nedeniyle cemiyetin yeni şubelerinin sayısı ani bir yükseliş göstermiştir. Öyle ki bir günde 14 yeni şube birden açılarak rekor kırılmıştır. Cemiyetin genel olarak şube sayısı da 135’i bulmuştur.²⁴²

Türk kamuoyunda Kıbrıs meselesine karşı beslenen ilgi ve heyecan da oldukça yükselmiştir. O kadar ki, Niğdeli Ali Taylan, Rize’li Mehmet Demirkaya, Rizeli Hüseyin Fırat, Niğdeli Ali Rıza Salot, Kayserili Fethi Yavuz ve Rizeli Selahattin Küçük isimli gençler, kanlarıyla bir Kıbrıs haritası çizerek Hürriyet gazetesine teslim etmişlerdir. Haritanın üst kısmına “*Öleceğiz, kanımızı vereceğiz, bir gram toprak vermeyeceğiz*” ibaresini yazdıktan sonra altına ayyıldız içerisinde Kıbrıs haritası çizmişler ve ayın içerisine de “*Kıbrıs Türk’üdür.*” cümlesini yazmışlardır. Haritanın en altına da, “*Ayyıldızın etrafında adı geçenlerin kanı ile yapılmıştır.*” cümlesini eklemişlerdir.²⁴³

Diğer taraftan Londra Konferansı başladıktan sonra, vatandaşlar tarafından İstanbul’da Kıbrıs meselesiyle ilgili çeşitli tepkiler sergilenmeye başlamıştır. Şehrin çeşitli yerlerinde duvarlara “*Kıbrıs Türktür.*” ibaresi yazılmış veya asılmıştır. Aynı ibare Rum Patrikhane-

241. Hürriyet, 5 Eylül 1955; Milliyet, 5 Eylül 1955.

242. Hürriyet, 6 Eylül 1955.

243. Hürriyet, 5 Eylül 1955.

si'nin duvarına da asılmıştır. Heyecanına yenik düşen bazı vatandaşlar da “*Kıbrıs Türktür. Türk kalacaktır.*” şeklinde yüksek sesle duygularını dışa vurmuşlardır. Ayrıca şehirde yaşayan Rumlarla da istenmeyen olaylar yaşanmıştır. İstavro isimli bir Rum bakkalın Türk bayrağına ve Hükümete dil uzatması üzerine, çevredeki halk kendisine tepki göstererek üzerine saldırmış, ancak olayı haber alarak müdahale eden polis sayesinde bakkal linç edilmekten kurtulmuştur.²⁴⁴ Yunanistan'ın Kıbrıs üzerindeki emellerinden vazgeçmemesi, halkın tepkisini çeken ve heyecanını körükleyen en önemli etkidir.

Londra Konferansı'nda da Türk heyeti başkanı Fatih Rüştü Zorlu, 5 Eylül akşamı yeni bir basın toplantısı düzenleyerek, Türkiye'nin Yunanistan'ı, Kıbrıs'ta İngiliz idaresine karşı girişilen saldırıları önlemeye yardıma davet ettiğini dile getirmiştir. Daha sonra Kıbrıslı Türklere Rumlarla eşit haklar tanınması halinde, Ada halkına iç işlerinin sevk ve idaresinde geniş bir muhtariyet tanıyan İngiliz planının Türkiye tarafından kabul edilebileceğini açıklamıştır.²⁴⁵

Londra Konferansı ilgili devletlerin çok farklı görüşlere sahip olmaları sebebiyle 7 Eylül 1955'te bir karara varamadan dağılmıştır.²⁴⁶ Konferansın sonuçsuz kalarak dağılması üzerine, Ada'da daha büyük kargaşalıkların çıkacağını göz önüne alan Sömürge Hükümeti, o zamana kadar görülmemiş büyüklükte emniyet önlemleri almaya karar vermiştir. Bu maksatla Malta, Libya ve Kenya'dan Ada'ya komando birlikleri sevk etmeye başlamış, ayrıca Akdeniz İngiliz donanmasından bazı birlikleri de bölgeye kaydırmaya karar vermiştir.²⁴⁷

Türkiye, Londra Konferansı'na hükümetiyle ve halkın tüm kesimleriyle aynı duygu ve düşüncelere sahip olarak, kendinden emin bir şekilde katılmış, ortaya koyduğu çözüm önerilerini en başından sonuna kadar istikrarlı bir şekilde savunmuştur. Yunanistan ise bir taraftan konferans boyunca uzlaşmaz tutumunu sürdürürken, bir taraftan da Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da kışkırtıcı hareketlerine devam etmiştir.

244. Hürriyet, 6 Eylül 1955.

245. Hürriyet, 6 Eylül 1955; Milliyet, 6 Eylül 1955.

246. A. Suat Bilge, “Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Türkiye Sovyetler Birliği Münasebetleri”, **Olaylarla Türk Dış Politikası, Cilt:1**, Ankara, 1987, s. 347; Milliyet, 8 Eylül 1955; Hürriyet, 8 Eylül 1955.

247. Hürriyet, 9 Eylül 1955.

Herhangi bir anlaşmaya ulaşılamasa da Konferans, Türkiye'nin görüşlerini uluslararası bir toplantı vesilesiyle ortaya koyması ve resmen meseleye müdahil olması açısından faydalı olmuştur.

3.1.2. 6-7 Eylül Olayları

Yunanistan'ın Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da Türkiye aleyhtarı kışkırtma hareketlerinde bulunması, en önemlisi Kıbrıs'ta Rumların saldırılarını Türklere de yönlendirmeye başlamaları, Türk kamuoyunun tepkisini çekmiş, Yunanistan ve Rumlara yönelik öfkeli bir tutumun oluşmasına neden olmuştur. Bu öfkeli durum Londra Konferansı'nın sürdüğü günlerde, Yunanistan'ın uzlaşmaz ve kışkırtıcı tutumu nedeniyle had safhaya ulaşmıştır. Türk Hükümeti'nin Yunanistan'a karşı yıllardan beri ilişkileri bozmamak maksadıyla sürdürdüğü yumuşak tutumunu birden bire sertleştirmesi ve Başbakan Adnan Menderes'in 24 Ağustos tarihinde Kıbrıs meselesi ile ilgili vermiş olduğu sert beyanat, Türk kamuoyunun bu tepkili tutumunun yüksek bir seviyeye ulaşmasında diğer bir etken olmuştur.

Bu ortamda Selanik'te, Türkiye Başkonsolosluk binasına bomba atıldığı haberinin yayılması üzerine İstanbul, İzmir ve Ankara'da 6-7 Eylül olayları patlamış, Rumlar aleyhine gösteriler yapılmıştır. Gösterilerin taşkınlığa dönüşmesi sonucunda da Rumlara ait işyerleri saldırılara uğramıştır.²⁴⁸ Maalesef 6-7 Eylül gecesi yaşananlar, Kıbrıs meselesi tarihinde Türkiye açısından hatırlanmak istenmeyen tatsız olaylar olarak yer almıştır. Ayrıca bu olaylar, Türkiye'nin uluslararası kamuoyu nezdinde de zor duruma düşmesine neden olmuştur. Şimdiye kadar 6-7 Eylül olayları hakkında pek çok şey yazılmış ve söylenmiş, fakat olayların içyüzünü aydınlatmak mümkün olmamıştır.

Daha iyi bir değerlendirme yapabilmek için, olayların gelişimine kısaca göz atmakta fayda vardır. Türk kamuoyunda gerilimin artmış olduğu bir ortamda, Selanik'te Atatürk'ün doğduğu evle Konsolosluk binası arasındaki küçük bahçede 5-6 Eylül gece yarısı, 12'yi 10 geçe saatli bir bomba patlamıştır. Olayda insan kaybı olmamakla birlikte, her iki binada da maddi hasar meydana gelmiştir. Olay, 6 Eylül akşam

248. A. S. Bilge, a.g.e., s. 347; Milliyet, 7 Eylül 1955; Hürriyet, 7 Eylül 1955; Ulus, 7 Eylül 1955.

saatlerinde İstanbul'da duyulmuştur. Bunun üzerine şehrin muhtelif yerlerinden gelen halk kitlesi saat 18.30'da Taksim meydanını doldurmuştur. Elleri bayraklar ve Atatürk resimleri taşıyan topluluk, önce İstiklal Marşı okumuştur. Bu esnada topluluğun içinden bir şahıs, "Arkadaşlar bir sakallı patrik var. Bu adam Makarios'a elini uzatarak dini siyasete alet ediyor. Hedefimiz Patrikhane olsun." şeklinde bağırmıştır. Bunun üzerine meydana toplananlar binalara Türk bayrağı astırarak, İstiklal Caddesi'ne doğru yürüyüşe geçmiştir. Yürüyüş Tepebaşı'na kadar olaysız geçmiştir. Asmalımescit'teki bir eczananın sahibi olan Yorgo Uçaryadis isimli Rum'un bayrak asmayı reddetmesi olayların fitilini ateşlemiş ve tahrip olayları başlamıştır. Tahrip olayları şehrin Rumlarla meskûn bütün semtlerine sirayet etmiştir. Rumlara ait işyerleri tahrip edilmiştir. Alınan geniş önlemler neticesinde öfkeli halk kitlesi fener Rum Patrikhanesine ulaşamamıştır. Ancak şehrin çeşitli semtlerinde toplam 29 kilise ve ayazma saldırıya uğrayarak yanmıştır. Gayri resmi haberlere göre çıkan olaylar neticesinde 50 kişi ağır 500 kişi hafif şekilde yaralanmıştır.

Selanik'te Atatürk'ün doğduğu evin bahçesine bomba atıldığı haberi İstanbul'da olduğu gibi İzmir'de de kısa sürede duyulmuş ve halkın tepkisine neden olmuştur. Haberi duyan halk fuar meydanında toplanmış, topluluk tarafından meydana asılı olan Yunan bayrağı indirilerek yerine Türk bayrağı çekilmiş ve topluca İstiklal Marşı okunmuştur. Gittikçe büyüyen topluluk ellerinde Türk bayraklarıyla Lozan kapısına doğru yürüyüşe geçmiş, kapı üzerindeki direklerde asılı olan Yunan bayrakları da sökülerek yakılmıştır. Daha sonra Yunan pavyonuna yönelen kitle, pavyonu ateşe vermiştir. Şehirdeki Yunan Konsolosluk binası ve itfaiye civarında bulunan kilise de öfkeli topluluk tarafından yakılmıştır.²⁴⁹

İstanbul ve İzmir'de olduğu gibi olayın duyulması üzerine geç saatlerde Ankara'da da Yunan Sefareti önünde halk toplanmaya başlamış, ancak polisin müdahalesi neticesinde herhangi bir olay olmadan halk dağıtılmıştır.²⁵⁰ Ancak alınan tüm tedbirlere rağmen gece yarısından sonra Ulus meydanında toplanan kalabalık, Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerine intikal etmiş ve kalabalık giderek büyümüştür.

249. Hürriyet, 7 Eylül 1955; Milliyet, 7 Eylül 1955; Ulus, 7 Eylül 1955.

250. Hürriyet, 7 Eylül 1955; Milliyet, 8 Eylül 1955.

Polis göstericilere müdahale etmiş ancak topluluğa hâkim olmakta başarılı olamamıştır. Bunun üzerine askeri birlikler olaylara müdahale etmek zorunda kalmış, topluluk böylelikle kontrol altına alınabilmiştir.²⁵¹ Olayların daha da büyümesinin önlenmesi maksadıyla, önce olağan üstü hal ilan edilmiş, daha sonra 7 Eylül 1955 tarihinde İstanbul, İzmir ve Ankara’da sıkıyönetim ilan edilmiştir.²⁵²

İstanbul’da 2057 yağmacı ve tahripçi yakalanarak Selimiye Kışlasına yerleştirilmişlerdir. Yine bu kapsamda mahkeme kararıyla “Kıbrıs Türktür Cemiyeti”nin merkezi ve şubeleri kapatılmıştır. Olayların sonucunda oldukça yüksek maddi zarar meydana gelmiştir. İstanbul’da Taksim, Dolapdere, Pangaltı, Beyoğlu, Galata, Bankalar Caddesi, Eminönü, Sultanhamam ve Sirkeci gibi ticaretin en yoğun olduğu semtlerdeki işyerlerinin çoğu tahrip ve yağma edilmiştir. Bu işyerlerindeki malların büyük kısmı kullanılmayacak hale gelmiştir. İzmir’de de 2 milyon liranın üzerinde maddi hasar meydana gelmiştir. Olayların ertesi günü Hükümet tarafından saldırıya uğrayan işyeri sahiplerinin zararlarının ödeneceği ilan edilmiştir. Bu haber işyeri sahipleri tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.²⁵³

Bu iki büyük şehrimizde yaşanan olayların yapmış olduğu tahribat, büyük bir milli servet kaybına neden olmuştur. Aynı zamanda İstanbul’da olayların yaşandığı semtlerde halkın büyük bir sıkıntıya düşmesine neden olmuştur. Öyle ki bazı yollardaki enkazlar nedeniyle trafik aksamış, ekmek sıkıntısı baş göstermiş, bazı lokantalar ile gazi-nolar müşterilerine ekmek yerine patates vermeyi ya da ekmeği idareli vermeyi tercih etmişler, ekmek sıkıntısını önlemek maksadıyla halka dağıtılmak üzere askeri fırınlar tarafından da ekmek çıkarılmıştır. Bazı semtlerde et satışları azalmış, bu nedenle etler bozulmaya başlamıştır.²⁵⁴

Muhalefet partileri olayların hemen ertesi günü birer beyanatta bulunarak yaşanan olayları kınamışlar ve üzüntülerini dile getirmişlerdir. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, 7 Eylül’de ki beyanatında şunları dile getirmiştir:

251. Hürriyet, 8 Eylül 1955; Milliyet, 8 Eylül 1955.

252. BCA, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 140.82..2; Hürriyet, 8 Eylül 1955; Milliyet, - 8 Eylül 1955; Cumhuriyet, 8 Eylül 1955.

253. Hürriyet, 8 Eylül 1955; Milliyet, 8 Eylül 1955.

254. Hürriyet, 9 Eylül 1955; Milliyet, 9 Eylül 1955.

“Dün gece, 6-7 Eylül’de İstanbul’da vukua gelen hadiseler ve tecavüzler çok esef ve elem verici olmuştur. Tecavüze uğrayan vatandaşlarımızın ıstıraplarını yürekten teessürle paylaşıyoruz. İstanbul’da çoğunluğu teşkil eden vatandaşlarımızın samimi duygularına tercüman olduğumuzdan eminiz. Şimdi yapılacak iş vatandaş olarak vazifelerimizi iyi niyetle ve temiz yürekle ifa etmektir. Bir milli felaket halinde olan hadisenin zararlarını ancak bu suretle hafiften telafi edebiliriz. Gazetelerimiz ve akli başında her vatandaşımız teessüf ve teessüre tercüman olmalı ve sükûnet tavsiye etmelidir. Hükümet’in asayişe hâkim olması ve süratle hakikatleri meydana çıkarabilmesi için her vatandaş resmi makamlara yardımcı olmalıdır.”²⁵⁵

CMP de 7 Eylül’de yayınladığı bildirisinde, Kıbrıs meselesi karşısında Hükümet görüşünün Türk milletine özgü bir milli bilinçle desteklendiği, olayların ağırbaşlılık ve sakinlikle takip edildiği günlerde, İstanbul ve İzmir’de meydana gelen olayların üzüntüyle karşılandığını belirtmiş daha sonra; “Milli ve vatani mevzularda gösterilmesi tabii olan hassasiyetleri, maşerî vicdanın infiallerini, kanun dışı hareketlerin bir mazereti haline getirmek, netice itibarıyla bizzat milli ve vatani menfaatlerimizle telifi mümkün olmayan tehlikeli bir hareket teşkil eder. Bu son hâdisenin bu mevzuda herkesi ikaza yaramasını temenni etmek isteriz. Anayasamızın, kanunlarımızın ve milli ahlâkımızın teminatı altında bulunan vatandaş haklarına vaki tecavüzleri takbih eden Hükümet görüşüne tamamen iştirak ederiz.”²⁵⁶ şeklinde görüşünü dile getirmiştir.

Siyasi partilerin dışında sivil toplum örgütleri tarafından da olaylar üzüntüyle karşılanmış ve yayımlanan bildirimlerle kınanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT) Ankara İcra Komitesi, 8 Eylül’de bir bildiri yayımlamış, bildiriye aynı zamanda telgrafla Başbakan Menderes’e de iletmiştir. Yayımlanan bildirisinde, Türk gençliği olarak olaylar nedeniyle büyük üzüntü duydukları belirtilmiş, yaşananlar hukuk dışı ve Türk milli politikasını baltalamak hedefini güden gizli ellerin bir tertibi olarak nitelendirilmiş, şiddetle protesto ettikleri bildirilmiştir. Ayrıca Türk gençliğinin bu tür olay-

255. Hürriyet, 8 Eylül 1955; Milliyet, 8 Eylül 1955.

256. Hürriyet, 8 Eylül 1955.

larla alakalı olmadığı, vatandaş ve insan haklarına saygılı olduğu, Hükümet'in takip ettiği barışçı ve medeni dış politikayı desteklemeyi milli bir görev saydıkları ifade edilmiştir. TMTF de aynı şekilde bir bildiri yayımlayarak, federasyon olarak milli servetimizin büyük zarara uğramasına sebep olan gösterileri onaylamadıklarını, bilinçli gençler olarak her türlü kışkırtmalara rağmen Türk milletine özgü olgunluğu elden bırakmayarak, Türk Hükümet'ine yardımcı olmayı en önemli görev saydıklarını belirtmiştir.

Vatandaşların olayların hemen ertesinde gösterilere katılarak tahribata sebep olanları emniyet güçlerine bildirmesi, Askeri fırında hamurkâr olarak çalışan bir şahsın muhtelif kişilerden topladığı 16 kilo ağırlığındaki bozuk parayı, Çukurova Öğrenci Yurdunda kalan bir öğrencinin ise 30 bin lira değerinde mücevheratı ilgili makamlara teslim etmesi de²⁵⁷ Türk kamuoyunun olaylar karşısında takındığı tutumu göstermesi açısından güzel birer örnektir. Yayımlanan bildirimler, verilen beyanatlar ve halkın tepkileri göstermektedir ki, yaşanan olaylar Türk kamuoyunun tüm çevrelerince hoş görülmemiş ve büyük bir üzüntüyle karşılanmıştır.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın davetiyle 12 Eylül tarihinde TBMM'de yapılan olağanüstü toplantıda üç ilde ilan edilen olağan üstü halin altı ay devam etmesine karar verilmiştir.²⁵⁸ Olaylardan zarar gören vatandaşların mağduriyetlerinin giderilmesi amacıyla çalışmalar başlatılmış, emniyet güçleri gelen ihbarları değerlendirerek belirlenen evlerde aramalar yapmış ve ele geçirilen malzemeler sahiplerine iade edilmiştir. Tahrip edilen iş yerlerinin tamiri için vatandaşa malzeme ve teknik personel yardımında bulunulmuştur. Ayrıca Kızılay Genel Merkezi tarafından zarar görenlere dağıtılmak üzere İstanbul Kızılay teşkilat merkezine 100 bin lira gönderilmiştir. Vatandaşlar tarafından da İl Yardım Komitesine maddi yardımlarda bulunulmuştur. DP İstanbul İl teşkilatı tarafından ise, 5 bin liralık bir yardım yapılması kararlaştırılmıştır. Denizcilik Bankası da olaylarda zarar gören iş yerlerinin tamirine yardım için fabrika ve havuzlarındaki zanaatkârlardan teknik bir heyet kurarak ucuz ve kısa vadeli tamir işlerini kabul etmeye başlamıştır. Ayrıca bankanın şubelerine başvuran

257. Hürriyet, 9 Eylül 1955; Milliyet, 9 Eylül 1955.

258. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, Cilt:7, 12 Eylül 1955, s. 692.

vatandaşlara taksitle tamir işlerini yaptırma imkânı da sağlanmıştır. Bu durum büyük memnuniyet uyandırmıştır.²⁵⁹ Kamu kurum ve kuruluşlarıyla, vatandaşlar tarafından meydana gelen yıkımın etkilerinin giderilmesi maksadıyla süratle yapılan yardım faaliyeti, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin ve Türk kamuoyunun olaylar karşısında ne denli sağduyulu bir tutum sergilediğini ve şiddet yanlısı davranışları uygun karşılamadığını göstermektedir.

Olayların çıkış sebebi kesin olarak ortaya konamasa da, halkın milli duygularla girişmiş olduğu gösteri hareketlerinin, komünist unsurlarca yapılan kışkırtmalar neticesinde bir yağma ve tahrip hareketine dönüştüğü genel bir kanı olarak kabul edilmiştir. Hadiselerin arkasından Hükümet tarafından yayınlanan beyannamede, yaşanan olaylarda komünist parmağı olduğunun bildirilmesi bu genel kanının bariz bir göstergesidir. Hürriyet gazetesinin olaylara ilişkin 9 Eylül tarihinde verdiği haberin içeriğinde, yapılan tahkikat ve araştırma neticesinde, muhtelif semtlerde olayları idare eden ve tahribat için vatandaşların milli duygularından yararlanan otuzdan fazla komünistin ortaya çıkarıldığı belirtilmiş, devam eden tahkikatın bir miktar solcuyu daha meydana çıkaracağı değerlendirilmiştir.²⁶⁰ TBMM'de 12 Eylül tarihinde yapılan olağanüstü toplantıda söz alan Başbakan Yardımcısı Fuat Köprülü, komünist unsurların olaylarda önemli rol oynadığını, komünistler tarafından milli heyecanın istismar edildiğini, mabetlerin yıkılmasının tamamen bir komünist taktiği olduğunu ifade etmiştir.²⁶¹ Böylelikle olaylarda komünist parmağı olduğu yönünde Hükümete ait olan görüş bir kez daha vurgulanmıştır.

6-7 Eylül olayları halkın milli hadiseler karşısında göstermiş olduğu tepkilerin çok iyi kontrol edilmesi gerektiğini ve eğer yükselen heyecan iyi yönlendirilemezse kasıtlı kışkırtmalar sonucunda çok üzücü sonuçlar yaratabileceğini göstermesi açısından çok önemli bir örnek teşkil etmektedir. Maalesef gelinen nokta şunu göstermektedir ki dönemin iktidarı halkta hâkim olan olumlu tutumu iyi yönlendirememiş ve haklı olduğumuz halde uluslararası kamuoyu önünde zor duruma düşmemize neden olmuştur.

259. Hürriyet, 13 Eylül 1955; Milliyet, 13 Eylül 1955.

260. Hürriyet, 9 Eylül 1955.

261. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, Cilt:7, 12 Eylül 1955, s. 685; Hürriyet, 13 Eylül 1955.

Yunanistan olaylar nedeniyle Türkiye'ye bir protesto notası vermiştir. Verilen notada olaylar misli görülmemiş derecede korkunç olarak nitelendirilmiş, Türk Hükümeti olayların önlenmesi için gerekli önlemleri almamakla suçlanmış, olayların faillerinin bir an evvel cezalandırılması ve tazminat ödenmesi istenmiştir. Ayrıca Yunanistan İzmir'de yaşanan olayları bahane ederek NATO Daimi Konseyinin olağanüstü toplantıya çağrılmasını talep etmiştir.²⁶² Böylelikle Yunanistan, daima yaptığı gibi bu olayları da kendi lehine propaganda malzemesi haline getirmeyi ve Türkiye'yi uluslararası kamuoyunda zor duruma düşürmeyi amaçlamıştır. Ancak 8 Eylül'de toplanan NATO Daimi Konseyi olayları Türkiye'nin iç meselesi olarak değerlendirmiş ve toplantı hakkında herhangi bir beyanat yapmaya gerek duymamıştır.²⁶³

Türk Hükümeti tarafından 12 Eylül'de Yunanistan'a cevabi bir muhtıra verilerek, olaylardan üzüntü duyulduğu ve zararların giderilmesi için gerekli önlemlerin alındığı belirtilmiştir. Türk Hükümeti'nin cevabi muhtirasına rağmen, Yunanistan Dışişleri Bakanı tarafından Türkiye'ye ikinci bir muhtıra verileceği açıklanmıştır.²⁶⁴ Bu durum Yunanistan'ın ne denli bir uzlaşmaz tutum içerisinde olduğunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Türk Hükümeti 6-7 Eylül olayları nedeniyle Yunanistan'la bozulan ilişkileri düzeltmek için çaba göstermiştir. Türk Hükümeti'nin tüm iyi niyetli yaklaşımları, Yunanistan tarafından beklenen karşılığı bulmamış, aksine karşı tarafın aşırı isteklerde bulunması, meseleyi BM'lere taşımaya çalışması Türk kamuoyunun tepkisini çekmiş, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler giderek daha da bozulmuştur.

Yunanistan'ın yapmış olduğu başvuru nedeniyle, Kıbrıs meselesi BM'nin 10. dönem toplantılarına taşınmıştır. BM Genel Kurulunun toplantı gündemini tespit edecek olan Genel Komite, 21 Eylül 1955'de konuyu ele almış, 4 çekimser ve 4 müspet oya karşı 7 oyla Kıbrıs meselesinin Genel Kurul gündemine alınmasını tavsiye etme kararı vermiştir. Genel Kurul, Genel Komitenin kendisine yapmış olduğu bu tavsiyeyi 23 Eylül 1955'de 521 sayılı oturumunda görüşmüş, 10 çekimser ve 22 müspet oya karşılık 28 oyla, Kıbrıs meselesinin

262. Hürriyet, 8 Eylül 1955; Milliyet, 8 Eylül 1955.

263. Hürriyet, 9 Eylül 1955; Milliyet, 9 Eylül 1955.

264. Hürriyet, 13 Eylül 1955.

müzakeresini gündemine almamaya kara vermiştir. Alınan bu kararda 6-7 Eylül olaylarının rolü olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü bu olaylarla bir hayli bozulan Türk-Yunan ilişkilerinin, BM’de yapılacak karşılıklı tartışmalarla daha da kötü duruma gelebileceği düşünülmüştür.²⁶⁵

3.2. İngiltere’nin Muhtariyet Gayretleri ve Türkiye’nin Kıbrıs’ın Mevcut Durumunun Korunması Tezini Savunması

1955 yılı sonlarına gelindiğinde, Türk-Yunan ilişkileri iyice bozulma noktasına ulaşmıştır. Diğer taraftan, Kıbrıs’ta da Türklerle Rumlar arasındaki gerginlik giderek artmıştır. Bu ortamda Kıbrıs Genel Valisi Mareşal Sir John Harding ile Makarios arasında Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik görüşmeler başlamıştır. Baş Piskopos Makarios, 30 Aralık 1955 tarihinde, Fransız Haber Ajansının Lefkoşa muhabirine verdiği bir beyanatta, Kıbrıs meselesinin hallolmasının an meselesi olduğunu belirtmiş, özellikle Kıbrıs Rumlarının kendi kendilerini yönetme haklarının İngiltere tarafından resmen tanınması taleplerini vurgulamıştır. Kıbrıs’taki tarafsız çevrelerce de, Genel Vali ile Makarios arasında o günlerde yapılması beklenen görüşmede, Rumların kendi kendilerini yönetme taleplerinin İngiltere tarafından resmen tanınması hususu etrafında cereyan edeceği değerlendirilmiştir.²⁶⁶

İngiltere Kıbrıs meselesinin çözümü için muhtariyet tezini savunmuş, bu maksatla iki toplumun liderleriyle bir dizi görüşme yapmıştır. Kıbrıs Türkleri çoğunluk prensibine dayanan muhtar bir Hükümet’in kurulmasına ve kendi mukadderatını tayin prensibine şiddetle karşı çıkmışlardır. Bu ortamda Kıbrıs Türktür Partisi lideri Dr. Fazıl Küçük, 8 Ocak 1956 tarihinde, Kıbrıs Genel Valisi ile yapmış olduğu görüşmede, Kıbrıs Türklerinin görüşünü aktarmış, ancak tatmin edici bir sonuca ulaşamamıştır. Bu yüzden Kıbrıs Türkleri, bütün ümitlerini Türkiye’nin İngiltere nezdinde yapacağı ciddi girişimlere bağlamıştır.

Kıbrıs Rumları ise kendi isteklerini gerçekleştirmek maksadıyla, EOKA örgütü vasıtasıyla tedhiş hareketlerinde bulunmuşlardır. Fransız “Le Monde” gazetesinde Kıbrıs hakkında o günlerde yayınla-

265. F. H. Armaoğlu, *Kıbrıs...*, s. 175-178.

266. Hürriyet, 31 Aralık 1955.

nan bir seri makalede, Kıbrıs tedhişçilerinin Yunan istihbarat subayları tarafından idare edildikleri iddia edilmiştir. Makalenin yazarı, bu bilgiyi İngiliz gizli servisine yakın çevrelerden aldığını belirtmiştir. Yine aynı yazı dizisinde, bir zamanlar Filistin’de İngilizlere çok zor anlar yaşatmış olan “İrgun” ve “Stern” adlı Siyonist teşkilatlarına mensup uzman tedhişçilerin, Ada’ya gelerek Rumlara sabotaj ve suikast işlemlerinde eğiticilik ve yardımcılık yaptıkları bilgisi ilave edilmiştir.²⁶⁷

Kıbrıs Genel Valisi Harding’in Makarios’la yapmış olduğu görüşmeler ve ardından kendi hükümetiyle temaslarda bulunmak üzere İngiltere’ye gitmesi, Türk basını tarafından yakından takip edilmiştir. Basında çıkan haberler, haklı olarak Türk kamuoyunda şüphe ve endişeler uyandırmıştır. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla, 24 Ocak 1956 tarihinde, Anadolu Ajansı’na Kıbrıs meselesiyle ilgili bir beyanatta bulunmuştur. Dışişleri Bakanı verdiği beyanatta; öncelikle Türk Hükümeti’nin Kıbrıs meselesi ile etkin bir şekilde ilgilendiğini, bu hususta İngiltere ile sıkı teması devam ettirdiğini ifade etmiştir. Daha sonra, İngiltere’nin her ne kadar Londra Konferansı’nda ve daha sonra Avam Kamarasında kendi kendini idare prensibini kabul etmiş olsa da, mevcut şartlarda bunun Kıbrıs’ta uygulanamayacağı kanaatinde olduğunu, Türkiye’nin kendi kendini idare prensibini milletlerarası bir prensip olarak kabul etmekle birlikte, bu prensibin Kıbrıs’ta uygulanamayacağı düşüncesini savunduğunu belirtmiş, bu düşüncenin dünya kamuoyuna anlatılması amacıyla İngilizce bir broşür hazırlandığını ve bu görüşte bir değişiklik olmadığını söylemiştir. Köprülü beyanatının devamında, İngiltere’nin muhtariyet tezinin uygulanabilmesi için öncelikle tedhişçiliğin önlenmesi, Ada’da asayiş ve düzenin sağlanması gerektiğini, bu hususlar sağlansa bile Türk toplumunun Rumlar karşısında ezilmemesi için federal idarelerde olduğu gibi özel hak ve imkânlarla mahalli yönetime katılmasının gerektiğini dile getirmiş, Hükümet’in bu görüşlerini İngiltere Hükümeti nezdinde yeniden teyit ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca Makarios’un Kıbrıs halkının temsilcisi sıfatı takınarak, Kıbrıs Valisi ile resmi görüşmelerde bulunmasının kabul edilemeyeceğini de belirtmiştir.²⁶⁸

267. Hürriyet, 21 Ocak 1956.

268. Milliyet, 25 Ocak 1956; Cumhuriyet, 25 Ocak 1956; Hürriyet, 25 Ocak 1956.

Bu beyanattan anlaşıldığı üzere, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs meselesi hakkındaki görüşü özet olarak; self determinasyon prensibinin Kıbrıs'ta uygulanamayacağı ve muhtariyetin uygulanabilmesinin de Kıbrıs'ta asayiş ve güvelliğin sağlanması ile Türklerin haklarını koruyacak şekilde mahalli yönetime katılabilmesi şartlarına bağlı olduğu şeklindedir.

Kıbrıs Genel Valisi Harding, İngiliz Hükümetiyle yaptığı görüşmelerden sonra Ada'ya dönüşünde gazetecilere verdiği beyanatta, Londra'da Kıbrıs meselesinin tüm yönleriyle ele alındığını ve Ada'da uygulayacağı hareket tarzları hususunda hükümetiyle tam bir görüş birliği içerisinde olduklarını ifade etmiştir. Diğer taraftan İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, Avam Kamarasında bir milletvekilinin Türkiye'nin Kıbrıs'a karşı alaka ve menfaatleri hususunda Hükümet'in ne düşündüğü sorusuna, İngiltere Hükümeti'nin Türkiye'nin Kıbrıs'a karşı alaka ve menfaatlerini daima göz önünde bulundurduğu ve Ada'nın Türkiye sahillerine yakınlığı nedeniyle, Türkiye'yi ilgilendiren coğrafi şartları asla ihmal etmediği cevabını vermiştir.²⁶⁹ İngiltere, muhtariyet tezini Kıbrıs'ta hayata geçirebilmek için Ada'daki her iki toplum temsilcileriyle Genel Vali vasıtasıyla görüşmelerini sürdürürken, diğer taraftan da Türkiye'ye rağmen Kıbrıs'ta herhangi bir çözüme ulaşılamayacağını farkındadır. Bu yüzden Türkiye'yi tedirgin etmeden ve mümkün olduğunca Türkiye'nin çıkarlarına ters gelmeyecek, Türkiye tarafından kabul görececek bir çözüm bulmaya gayret etmiştir.

Kıbrıs'taki iki toplumun temsilcileri bir taraftan Genel Vali Harding ile görüşmelerini sürdürürken, diğer taraftan da Rumlar Yunanistan'la, Türkler ise Türkiye ile sık sık görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmelerin maksadı hem kendi anavatan hükümetlerinin desteğini almak, hem de morallerini yükseltmektir. Kıbrıs Türk toplumu liderleri, Kıbrıs Türktür Partisinin Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ile Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Faiz Kaymak, 1 Şubat 1956'da Ankara'ya gelerek Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ile bir görüşme yapmış ve Ada'daki görüşmelerin gelişmesiyle ilgili bilgi vermişlerdir. Bu görüşme sonucunda da Türk Hükümeti ve kamuoyu ile aynı duygu

269. Hürriyet, 27 Ocak 1956.

ve düşüncelere sahip olmaktan dolayı büyük bir memnuniyet duygusu içerisinde Ada'ya dönmüşlerdir.²⁷⁰

TBMM'de muhalefetiyle, iktidarıyla Kıbrıs meselesinin sadece Kıbrıs Türklerinin meselesi olmadığı, Anavatan'daki 24 milyon Türk'ü de ilgilendiren milli bir dava olduğu görüşü hâkimdir. 25 Şubat 1956 tarihinde, TBMM'de yapılan bir toplantı da söz alan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Hükümet'in Kıbrıs meselesiyle ilgili görüşünü; "...Kıbrıs meselesi oradaki ekalliyet meselesi değildir; Kıbrıs meselesi Türkiye'nin meselesidir, Kıbrıs meselesi 24 milyon Türkün meselesidir... Bizim için hayati ehemmiyette, milli bir davadır. Kıbrıs meselesi, Türkiye ile İngiltere'yi alâkadar eder. ...Bu mesele ne Yunanistan'ı, ne de başka bir devleti alâkadar eder... Türkiye Ada ile bütün maneviyatı ile, bütün gönü ile ve bütün millî duygusu ile alâkalı bir millettir. İngiltere hukuken ilgili bir devlettir. Bu iki devletin karşısında bir üçüncü mütecaviz millet var; Yunanistan. Onlar ancak mütecavizdir, Ada ile hiçbir alâkası yoktur... Yunanistan'a sen bu Ada'dan vazgeç, bu, dostluk ile kabili telif değildir, demek en salim yoldur. Bu, İngiltere bu Ada'dan çıkacaksa ben orayı alacağım, eğer sen bu Adayı istemekte devam ettiğin takdirde önünde beni bulacaksın, demektir. İşte siyasetimiz budur." şeklinde dile getirmiştir. Zorlu'nun bu sözleri bütün milletvekilleri tarafından hararetle alkışlanmıştır.²⁷¹ Görüldüğü gibi Türkiye'de hâkim olan kanaat, Kıbrıs'ın mevcut durumunda bir değişiklik olacaksa, eski sahibine, yani Türkiye'ye iade edilmesi gerektiği şeklindedir.

İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, 5 Mart'ta, Avam Kamarasında Kıbrıs'ın geleceği hakkında yapılan görüşmelere ilişkin geniş bir beyanat vermiş ve İngiltere'nin görüşünü açıklamıştır. Beyanatta belirtilen İngiliz görüşünün genel hatları şöyledir:

1. İngiltere Birleşmiş Milletler anayasasına ve imzaladığı diğer milletlerarası vesikalara sadıktır. Bu bakımdan bir milletin kendi mukadderatına hâkim olması prensibine de uymaktadır ve bunun tatbikini hiç bir zaman kabul etmemesi de asla varit (olası) değildir. Ancak Orta Doğu'daki şimdiki vaziyet ve bununla ilgili olarak ant-

270. Milliyet, 2 Şubat 1956; Hürriyet, 2 Şubat 1956.

271. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt:10, 25 Şubat 1956, s. 739; Hürriyet, 26 Şubat 1956.

laşmalarla üzerine aldığı taahhütler dolayısıyla, bu prensibin Kıbrıs için şimdilik pratik bir hal çaresi olamayacağı ve hemen uygulanmasının mümkün olmadığı düşüncesindedir.

2. İngiltere Ada halkına geniş bir idarî muhtariyet teklif etmiş, liberal ve demokratik bir anayasanın hazırlanması için Ada halkını işbirliğine davet etmiştir.

3. İdari muhtariyet etrafında anlaşmaya varılır ve bu idare şekli yürürlüğe girerek tatmin edici semereler verirse, İngiltere, Ada halkının arzularını yerine getirmek üzere halkın meşru temsilcileriyle yeni müzakerelere girişecektir.

4. İngiltere, Ada'daki bütün cemaatlerin işbirliği ile liberal ve demokratik bir anayasa tasarısı hazırlamak üzere, Ada'ya bir anayasa komiseri göndermeye hazırdır.

Sömürgeler Bakanı beyanatının devamında, Makarios'la görüşmelerin bu görüşler çerçevesinde geliştiğini, başlangıçta iyi niyetli görünen Makarios'un daha sonra tavır değiştirerek yeni istekleri sürdüğünü, genel af, polis teşkilatının muhtar hükümete derhal devri ve mecliste Rumların ekseriyette olmaları meselelerinde İngiltere'nin bazı tavizler vermesine rağmen anlaşmaya varılamadığını ifade etmiştir. İngiltere'nin muhtariyet tezi, Kıbrıs Türkleri tarafından kabul edilmemiştir. Ancak Türk temsilcileri İngiltere tarafından görüşmelerin bütün safhaları hakkında bilgilendirilmişlerdir. İngiltere, Ada'da ortamın oldukça gerginleşmesi nedeniyle, bozulan asayiş düzeltmek için gerektiğinde güç kullanma kararına varmıştır.²⁷²

Görüşmelerin çıkmaza girdiği bu esnada Makarios, EOKA ile yakın ilişki içerisinde olduğu, Ada'ya silah soktuğu, kiliseyi silah deposu haline getirdiği ve Rum çetecilere para yardımıyla bulunduğu İngiliz Hükümet'ince tespit edilmesi üzerine, 9 Mart 1956'da Seyşel Adaları'na sürgün edilmiştir. Makarios'la birlikte Girne ve Lefkoşa Piskoposlarıyla, Girne Piskopos Sekreteri de sürgün edilmiştir. Bunun üzerine Yunan Hükümeti Londra Büyükelçisini geri çağırarak ve Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletlerin sonbaharda yapacağı genel toplantı gündemine alınması talebinde bulunmuştur. Kıbrıs'ta artık te-

272. Hürriyet, 6 Mart 1956; Cumhuriyet, 6 Mart 1956; Milliyet, 6 Mart 1956.

rörün iyiden iyiye tırmandığı bir döneme girilmiştir.²⁷³ Makarios'un sürgüne gönderilmesi, Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da büyük tepkilere sebep olmuştur. Yunanistan Hükümeti yapılan gösterileri kontrol altına almakta zorlanmıştır. Öyle ki, 12 Mart'ta yapılan gösterilerde göstericilerle polis arasında çatışmalar yaşanmış, 50 göstericiyle 12 polis yaralanmıştır.

Kıbrıs ve Yunanistan'da karışıklıklar yaşanırken, Yunanistan Hükümeti, Amerika'nın Kıbrıs meselesinde İngiltere ile Yunanistan arasında arabuluculuk yapması yönünde tutum ortaya koymuştur. Amerika da Kıbrıs meselesine uzak kalmamış, ilgi göstermeye başlamıştır. 12 Mart'ta, ABD Başkanı Eisenhower, Dışişleri Bakanlığı idarecileri tarafından Kıbrıs meselesi ve Orta Doğu meseleleri hakkında bilgilendirilmiştir. Aynı gün ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü bir açıklama yaparak, Amerikan Hükümeti'nin Kıbrıs ihtilafını tetkik ettiğini ve taraflara bazı tavsiyelerde bulunmak niyetinde olduğunu belirtmiştir.

Diğer taraftan İngiltere ile Türkiye arasındaki ilişkiler oldukça sıcak bir şekilde gelişme göstermiş, bu ortamda İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Loyd Türkiye'ye gelerek bir dizi görüşmelerde bulunmuştur. Bu görüşmelerden sonra Türkiye'den ayrılmadan önce yapmış olduğu açıklamada, İngiliz dış politikasının en esaslı unsurlarından birinin Türkiye-İngiltere dostluğu olduğunu, NATO ve Bağdat Paketi'yle bu dostluğun büyük güç kazandığını ifade etmiştir. Konuşmasının devamında da Türk-İngiliz dostluğunun diğer bir cephesini de Kıbrıs meselesinin teşkil ettiğini beyan ederek, Kıbrıs meselesi ile ilgili bütün gelişmeleri Türk Hükümet'ine haber verdiklerini, Kıbrıs'ta öncelikle asayişin sağlanacağını, daha sonra da idarî muhtariyete sahip olacağını ve bu durumun ilgili devletlerin iştirakiyle gerçekleşeceğini belirtmiştir.²⁷⁴

İngiltere muhtariyet tezini ısrarla savunurken, Türkiye'nin de desteğini almaya gayret etmiştir. Çünkü İngiltere Kıbrıs meselesini Orta Doğu meselelerinden ayrı değerlendirmemiş, Kıbrıs politikasını bölgedeki çıkarlarıyla aynı doğrultuda yürütmüştür. Türkiye'nin

273. Ş. S. Gürel, a.g.e., s.111-114; Hürriyet, 10 Mart 1956; Milliyet, 10 Mart 1956; Cumhuriyet, 10 Mart 1956; Hürriyet, 12 Mart 1956.

274. Hürriyet, 13 Mart 1956; Cumhuriyet, 13 Mart 1956; Milliyet, 13 Mart 1956.

bölgedeki etkinliğinin farkında olan İngiltere, bu yüzden Türkiye'nin dostluğuna ve işbirliğine büyük önem vermiştir. İngiltere'nin bu tavrı, Türkiye'de memnuniyetle karşılanmıştır.

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs Adası'nın Türkiye açısından stratejik öneminin de farkındadır. Nitekim İngiltere Başbakanı Eden'in Avam Kamarasında, 14 Mart'ta yapılan toplantıda yapmış olduğu konuşma da bu durumu doğrular niteliktedir. Eden konuşmasında, Ada'nın Türk topraklarının savunması bakımından olağanüstü bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Daha sonra, Kıbrıs'ın mevcut durumunda bir değişiklik yapıldığı takdirde Türkiye'nin, Ada'yı İngiltere'ye terk etmesiyle ilgili hükümleri ihtiva eden ve Yunanistan tarafından da imzalanan Lozan Antlaşması'nın tadilini istemesinin normal olduğunu belirtmiştir.²⁷⁵ Başbakan Eden, aynı görüşü 1 Haziran'da yapmış olduğu bir konuşmada da tekrarlamıştır. Eden, Kıbrıs için özetle şunları söylemiştir:

“İngiltere kendi hayati menfaatlerini nerede olursa olsun, müdafaa etmek azmindedir. Fakat Kıbrıs meselesi bizim için sadece bir müstemleke meselesi değildir. NATO ya karşı taahhütlerimizle sıkı sıkıya bağlı bir davadır.”

“Türkiye'nin coğrafi bakımından Kıbrıs'a karşı büyük bir alaka göstermesinden daha haklı bir şey tasavvur edilemez. Ada Türkiye'den ancak 40 mil, hâlbuki Yunanistan'dan yüzlerce mil uzaktadır.”²⁷⁶

Bu gelişmeler sürerken, Kıbrıs meselesi Türk kamuoyu tarafından da yakından takip edilmeye devam edilmiştir. Kıbrıs Kültür Cemiyeti Başkanı Nevzat Karagil, 16 Mart'ta bir basın toplantısında, Kıbrıs'ta yaşanan olaylarının bir değerlendirmesini yapmıştır. Öncelikle tedhişçilik konusunu ele alan Karagil, bunun durdurulmasının ancak Ada'nın İngiltere'nin de üyesi bulunduğu Bağdat Paketi'ne dâhil edilmesi ile mümkün olacağını, böylelikle Yunanistan'ın Kıbrıs'taki etkisinin azaltılmış olacağını ifade etmiştir. Daha sonra Türk Hükümeti'nin ancak 1954 yılından sonra Kıbrıs'la yakından ilgilenmeye başladığını, bu gecikmenin lehimize olmadığını belirten Nevzat Karagil, Ada'daki hâlihazır Türk ve Rum nüfus dengesizliği-

275. Cumhuriyet, 15 Mart 1956; Milliyet, 15 Mart 1956; Hürriyet, 15 Mart 1956.

276. Hürriyet, 2 Haziran 1956; Milliyet, 2 Haziran 1956.

ni ele alarak, bunun düzeltilmesi için zamanın henüz geç olmadığını, 1900'den sonraki senelerde 3-4 yüz bin Kıbrıslı Türk'ün Anavatan'a göç ettiklerini, bunların bugün dönmeye hazır bulduklarını, Hükümet'in bunlara Ada'ya dönme hususunda kolaylık göstermesinin yerinde olacağını belirtmiştir.²⁷⁷

İngiltere ile Türkiye arasında stratejik seviyede yakın ilişki ve işbirliğinin geliştiği ortamda, Kıbrıs'ta Türk toplumunu sevindireci bir gelişme yaşanmıştır. Ada'nın yönetiminin İngiltere'ye geçtiği günden itibaren İngilizler tarafından yönetilen Türk vakıflarının yönetimi, 14 Nisan'da Türk toplumuna resmen devredilmiştir. Ada Türklerinin seçtiği Vakıflar Meclisi, başkanlığa Dr. Fazıl Küçük'ü, ikinci başkanlığa da Av. Osman Örek'i seçmiştir. Sekiz kişilik icra komitesi başkanlığına da Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Faiz Kaymak seçilmiştir. Bu gelişme, Kıbrıs Türkleri arasında bir bayram havası esmesine sebep olmuştur.²⁷⁸

Makarios'un sürgün edilmesinden sonra yoğun bir şekilde İngilizleri hedef alan Rum saldırıları, 1956 yılı Mayıs ayında Türkleri de hedef almaya başlamış, Türklerle Rumlar arasındaki gerginlik giderek artmıştır. EOKA tedhişçiliğinin başladığı 1955 yılı Nisan ayından sonraki bir yıl içerisinde, öldürülen Türk polislerin sayısı sekize ulaşmıştır. 26 Mayıs gecesi Lefkoşa'nın 20 kilometre doğusunda bulunan Afania köyündeki Türkler, Timbuya ve Paşaköy Rumlarının saldırısına uğramışlar, bir Türk evi Rumlar tarafından yakılmıştır. Kendi canlarını korumak isteyen Türklerle Rumlar arasında çatışma yaşanmış, bir Türk ile bir Rum ölmüş, sekiz Rum da yaralanmıştır. Hadiseler İngiliz devriyesinin müdahalesi sonucu güçlükle önlenebilmiştir.²⁷⁹ Afania köyünde yaşanan hadiselerden sonra Dr. Fazıl Küçük, Başbakan Adnan Menderes'e bir telgraf çekerek, acele yardım ve koruma talebinde bulunmuştur.²⁸⁰

Rum-Yunan ikilisi ise, Enosis hedefine ulaşabilmek maksadıyla yoğun çaba sarf etmeye devam etmişlerdir. Bir taraftan Kıbrıs'ta tedhiş hareketlerinde bulunurken, diğer taraftan da dünya kamuoyu-

277. Hürriyet, 17 Mart 1956.

278. Kıbrıs Gazetesi, 28 Mayıs 2009; Hürriyet, 15 Nisan 1956.

279. Halkın Sesi, 27 Mayıs 1956; Hürriyet, 28 Mayıs 1956.

280. Hürriyet, 28 Mayıs 1956.

nu etkilemek maksadıyla, Yunan basını ve radyo yayınları vasıtasıyla propaganda faaliyetinde bulunmuşlardır. Yunanistan'ın propaganda maksatlı yaydığı haberleri yalanlamak maksadıyla, Türk Dışişleri Bakanlığı Basın Bürosu tarafından 8 Haziran'da resmi bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiride; Yunanistan'ın son zamanlarda girişmiş olduğu propaganda faaliyetiyle, asılsız olarak Enosisçilerin tedhiş hareketlerini bir masumiyet perdesi arkasına saklamak ve Rumca konuşan Kıbrıslıları oradaki Türklerin sistemli tecavüzüne maruz kalyormuş gibi göstermek istediği, aslında tedhiş hareketlerinde bulunanların Enosisçiler olduğu, silahların teslimi emrine yalnız Türklerin uyduğu, Enosisçilerin ise, silahlarını teslim etmek birtarafa, kaçak olarak daha fazla silah temininde buldukları, silahsız ve müdafaasız Türklere saldırılarda buldukları ifade edilmiştir. Bu resmi bildirin gerekçesi ise; Yunanistan tarafından yayılan asılsız haberlerin, mevcut durumu Türkiye aleyhine çevirmek, dünya kamuoyunu kendi amaçları doğrultusunda etkilemek ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etmek maksadını taşıdığı, bu durumun bilindiği, ancak bazı zihinlerde hâsıl olabilecek tereddütlerin önlenebilmesi için bu bildirin yayınına gerek duyulduğu şeklinde belirtilmiştir.²⁸¹

Yunanistan da Ada'da durumu lehine çevirmek için faaliyetlerine devam etmiştir. Yunanistan Meclisinde yapılan görüşmeler sonrasında, Meclis Başkanı Rodopulos tarafından 5 Haziran 1956'da, dünya parlamentolarına Ada'daki Türklerin Rumlara karşı sözde tedhiş hareketlerinde buldukları gerekçesiyle protesto telgrafları gönderilmiştir.

TBMM de 13 Haziran'da durumu görüşmüş ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü bu toplantıda yaptığı konuşmada, EOKA'nın para ve silahlarının Yunanistan'dan geldiğini, Ada'ya sivil kıyafetle gizlice giden Yunan subaylarının da EOKA tedhiş faaliyetlerine katıldıklarını açıklamıştır. Ayrıca Kıbrıs'taki Türklerin şiddet hareketleri karşısında yalnız bırakılmayacağını belirtmiştir. TBMM'nin bu toplantısında, Rodopulos'un gönderdiği telgrafa karşılık olarak, yanlış bir düşünceye sevk edilmek istenen dünya parlamentolarına uyarıcı mahiyette birer mesaj gönderilmesine oy birliğiyle karar verilmiştir.²⁸²

281. Milliyet, 9 Haziran 1956; Hürriyet, 9 Haziran 1956; Cumhuriyet, 9 Haziran 1956.

282. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt: 12, 13 Haziran 1956, s. 299-303; Milliyet, 14 Haziran 1956; Hürriyet, 14 Haziran 1956.

TBMM’nde alınan karar gereği, 17 Haziran 1956 tarihinde, Meclis Başkanı Refik Koraltan tarafından dünya parlamentolarına birer mesaj gönderilmiştir. Bu mesajda Yunanistan’ın yersiz protestoları, uydurma iddia ve suçlamaları olaylar ve delillerle reddedilmiş, Kıbrıs’taki gerçek durum ve özellikle oradaki Türklere karşı yapılan saldırılar hakkında doğru bilgiler verilmiştir. Mesajda şu üç husus özellikle vurgulanmıştır:

1. Kıbrıs’ın durumunda herhangi bir değişikliğe teşebbüs edilmesi yalnız Türkiye için değil, bütün hür dünyanın huzur ve güvenliği için de hayati bir sakınca doğuracaktır.

2. Uydurma ve kışkırtıcı propagandalar dikkate alınmalıdır.

3. Kıbrıs meselesi masumane bir kendi kendini yönetme meselesi değildir. Fakat hukuki, siyasi, tarihi, stratejik ve saire birçok sebeplerden dolayı gerçekleşmesine asla izin verilmemesi gereken birtakım gayrimeşru siyasi hesapların sonucudur ve yapay bir şekilde ortaya atılmış, özellikle alevlendirilmiştir.²⁸³

Ada’da olayların tırmadığı ve Rum-Yunan ikilisi tarafından Enosis hedeflerine ulaşabilmek maksadıyla yoğun propaganda faaliyeti yürütüldüğü ortamda, Kıbrıs Türk toplumu temsilcileri Kıbrıs meselesinin çözümüyle ilgili görüşmeler yapmak maksadıyla Türkiye’ye gelmişlerdir. Kıbrıs Türktür Partisi lideri Dr. Fazıl Küçük ile Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Genel Sekreteri Hazım Remzi, 15 gün boyunca Ankara’da çeşitli görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmelerin en sonuncusunu 19 Haziran’da Başbakan Menderes’le yapmışlardır. Başbakan bu görüşmede, her hususta müsterih olmalarını, Türk Hükümeti’nin Kıbrıs hakkındaki görüşünden hiçbir şekilde fedakârlıkta bulunmayacağını, gerek uzun vadeli ve gerekse gündelik meseleler üzerinde İngiliz Hükümet’iyle daimi temas halinde bulunduğunu ifade etmiş ve Kıbrıs Türklerine muhabbet ve sevgilerini iletmelerini istemiştir. Kıbrıs Türk toplumu liderleri, bu görüşmelerden memnun ve endişe duydukları konularda tatmin olmuş bir şekilde Ankara’dan ayrılmışlardır.²⁸⁴

Ankara’daki görüşmelerini tamamlayan Kıbrıs Türk toplumu liderleri İstanbul’a geçmişler ve orada da bir dizi görüşmelerde bu-

283. Hürriyet, 18 Haziran 1956.

284. Hürriyet, 20 Haziran 1956.

lunmuşlardır. Dr. Küçük, İstanbul'da gazeteleri ziyaret ederek, Ankara'da yapmış olduğu görüşmelerle ilgili beyanatta bulunmuştur. Dr. Küçük gazetecilere, Ankara'dan bu sefer her zamankinden daha memnun ve daha inanmış olarak ayrıldığını, Türk Hükümeti'nin milli Kıbrıs davasına candan ilgi gösterdiğine ve Kıbrıs Türklerinin hak ve çıkarlarına zarar verecek her hangi bir İngiliz-Yunan anlaşmasını asla kabul etmeyeceğine kesin emin olduğunu ifade etmiştir.²⁸⁵ Türk Hükümeti'nin Kıbrıs meselesine ilgisi ne kadar yakın olursa, Kıbrıs Türk toplumu da kendisini o kadar güvende hissetmiştir. Bu durum son derece doğaldır. Çünkü Kıbrıs Türklerinin yegâne güvencesi Türkiye'den gördükleri destektir.

İngiltere bu gelişmeler ışığında Kıbrıs meselesinin çözümü için yeni bir plan hazırlığına girişmiştir. AP (Amerikan Haberler Ajansı) ile AFP (Fransız Ajansı)'nin Londra bürolarına göre, İngiltere'nin Kıbrıs'ta uygulamayı kararlaştırdığı yeni idare şekli (kendi kendini idare, muhtariyet) şu iki esasa dayanmaktadır:

1. Kıbrıslılar için içişlerde muhtariyet tanıyan bir anayasa hazırlanacak. Bunun ayrıntısı Ada halkının meşru temsilcileriyle müzakere ve tespit edilecektir.

2. Muhtariyet Hükümeti'nin iş başına geçtiği tarihten 10 veya 15 sene sonra, Ada halkı istikbalini kendisi tayin edecek, yani halk oylaması yapılacaktır.

AP bu habere ilaveten, yeni anayasanın Ada'da çoğunluğu teşkil eden Rumlara yönetim yetkisi tanıyacağını, aynı zurnanda Ada Türklerinin haklarını da güvence altına alacağını bildirmiştir. Aynı Ajansa göre, yeni anayasa plânı Kıbrıs'a kendi Hükümet'ini seçmek hakkını vermekle beraber, bir İngiliz valisi Ada'da kalacak ve dış siyasetle, gelişme devresi boyunca iç güvenlik meselelerinde sorumlu olacaktır. Yine aynı ajansa göre, 10 yıl olarak kabul edilen gelişme devresi boyunca, Kıbrıs Türklerinin hakları korunacak ve bu husus Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında imzalanacak bir anlaşmayla güvence altına alınacaktır.²⁸⁶

285. Hürriyet, 22 Haziran 1956.

286. Hürriyet, 20 Haziran 1956; Milliyet, 20 Haziran 1956.

Türk Hükümeti, İngiltere'nin Kıbrıs meselesinin çözümü için yeni bir plan hazırlığında olduğu haberi üzerine, planın ileride yapılacak halk oylaması neticesinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı tehlikesini doğuracağı gerekçesiyle, İngiliz Hükümeti nezdinde girişimde bulunarak, Türkiye'nin böyle bir çözüm şeklini ve Ada'nın ilhakına yol açacak herhangi bir anlaşmayı kesinlikle kabul etmeyeceğini bildirmiş ve bu planın görüşülmesinden önce İngiltere'den siyasi ve askeri özellikte garantiler istemiştir.²⁸⁷

İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd, Londra Büyükelçisi Suat Hayri Ürgüplü ile o günlerde yapmış olduğu görüşmede, idari muhtariyet hakkında gazetelerde çıkan haberlerin genellikle tahminlere dayandığını, birçok noktaların hakikatle ilgili bulunmadığını belirtmiş ve İngiliz Hükümeti'nin Türk Hükümet'ini haberdar etmeden Kıbrıs konusunda hiç bir karara varamayacağı hususunda teminat vermiştir.²⁸⁸

İngiltere'nin Kıbrıs'a muhtariyet tanıyacağı haberleri gündemi meşgul ederken, Hürriyet gazetesi yazarı A. Baha Özler, günün yazısı köşesinde, bu konuya ilişkin görüşlerini açıklamış, çözüm önerilerinde bulunmuştur. A. Baha Özler, İngiltere'nin muhtariyet tezinin yeni ortaya konmuş bir şey olmadığını, İkinci Dünya Harbinden sonra gelişen yeni siyasi prensipler ile soğuk savaş döneminin iç ve dış etkileri nedeniyle zor duruma düştüğünü, bunun sonucunda da Yunanistan'ın Kıbrıs'ın ilhakı isteği karşısında tavizler vermek zorunda kaldığını, İngiltere'nin muhtariyet tezini Londra Konferansı'nda ortaya koyduğunu yazmıştır. A. Baha Özler'e göre, İngiltere eninde sonunda muhtariyeti kabul edecektir ve Ada'daki Türklerin haklarının korunabilmesi için Türkiye'nin de kendi anayasa projesini hazırlamaya başlaması gerekmektedir. Önerdiği anayasa projesini de iki toplumun eşit haklara sahip olacağı altı prensibe dayandırmıştır. Yazısının son bölümünde de asıl tehlikenin, kendi kendini yönetme prensibinden doğduğu, bunun kabul edilmesinin Ada'nın Yunanistan'a ilhakına yol açacağı, her ne pahasına olursa olsun bu durumun önlenmesi için Türkiye'nin elinden geleni yapması gerektiği uyarı-

287. Milliyet, 21 Haziran 1956; Hürriyet, 21 Haziran 1956; Cumhuriyet 21 Haziran 1956.

288. Hürriyet, 22 Haziran 1956.

sını yapmıştır.²⁸⁹ A. Baha Özler'in tespitleri çok doğru ve isabetliydi. Gerçekten de Kıbrıs'ta asıl tehlike kendi kendini yönetme prensibinin uygulanmasına yol açacak bir gelişmenin ortaya çıkmasıydı. Türk Hükümeti de aynı tehlikenin farkındaydı. İngiliz Hükümeti nezdinde girişimde bulunarak, Ada'nın ilhakına yol açacak herhangi bir anlaşmayı kesinlikle kabul etmeyeceğini bildirmesi de bu sebeptendi.

Türk tezinin haklılığını vurgulamak için Başbakan Adnan Menderes, 1 Temmuz 1956'da ABD televizyonlarına bir beyanat vererek Türkiye'nin Kıbrıs meselesi hakkındaki görüşlerini açıklamıştır. Başbakanın beyanati, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs meselesine ne kadar önem verdiğini ve kararlı tutumunu göstermesi açısından son derece önemlidir. Bu yüzden Başbakanın konuşmasını buraya almakta fayda vardır. Başbakan Adnan Menderes'in ABD televizyonlarında yayınlanan konuşması şöyle idi:

"...Kıbrıs Türk sahillerinden sadece 43 km. uzaktadır. ... Ada'da 500 bin insan yaşar. Bunların 120 bini Türktür. Ayrıca Türkiye'de de 300 bin Kıbrıs asıllı Türk vardır. Zira Kıbrıs 300 yıldan fazla Türk hâkimiyeti altında kalmıştır. Diğer sebeplere ilaveten ada Türkiye için stratejik bakımdan hayati bir ehemmiyet arz eder."

"Türkiye birbirini takip eden büyük hadiselerden sonra Lozan muahedelerini imzalamıştır. Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki hâkimiyetini İngiltere'ye devredişi bu muahede şartlarındandır. Muahedeyi imzalayanlar arasında Yunanistan da vardır. Şayet bugün İngiltere'den adayı bize iade etmesini istemiyorsak, bunun sebebi Lozan Muahedesinin gayet nazik bir muvazene kurmuş olmasındandır. Zira onunla oynamaya kalkışılacak olursa peşinden bir sürü mühim hadiseler ortaya çıkacaktır."

"Kıbrıs Yunanistan'dan yüzlerce mil uzaktadır. Tarih boyunca da hiçbir zaman Yunanlıların olmamıştır. Ada'da, yaşayan ve Türk aslından olmayan halk, Yunanlı değildir. Orta Doğunun her tarafında bol bol rastlanan Levantenlerdir bunlar. Bu bakımdan biz Türkler bir kenara çekilerek adanın Yunanlılara verilmesine razı olmayacağız. Yunanlıları sever ve hürmet ederiz. Yakın dostumuz ve mütefikimizdirler."

289. A. Baha Özler, "Kıbrıs Muhtariyeti ve Asıl Tehlike", **Hürriyet**, 27 Haziran 1956, s. 2.

“Kıbrıs bahsinde self-determinasyon ve müstemlekecilik aleyhtarlığı ileri sürülerek çok laf edildi. Biz Türkler de kendi durumumuzu kendimiz tayin etmeye ve müstemlekeciliğe karşı gelmeye inanmışızdır. Fakat bu hadisenin müstemlekecilikle hiçbir ilgisi yoktur. Self-determinasyona gelince bütün beynelmilel otoriteler bunun her yerde gözü kapalı tatbik edilemeyeceğine müttefiktirler. Mesela Batı Trakya ahalisinin büyük bir kısmı Türktür. Buna rağmen 1923’te burasını Yunanlılara bıraktık. Çünkü Yunanlılar self-determinasyonun her yerde tatbik edilemeyeceğini söylüyorlardı. Daha geçenlerde Avusturya ile yapılan barış antlaşmasında Almanya ya iltihakları önlenmiştir. Yakın tarih bu gibi misallerle doludur...”

“Kıbrıs meselesi tamamen sunî bir şekilde yaratılmıştır. Bunun hallini istiyorsak, güç formüller aramaya lüzum yoktur. Yunanlılar haksız isteklerinden vazgeçerler ve tedhişçiliği durdururlarsa, Ada’da mesele diye bir şey kalmayacaktır.”²⁹⁰

Başbakan Adnan Menderes’in yine aynı günlerde Daily Telegraph gazetesinde çıkan Kıbrıs meselesiyle ilgili beyanâtı, İngiliz siyasi çevreleri ve kamuoyunda büyük bir tepki yaratmıştır. İngiliz siyasi çevrelerine göre Menderes’in beyanâtı, Kıbrıs’ın her ne şekilde olursa olsun Yunanistan’a verilmesi girişimine karşı, Türkiye’nin kesin olarak karşı çıkararak engelleyeceğini bir kez daha belirtmekle kalmamış, gelişmelerin Lozan Antlaşması’nın değişikliğine yol açabileceği uyarısında bulunarak o zamana kadar hiç düşünülmemiş olan bir hususu gözler önüne sermiştir. Menderes aynı beyanâtıyla İngiltere’ye, Türkiye’nin İngiltere’nin Orta Doğu ve Akdeniz’de kuvvetli durumunu devam ettirmesini istediği, aksi halde bu geniş bölgenin Sovyet nüfuz bölgesine gireceği uyarısında da bulunmuştur.²⁹¹

Başbakan Menderes’in beyanâtı Yunanistan’da bomba etkisi yaratmıştır. Ancak Yunan Hükümeti’nin gizli olarak yaptığı uyarılar nedeniyle, Yunan basını siyasi çevrelerin telaş ve endişelerini yansıtmaktan kaçınmıştır. “New-York Times” gazetesi de 4 Temmuz 1956 tarihli baş makalesinde, Başbakan Menderes’in beyanâtını yorumlayarak, Kıbrıs meselesinin artık uluslar arası bir hal aldığını ve

290 . Hürriyet, 2 Temmuz 1956; Milliyet, 2 Temmuz 1956.

291. Milliyet, 4 Temmuz 1956; Cumhuriyet 4 Temmuz 1956; Hürriyet, 4 Temmuz 1956.

NATO'nun güney kanadının çökmesi tehlikesini doğurduğunu, bu yüzden NATO'nun meseleyi ele alması gerektiğini belirtmiştir.²⁹²

Bu tepkiler göstermektedir ki, Başbakanın beyanatı Türkiye açısından uluslararası kamuoyunda olumlu etkiler yapmıştır. İngiltere Başbakanı Eden 12 Temmuz'da Avam Kamarasında bir konuşma yaparak, Kıbrıs'a bağımsızlık verilmesinin Lozan Antlaşması'na aykırı olduğunu ifade etmiştir.²⁹³ Eden'in bu ifadesi Başbakan Menderes'in beyanatının hedefine ulaştığını göstermektedir.

Türkiye, uluslararası ortamlarda, Kıbrıs'ta mevcut durumun devamını istediğini, değişiklik olamazsa Ada'nın Türkiye'ye iade edilmesi gerektiğini ve Ada'nın Yunanistan'a ilhakına yol açabilecek her türlü çözüme kesinlikle karşı olduğunu tam bir kararlılıkla dile getirmeye devam etmiştir. Birleşmiş Milletler Başdelegemiz Büyük Elçi Selim Sarper, bir televizyon kuruluşu tarafından bütün Amerika'ya yayınlanan basın konferansları programına katılmış ve Kıbrıs meselesi ile ilgili kendisine yöneltilen soruları cevaplandırmıştır.²⁹⁴ Selim Sarper, Kıbrıs'ın mevcut durumu ile ilgili sorulara; *"Statünün değişmesine talip olan biz değiliz. Zira Kıbrıs'ın bu günkü statüsünü, Tıpkı Yunanistan gibi, Lozan muahedelerinin yirminci ve yirmi birinci maddeleriyle ta 1923'te kabul etmiş bulunuyoruz. Bu görüşümüzden aleltilak (genel olarak) müstemlekeciliğe taraftar olduğumuz manası çıkarılmamalıdır. Selfdeterminasyon prensibi milletlerin istiklalini istihdaf eden (amaçlayan) ve bir takım şartlarla mahdud olan beynelmilel taahhütlerin inkârına ve beynelmilel hudutların değiştirilmesine bir bahane ve vesile teşkil edemez.,* şeklinde cevap vermiştir. Daha sonra, muhtariyet konusunun, tedhişçiliğe son verilmeden ele alınamayacağını, Türklerle Rumlara kesinlikle eşit hakların tanınması gerektiğini ve Enosis'e yol açacak hiçbir muhtariyet şeklinin asla kabul edilemeyeceğini belirten Selim Sarper, İngiltere'nin Ada'yı boşaltması durumunda, meydana gelecek boşluğun Türkiye tarafından doldurulmasının gayet doğal olduğunu ifade etmiştir.

292. Hürriyet, 5 Temmuz 1956.

293. Milliyet, 13 Temmuz 1956; Hürriyet, 13 Temmuz 1956.

294. Hürriyet, 29 Ağustos 1956; Milliyet, 29 Ağustos 1956; Cumhuriyet, 29 Ağustos 1956.

Selim Sarper, Kıbrıs meselesinin bir savaşa neden olma ihtimalinin geçerli olup olmayacağı hususundaki diğer bir soruya da, tarih boyunca bundan daha önemsiz meselelerin savaflara sebep olduğu cevabını vererek, Türkiye'nin kararlılığını vurgulamıştır. Lozan Antlaşması ile ilgili bir soruya cevaben, Antlaşma'nın kapsadığı bölgede bir denge oluşturduğunu, tek bir maddesinin genelinden ayrılarak ele alınmasının bütün bu uluslararası dengeyi olumsuz etkileyeceğini, eğer bir değişiklik olursa Oniki Ada, Batı Trakya ve benzeri meselelerin gözden geçirilmesinin gerekeceğini ifade etmiştir. Selim Sarper'in Kıbrıs meselesi ile ilgili dile getirdiği hususlar, Başbakan Adnan Menderes'in beyanatlarıyla birebir örtüşmektedir. Bütün bu beyanatlar o dönemdeki Türk Hükümeti'nin Kıbrıs politikasını çok iyi ortaya koymaktadır. Türkiye Kıbrıs'ta mevcut durumun korunmasını istemektedir. Aksi takdirde Ada gerçek sahibine, Türkiye'ye devredilmelidir.

Türkiye Kıbrıs'ta mevcut durumun korunması tezini yüksek sesle ve kararlılıkla savunurken, İngiltere de Kıbrıs meselesinin çözümü için hazırlığına giriştiği yeni plan kapsamında Kıbrıs'a tanımayı düşündüğü muhtariyet yönetimine yönelik anayasa çalışmalarına başlamış, Lord Radcliffe'i bu maksatla Ada'ya göndermiştir. Lord Radcliffe, yeni anayasa çalışmaları için her iki toplumun temsilcileriyle görüşme girişiminde bulunmuş, ancak bu girişimi, Türk toplumu tarafından Ada'da Rum tedhişçiliği önlenemediği gerekçesiyle reddedilmiştir. Radyo gazetesinin 26 Eylül 1956 tarihli yayınında Kıbrıs meselesi ele alınmış, İngiliz Hükümeti'nin daha önce almış olduğu kararın tersine Kıbrıs'ta Rumlarla tekrar müzakerelere başlanması eleştirilerek bu şekilde tedhişçilerin kuvvetlenmesine yardım edildiği belirtilmiş, Ada'da şiddet hareketleri devam ederken muhtar bir idare temin edecek bir anayasa hazırlanmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Aynı yayında, tedhişçilik devam ettiği müddetçe, Kıbrıs Türklerinin Lord Radcliffe'le anayasa görüşmelerine girmeyi reddetmeleri de haklı bulunmuştur.²⁹⁵

EOKA'nın 21 Haziran 1955'ten itibaren Türklere saldırılara başlaması ve Türklerin buna ilk toplu tepkileri olan 6-7 Haziran 1956

295. Hürriyet, 27 Eylül 1956; Milliyet, 27 Eylül 1956.

olayları, iki halk arasındaki gerginliği oldukça tırmandırmıştır. Türkiye'nin ilhaka kararlı karşı çıkışı, ABD ve Yunanistan'ı başka seçenekler aramaya itmiştir. "Taksim" fikri, işte bu arayışların bir sonucu olarak telaffuz edilmeye başlanmıştır.²⁹⁶ Yunan gazeteleri 14 Ekim 1956 tarihli sayılarında Kıbrıs'ın Türklerle Rumlar arasında ikiye taksimi projesinin Londra'da incelenmeye başlandığını ve bu hususun Amerikan siyasi çevrelerince de ciddiyetle görüşüldüğünü yazmışlardır. Yunanistan ise kendi tezinin desteklenerek BM gündeminde yer alması için Amerika'ya baskı yapmış ve tersi bir durumda NATO'dan ayrılacağı tehdidinde bulunmuştur.²⁹⁷

Diğer taraftan İngiltere'nin BM'ye, Yunanistan'ın Kıbrıs'taki tedhişçilere yardım ettiğine dair yapmış olduğu şikâyet ve bu meselelerin Genel Kurul gündemine alınması teklifi, Yunanistan'da çeşitli yorumlara yol açmıştır. Yunan basının yorumlarına göre, İngiltere Yunanistan'ın teklifinin gündeme alınmasını engellemeye çalışmayacaktır. Ayrıca teklifin gündeme alınmasının ise Yunan Hükümeti'nin, Kıbrıs meselesi hakkında muhalefetin yapmış olduğu saldırılar karşısında rahat bir nefes almasını sağlayacağı değerlendirilmektedir.²⁹⁸

İngiliz Sömürgeler Bakanı Alan Lennox Boyd, 1956 Aralık ayı içerisinde Kıbrıs için hazırlanan yeni anayasa ile ilgili Yunan ve Türk Hükümetleriyle görüşmeler yapmıştır. Lennox Boyd'un Kıbrıs konusunda sunmuş olduğu teklifler Yunanistan tarafından reddedilmiştir.²⁹⁹ Lennox Boyd, 16 Aralık'ta İstanbul'da Başbakan Menderes'le de yeni anayasa teklifi hakkında bir görüşme yapmıştır. Lennox Boyd, görüşmeden sonra Türkiye'den ayrılmadan önce basına yapmış olduğu açıklamada, Başbakan Menderes'le yapmış olduğu görüşmenin dostane bir havada geçtiğini, Radcliffe'in teklifi üzerinde konuştuklarını, Türkiye'nin Kıbrıs'a karşı göstermiş olduğu ilgi ve hassasiyetinin Ada'nın Türkiye'ye yakınlığına ve tarihi bağlılığa dayandığını, bu durumu çok iyi anladığını ifade etmiştir.³⁰⁰

296. Sabahattin İsmail, **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, Lefkoşa, Eylül 1997, s. 361.

297. Hürriyet, 15 Ekim 1956; Cumhuriyet, 15 Ekim 1956.

298. Milliyet, 15 Ekim 1956.

299. Milliyet, 15 Aralık 1956.

300. Hürriyet, 17 Aralık 1956; Milliyet, 17 Aralık 1956.

Bu arada, Kıbrıs'ta günden güne şiddetini artıran Rumların te-dhişçilik faaliyetleri ve faaliyetlerin Yunanistan tarafından desteklen-mesi nedenleriyle, İngiltere Ada'ya muhtariyet verilmesi için gayret etmiştir. Ada'ya muhtariyet tanınması çalışmaları kapsamında, İngil-tere tarafından 1956 Temmuz ayında Kıbrıs için bir anayasa hazırlamakla görevlendirilen Lord Radcliffe, Kıbrıs'taki incelemelerinden sonra hazırladığı muhtariyet anayasası raporunu, 12 Kasım 1956'da İngiltere Sömürgeler Bakanlığı'na sunmuştur.³⁰¹ Lord Radcliffe'in Kıbrıs için hazırladığı anayasa tasarısı, 19 Aralık 1956 tarihinde "Be-yaz Kitap" olarak yayınlanmıştır. Tasarı, "ikili iktidar sistemi" olarak adlandırılmakta, Kıbrıs'ı İngiltere'nin hâkimiyeti altında bir memleket olarak nitelendirmekte ve bir çeşit muhtar idare şekli kurulması ile Türklerin özel haklarını koruyan bazı hükümleri içermektedir. Türk Hükümeti tasarıya genel hatlarıyla olumlu yaklaşmıştır. Anayasa tasarısının Türkleri ilgilendiren kısımları şöyledir:

- 1.Kıbrıs başbakanı veya yardımcısı Türk olacaktır.
- 2.Kabinede bir Türk işleri vekili bulunacaktır.
- 3.Meclisteki 36 vekilden 6'sı Türk olacaktır.
- 4.Türk vekilleri doğrudan doğruya Türkler seçecektir.
- 5.Türlere ait özel kanunlar olduğu gibi kalacaktır.
- 6.Türkçe de resmi diller arasında bulunacaktır.³⁰²

İngiliz Sömürgeler Bakanı Alan Lennox Boyd, anayasa tasarısı hakkında aynı gün akşam Avam Kamarası'nda bir açıklama yapmıştır. Lennox Boyd, anayasa teklifinin İngiltere Hükümet'ince aynen kabul edildiğini belirtmiş, daha sonra Hükümet'in görüşünü; "*İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'taki gibi gayet karışık bir ahali için self-determinasyon hakkının tatbiki için, muhtelif hal çareleri arasına Ada'nın taksimi hususunun da ithal edilmesi gerektiğini kabul etmektedir.*" şeklinde, dile getirmiştir. İngiltere'nin Ada'nın taksiminin de çözüm yolu olarak ele alınabileceğini belirtmesi, Türk Hükümeti'nin bundan sonra "tak-sim" tezinde ısrar etmesinde etken olmuştur.³⁰³ Yeni Kıbrıs anayasa teklifinin Avam Kamarası'nda açıklanması üzerine bir beyanat veren

301. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Ankara, 1987, s. 532.

302. Hürriyet, 20 Aralık 1956.

303. F. Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 532; Milliyet, 20 Aralık 1956.

Başbakan Menderes, İngiltere tarafından hazırlanan çözüm önerisinin makul olduğunu ve meselenin çözümü için İngiltere ile görüşmelere devam edileceğini belirtmiştir.³⁰⁴

Kıbrıs'ın Türklerle Rumlar arasında bölünmesi hususunun, yani "taksim" tezinin, başta ABD olmak üzere birçok batılı devlet tarafından olumlu karşılandığı yönünde basında çıkan haberler, Yunan siyasi çevrelerinde büyük bir sınırlılık ve panik havası yaratmıştır. Bir bildiri yayınlayan Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof, Ada'nın ikiye bölünmesi teklifinin bir İngiliz manevrasından başka bir şey olmadığını, fazla kıymet verilmemesi gerektiğini ifade ederek kamuoyunu yatıştırmaya çalışmıştır.³⁰⁵

ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, Lord Radcliffe'in Kıbrıs için hazırladığı anayasa tasarısı ile ilgili bir açıklama yaparak, Kıbrıs'ta muhtar bir Hükümet kurulmasını öngören İngiliz tekliflerinin, Kıbrıs meselesinin barışçı bir şekilde çözümü için atılmış ilk adım olabileceğini ve Amerika'nın üç müttefikin meselenin çözümü için çaba göstermeye devam edeceğini ümit ettiğini belirtmiştir.³⁰⁶ Bu beyanattan da anlaşılacağı üzere Amerika, meselenin çözümü yolunda atılan adımları olumlu karşılamaktadır.

Türkiye'de ise, TBMM'de 28 Aralık 1956'da yapılan toplantıda söz alan Hürriyet Partisi milletvekillerinden Cihat Baban, öncelikle Türkiye'nin Kıbrıs politikasını eleştirerek, Kıbrıs meselesi hakkında takip edilen politikanın devamlı değişiklik gösterdiğini, yerleşmiş ve devamlılık gösteren bir Kıbrıs politikasının olmadığını dile getirmiştir. Konuşmasına devam eden Baban, "Kıbrıs işi yalnız İngiltere'yi alâkadar eden bir iş midir? Statüko muhafaza edilmelidir. Bununla iktifa mı edeceğiz? Statüko muhafaza edilmezse, her ne pahasına olursa olsun Kıbrıs'ı isteyecek miyiz? Burasını boş bulursak girecek miyiz? Ve nihayet, son muhtariyet projesini makul görerek bir tavizde bulunacak mıyız? Yani Hükümet'in söylediği gibi taksime mi razı olacağız? Hükümet'in katî ve sarîh görüşü hangisidir?" diyerek Hükümeti açıklamaya davet etmiştir.

304. BCA, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 62.381..28.; Milliyet, 21 Aralık 1956.

305. Hürriyet, 23 Aralık 1956.

306. Milliyet, 28 Aralık 1956.

Bunun üzerine kürsüye gelen Başbakan Menderes, Kıbrıs meselesi hakkındaki görüşlerini açıklamış, Kıbrıs Adası'nın Türkiye açısından stratejik önemini belirtmiş ve son olarak Ada'nın taksimi konusunda; *“Biz Ada'nın taksiminde taraftarız. Taksime yalnız taraftar değiliz. Bundan daha aleyhimize bir solüsyon kabili tatbik değildir. Kimse, Ada'ya taksim etmekten başka bir solüsyona Türkiye'yi icbar etmeyi aklından bile geçirmez”*³⁰⁷ diyerek konuyla ilgili sözlerine son vermiştir.

Başbakan Menderes, TBMM'de aynı tarihte yaptığı konuşmalarında genel olarak “taksim” tezine olumlu yaklaşarak özetle, mevcut koşullarda Türk halkı ile Türkiye'nin çıkarlarını koruyacak en iyi çözümün “taksim” olduğunu, Kıbrıs'ın Türkiye için herhangi bir tehdit sahası olmaktan çıkacağını belirtmiştir.³⁰⁸ Menderes'in bu beyanatlardan anlaşıldığı üzere Hükümet, politikasını değiştirerek Kıbrıs'ın taksiminden yana tavır takınmış ve bu görüşü savunmaya başlamıştır.

Başbakan Menderes'in Hükümet'in Kıbrıs'ın taksiminde taraftar olduğunu ifade etmesi siyasi çevrelerde büyük ilgi uyandırmıştır. O günlerde Ankara'da olan Kıbrıs Türk toplumu lideri Dr. Fazıl Küçük verdiği beyanatta, Ada'nın taksiminden en uygun fikir olduğunu, maddeten mümkün olduğunu ve değişim yapılarak kolaylıkla başarılabilirliğini ifade etmiştir.

Hürriyet Partisi Urfa Milletvekili Dr. Feridun Ergin, Kıbrıs'ın taksiminde razı olduğunda ortaya çıkabilecek sakinler hakkındaki kişisel görüşlerini açıklamıştır. Dr. Feridun Ergin endişelerini;

1. Daha önce, “Ada'nın mevcut durumunda bir değişiklik yapılacak olursa Türkiye'ye iade edilmesi gerekeceği” şeklindeki Türk tezinden geri dönülmesinin, BM, NATO ve siyasi konferanslarda Türkiye'ye güçlük mü yoksa kolaylık mı sağlayacağı,

2. Kıbrıs'taki Türklerin dağınık bir şekilde yaşıyor olmalarının taksim işini zorlaştıran bir etken olabileceği,

3. Türklerin Ada nüfusunun yüzde 20'sini oluşturmasına karşın, Ada arazisinin yüzde 40'ına sahip olduğunu ve nüfus oranına göre

307. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt: 15, 28 Aralık 1956, s. 350-353; Hürriyet, 29 Aralık 1956; Milliyet, 29 Aralık 1956.

308. Halkın Sesi, 30 Aralık 1956.

taksim yapıldığında Türklerden bir kısmının topraksız kalması gibi bir tehlikenin söz konusu olduğu,

4. Türk vakıfların bulunduğu şehirlerin, özellikle Rum nüfusa ait dini ve sosyal tesislerin en yoğun olduğu bölgelere rastladığı, bu durumun da taksim işini zorlaştırabilecek bir sebep olabileceği şeklinde sıralamış ve bu hususlar ayrıntılı olarak incelenmeden taksimin lehinde ya da aleyhinde söz söylemenin doğru olamayacağı şeklinde ifade etmiştir.³⁰⁹

1956 yılı sonlarına gelindiğinde, Türk Hükümeti'ninTM Kıbrıs meselesinin çözümüyle ilgili politikasında taksim fikrinin savunulması doğrultusunda bir değişiklik olduğu görülmektedir. Bu değişiklik, haliyle yeni görüşün Türk kamuoyuna gerekçeleriyle anlatılması ve kamuoyunun desteğinin sağlanması zorunluluğunu doğurmuştur. 1957 yılına bu tartışmalar altında girilmiştir.

3.3. Türkiye'nin Taksim Tezini Ortaya Koyması

Türk Hükümeti'nin 1956 yılı sonunda “taksim” tezini benimsemesi, beraberinde birtakım zorlukları da gündeme getirmiştir. Kıbrıs meselesinin çözümü yolunda en başından beri Ada'nın mevcut durumunun korunması için mücadele edilmiş ve bunu destekleyici bir tavır olarak da eğer mevcut durum değişirse Ada'nın Türkiye'ye iade edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. “Taksim” tezinin benimsenmesi, bu görüşten vazgeçilmesi demektir. Diğer taraftan “taksim” tezi ile birlikte Ada'nın bir bölümünün Türkiye'nin egemenliğine girmesi isteniyordu. Bu durumun dünya kamuoyuna anlatılması ve kabul ettirilmesi oldukça güçlü. Ayrıca Türk kamuoyu da bu yeni duruma hazır değildi ve Türk Hükümeti için bu da ayrı bir zorluktu.

İngiltere'nin Kıbrıs için hazırladığı yeni anayasa teklifine karşılık, Türk Hükümeti de Prof. Nihat Erim'i bir anayasa tasarıcısı hazırlamakla görevlendirmişti. Prof. Nihat Erim tarafından hazırlanacak anayasa teklifi, Lord Radcliffe'in hazırladığı anayasa tasarısının Kıbrıs Türkleri açısından olumsuzluk içeren hususlarını düzeltici tarzda olacaktır. Türk Hükümeti tarafından yürütülen Kıbrıs anayasası ile

309. Milliyet, 30 Aralık 1956.

ilgili çalışmalara Kıbrıslı liderler Dr. Fazıl Küçük ile Faiz Kaymak da katılmışlar, bu kapsamda ilgili Türk devlet adamlarıyla teker teker görüşmeler yapmışlardı.

Kıbrıslı liderler anayasa çalışmalarıyla ilgili görüşlerini bir basın toplantısı yaparak açıklamışlardı. Dr. Fazıl Küçük, vermiş olduğu beyanatta; karşı anayasa teklifinde Türk azınlığın aleyhinde olan nokta ve maddelere gerekçeleriyle değinildiğini, düzeltmeleri içeren teklifin kabul edilmemesi halinde, İngiltere'nin anayasa teklifinin kabul edilmeyeceğini ifade etmişti. Dr. Küçük'e göre, Kıbrıs'ta artık Rumlarla Türklerin birlikte barış içerisinde yaşamasına imkân kalmamıştı. Bu sebeple, Kıbrıslı Türkler, Ada'nın bölünmesi fikrini güçlü bir şekilde desteklemişlerdi. Dr. Küçük, düzeltici anayasa teklifinin; Kıbrıs Meclisinin çıkaracağı bütün kanunlarda ve alacağı bütün kararlarda, Türk azınlığın da hâkim rol oynaması ve Kıbrıs'ın bir bütün olarak idaresinde Türklerin de hak ve söz sahibi olması amacıyla hazırlandığını belirtmişti.³¹⁰

Türk Hükümeti'nin Ada'nın taksim edilmesinin kabul edilebileceğini bildirmesi üzerine, ABD resmi bir açıklama yapmamış, ancak resmi görevlileri kişisel görüşlerini açıklamışlardır. Bu resmi görevlilerin fikirleri, Rum ve Türklerin Ada içinde belirli bölgelere taşınması gerçekleşmeden, taksim işinin herhangi bir anlaşmaya ulaştırmayacağı yönündedir. Ayrıca İngiliz planının herkesçe kabul edilebilecek, nihai anlaşmaya varacak bir yolun ilk adımı olabileceğini ifade etmişlerdir.³¹¹

Başbakan Menderes 05 Ocak 1957'de düzenlediği basın toplantısında Kıbrıs'la ilgili soruya cevaben, önce Kıbrıs meselesinin tarihçesi hakkında geniş bir bilgi vermiş, Ada'nın mevcut durumunda hiçbir değişiklik yapılmadıkça Türkiye'nin meseleyi bir iç sorun olarak değerlendirdiğini ve olayları soğukkanlılıkla takip ettiğini, mesele BM'ye aksettirilince Hükümet'in meseleyle ilgilenmek zorunda kaldığını söylemiştir.³¹² Daha sonra meselenin Türkiye açısından iki bakımdan hayati önem taşıdığını ifade etmiştir. Bunlardan birincisi-

310. Cumhuriyet, 02 Ocak 1957.

311. Milliyet, 04 Ocak 1957; Hürriyet, 04 Ocak 1957.

312. Milliyet, 06 Ocak 1957; Cumhuriyet, 06 Ocak 1957.

nin Ada'nın güney sahillerimizle önemli limanlarımızı çok yakından kontrol eder bir konumda bulunması, anavatanın bir parçası özelliği taşıması olduğunu, ikincisinin ise, Ada'da yaşayan 120 bin Türk'ün düşmanca tutum sergileyen çoğunluğun karşısındaki kaderleri meselesi olduğunu belirtmiştir. Daha sonra Yunanistan'ın Ada'yı ilhak isteğinin ve Ada'da süren tedhiş hareketlerinin idari muhtariyetin uygulanmasını imkânsız hale getirebileceğini, gerek Türkiye'nin emniyeti, gerek Kıbrıs Türklerinin geleceği açısından uygun çözümün Ada'nın ikiye taksimi olduğunu dile getirmiştir.³¹³

Türk Hükümeti'nin Ada'nın taksiminden yana tavır koymasını, Kıbrıs Türkleri tarafından da memnuniyetle karşılanmıştır. Kıbrıs meselesi kapsamında İngiltere'nin hazırladığı planla ilgili Türk yetkililerle görüşmeler yapmak amacıyla Türkiye'de bulunan Kıbrıs Türktür Partisinin lideri Dr. Fazıl Küçük, 05 Ocak 1957'de Hürriyet gazetesi muhabirine verdiği beyanatta, 120 bin Kıbrıslı Türk'ün Ada'da ay-yıldızlı bayrağın dalgalanacağı günü sabırsızlıkla beklediğini söyleyerek, Kıbrıs Türklerinin duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir.³¹⁴ Ayrıca Dr. Fazıl Küçük Türkiye'den ayrılmadan önce, 19 Ocak'ta hava alanında Anadolu Ajansı'na verdiği beyanatta, "... Kıbrıs Yunanistan'a ilhak edilmeyecektir. Olsa olsa Ada taksim edilecektir. Artık biz Kıbrıs Türkleri, Anavatan'daki 26 milyon Türk'le birleşmek kararındayız ve onlarla aynı şartlar altında Türk vatanının bir parçası olan Kıbrıs üzerinde yaşayacağız..."³¹⁵ şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Dr. Fazıl Küçük'ün bu açıklamaları ve Ada'ya dönüşünde evinin balkonundan Kıbrıslı Türklere hitaben yaptığı konuşmada, Kıbrıs'ın taksimini istediklerini ifade etmesinin coşkuyla alkışlanması, Kıbrıs Türklerinin taksim fikrini benimsediklerini göstermektedir.

Türkiye'de muhalefet partileri de Kıbrıs meselesi hakkında hassasiyet göstermekte ve gelişmeleri yakından takip etmekteydi. TBMM'de 1957 yılı Ocak ayı içerisinde yapılan Dışişleri Bakanlığı bütçesi görüşmeleri esnasında Hükümet, muhalefetin dış politikayla ilgili sorularına da muhatap olmuştur. Kıbrıs politikasıyla ilgili so-

313. Hürriyet, 06 Ocak 1957.

314. Hürriyet, 06 Ocak 1957.

315. Milliyet, 20 Ocak 1957.

ricular yoğunlukta idi. TBMM’de 18 Ocak’ta yapılan görüşmeler esnasında, Kıbrıs meselesiyle ilgili söz alan Hürriyet Partisi Urfa Milletvekili Feridun Ergin, Yunan tezinin sakat olduğunu, Hükümet’in bu tezdeki zayıf noktalar üzerinde gereken önemle durmamasının bir hata olduğunu, durum böyleyken Türkiye’nin dünyada etki uyandıran ilk tezinden geri dönmemesinin yerinde karşılanamayacağını belirtmiştir. Daha sonra, Türkiye’nin taksime taraftar olduğunu tek taraflı ilan etmesinin bir iyi niyet eseri olmasına rağmen Yunanistan’a Ada üzerinde hükümlerlik dayanağı kazandıracak bir taktik olduğunu ifade etmiştir. Feridun Ergin konuşmasına devamlı, Ada’nın taksimi konusunda, Akdeniz’in bir köşesinde Türk bayrağının dalgalanmasına tek bir kişinin dahi muhalefet etmesinin düşünülemediğini, ancak yanlış bir taktiğin oradaki Türklerin haklarını zedeleyeceğini, eğer Yunanistan’ın self-determinasyon tezine üstünlük sağlanır ve nüfus değişimi sonucunda Türkler iktisadi ve hukuki olarak zarara uğrarsa, Hükümet’in karşısına dikileceklerini söylemiştir. Feridun Ergin’in bu konuşmasından sonra söz alan Başbakan Menderes, Ergin’in sözlerinde çelişkiler olduğunu, Hükümet’in taksimden başka bir çare göremediğini, taksim yapılırsa Kıbrıs Türklerinin vatan bayrağı altında toplanarak, kendi topraklarını bırakacaklarını ve yeni bölgeye gireceklerini söylemiştir.³¹⁶

Türk Hükümet’ince İngiltere’nin hazırladığı yeni Kıbrıs anayasası teklifine karşı bir anayasa tasarısı hazırlamakla görevlendirilen Prof. Nihat Erim ve yardımcısı Doçent Suat Bilge, yerinde incelemelerde bulunmak ve yetkililerle görüşmek üzere 19 Ocak 1957’de Kıbrıs’a gitmişlerdir. Türk heyeti, Kıbrıs Türkleri tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmışlardır.³¹⁷ Öyle ki, Türk heyeti Kıbrıs’a ulaştıklarında, havaalanından Lefkoşa’ya kadar yüzlerce araçlık bir konvoyla takip edilmişler ve Lefkoşa’da on bini aşkın Türk’ün sevgi gösterileriyle karşılanmışlardır.³¹⁸ Prof. Nihat Erim ve Doçent Suat Bilge, Kıbrıs Genel Valisi Harding ile görüşmüşler, nüfus yoğunluğu ve mülk durumu hakkında incelemeler yapmak üzere Türklerin yaşadıkları

316. Milliyet, 19 Ocak 1957.

317. Milliyet, 20 Ocak 1957; Hürriyet, 21 Ocak 1957.

318. Cumhuriyet, 20 Ocak 1957.

bölgeleri ziyaret etmişlerdir.³¹⁹ Türk Hükümeti'nin Kıbrıs meselesi ile yakından ilgilenmesi, Kıbrıs Türkleri üzerinde son derece olumlu etki yapmış, morallerini yükseltmiştir.

Prof. Nihat Erim, Kıbrıs'taki çalışmalarından sonra İngiltere'ye giderek, Lord Radcliffe ile Kıbrıs için hazırlanan anayasa konusunda görüşmelerde bulunmuştur. Bu görüşmeler sonunda yayınlanan resmi tebliğde, karşılıklı yapılan fikir alışverişinin faydalı olduğu ve tarafların bazı noktaların değerlendirilmesi için kendi hükümetleriyle görüşerek birer rapor hazırlayacakları bildirilmiştir.³²⁰ BM'de Kıbrıs konusunda yapılacak görüşmeler öncesindeki bu ziyaret, hem Türkiye hem de İngiltere açısından, Yunanistan'ın taleplerine karşı koyabilmek adına olumlu olmuştur.

Türk devlet adamları her fırsatta Kıbrıs'ın taksiminin en uygun hal çaresi olduğunu vurgulamışlardır. Türkiye'nin Birleşmiş Milletlerdeki devamlı temsilcisi Büyük Elçi Selim Sarper, 24 Ocak 1957'de, New York'ta verdiği beyanatta, Türkiye'nin Orta Doğu'da barışı bozmamak için Kıbrıs'ın taksimini ileri sürmesinin son fedakârlık olduğunu, Yunanistan'ın artık makul olacağını ümit ettiğini dile getirmiştir.³²¹ Yine Başbakan Menderes, Associated Press'e 06 Şubat 1957'de verdiği beyanatta, Türkiye'nin mantıklı ve adilane bir hal çaresi olarak Ada'nın Türkiye ile Yunanistan arasında taksimine taraftar olduğunu, Yunanistan'ın self-determinasyonu yalnız Ada'daki Rumlar için istediğini, Türklerin de kendi kaderlerini belirleme haklarının olduğunu, Kıbrıs meselesinin çözümü için Türkiye'nin elinden gelen her şeyi yaptığını, sıranın Yunanistan'da olduğunu belirtmiştir.³²²

Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu da, BM'de Kıbrıs meselesinin görüşülmesi esnasında hazır bulunmak üzere ABD'de bulunduğu esnada bir basın toplantısı yaparak, Kıbrıs meselesi ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Fatin Rüştü Zorlu yaptığı açıklamada, Kıbrıs meselesi için en iyi hal çaresinin, BM tarafından Yunan iddialarının reddedilmesi olduğunu, Türkiye'nin Kıbrıs'ta mevcut durumun de-

319. Hürriyet, 23 Ocak 1957.

320. Hürriyet, 29 Ocak 1957.

321. Milliyet, 25 Ocak 1957.

322. Hürriyet, 07 Şubat 1957; Milliyet, 07 Şubat 1957; Cumhuriyet, 07 Şubat 1957.

vamını tercihle beraber, Türk topluluğuna tatmin edici bir statü verilmesi şartıyla Kıbrıs'ın taksimini de kabul edeceğini söylemiştir. Ayrıca açıklamalarının devamında, mevcut anlaşmalar gereği Kıbrıs'ın sadece Türkiye ve İngiltere'yi ilgilendirdiğini, eğer İngiltere Ada'yı terk edecek olursa, Türkiye'nin Lozan Anlaşması'nda bu memlekete terk ettiği haklarının iadesini isteyeceğini belirtmiştir.³²³ Fatin Rüştü Zorlu'nun bu açıklamalarından da anlaşılacağı üzere; Türkiye Ada'nın taksiminin en uygun hal çaresi olduğunu savunmasına rağmen, görüşünde köklü bir değişiklik yoktu. Öncelikle mevcut durumun korunmasından yanaydı. Ancak gelişmeler gereği Ada'nın taksimini savunmaktaydı.

BM Genel Kurulu Siyasi Komisyonu, 18 Şubat 1957 tarihinden itibaren Kıbrıs meselesini görüşmeye başlamıştır.³²⁴ Yunanistan, yapılan görüşmelerde Kıbrıs halkına self-determinasyon prensibinin uygulanmasıyla kendi geleceklerini kendilerinin tayin etmelerine imkân verilmesini, BM Genel Kurulunun tavsiye etmesini istemiştir. Bunun üzerine İngiltere, Birleşmiş Milletler Analışması'nın üye devletlerden birine diğer bir devletin bir parçası için bağımsızlık isteme hakkını vermediğini belirtmiş ve bu ülkenin Kıbrıs'ta terörizmi desteklemekten vazgeçmesini istemiştir.³²⁵

BM Genel Kurulu Siyasi Komisyonundaki görüşmelerde söz alan, komünist bloğuna dâhil devletler ile Yugoslavya gibi bloğa dâhil olmayıp komünist olan devletlerin haricindeki devletlerin çoğunluğu Yunan tezini reddederek, meselenin üç ilgili devlet arasında görüşmeler yoluyla çözülmesini savunmuşlardır.³²⁶ ABD delegeşi James J. Wadsworth da öncelikle "sessiz, sakin diplomasi" prensibinin hâkim olması, meselenin Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında, BM dışında görüşmeler yoluyla çözülmesi gerektiği fikrini dile getirmiştir.³²⁷

Selim Sarper, 21 Şubat'ta BM Genel Kurulu Siyasi Komisyonunda yaptığı konuşmada, Rusya'nın ve onun düşüncelerini savunan devletlerin dost memleketlerin arasını açmaya çalıştığını ve bütün

323. Hürriyet, 08 Şubat 1957.

324. Hürriyet, 19 Şubat 1957; Milliyet, 19 Şubat 1957.

325. A. S. Bilge, a.g.e., s. 353; Hürriyet, 20 Şubat 1957; Milliyet, 19 Şubat 1957.

326. Hürriyet, 21 Şubat 1957.

327. Milliyet, 21 Şubat 1957.

anlaşma imkânlarının baltalandığını ifade etmiştir. Sarper, Rusya'nın meselenin BM dışında görüşülmesine şiddetle karşı çıkmasının sebebinin, kendisinin de katılacağı ve emelleri doğrultusunda mücadele edebileceği bir ortamda görüşülmesi olduğunu dile getirmiştir. Sarper ayrıca, Türkiye'nin Atatürk ile Elefterios Venizelos arasında oluşturulan tarihi dostluğun yaşatılmasını ve devam ettirilmesini arzu ettiğini, meselenin tamamıyla yapay olarak ortaya çıkarıldığını, bu konuda bütün sorumluluğun Yunanistan'a ait olduğunu dile getirmiştir.³²⁸

BM Genel Kurulu Siyasi Komisyonunda, 22 Şubat'ta yapılan görüşmelerde, Hindistan tarafından verilen, ilgili taraflar arasında görüşmelere tekrar başlanması yönündeki teklif, 5 çekimsere karşı 70 oyla kabul edilmiştir. Siyasi Komisyonunda kabul edilen Hint teklifi, BM Genel Kurulunda da 26 Şubat'ta, oy birliğiyle kabul edilmiştir. BM Genel Kurulu, Yunanistan tarafından o güne kadar üç defa gündeme getirilmiş olan Kıbrıs meselesi ile ilgili ilk defa bir karar vermiş ve Kıbrıs meselesi yeni bir safhaya girmiştir.³²⁹ Böylelikle Yunanistan'ın, Kıbrıs'ın ilhakı talebi ile kabul ettirmeye çalıştığı self-determinasyon prensibi de reddedilmiş ve Yunanistan emeline ulaşamamıştır.

Aynı günlerde, Dışişleri Bakanı Vekili sıfatıyla açıklamada bulunan Ethem Menderes de, Ada'daki olayların sorumlusu olarak Yunanistan'ı göstermiştir. Ethem Menderes, Kıbrıs meselesinin son dönemde çok tehlikeli bir safhaya girdiğini, işin asıl üzücü tarafının ise Yunanistan'ın her fırsatta Ada'da tedhişçiliği desteklemesi olduğunu, zaman zaman Kıbrıslı Türklerin hayatlarına da kastedilmesi şeklinde gerçekleşen tedhiş hareketlerinin sürmesi durumunda, Yunanistan'la Türkiye arasındaki ilişkilerin düzelmesinin imkânsız hale geleceğini, Türk Hükümeti'nin bu durumu yakın bir ilgiyle takip edeceğini ifade etmiştir.³³⁰

BM'de Kıbrıs meselesi ile ilgili görüşmelerin tamamlanmasının ardından bir beyanat veren Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Kıbrıs meselesinin BM'de Türkiye için sevindirici bir şekilde sonuçlandığını ifade etmiştir. Zorlu daha sonra, Türkiye'nin yapılan görüş-

328. Milliyet, 22 Şubat 1957.

329. Hürriyet, 27 Şubat 1957.

330. Milliyet, 26 Şubat 1957.

meler esnasında açıklanan genel görüşe göre, Yunanistan'ın Enosis hareketiyle birlikte bu yöndeki propagandalarının kesin olarak sona ereceğine ve BM kararı gereği Ada'daki tedhiş hareketlerine son verileceğine inandığını belirtmiştir. Zorlu beyanatının devamında, Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki çıkarlarının, Ada'daki 120 bin Türk'ten ziyade, Anavatan'daki 26 milyon Türk'ün emniyet ve güvenliğiyle ilgili olduğunu vurgulamıştır.³³¹

BM'nin bu kararı, Türk başınında memnuniyetle karşılanmıştır. Hasan Ali Yücel, 4 Mart 1957 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki köşe yazısında, Türkiye açısından BM'de alınan karara ilişkin ilk mühim noktayı, Kıbrıs'ın kaderinin tayininde Türkiye'nin söz hakkı olduğunun tasdik edilmesi olduğunu belirtmiş, Türklerin en yüksek siyasi mercide milletlerarası bir gerçeğin görülmesinden memnun olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca meselenin artık üç devlet arasında barışçı bir ruhla ve görüşmeler yoluyla halledileceğine göre, öncelikle yapılacak şeyin Ada'da tedhişçiliğin önlenmesi olduğunu vurgulamıştır.³³²

BM'de umduğu desteği sağlayamayan Yunanistan, BM Genel Kurulunda alınan kararı sekteye uğratmak maksadıyla Ada'daki tedhişçiliği desteklemeye devam etmiştir. Yunan radyoları da kışkırtıcı yayınlarına devam etmiştir.³³³ Nitekim Yunanistan EOKA'yı desteklediğini bizzat Başbakanının ağızından itiraf etmiştir. Yunanistan Başbakanı Karamanlis, 15 Mart'ta muhalefetin eleştirilerini yanıtlamak maksadıyla yapmış olduğu konuşmada, kendisinin ve Hükümeti'nin EOKA'yı o günkü kuvvetli haline getirdiğini ve Kıbrıs meselesinin BM'de önemli bir mesele haline gelmesinde de büyük rolü olduğunu dile getirmiştir.³³⁴

Kıbrıs meselesinin, BM nezdinde görüşülerek barışçı bir çözüm için ilgili taraflar arasında görüşülerek halledilmesi yönünde karara bağlanmasının ardından, NATO devreye girerek meselenin barışçı yoldan çözümünü için arabuluculuk yapma teklifinde bulunmuştur. İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, 20 Mart'ta Avam Kamarasında bir açıklama yaparak, NATO'nun bu teklifinin İngiltere tarafından kabul

331. Milliyet, 27 Şubat 1957.

332. Hasan Ali Yücel, "Kıbrıs'ın Kaderi", Cumhuriyet, 04 Mart 1957, s. 2.

333. Hürriyet, 16 Mart 1957.

334. Milliyet, 16 Mart 1957.

edildiğini, ancak bu yolla varılacak sonucun tavsiye niteliğinde olacağını, alınacak karara uymaya tarafların zorlanamayacağını ifade etmiştir. Lennox Boyd, açıklamasının ikinci bölümünde, Seyşel adalarında gözetim altında bulundurulmuş Makarios'un, eğer Kıbrıs'ta tedhişçiliğin durdurulacağını garanti eder ve bu yönde açıklamada bulunursa serbest bırakılacağını, ancak Makarios'un Kıbrıs'a sokulmasının söz konusu olmadığını belirtmiştir.³³⁵ NATO'nun meselenin barışçı yoldan çözümü için arabuluculuk yapma teklifi, Türk siyasi çevreleri tarafından da olumlu karşılanmıştır. Ayrıca bu durum Kıbrıs Türklerinde de memnuniyet yaratmıştır. Yunan Hükümeti ise her zamanki gibi bu teklifi de reddetmiştir.³³⁶

Prof. Nihat Erim, 20 Mart'ta Hukuk Fakültesi konferans salonunda, "Kıbrıs Meselesinin Devletler Hukuku Bakımından İncelenmesi" konulu bir konferans vermiştir. Konferansta, Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak etmek amacıyla yönelik taleplerinin, BM Anayasasına ve Devletler Hukukuna aykırı olduğunu söyleyen Nihat Erim, Türk tezinin hukuki esaslara uygun olduğunu ve çürütülemeyeceğini belirtmiştir. Nihat Erim, daha sonra BM'de Kıbrıs meselesi görüşülürken, Yunanistan sözcüsünün Türkiye baş delegesi Selim Sarper'e iki defa Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak amacıyla olmadığını belirtmesine rağmen, Yunan millet meclisinde Enosis fikrinden vazgeçilmediğini söylemesinin, en yumuşak tabirle hafiflik olduğunu belirtmiştir. Nihat Erim, Devletler Hukukunun iç hukuka benzemediğini ve haklı olan devletin her zaman hakkını alamadığını, ancak 26 milyon nüfusa sahip olan Türkiye'nin haklı olduğuna inandığını ve hakkını alabilecek güçte olduğunu ifade ederek konferansını bitirmiştir.³³⁷

Nihat Erim'in konferansta belirttiği hususlardan çıkarılacak sonuç, Türkiye'nin Kıbrıs davasını ne olursa olsun uluslar arası hukuka saygı çerçevesinde yürüteceği ve kendinden emin bir şekilde hakkaniyetli bir çözüm için çaba sarf edeceği mesajının verilmesidir. Vurgulanan diğer bir husus da Yunanistan'ın hukuk tanımazlığıdır.

Nihat Erim'in sözlerini doğrulayacak tarzda tutum sergileyen

335. Hürriyet, 21 Mart 1957; Milliyet, 21 Mart 1957.

336. Hürriyet, 22 Mart 1957; Cumhuriyet, 22 Mart 1957; Milliyet, 22 Mart 1957.

337. Milliyet, 21 Mart 1957.

Yunan Hükümeti, kendi fikirlerini gerçekleştirebilmek için, BM'ye bir muhtıra vererek, İngiltere'nin BM kararına uymadığını belirtmiş ve alınan son karar gereği Kıbrıs halkı ile görüşmelere başlaması için İngiltere'ye baskı yapılmasını talep etmiştir.³³⁸ BM'nin meseleli ilgili taraflar arasında yapılacak görüşmelerle çözülmesi yönündeki kararına rağmen Yunanistan'ın meseleyi BM'ye taşıma yönündeki tutumunu değiştirmedeği görülmektedir. Yunanistan, Kıbrıs'la ilgili ileri sürdüğü görüşünü İngiltere'ye tek başına kabul ettiremeyeceğinin farkındadır. Bu yüzden meseleyi uluslararası hale getirerek kendisine destek bulmaya gayret etmiştir.

Bu yaklaşımı Cumhuriyet yazarı Sami Kohen, 25 Mart 1957 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde yorumlamıştır. Sami Kohen, BM'nin Kıbrıs meselesinin İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında görüşmeler yoluyla halledilmesi yönündeki kararının rahat bir nefes alınmasına ve birtakım ümitler beslenmesine neden olduğunu, ancak gelişmelerin, diplomatların anlaşır gibi görünmelerine rağmen aslında anlaşmadıklarını, meseleyi kendi görüşlerine göre yorumlayarak ona göre tutum takındıklarını gösterdiğini belirtmiştir. Yunanistan'ın da, kendi yorum tarzına göre, İngiltere ile görüşmek için, Kıbrıslıların tek yetkili olduğu ve Kıbrıslıları da ancak Makarios'un savunabileceği fikrine sahip olması nedeniyle NATO'nun arabuluculuk teklifini reddettiğini ifade etmiştir. NATO'nun arabuluculuk teklifini meseleli için önemli bir fırsat olarak nitelendiren Kohen, Yunanistan'ın bu teklifi reddetme hususunda ısrar etmesi durumunda, inatçılığını ve art niyetliliğini ortaya koymuş olacağı değerlendirmesinde bulunmuştur.³³⁹

Yunanistan'ın NATO'nun arabuluculuk teklifini reddetmesi nedeniyle, anlaşma zemini arayan İngiliz Hükümeti adına Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, 28 Mart 1957'de Avam Kamarasında, Seyşel adalarında sürgünde bulunan Makarios'un serbest bırakılmasına karar verildiğini, ancak Ada'ya dönmesinin söz konusu olmadığını açıklamıştır. Lennox Boyd daha sonra, İngiltere'nin Ada'da tedhişçiliğin önlenmesi, düzen ve barışın sağlanması için, EOKA'nın başı Grivas'a, Kıbrıs'ı terk etmek üzere serbest pasaport vermeye hazır olduğunu, 338. Milliyet, 24 Mart 1957.

339. Sami Kohen, "Kıbrıs İçin Yeni Fırsatlar", Cumhuriyet, 25 Mart 1957, s. 2.

EOKA teşkilatına mensup olup İngiliz vatandaşı olmayan diğer şahısların da aynı haktan yararlanabileceğini açıklamıştır. İngiliz vatandaşı olan EOKA teşkilatı mensupları ise, Ada'da olağanüstü şartlar devam ettiği sürece İngiliz topraklarına ayak basmamaları şartıyla serbest do-laşım hakkına sahip olacaklardır.

Kıbrıs meselesiyle ilgili bu yeni gelişmeyi Rumlar sevinçle kar-şılmışlardır. Ada Türkleri ise derin bir üzüntü ve ümitsizliğe düşmüş-lerdir. Kıbrıs Türktür Partisi Başkanı Dr. Fazıl Küçük, Ada Türklerinin duygularına tercüman olarak, Türk Hükümeti Başbakanı Menderes'e bir telgraf çekerek bu kararı protesto etmiş ve İngiltere'nin Makarios'la tekrar görüşmelere başlamasını önlemek için Türkiye'nin giri-şimde bulunmasını istemiştir.³⁴⁰

Kıbrıs Türktür Partisi Başkanı Dr. Fazıl Küçük, Türklerinin düşüncelerini iletmek amacıyla, İngiltere Başbakanı Harold Mac Millan'a da bir protesto telgrafi çekerek, İngiltere'nin Başpiskopos Makarios'u Ada'nın sözcüsü kabul edip kendisiyle görüşmelere baş-lamak konusunda alacağı kararı Kıbrıs Türklerinin tanımayacağını belirtmiştir. Ayrıca, Kıbrıs meselesinin üç devlet arasında görüşülme-si gerektiğini, İngiliz Hükümeti'nin Makarios'u muhatap kabul edip görüşmelere başlamasının Kıbrıs Türklerinin İngiliz adaletine güve-nini sarsacağını, Başpiskopos Makarios'un tedhişçiliği teşvik ettiği ve Ada'da kan dökülmesine sebebiyet verdiği için cezalandırılması gerektiğini ifade etmiştir.³⁴¹

Makarios'un serbest bırakılması haberi, Türkiye'de siyasi çev-relerce hayretle karşılanmış, ancak beklenmedik bir durum olmadığı değerlendirilmiştir. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan bir açıkla-mayla, bundan sonra üzerinde önemle durulması gereken hususun, Ada'da tedhişçiliğin gerçekten önlenip önlenemeyeceği olduğu be-lirtilmiştir. İngiltere'nin Makarios'un Ada'ya dönmesine izin verme-yeceğini açıklaması da isabetli bulunmuştur. Bununla birlikte Anka-ra'daki siyasi çevrelerin değerlendirmesine göre Makarios'un serbest bırakılmasından sonra, Ada'da tedhişçiliğin duracağına kesin gözüyle bakmak mümkün değildir. Çünkü Makarios, her ne kadar serbest kal-

340. Hürriyet, 29 Mart 1957.

341. Milliyet, 28 Mart 1957.

mak için Kıbrıs'ta tedhişçiliğin durdurulması yönünde açıklamada bulunsa da, kaçamak ve esnek bir dille bu açıklamayı yapmıştır.³⁴² İngiltere'nin Kıbrıs'la ilgili izlediği yeni politika, Türk kamuoyunca hayret ve büyük üzüntüyle karşılanmış, Kıbrıs'taki 120 bin Türk'ün hayat ve geleceği konusunda büyük bir endişe duyulmasına neden olmuştur.

Kıbrıs meselesiyle ilgili yeni gelişmeler, Türk Hükümeti'nin yanında muhalefet partilerini de yakından ilgilendirmiştir. Gelişmeler hakkında basına açıklama yapan CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, İngiltere'nin kararı hakkında yumuşak bir dil kullanmış ve dikkati daha çok Ada'daki durum üzerine çekerek şöyle demiştir: *“Temenni edelim ki, Makarios'un serbest bırakılması Kıbrıs'ta tedhişçiliğin sona ermesine amil olsun ve Kıbrıs Türklerinin endişesini bertaraf etsin.”*³⁴³

Hürriyet Partisi (Hür. P.) Genel Başkan Vekili Enver Güreli, Makarios'un Kıbrıs'ta tedhişçilerle ilişkisinin belgelerle tespit edilmesine rağmen serbest bırakılmasının hayretle karşılanmaya değer olduğunu, Ada'da masum kişilerin kanına giren kanun dışı çetecilerin Ada'yı terk etmeleri şartıyla serbest bırakılmasının da anlaşılabilir bir hareket olduğunu söylemiştir. Daha sonra, eğer İngiltere Makarios'la görüşmeye başlarsa, bu durumun tedhişçiliğin iyi bir iş olduğunun İngiltere tarafından tescil edilmesi manasına geleceğini ifade etmiştir. Enver Güreli, açıklamasının devamında, yalnız Kıbrıs'ta değil, aynı zamanda sahillerimizdeki adalarla, Batı Trakya'da, Türk ve Yunan menfaatlerinin en adilane ve dostane şekilde gerçekleştirilmesini sağlayacak bir hal çaresinin bulunması zamanının geldiğini söylemiştir. Açıklamasının sonunda da, Türk menfaatlerine aykırı bir durumun meydana gelmesinin önlenmesi için, iktidarın bütün muhalefet partileriyle birlikte bir milli politika tespit etmesinin zaruri olduğunu belirtmiştir.

Hür. P. dış politika sözcülerinden İzmir milletvekili Cihat Baban da gelişmelere ilişkin bir beyanat vermiştir. Cihat Baban yaptığı açıklamada, İngiltere'nin Makarios'u Amerika'nın etkisinde kalarak serbest bıraktığını, Türkiye'nin Ada'nın taksimine istemeyerek rıza

342. Hürriyet, 29 Mart 1957.

343. Hürriyet, 30 Mart 1957; Milliyet, 30 Mart 1957.

gösterdiğini, Makarios'un tekrar siyasete girmesi ve İngiltere'nin politika değiştirmesi halinde, Türkiye'nin yeni fedakârlıklarda bulunması gerekecekse, partisinin bu duruma taraftar olmadığını, diğer muhalefet partileriyle iktidar partisinin de razı olacağını zannetmediğini ifade etmiştir.³⁴⁴

Cihat Baban'ın, İngiltere'nin Makarios'u Amerika'nın etkisinde kalarak serbest bıraktığını açıklamasının haklı bir dayanağı vardı. Makarios'un serbest bırakılması, Amerikan siyasi çevrelerince olumlu karşılanmıştı. Esasen hiç düzgün olmayan Orta Doğu atmosferinin, bir de Kıbrıs yüzünden daha beter karışması da hoş karşılanmamaktaydı. Ayrıca bu çevreler, İngiltere Kıbrıs meselesinin çözümünü gerçekleştirebilirse, Amerikalı uzmanların Arap-İsrail ilişkilerinin düzeltilmesi doğrultusunda daha rahat çalışma imkânları bulabilecekleri görüşüne sahipti.³⁴⁵

İngiltere'nin yeni kararı, dönemin iktidar partisi DP tarafından muhalefet partilerinin aksine, endişeyle karşılanmamıştır. DP Grup Başkanı Hayrettin Erkmen yaptığı açıklamada, İngiltere'nin meseleyi yumuşak bir hava içerisinde müzakere etme isteği nedeniyle Makarios'u serbest bırakma kararı aldığı, ancak İngiltere'nin Ada Türklerinin, Rumların tehdidine maruz kalmaları ve endişeye düşmeleri sonucunu doğuracağını hesaplayamadığı değerlendirmesini yapmıştır. Hayrettin Erkmen bu değerlendirmeye ilave olarak, Hükümet'in tutumunda bir değişiklik olmayacağını, memleketin emniyeti ve Ada Türklerinin selameti bakımından Kıbrıs'ın taksimi esasının ötesinde bir taviz verilemeyeceğini ifade etmiştir.³⁴⁶

Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler, Türk kamuoyunun Kıbrıs'taki 120 bin Türk'ün hayat ve geleceği konusunda duyduğu endişeyi haklı çıkaracak şekildedir. Makarios, daha sürgüne gönderildiği adadan ayrılmadan, Rumlar taşkınlıklara başlamış, Ada Türklerine karşı sataşmalarda bulunmuşlardır. Makarios da bir beyanat vererek, Kıbrıs'ın siyasi geleceğini belirleme hakkının sadece Kıbrıs halkına ait olduğunu, Kıbrıs'ı da ancak kendisinin temsil edeceğini ifade etmiştir.³⁴⁷

344. Milliyet, 30 Mart 1957.

345. Hürriyet, 29 Mart 1957.

346. Hürriyet, 31 Mart 1957.

347. Milliyet, 3 Nisan 1957; Cumhuriyet, 3 Nisan 1957.

Kıbrıs Türk toplumu liderleri Kıbrıs Türktür Partisi Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ile Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Faiz Kaymak, Türk Hükümeti'nin daveti üzerine, Kıbrıs meselesinde gelinen son durumla ilgili fikir alışverişinde bulunmak ve Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler hakkında bilgi vermek maksadıyla, 2 Nisan 1957 tarihinde Türkiye'ye gelmişlerdir. 3 Nisan 1957 tarihinde Cumhurbaşkanlığı ve Hükümet yetkilileriyle görüşen Kıbrıslı liderler, aynı gün saat 21 sularında Ankara Palas'ta Türk ve yabancı basın mensuplarına yönelik bir basın toplantısı düzenleyerek, Kıbrıs meselesi ile ilgili son gelişmelere ilişkin açıklamalarda bulunmuşlardır. Dr. Fazıl Küçük, yaptığı açıklamada, Makarios'un serbest bırakılmasının Ada'da durumu düzeltmeyeceğini, daha da kötü duruma sokacağını, son gelişmelerin de bunu ispatladığını, Yunanistan'ın Enosisçi tutumu neticesinde Ada'da iki toplum arasındaki ilişkilerin son derece kötüleştiğini ve Ada'nın taksiminden başka hal çaresinin kalmadığını ifade etmiştir. Küçük, açıklamasının sonunda, Makarios'un son beyanatını değerlendirmiş, Makarios'un sarf ettiği sözlerin, serbest bırakılması gibi isabetsiz bir hareketin ne gibi bozuk sonuçlar doğurduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Daha sonra bu ziyaretlerinde, Türk milletinin, Kıbrıs Türklerinin geleceğiyle yakından ilgili olduğunu ve hiçbir fedakârlıktan çekinmeyeceğini kesin olarak gördüklerini, Kıbrıs davasının sadece Kıbrıs Türklerinin değil, bütün Türkiye'nin davası olduğunu, Türk milletinin Kıbrıs Türklerinin hayat hakları emniyet altına alınıncaya kadar davanın yürütülmesi hususunda azimli ve kararlı olduğunu ifade etmiştir.³⁴⁸

İngiltere Kıbrıs'ta muhtariyet tezini gerçekleştirmek maksadıyla bir taraftan Rumlara hoş görünmeye çalışırken, diğer taraftan da Makarios'la masaya oturacak yeni bir Türk lider arayışı içerisine girmiştir.³⁴⁹ Çünkü İngiltere, Kıbrıs meselesini sadece Kıbrıs'taki iki toplumun temsilcileriyle görüşerek çözmek istediğinden, başka bir devletin karışmasını istememiştir. Türkiye ise muhtariyeti kabul etmemiş, meselenin NATO vasıtasıyla çözülmesi yönünde tutum takınmıştır.³⁵⁰ Türk Hükümeti diğer taraftan da Amerika ile diğer dost ve müttefik

348. Hürriyet, 4 Nisan 1957; Milliyet, 4 Nisan 1957.

349. Hürriyet, 8 Nisan 1957; Milliyet, 16 Nisan 1957.

350. Hürriyet, 10 Nisan 1957.

devletler nezdinde temaslarda bulunarak, Ada'nın ikiye taksiminden başka bir hal tarzı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.³⁵¹

Serbest bırakıldıktan sonra 17 Nisan 1957'de Atina'ya giden Makarios, devlet başkanı gibi büyük bir törenle ve büyük kalabalıklar tarafından karşılanmıştır. Makarios'u hava alanında Yunan Hükümeti'nin üç bakanı, Dış İşleri Bakanı Averof, İç İşleri Bakanı Makris ve Devlet Bakanı Çasoş karşılamışlardır. Ayrıca Yunan ordusunun ileri gelen subayları da karşılama töreninde bulunmuşlardır.³⁵² Makarios'un bu şekilde karşılanması üzerine Türk Hükümeti, Yunanistan'a bir nota vermiştir. Verilen notada, Yunan Hükümet erkânının Makarios'u karşılama törenine resmen katılmasının Türkiye'ye karşı düşmanca bir tutum olarak değerlendirileceği bildirilmiştir.³⁵³

Kıbrıs Türk toplumu lideri Dr. Küçük de, İngiliz sömürge yönetimine bir telgraf göndererek, Makarios'un serbest bırakılışını şiddetle protesto etmiştir. Rum tedhiş faaliyetinin siyasi lideri olan Makarios'un serbest bırakılması, Kıbrıs Türk halkı arasında derin bir hoşnutsuzluğa neden olurken, Türkiye basını ve Türk kamuoyu tarafından da sert tepkilerle karşılanmıştır. Türkiye'de bu durumu protesto için yapılmak istenen büyük gösteriler yasaklanırken, Türk basını bu tahriklere sert şekilde yanıt vermiştir.³⁵⁴ Ayrıca herhangi bir üzücü olay yaşanmaması maksadıyla alınan tedbirler kapsamında, beş yıldan beri kutlanmakta olan 21 Nisan "Kıbrıs Günü"nde yapılmak istenen toplantı ve gösterilere de izin verilmemiştir.³⁵⁵

Başbakan Menderes, Yunanistan tarafından Makarios'a gösterilen resmi ilgi ve düzenlenen resmi törenler üzerine; "...Resmen Yunanistan'ın her hususta Makarios'un ortağı olduğunu bundan açık ifade edecek delil olamaz. Makarios'un sözlerinin ve ef'alinin bütün ağırlığı, Yunan Hükümeti'nin sırtındadır. Tedhişçilik kaynağının neresi olduğunu da bütün dünyanın anlamış olması gerekir..." şeklinde sert bir demeç vererek, Yunan Hükümet'ini eleştirmiştir.³⁵⁶

351. Hürriyet, 11 Nisan 1957.

352. Cumhuriyet, 18 Nisan 1957; Milliyet, 18 Nisan 1957.

353. Cumhuriyet, 18 Nisan 1957.

354. S. İsmail, **İngiliz Yönetiminde...**, s. 363.

355. Hürriyet, 21 Nisan 1957; Cumhuriyet, 21 Nisan 1957; Milliyet, 21 Nisan 1957.

356. S. İsmail, **İngiliz Yönetiminde...**, s. 363; Milliyet, 19 Nisan 1957.

Türk kamuoyunun bütün kesimlerinde Kıbrıs meselesiyle ilgili gelişmeler büyük heyecan uyandırmıştır. Türkiye Kuvayı Milliye Mücahid ve Gazileri Cemiyeti Genel Başkanı Sinan Tekelioğlu tarafından, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a çekilen telgraf, bu durumu göstermesi bakımından iyi bir örnek teşkil etmektedir. Telgraf şu şekildedir:

"Bugün akdettiğimiz Kuvayı Milliye Mücahid ve Gazileri Cemiyetinin umumî kongresinde Türk devleti ve milleti için hayati bir varlık ve ehemmiyeti olan Kıbrıs'ımızın İngiltere ile Kıbrıslı kızıl papaz arasında müzakere tarzı ile Yunanistan'a ilhak edileceği mevzuu kongre azaları arasında heyecan ve galeyana uyandırmıştır."

*Gerek Kıbrıs ve gerek 12 Adamız için bütün Kuvayı Milliyeciler, emrinizde, icap ederse kanlarını akıtmağa hazır olduklarını huzuru-nuza sunmağa beni memur ettiklerini saygılarımla arz ederim."*³⁵⁷

Türk halkının tüm kesimlerinde olduğu gibi üniversite gençliği arasında da Kıbrıs meselesiyle ilgili heyecan oldukça yüksekti. O sıralarda İstanbul'da bulunan Dr. Fazıl Küçük, 29 Nisan'da Üniversite gençliğinin daveti üzerine İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği (İÜTB) merkezinde tertiplenen, bütün fakülteler ve yüksek okullar öğrenci dernek ve birlik başkanlarıyla öğrenci temsilcilerinin katıldığı bir toplantıya katılmıştır. Toplantıda İÜTB Başkanı Aydın Tansan, gençliğin duygu ve düşüncelerini yansıtan bir konuşma yaparak şunları söylemiştir:³⁵⁸

"Yunanlıların ikinci defa ilhak isterisine tutulmaları üzerine biz de gençlik adına harekete geçmiş bulunuyoruz. Kıbrıs davasında bu milleden her hangi bir emrivaki karşısında bırakılmaya asla rıza göstermeyecektir. Biz her türlü maddi mülâhazalar üzerinde mertçe kurulan dostluklara itibar edeceğiz. Kıbrıs, Türk milleti için siyasi değil millî bir dava olarak ele alınmış ve benimsenmiştir. Bu dava uğruna icap ederse tarihi vazifemizi yapmaktan bir an bile tereddüt göstermeyeceğiz."

Bahse konu toplantıda bir konuşma yapan Dr. Küçük, Ada'daki Türklerle Rumların artık bir arada yaşamalarının imkânsız hale geldiğini ifade etmiştir. Dr. Küçük'ün konuşmasından sonra gençlik

357. Cumhuriyet, 25 Nisan 1957.

358. Hürriyet, 30 Nisan 1957.

temsilcileri, Türkiye’de büyük bir Kıbrıs kütüphanesi kurulmasını, Kıbrıslı ve Türk öğrencilerden oluşturulacak bir propaganda kolunun Avrupa ve Amerika’da Türk tezi lehinde konferanslar vermesini, bu mevzuda muhtelif dillerde broşürler çıkarılmasını ve bütün gençlik kuruluşlarının tek bir kol halinde çalışmasını istemişlerdir.

İzmir yüksek öğrenim gençliği de benzer duygu ve düşüncelere sahipti. İzmir Yüksek Tahsil Gençliği de 29 Nisan’da bir bildiri yayınlarak düşüncelerini belirtmiştir. Bildiride belirtilen önemli hususlar, İzmir yüksek öğrenim gençliği olarak Kıbrıs konusunda hassasiyetle durmakta oldukları, bütün millî davalarda olduğu gibi Kıbrıs konusunda da azimli ve kararlı oldukları ve üzerlerine düşecek her türlü faaliyeti şerefli bir vazife olarak kabul edecekleri şeklindedir.³⁵⁹

Türk kamuoyunun bütün kesimlerince Kıbrıs meselesiyle ilgili gelişmeler büyük heyecanla takip edildiği ortamda, Türk Hükümeti de taksim tezi doğrultusunda kesin bir tavır sergilemiştir. Başbakan Menderes, 3 Mayıs’ta Bursa’da halka hitaben yaptığı konuşmada, Ada’nın taksimini iki esas gerekçeye dayandırarak savunmuştur. Birincisi, Kıbrıs’ın taksimi halinde artık Ada’nın yabancı bir gücün eline geçerek Türkiye için bir tehlike oluşturmasının önüne geçileceği, ikincisi ise, Kıbrıs Türklerinin de Türk bayrağı altında yaşama şeref ve mutluluğuna erişecek olmalarıdır. Menderes, ayrıca İngiltere’nin de taksime taraftar olduğunu ve Türk Hükümet’ine teminat verdiğini söylemiştir. Başbakan konuşmasının sonunda, meselenin çözümü maksadıyla Türkiye’nin yapabileceği fedakârlığın son haddinin Kıbrıs’ın taksiminden ibaret olduğunu ifade etmiştir.³⁶⁰

Başbakan Menderes’in Bursa konuşması, Kıbrıs Türkleri tarafından memnuniyetle karşılanmış, ancak muhalefet partileri tarafından ise iyi karşılanmamıştır.³⁶¹ CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ile CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, Kıbrıs meselesinin bir memleket davası olduğunu, iç politika konusu yapılamayacağını belirtmişlerdir.³⁶² Daha sonra CHP diğer muhalefet partilerinin aksine Kıbrıs

359. Hürriyet, 30 Nisan 1957.

360. Cumhuriyet, 4 Mayıs 1957; Milliyet, 4 Mayıs 1957.

361. Cumhuriyet, 5 Mayıs 1957; Milliyet, 5 Mayıs 1957.

362. Cumhuriyet, 6 Mayıs 1957; Milliyet, 6 Mayıs 1957.

meselesi ile ilgili tavrını değiştirmiştir. CHP Meclisinin 26 Mayıs'ta yapılan toplantısında Parti Genel Başkanı İsmet İnönü, Kıbrıs meselesinde iktidarı desteklediğini açıklamıştır.³⁶³ Muhalefet partileri, bir taraftan siyasi kaygılarla başbakanı eleştirirken, diğer taraftan da taksim tezinin savunulmasının izlenen politikadan sapma ve taviz verme manasına geleceği dūřuncesiyle muhalefet yapmışlardır.

Hür. P. şehitlik Ocağının 26 Mayıs 1957 tarihli kongresinde bir konuşma yapan Urfa Milletvekili Feridun Ergin, Kıbrıs meselesi ile ilgili şunları söylemiştir: *“Hiç kimse, ecdat kanyla sulanmış olan Kıbrıs adasının ne yarısından, ne de tamamından feragat eime hakkına sahip değildir. Hürriyet Partisi Meclis Grubu, Kıbrıs'ı bölünmez bir anavatan parçası olarak ilan eder...”* CMP Opera Ocağının aynı gün yapılan kongresinde konuşma yapan genel idare kurulu üyesi Abdurrahman Boyacıgiller de benzer şekilde Kıbrıs'ın taksimine karşı çıkararak; *“DP ile CHP Kıbrıs'ın taksiminde birleşseler de CMP bunu istemiyor.. Türk dostluğu adına Kıbrıs'ın Anavatan'a iadesi lazımdır.”* demiştir.³⁶⁴

Muhalefet, Hükümet'in Kıbrıs meselesine yönelik politikasından; muhalefet partilerinin görüşünü almadan tek başına hareket ettiği, “taksim” tezinin savunulmasının taviz vermek manasına geleceği ve Kıbrıs meselesinin iç politika konusu haline getirildiği gerekçeleriyle, rahatsızlığını her fırsatta dile getirmeye devam etmiştir. Hür. P. Urfa Milletvekili ve dış siyaset sözcüsü Feridun Ergin, partisinin İstanbul il merkezinde 24 Temmuz 1957 tarihinde, Kıbrıs meselesiyle ilgili bir basın toplantısı düzenlemiştir. Feridun Ergin, basın toplantısında dile getirdiği eleştiriler özetle şöyledir:

Dış basının Makarios'un taleplerini destekleyen yayınlarına daha sık rastlanmaya başlanmıştır. İngiliz parlamentosunda Kıbrıs'a muhtariyet verilmesi gerektiğini savunan konuşmacılar çoğalmaktadır. Yunanistan senelerden beri her türlü vasıtalarla güçlü bir propaganda yürütmekte, ancak Türk Hükümeti bu konuda oldukça zayıf kalmaktadır. Yunan iddialarının zayıf tarafları ve Kıbrıslı Türklerin hayat davası dünya kamuoyuna anlatılmamıştır. Ortadoğu'da devam-

363. Milliyet, 27 Mayıs 1957.

364. Cumhuriyet, 27 Mayıs 1957; Milliyet, 27 Mayıs 1957.

lı desteklenen İngiltere ile Türkiye'nin müttefiki olan Amerika'nın Kıbrıs meselesi ile ilgili Türkiye'nin çıkarlarını destekleyecek tarzda tavır almalarını sağlayacak başarılı bir girişimde bulunulamamıştır. Lozan Anlaşması'nda Yunanistan'ın "self-determinasyon" prensibine şiddetle karşı olduğu unutulurken, bu husus Yunan tezinin çürütülmesi maksadıyla kullanılmamıştır. Ayrıca, geçen yüzyıldan beri yürütülen maksatlı siyaset sonucunda, Kıbrıs'ta Türkler azınlık durumuna düşürülmüşlerdir. Bu tarihi haksızlığın Kıbrıs Türklerine karşı bir silah olarak kullanılmayacağı belirtilmemiştir. Bir gün Kıbrıs'ın Türkiye'yi ilgilendirmedeği, ertesi gün tamamen vatan toprağı sayıldığı, diğer bir gün ise Yunanistan ile paylaşılması gerektiği savunularak, güven sarsıcı ve zafiyet yaratan bir politika izlenmiştir.³⁶⁵ Maalesef aradan elli yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen, o günden buyana geçen süreçte sıralı hükümetlerin de pek farklı bir tutum sergilemedikleri, Kıbrıs meselesinin çözümü doğrultusunda etkin bir politika yürütemedikleri ve uluslararası alanda Türkiye'nin menfaatlerini savunmak maksadıyla güçlü bir propaganda faaliyetinde bulunmadıkları görülmektedir.

Türk basınında, İngiliz basını kaynak gösterilerek verilen haberlere göre, İngiltere'nin Kıbrıs politikası Türkiye ve Yunanistan'ın nezaretinde Kıbrıs'a muhtariyet verilmesi yönündeydi.³⁶⁶ Ayrıca İngiliz Hükümeti, Kıbrıs meselesinin çözümü maksadıyla yeni bir üçlü konferans yapıp yapılamayacağını anlaşılmaması maksadıyla Türk ve Yunan Hükümetleriyle görüşmeler yapmaktaydı.³⁶⁷ Yunanistan ise konferansa katılma şartı olarak Türkiye'nin taksim tezinden vazgeçmesi gerektiğini ve konferansın self-determinasyon prensibinin görüşülmesi doğrultusunda yürütülmesi gerektiğini ileri sürmekteydi.³⁶⁸

Kıbrıslı Türkler de kendi kaderleriyle ilgili toplantılar yapmaktaydılar. Kıbrıs Türktür Partisinin Lefkoşa'daki Genel Merkezinde, 11 Ağustos 1957 tarihinde yapılan olağan üstü toplantıya, Ada'nın bütün bölgelerinde yaşayan Türklerin temsilcileri katılmıştır. Toplantıda, Türklerce kabul edilecek tek çözüm şeklinin taksim olacağı görüşü oybirliği ile kabul edilmiştir. Toplantıdan sonra yayımlanan bildiri

365. Cumhuriyet, 25 Temmuz 1957.

366. Cumhuriyet, 27 Temmuz 1957.

367. Cumhuriyet, 7 Ağustos 1957.

368. Cumhuriyet, 11 Ağustos 1957.

de, bağımsızlık, dâhili muhtariyet ve Rumlarla eşit haklar tanımayan anayasa tekliflerinin reddedildiği belirtilmiştir.³⁶⁹

1957 yılının sonuna doğru, Kıbrıs'ta Rum tedhişçilerinin Türklerle yönelik saldırıları giderek artmıştır. Kıbrıs'ta artan bu tedhiş hareketleri ve Türklerin katledilmesi üzerine, Türkiye tarafından 11 Aralık 1957 tarihinde İngiltere'ye bir nota verilerek, Türklerin can güvenliğinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir.³⁷⁰ Kıbrıs'ta meydana gelen olaylarla ilgili bir basın toplantısı yapan Dr. Fazıl Küçük, Rumların son günlerde Türklere karşı yapmış olduğu saldırıların esas gayesinin Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs meselesi görüşülürken, kendi lehlerine bir netice sağlamak olduğu, diğer bir maksadın da, İngilizlerin Ada'da sulh ve sükûnu idame mevzuunda aciz olduklarını dünya kamuoyuna ispat etmek olduğu değerlendirmesini yapmıştır. Dr. Fazıl Küçük, bu değerlendirmesine ilave olarak, Türk toplumunun sabrının tükenmek üzere olduğunu, ortada iki toplum arasında bir silâh eşitsizliği olduğunu, her Türk köyünün bir katliam ile karşı karşıya olduğunu, bu durum karşısında Hükümet'in ya Türk köylerini askerî birliklerle takviye etmesi gerektiğini, ya da bu olamadığı takdirde Türk köylülerinin can ve mal güvenliklerinin sağlanması için Hükümet tarafından silahlandırılması gerektiğini ifade etmiştir.³⁷¹ Dr. Fazıl Küçük'ün yapmış olduğu değerlendirme, Rumların niyetini gayet iyi bir şekilde ortaya koymuştur. Çünkü Rum-Yunan ikilisi Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhaki için türlü oyunlara başvurmaktan ve şiddet hareketlerine girişmekten çekinmemekte, ayrıca her türlü fırsatı değerlendirerek gelişmeleri kendi lehlerine çevirmeye çalışmaktaydılar.

Nitekim Aralık ayı başında, Yunanistan'ın başvurusu üzerine Kıbrıs meselesi tekrar BM gündemine alınmıştır. BM Siyasi Komisyonunda yapılan Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik görüşmelerde, Mısır, Suriye, Yugoslavya, Rusya ve Rusya'nın etkisinde bulunan devletler, "Kıbrıs halkına self-determinasyon" talebini yineleyen Yunanistan'ı desteklemişlerdir.³⁷² Yunanistan'ın talebi Siyasi Komisyon'da 12 Aralık'ta oylamaya konularak, 20 karşı ve 25 çekimsere karşı

369. Cumhuriyet, 12 Ağustos 1957; Milliyet, 12 Ağustos 1957.

370. Milliyet, 12 Aralık 1957; Cumhuriyet, 12 Aralık 1957.

371. Cumhuriyet, 12 Aralık 1957.

372. Cumhuriyet, 12 Aralık 1957; Milliyet, 12 Aralık 1957.

33 oyla kabul edilmiştir.³⁷³ Bu kararı Yunanistan'ın bir zaferi olarak nitelendirebiliriz. Böylelikle Yunanistan, uzun süreli bir uğraştan sonra self-determinasyon tezini BM kararına dâhil etmeyi başarmıştır.

Yunanistan'ı destekleyen devletler arasında, Irak dâhil 9 Arap devleti de bulunmaktadır. Yunanistan lehine oy veren devletlerden bazılarının Türkiye'nin dost ve müttefikleri arasında bulunması, Türk kamuoyunda büyük tepki yaratmıştır.³⁷⁴ Bu tepkinin bir yansıması olarak, Türkiye Milli Talebe Federasyonu tarafından Kıbrıs meselesi ile ilgili bir toplantı düzenlenmek istenmiş, ancak bu talepleri resmi makamlarca olumlu karşılanmamış ve toplantı yapmalarına izin verilmemiştir.³⁷⁵ O dönemde Kıbrıs'la ilgili yapılmak istenen hiçbir toplantı ve gösteriye Türk Hükümeti tarafından izin verilmemiştir. Öyle ki, Türkiye Milli Talebe Federasyonu tarafından 29 Aralık 1957 tarihinde İstanbul'da Atatürk ve Kıbrıs uğruna şehit düşenlerin ruhuna ithafen mevlit okutulmak istenmiş, ancak Valilikçe Kıbrıs adı geçen hiçbir toplantıya izin verilmeyeceğinin bildirilmesi üzerine mevlit, içerisinde Kıbrıs adı anılmadan okunmuştur.³⁷⁶ Hükümet'in bu tutumunun sebebi, herhalde ikinci bir 6-7 Eylül hadisesi yaşanmasından çekinilmesidir.

BM Siyasi Komisyonunda alınan karardan iki gün sonra, 14 Aralık'ta konu BM Genel Kurulunda görüşülmüştür. Siyasi Komisyonunda yapılan görüşmelerde konu hakkında herkes fikrini açıkladığından, Genel Kurul görüşmeleri uzun sürmemiştir. Ancak Türk delegesi Selim Sarper, kısa bir konuşma yaparak, Siyasi Komisyon kararının kabulünün adil olmayıp, aynı zamanda Kıbrıs meselesine önemli ve yeni olumsuz etkilerinin olacağını, meselenin bütün taraflarca kabul edilebilecek şekilde çözümünü için kapının açık bırakılması gerektiğini belirtmiştir.

İngiliz delegesi Allan Noble da, Siyasi Komisyon karar tasarısının kabulü ile BM'nin tek taraflı bir çözüm yolu göstermiş olacağını, çünkü hâlihazırda self-determinasyon prensibinin gerçek manası de-

373. A. S. Bilge, a.g.e., s. 354; F. H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s. 386; Milliyet, 13 Aralık 1957.

374. Cumhuriyet, 14 Aralık 1957.

375. Milliyet, 15 Aralık 1957; Cumhuriyet, 19 Aralık 1957.

376. Cumhuriyet, 30 Aralık 1957; Milliyet, 30 Aralık 1957.

giştirilerek Enosis davasının gerçekleştirmek istendiğini ifade etmiştir. BM Genel Kurulunda yapılan kısa konuşmalardan sonra oylamaya geçilmiş, ancak gerekli olan 2/3 oy çokluğu sağlanamadığı için, Siyasi Komisyon tarafından Genel Kurula gönderilen karar tasarısı, 23 karşı ve 24 çekimsere karşı 31 oy toplayabildiğinden bir karar şekline dönüşmemiştir.³⁷⁷

Bu esnada Kıbrıs'ta, bir taraftan EOKA Türklere karşı saldırılarını yoğunlaştırırken, diğer taraftan da Türkler de, Volkan, Kara Çete ve 9 Eylül Cephesi gibi isimler vererek oluşturduğu yerel direniş örgütleri ile Rumların saldırılarına karşılık vermeye çalışmışlardır. Bu küçük direniş örgütleri, Ada genelinde örgütlenen ve Yunanistan tarafından maddi ve manevi her türlü desteği gören EOKA'ya karşı Türk halkını gerektiği gibi koruyamamış ve EOKA terörüne aynı kararlılıkla cevap verecek daha güçlü bir teşkilata gerek duyulmuştur. Bu maksatla, Rauf Denктаş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi tarafından, 27 Kasım 1957'de Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'nin temelleri atılmıştır. TMT'nin resmi kuruluşu Türkiye Cumhuriyeti'nin desteğiyle, 1 Ağustos 1958 tarihinde gerçekleşmiştir.³⁷⁸ TMT, Rumların EOKA vasıtasıyla gerçekleştirdiği silahlı saldırılarına karşı Ada Türklerinin "korunmaları" amacı ile tamamıyla savunma içgüdüsüyle kurulmuş bir örgüttü. TMT'nin asıl amacı, EOKA saldırılarına karşı Türk halkını korumak ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını engellemektir. TMT bu amaçla Türkiye'den silah getirerek gençleri eğitmiş ve tüm köylerde savunma gurupları oluşturmuştur.³⁷⁹

Türkiye'de de Kıbrıs Türklerine destek maksatlı, gençlik örgütlerinin başı çektiği tepkisel davranışlar gelişmiştir. Rumların "Enosis" tezine ve girişimlerine karşılık Kıbrıs Türkleri "taksim" tezini ortaya koymuşlardır. Ada'da artık, Rumların arkasındaki Yunanistan'a karşılık, Ada Türklerinin arkasında da Türkiye kendisini göstermeye başlamıştır.³⁸⁰

377. F. H. Armaoğlu, **Kıbrıs...**, s. 390-391; Milliyet, 16 Aralık 1957.

378. Esat Fellahoğlu, **Baf'ta Direniş**, Lefkoşa, 1995, s. 8-9; Ulvi Keser, **Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 218-234.

379. S. İsmail, **İngiliz Yönetiminde...**, s. 364.

380. E. Manisalı, a.g.e. , s. 26.

3.4. Kıbrıs'ta Olayların Tırmanması ve Türk Kamuoyun- da Artan Heyecan

Kıbrıs'ta 1958 yılına gelindiğinde gerilim iyice artmıştı. Türk kamuoyunun Kıbrıs meselesine olan ilgisi ve heyecanı da giderek artmaktaydı. En yüksek heyecan, yüksek öğrenim gençliği arasında görülmekteydi. Bu durumu TMTF adına İkinci Başkan Celal Hordan tarafından, Kıbrıs Türklerinin lideri Dr. Fazıl Küçük'e yeni yıl nedeniyle çekilen telgrafta yer alan, “...en kısa zamanda yeşil adanın milli hudutlarımız içerisinde gireceğine emin olarak sonsuz hürmetlerimizi sunarız.” ibaresi net bir şekilde sergilenmektedir.

Diğer taraftan, Milli Türk Talebe Birliği de, gençlerin etrafında yemin ederek, üzerine bir ibare koydukları Türk bayrağını, Kıbrıs Türktür Partisinin genel merkezine asılması için Dr. Fazıl Küçük'e vermeyi planlamıştır. Bayrak, Malül Gaziler Birliğinin Milli Türk Talebe Birliğine verdiği çok kıymetli bir muhafaza içerisinde verilmiştir.³⁸¹

Üniversite gençliği uluslar arası bir hal alan Kıbrıs meselesinin çözümü için yapılan çalışmaları yetersiz ve verimsiz bulmaktaydı. Bu düşüncenin etkisiyle, İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği, yurt içinde ve dışında geniş çapta bir “Kıbrıs Propaganda Kampanyası” açmaya karar vermiştir. Bu maksatla Teknik Üniversitede bir basın toplantısı düzenlenerek yapılan hazırlıklar, Teknik Üniversite Talebe Birliği Başkanı Yılmaz Işıkcı tarafından açıklanmıştır. Hazırlanan program gereğince, 1958 yılı Temmuz ayında staj için Amerika ve Avrupa'ya gidecek 150 Teknik Üniversite öğrencisine yönelik Kıbrıs seminerleri açılacaktır. Bu gençler, yurt dışına gitmeden önce beş aylık sıkı bir çalışma dönemi geçirecekler, yabancı dil öğrenecekler, Kıbrıs Türklüğünü ve bu konudaki Türk görüşünü bütün yönleriyle anlatabilecek hale geleceklerdir. Ayrıca değişik memleketlerde konferanslar, tartışmalar, radyo ve televizyon programları da düzenlenecektir.³⁸²

Üniversite gençliği bu düşüncelerinde son derece haklıydı. Zira Yunanistan uluslararası kamuoyunu görüşü doğrultusunda yönlendirmek maksadıyla, her fırsatı değerlendirmekte ve yoğun pro-

381. Hürriyet, 1 Ocak 1958.

382. Hürriyet, 16 Ocak 1958; Milliyet, 16 Ocak 1958.

paganda faaliyetleri yürütmekteydi. Türk Hükümetleri ise en baştan beri genellikle pasif kalmakta, sadece savunma maksatlı basın açıklamalarıyla yetinmekteydiler. Propagandanın ne denli önemli olduğu göz önünde bulundurulduğunda, uluslararası bir hal alan Kıbrıs meselesinin Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin çıkarları doğrultusunda çözümünün ancak, güçlü bir propaganda faaliyeti sayesinde mümkün olabileceği ortaya çıkmaktadır. Kıbrıs meselesinin halen çözümsüz kaldığı bu günlerde de maalesef farklı bir durum gözlenmemekte, etkili bir propaganda faaliyeti yürütülmediği görülmektedir.³⁸³

İngiltere Hükümeti Kıbrıs'ta nihai bir çözüme ulaşmak amacıyla gayretlerini sürdürmüş, nitekim bu doğrultuda hazırlanan yeni plan, 14 Ocak 1958 tarihinde, İngiltere Büyük Elçisi tarafından, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu aracılığıyla Türk Hükümet'ine resmen bildirilmiştir. İngiltere'nin yeni planı, esasen Radcliffe ana-yasa tasarısına dayanmakta ve 5 yıllık bir muhtariyet dönemini öngörmektedir. Bu 5 yıllık sürenin sonunda, İngiltere her iki topluma self-determinasyonu ayrı ayrı tanıyacaktır. Muhtariyetin devamınca İngiltere, Ada'daki Türk toplumunun hak ve hukukunu korumak bakımından da teminat vermektedir. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü ise, bunun asla kabul edilemeyeceğini, Türkiye için "taksim"den başka hal çaresinin söz konusu olamayacağını beyan etmiştir.³⁸³

Kıbrıs ile ilgili gelişmeler basında sıklıkla yer almış ve kamuoyunda büyük ilgi uyandırmıştır. İngiltere'nin yeni planının Türkiye tarafından reddedildiği yönündeki haberler, Türk Dışişlerine yakın çevrelerce yalanlanmış, Türk Hükümeti'nin İngiltere ile devamlı yakın temas halinde olduğu, görüş alışverişinde bulunulduğu, İngiltere'nin Kıbrıs'la ilgili görüşünün değişmediği ve yeni bir plandan söz edilemeyeceği belirtilmiştir.³⁸⁴

Dışişleri Bakanı tarafından yapılan açıklamalar da aynı doğrultudadır. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, 20 Ocak'ta verdiği beyanatta, "*Kıbrıs meselesinin halli mevzuunda, İngiltere tarafından yeni bir plân hazırlanacağına dair çıkan söylentilere inanmıyoruz... Bugüne kadar olduğu gibi, İngiltere'nin Türkiye ile gene işbirliği halinde kalacağına*

383. Hürriyet, 15 Ocak 1958.

384. Hürriyet, 16 Ocak 1958; Milliyet, 16 Ocak 1958.

ve Türkiye'yi bir emri vaki karşısında bırakmayacağına eminiz.”³⁸⁵ demiştir. Fatih Rüştü Zorlu yine 26 Ocak'ta Kıbrıs ve Ortadoğu hakkında düzenlediği basın toplantısında gazetecilerin Kıbrıs'la ilgili sorduğu sorulara da benzer şekilde, “Türkiye ve İngiltere arasında görüş ayrılığı yoktur”, “Avam Kamarasında bir karar alınmış olması ve İngiltere'nin bir emrivaki yapması mevzubahis değildir.” cevaplarını vermiştir.³⁸⁶ Türk Hükümet'ince yapılan bu açıklamalar, kamuoyundaki mevcut hassasiyetten doğabilecek aşırı tepkileri önlemeye yöneliktir.

Aynı basın toplantısında Dışişleri Bakanı, Kıbrıs konusunda Türkiye ile İngiltere'nin beraber çalıştığını ve Türkiye'nin karşısına emrivaki şeklinde bir plan çıkarılmasının imkansız olduğunu ifade etmiştir.³⁸⁷ Bu ifadeyle, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs meselesiyle yakından ilgilendiği ve Türkiye'ye rağmen Kıbrıs'ta bir çözümün mümkün olamayacağı vurgulanmak istenmiştir.

3.4.1. Kıbrıs Türklerinin 27–28 Ocak Direnişi

1958 yılı başlarında, Kıbrıs'ta olaylar giderek tırmanmış ve Türklere yönelik tahrikler artmıştır. 21 Ocak sabahı, Lefkoşa Türk Lisesinin duvarına büyük harflerle ve mavi boyayla yazılı, “EOKA” kelimesinin görülmesi, öğrenciler ve Türk halkı arasında büyük bir heyecan ve sinirlilik hali yaratmıştır. Bunun üzerine sokağa dökülen Türklere, ellerinde Türk bayrakları ve üzerlerinde çeşitli yazılar olan levhalar bulunduğu halde, büyük bir gösteri yapmışlardır. “Kahrolsun EOKA!”, “Yaşasın Türkiye” ve “Taksim! Taksim!” nidalarıyla etrafı çınlatan kalabalıkla, polis ve İngiliz askerleri arasında yer yer çatışmalar yaşanmıştır. Lefkoşa'daki gösteriyle eş zamanlı olarak Magosa'da da Türklere tarafından aynı tarzda büyük bir gösteri düzenlenmiştir.³⁸⁸ Kıbrıs'ta yaşanan olaylar, Türkiye'de halk tarafından nefret ve kızgınlıkla karşılanmıştır. Yurdun her tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisine, Başbakanlığa ve Ankara'da bulunan Kıbrıs Türktür Partisi liderine yüzlerce telgraf çekilmiştir.³⁸⁹

385. Cumhuriyet, 21 Ocak 1958; Milliyet, 21 Ocak 1958.

386. Cumhuriyet, 27 Ocak 1958; Milliyet, 27 Ocak 1958.

387. Hürriyet, 27 Ocak 1958; Milliyet, 27 Ocak 1958.

388. Hürriyet, 22 Ocak 1958; Milliyet, 22 Ocak 1958.

389. Cumhuriyet, 23 Ocak 1958.

Bu ortamda 27-28 Ocak 1958’de, Kıbrıs Türk halkı ile İngiliz sömürge yönetimi arasında üzücü olaylar cereyan etmiştir. Bu tarihte yaşananlar, Kıbrıs Türkleri açısından bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Bu olaylar, Kıbrıs Türklerinin milli mücadele tarihinde “27-28 Ocak Direnişi” olarak nitelendirilmektedir.³⁹⁰ Rauf Denktaş’ın anılarında yer alan, “*Ocak 1958 bizi halka, halkı bize tanıtmak için fırsat teşkil etti. Yedi şehit pahasına dünyaya ilk defa olarak, ‘Türk gibi yaşamak’ azmimizi işittiriyorduk.*”³⁹¹ şeklindeki ifadesi, bu olayların, Kıbrıs Türklerinin varoluş mücadelesinde ne derece önemli bir yere sahip olduğunu, net bir şekilde yansıtmaktadır.

Olaylar, Kıbrıs’ta yayınlanan ve o günlerde yüksek bir tiraja sahip olan Bozkurt gazetesinde yayınlanan haberlerin yanlış değerlendirilmesi nedeniyle meydana gelmiştir. Ankara’da Bağdat Paktı toplantıları sürerken, 26 Ocak gecesi Bozkurt gazetesine ulaşan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu’nun, İngiltere’nin taksimi kabul ettiğine ilişkin açıklamasını içeren bir haber, daha sayfaya girmeden, gazeteden dışarıya sızmıştır. Bu haberin duyulması üzerine sokağa dökülen halk, Lefkoşa sokaklarını gecenin ilerleyen saatlerine kadar “Taksim Taksim.” nidalarıyla çınlattı.³⁹²

Bozkurt gazetesinin “Taksim” tezinin kabul edildiği izlenimini veren haberi, tamamıyla bir yanlış anlamamanın sonucuydu. Gazetenin sürmanşeti şu şekildeydi; “*Dışişleri Bakanımız Fatin Rüştü Zorlu’nun Çok Mühim Beyanâtı: İngiltere Taksimi Kabul Etti. Haberin Burada Duyulması Üzerine Geç Vakitlerde Binlerce Halk Taksim, Taksim Nidalarıyla Lefkoşa Sokaklarında Dolaştı.*”³⁹³ Oysa ki Zorlu’nun açıklamaları, 19 Aralık 1956’da parlamentoda yapılan taksimle ilgili bir açıklamaya ilişkindi.³⁹⁴

Dönemin Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denktaş, 27-28 Ocak 1958 olaylarına ilişkin anılarında, Bozkurt gazetesinde çıkan haberle ilgili şunları ifade etmektedir: “...*Meğer haberi*

390. Aydın Akkurt, **Kutsal Kavğaların Korkusuz Neferi Dr. Niyazi Manyera**, Lefkoşa, Kasım 2000, s. 37

391. Rauf R. Denktaş, **Hatıralar Toplayış**, İstanbul, Aralık 2000, s. 132.

392. A. Tolgay, **Kanlı Noel Kıbrıs Türkü’nün Ateşle Sınavı**, Lefkoşa, 1998, s. 55.

393. Bozkurt, 27 Ocak 1958.

394. Aydın Akkurt, **Türk Mukavemet Teşkilatı 1957-1958**, İstanbul, 1999, s. 110.

*İngilizceden Türkçeye tercüme eden arkadaş sanki yeni bir habermiş gibi, eski bir beyanatı veriyordu. İngilizler bir süre önce Taksimi de kabul edebiliriz gibilerinden bir beyanat yapmışlardı. İşte buna değinen yeni bir haber geçiliyordu. Bu, sanki o gün İngilizler Taksimi kabul etmiş gibi yorumlandı.”*³⁹⁵

Heyecanlı bir halk kitlesi halinde, “Taksim Taksim” nidalarıyla Lefkoşa’nın Türk semtinde dolaşan halka, İngiliz yönetiminin sertlikle karşılık vermesi, olayları daha da tırmandırmış ve Kıbrıs Türk halkının sömürge yönetimine karşı beslediği nefret duygularının açığa vurulmasına neden olmuştur. Yıllardır süregelen Kıbrıs Rumlarının yaptığı benzer mitinglere ses çıkarmayan sömürge yönetiminin, haklı seslerini duyurmaya çalışan silahsız Türk halkına acımasız bir şekilde saldırması, onun Türkler aleyhine takındığı ayrımcı tutumunun da kanıtını oluşturmaktadır.³⁹⁶ Bu durum, Batılı sömürgeci devletlerin, bugün de uygulamakta oldukları çifte standardına iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Biri kadın 8 Türk’ün katledildiği, birçoğunun yaralandığı 27-28 Ocak olayları, Türk halkının Kıbrıs’ın geleceği üzerinde kesin söz hakkı olduğunun ve Kıbrıs Türkünün dışlanması ile hiçbir çözüme ulaşılmayacağına dünyaya bir kez daha ilân edilmesine vesile olmuştur. Olayların etkisi hemen Türkiye’ye yayılmış ve tüm Türkiye’yi kapsayacak şekilde, milyonlarca kişinin katıldığı mitingler yapılmaya başlamıştır. Bu mitinglerde “Taksim” tezi ön plana çıkarılmıştır.³⁹⁷

28 Ocak 1958 tarihli Hürriyet gazetesinin manşetleri şöyledir:³⁹⁸

“Kıbrıs’ta Dün Yine Türk Kanı Döküldü.”,

“Gösteri Yapan Türklere İngilizlerin Hücumu Kanlı Çarpışmalara Yol Açtı.”,

“İngilizler Cop ve Gaz Bombası Kullandılar, Bir Askeri Otonun

395. Ahmet Tolgay, a.g.e., s. 61.

396. Sebahattin İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Doğuşu-Çöküşü ve Unutulan Yıllar (1964-1974)*, Lefkoşa, 1992, s. 14-15.

397. S. İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyeti’nin....*, s. 22.

398. Hürriyet, 28 Ocak 1958.

Halkın İçine Dalıp Bir Türk'ü Öldürmesi Halkı Galeyanaya Getirdi.”,

“Bu Habere Göre Türklerden 3 Ölü, 150 de Yaralı Var.”

28 Ocak 1958 tarihli Milliyet gazetesinin manşeti ise; *“Kıbrıs'ta Kanlı meydan Muharebesi”* şeklindedir. Milliyet gazetesinin Lefkoşe özel muhabirine dayandırarak verdiği olaylar, özetle şu şekilde gelişmiştir: Türkler sabahın erken saatlerinden itibaren Atatürk Meydanında toplanarak “taksim” tezi lehinde büyük bir gösteri yapmıştır. Meydanda toplanan binlerce Türk, *“Ya taksim, ya ölüm”* diye bağırarak, Girne Caddesine, oradan da İnönü Meydanına yürümüş, meydanı dolaştıktan sonra tekrar geri dönmüşlerdir. Bu esnada, göstericilere İngiliz silahlı kuvvetlerinin müdahale etmesi üzerine çıkan olaylarda, Türklerden 3 kişi ölmüş, 150'si ağır 175 kişi de yaralanmıştır. İngiliz kuvvetlerinden 1 subay, 1 emniyet amiri, 35 polis, 25 kadar da asker yaralanmıştır. Olayların gecenin geç vakitlerine kadar devam etmesi üzerine, İngiliz yönetimi sıkıyönetim ilân etmek zorunda kalmıştır. Bu olaylar sonucunda Türklerle İngilizlerin arası tamamen açılmıştır. Bunun üzerine, Osman Örek ve diğer liderler tarafından, dünyanın her tarafındaki ilgili makamlar ile Adnan Menderes'e, İngilizlerin barbarlıklarını protesto eden telgraflar çekilmiştir.³⁹⁹

Kıbrıs'ta yaşanan trajedi ile ilgili, 29 Ocak 1958 tarihli Hürriyet gazetesinin manşetleri ise şöyledir:

“İngiliz Askerleri Kıbrıs'ta Türklerin Üstüne Ateş Açtı, Şehitlerimiz Dün 8'e Yükseldi.”

“Silahsız Türklerin Üzerine Makineli Tüfekle Ateş Açıldı.”,

“İrkdaşlarımız Büyük Matem İçinde. Türklerin Sokağa Çıkması Da Yasak.”,

*“Yeni Şehitlerimizin Üçü Lefkoşa'da, Üçü de Mağusa'da.”*⁴⁰⁰

29 Ocak 1958 tarihli Milliyet gazetesi, bir gün önce İngilizler tarafından öldürülen Türklerin sayısını biri kadın, biri erkek olmak üzere 2 kişi olarak vermiştir. Gazetede verilen habere göre, Sıkıyönetim altında bulunan Lefkoşe, Magosa, Larnaka, Limasol ve Baf şehirlerinde, İngiliz askerleriyle Türkler arasında kanlı çarpışmalar

³⁹⁹. Milliyet, 28 Ocak 1958.

⁴⁰⁰. Hürriyet, 29 Ocak 1958.

yaşanmıştır. Lefkoşe’de sıkıyönetim ve dışarı çıkma yasağına rağmen Türkler, İsimleri Mehmet Ahmet ve Şerife Mehmet olan iki şehidin cenazesinde bulunmak üzere sokağa dökülmüşlerdir. Yarıya indirilmiş Türk bayrağı önde olduğu halde cenazeler Selimiye Camiine götürülürken, İngiliz askerleri tarafından Türkler üzerine ateş açılmış ve 1 kişi öldürülmüştür. 50’den fazla Türk de yaralanmıştır. Bu olaydan kısa bir süre sonra yaralıları hastaneye götürmekte olan bir taksiye ateş açan İngiliz askerleri, 3 Türk’ü daha öldürmüşlerdir. Aynı gün Magosa’da da Türklerle İngilizler arasında olaylar çıkmış ve çıkan olaylarda 2 Türk öldürülmüştür. İkinci gün yaşanan olaylar sonucunda, İngilizler tarafından toplam 6 Türk öldürülmüş, yaralıların sayısı ise çoğu ağır olmak üzere 200’ü geçmiştir. Şiddet hareketiyle Türkleri bastıramayacağını anlayan İngilizler, Türk mahallerinden geri çekilmişler ve olaylar böylelikle sona ermiştir.⁴⁰¹

Kıbrıs’ta Türklerle İngilizler arasındaki gerginliğin hat safhaya ulaştığı bu esnada, Ankara’da meselenin çözümü için, İngiltere ile Türkiye arasında görüşmeler devam etmekteydi. İngiltere, belli bir muhtariyet devresinden sonra, Ada halkının taksim dahil istediği hal çarelerinden birine karar vermesi fikrini savunmaktaydı. Türkiye ise, yaşanan son olaylardan sonra Kıbrıs Türklerinin, ne Rumlarla ne de İngiliz idaresi altında yaşayamayacağı fikrini şiddetle savunmaktaydı.

Kıbrıs’ta yaşanan bu kanlı olaylar, haliyle Türkiye’de bütün kamuoyunda büyük bir tepkiye neden olmuştur. Başbakan Menderes, yaşanan olaylar nedeniyle Anadolu Ajansına bir beyanat vererek, Kıbrıs Türklerine acı kayıplarından dolayı taziyelerini sunmuştur. Başbakan tahminen, olayların daha da şiddetlenerek, devam eden görüşmelerin olumsuz etkilenmesini önlemek amacıyla beyanatının devamında, Kıbrıs Türklerinin hak ve menfaatlerinin korunması üzerinde büyük bir dikkat ve hassasiyetle durulduğunu, İngiltere ile ilişkilerin eskiden olduğu gibi dostane bir şekilde devam ettiğini ve Ankara’da İngiltere ile devam eden görüşmelerin endişeyi gerektiren bir istikamet takip etmediğini belirtmiştir. Ayrıca, Kıbrıs Türklerinin sonucu sabır ve güvenle beklemelerini istemiştir.

401. Milliyet, 29 Ocak 1958.

Her zaman olduğu gibi genç kitle olayları daha büyük bir heyecan ve tepkiyle karşılaşmıştır. Ankara’da yüksek öğrenim gören Kıbrıslı öğrenciler, Ada’daki Türk toplumuna telgraf çekerek olayları kınamış, İngiliz askerlerinin hareketlerinin ancak Demirperde ülkesinde görüldüğünü belirtmiş ve “*Gazanız mübarek olsun*” demişlerdir. TMTF adına İkinci Başkan Celal Hordan da, İngiliz Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd ve Kıbrıs Valisi Sir Hugh Foot’a birer telgraf çekerek, İngiltere ile Hugh Foot’u tarafgirlikle itham etmiş ve Ada’daki vahşiyane hareketlerin durdurulmasını, Türk gençliği namına istemiştir. Ankara Gazeteciler Cemiyeti namına, Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd ve muhafazakâr vekillerden Mr. Neil MacLean ve Mr. Profumo’ya çekilen telgraflarla da Kıbrıs Türklerinin İngilizler tarafından şehit edilmeleri şiddetle protesto edilmiştir.⁴⁰²

Peyami Safa, “Kıbrıs Faciası” başlıklı yazısında, Türk Hükümeti’nin dış politikasını fazlaca çekingen ve nazik olarak nitelendirmiş ve yetersiz bulmuştur. Kıbrıs’ta yaşanan üzücü hadiselerin, ikinci Makarios olarak nitelendirdiği Vali Foot’un, Yunan iddialarını haklı buluyormuş tavrını takınması ve Yunanlılara sempatisini açığa vurarak, Türklerin güvenini kaybetmesi ve nefretini kazanması nedeniyle meydana geldiğini ifade etmiştir. Peyami Safa, İngiltere’nin ezelden beri Yunan dostu olduğunu, Türkiye’nin dostane davranışlarına ve Kıbrıs için yapmış olduğu fedakârlıklara karşı, oyalama taktiğiyle el altından davayı hep Yunanistan tarafına yontarak, ikiyüzlü bir siyaset yürüttüğünü belirtmiştir.⁴⁰³ Peyami Safa’nın İngiliz yönetimi hakkında yapmış olduğu yorum, son derece yerindedir. Zira Kıbrıs meselesinin tarihi gelişimi incelendiğinde, İngiltere’nin Rumları kayıran tutumu net bir şekilde görülmektedir.

30 Ocak 1958 tarihinde yayımlanan Hürriyet gazetesinin ilk sayfasında olaylarda hayatını kaybeden şehitlere ait fotoğraflar yayınlanmış, sürmanşeti; “*Kıbrıs Türkleri Büyük Matem İçinde*” şeklinde atılmıştır. Diğer başlıklar şöyledir:

“*Kıbrıs’ta Sekiz Irkdaşımızın Şehit Edilmesi derin Akisler Uyandırdı.*”

402. Milliyet, 29 Ocak 1958.

403. Peyami Safa, “Kıbrıs Faciası”, **Milliyet**, 29 Ocak 1958, s. 2.

“Dün Akşamdan İtibaren Ankara, İstanbul ve İzmir Radyoları Her Türlü Müzik Neşriyatını Kesti.”,

“Katliamı Protesto İçin Gençlerin Yapmak İstedığı Mitinge İzin Verilmedi. Selwyn Lloyd ile Foot’a Her Yerden Telgraflar Yağıyor.”,

“EOKA Gölgede Kaldı. Çetecilerin 3 Yılda 17 Türk’ü Şehit Etmesine Karşı, İngilizler 36 Saat İçinde 8 Türk’ü Öldürdü.”⁴⁰⁴

Ömer Sami Coşar, Cumhuriyet gazetesindeki “Kıbrıs’ta Yeni Tehlike” başlıklı yazısında, Kıbrıs’ta gayet tehlikeli bir devreye gireceğinin görüldüğünü ve bu duruma İngiltere’nin ve Kıbrıs Valisinin Türkiye’nin muhalefetine rağmen bir plân yaparak uygulamaya koymaya çalışmalarının sebep olduğu, değerlendirmesini yapmıştır. Coşar, ayrıca Kıbrıs Türklerinin gerektiğinde kanlarını dökmekten çekinmeyerek, bu girişimlere karşı mücadele edeceklerini ispat etmeleri ve diğer taftan da Türk Hükümeti’nin meseleyi ciddiyle ele alarak, İngiliz projelerini reddetmesi sayesinde, sakat bir şekilde yürürlüğe konmuş olan yeni İngiliz siyasetinin çıkmaza girdiğini ifade etmiştir.⁴⁰⁵

Kadıköy Kız Meslek Lisesi IV. sınıf öğrencileri kanlarıyla bir Kıbrıs haritası hazırlayarak, Kıbrıs Cumhurbaşkanı Muavini Dr. Fazıl Küçük’e gönderilmesini istemişlerdir.⁴⁰⁶ Yine aynı şekilde Kandilli Kız Lisesi öğrencileri de, TMTF’ye kanlarıyla işlenmiş bir Kıbrıs haritası getirmiş, beraberinde bir de yazılı mesaj vermişlerdir. Mesaj şu şekildedir: “İcap ederse Kıbrıs için çarpışarak, Yeşil Ada’yı kanımızla böyle kırmızıya boyayacağız. O zaman gökten dünyaya ak-seden hilal ve yıldız bu çizdiğimiz haritayı gerçekleştirecektir. Biz de Kıbrıs için her zaman kanımızı ve canımızı hiç çekinmeden vermeğe razıyız.”⁴⁰⁷ Kız öğrencilerin bu davranışları, Türk toplumunun Kıbrıs meselesine milli bir dava olarak baktığını ve özellikle genç kesimde heyecanın dorukta olduğunu göstermektedir. Bütün bu gelişmeler şunu işaret etmektedir; artık Kıbrıs Türkleri yalnız değildir ve Kıbrıs sorunu Türkiye’nin onayı olmadan, Türk halkının beklentilerine cevap verilmeden çözülemez.

404. Hürriyet, 30 Ocak 1958.

405. Ömer Sami Coşar, “Kıbrıs’ta Yeni Tehlike”, Cumhuriyet, 5 Şubat 1958, s. 3.

406. Hürriyet, 1 Şubat 1958.

407. Cumhuriyet, 9 Şubat 1958.

3.4.2. Türk Kamuoyu Tarafından Düzenlenen Mitingler

Türk Hükümet’ince, 6-7 Eylül olayları nedeniyle Kıbrıs meselesiyle ilgili düzenlenmek istenen mitinglere izin verilmediği günlerde, Kıbrıs Türktür Cemiyeti (Londra), Türklerin Kıbrıs davasındaki isteklerini İngiliz halkına ve dünya kamuoyuna duyurmak amacıyla, 23 Şubat 1958’de, Londra’da Trafalgar meydanında, Kıbrıs’ın taksimi lehinde bir miting düzenlemiştir. Dört saat süren mitinge, 8.000 Türk’ün yanında, 500 Pakistanlı ile birkaç yüz İngiliz’de katılmıştır. Elleri “Enosis öldü” ibareli bir tabut taşıyan göstericiler, miting boyunca “Taksim, taksim.,” “Ada Valisi Sir Hugh Foot bu işi terk etsin.,” “Türkler Yunan idaresi altına girmeğe ölümüne razıdır.” şeklinde sloganlar atarak, duygu ve düşüncelerini ifade etmişlerdir. Bir heyet vasıtasıyla da İngiliz Başbakanı Macmillan’a, Kıbrıs’ın taksimi için bir muhtıra verilmiştir.

Miting meydanında bulunan Türkler, Kıbrıs Türktür Cemiyeti Başkanı Necati Sağer’in söylediklerini tekrar ederek ant içmiştir. Bu ant içmede şu sözler tekrarlanmıştır: “*Kıbrıs davasında taksim temin edilinceye kadar mücadeleye devam edeceğimize, bu uğurda hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak kanımızı son damlasına kadar akıtacağımıza, bayrağımız ve şerefimiz üzerine yemin ediyoruz.*” Necati Sağer konuşmasını şu sözlerle bitirmiştir: “*Ne mutlu Türküm diyene! Ne mutlu Kıbrıs gibi bir Türk vilayetine!*”

Daha sonra göstericilerin taşıdığı tabut, üzerindeki ibare “Enosis burada yatar.” şeklinde değiştirilerek meydana bırakılmış ve miting sona ermiştir. Mitingden sonra, Başbakan Adnan Menderes’e, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu’ya, Kıbrıs Türktür Partisi lideri Dr. Fazıl Küçük’e, BM Kurulu Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld’e, İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd’a, İngiliz Sömürgeler Bakanı Lennox Alan Boyd’a, İngiliz İşçi Partisi lideri Hugh Gaitskell’e ve Kıbrıs Valisi Sir Hugh Foot’a da, Macmillan’a verilen muhtıranın bir sureti gönderilmiştir.⁴⁰⁸

Türk Hükümeti’nin 6-7 Eylül olayları nedeniyle Kıbrıs meselesiyle ilgili düzenlenmek istenen mitinglere izin vermeme tutumu, 1958 Haziran ayına gelindiğinde değişmişti. Bu tutum değişikliğinin

408. Hürriyet, 24 Şubat 1958; Milliyet, 24 Şubat 1958.

sebebi muhtemelen, o esnada İngiliz Hükümeti'nin Kıbrıs meselesi ile ilgili çalışmalarını tamamlayarak, bir karara varma arifesinde olmasıydı. Zira Kıbrıs Türklerinin ve Türk halkının en büyük endişesi, Kıbrıs'a dâhili muhtariyet tanınması ihtimaliydi. Kıbrıs'a muhtariyet tanınması, Kıbrıs Türklerinin kaderinin, çoğunluğu teşkil eden Rumların eline bırakılması demektir. Türk Hükümeti İngiltere'nin, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin çıkarlarının aleyhinde bir karar almasının önüne geçebilmek maksadıyla, Türk kamuoyunda hâkim olan heyecanı olumlu yönde kullanarak elini güçlendirmek amacıyla olsa gerek, gençlik kuruluşlarının müracaatını kabul ederek, 8 Haziran 1958'de, İstanbul'da miting düzenlenmesine müsaade etmiştir.

M. Feridun Bellisar, 9 Haziran 1958 tarihli Hürriyet gazetesindeki Günün Yazısı köşesinde, "Kıbrıs'ın Geleceği" başlığıyla kaleme aldığı yazısında, İngiltere'nin Kıbrıs'a muhtariyet verme yönünde izlediği politika karşısında, Türk kamuoyunda ve Kıbrıs Türk toplumunda hâkim olan hissiyatı, çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur. Bellisar yazısında, İngiltere'nin politikasını; "...Orta-Şark'ta Türkiye İngiltere'nin tek dostu kalmıştı. Londra Hükümeti şimdi bu dostluğu torpillemek için elinden geleni yapıyor ve buna uzak görüşlü İngiliz siyaseti diyor." ifadeleriyle eleştirmiştir.

Bellisar aynı yazısının sonunda da; "Kıbrıs'ın Türk liderleri, muhtariyet planı kabul edilirse bunun vahim neticeler doğuracağını ve Türklerin Yunan idaresi altına girmektense ölümü tercih edeceklerini söylüyorlar. Kıbrıs Türklerinin arkasında, birkaç mil ötede bir de Türk milleti vardır. Bu millet Yunan milleti gibi yaygaracı ve şamatacı değildir. Tepkisi ağır ve kati olacaktır. Bizi beklide pek sakin bulan İngiltere'nin bunu bilmesi lazımdır."⁴⁰⁹ ifadeleriyle, kamuoyundaki mevcut endişe ve heyecanı ortaya koymuştur.

Türk Hükümeti miting düzenlenmesine müsaade etmiş, ancak tedbiri de elden bırakmamıştır. Herhangi bir üzücü olay yaşanması için, Dışişleri Bakanlığınca bir tebliğ yayınlanarak, Kıbrıs meselesinin bundan önceki safhalarında İngiliz Hükümetiyle işbirliği halinde hareket edildiği ve bundan sonra da böyle olacağı ümidinin taşındığı, Türk halkının da bu ümidi paylaşmasının temenni edildiği

409. M. Feridun Bellisar, "Kıbrıs'ın Geleceği", **Hürriyet**, 9 Haziran 1958, s. 2.

ifade edilmiştir. Ayrıca mitingin olaysız geçmesi için sıkı tedbirler alındığı belirtilmiştir.⁴¹⁰

Gençlik kuruluşlarının miting için yaptıkları müracaatın kabul edilmesi üzerine, TMTF Genel Başkanı Vahdet Tayan'ın başkanlığında idare heyeti ve birlik başkanları, 7 Haziran'da İçişleri Bakanı Namık Gedik ile Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'yu ziyaret etmişler, Kıbrıs ile ilgili konular hakkında görüşmüşlerdir. Ayrıca, 11 Haziran'da Ankara'da da bir miting yapılması için izin istemişlerdir. İçişleri Bakanı ise, İstanbul'da yapılacak miting olumlu sonuçlanması halinde, Ankara mitingine de müsaade edileceği sözünü vermiştir. Ayrıca, İzmir, Adana, Mersin, Balıkesir ve Zonguldak'ta da miting için verilmesi için gençlik kuruluşları teşebbüse geçmiştir.⁴¹¹

Türk kamuoyu, gençlik başta olmak üzere, tamamıyla İngiliz parlamentosundan Kıbrıs'la ilgili çıkacak karara odaklanmıştı. İÜTB tarafından İngiltere Başbakanına çekilen, 7 Haziran 1958 tarihli telgraf, kamuoyundaki hâkim olan duygu ve düşünceleri çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Telgrafta özetle; dünya barışı için Türk halkı tarafından yapılan fedakârlığın azamisinin "taksim" olduğu, bu görüşün aksine alınacak hiçbir kararın kabul edilmeyeceği ve İngiliz parlamentosundan açıklanacak kararın bu görüşe zıt olması halinde, meydana gelecek olaylardan İngiliz Hükümeti'nin sorumlu olacağı belirtilmiştir.⁴¹² Bu telgraf, Türk Hükümeti'nin savunduğu "taksim" tezinin, Türk kamuoyunca da desteklendiğinin bariz bir göstergesidir.

İÜTB tarafından, Türklerin Kıbrıs meselesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini İngiltere'ye ve dünya kamuoyuna duyurmak maksadıyla, 8 Haziran 1958'de, İstanbul'da Beyazıt meydanında düzenlenen "Büyük Kıbrıs Mitingi", 300 bin kişinin katılımıyla icra edilmiştir. Mitingde, İngiliz siyasetini, Makarios'u lanetleyen ve Yunanlılara hitap eden binlerce döviz elden ele dolaştırılmış, ayrıca uzun bir ağaç üzerinde yükseltilen korkuluk şeklindeki Makarios maketi yakılmıştır. Miting saat 14'te başlamış, 3 saat sürmüş ve 20 konuşmacı söz almıştır. Hemen her konuşmanın sonunda, miting katılan binlerce

410. Hürriyet, 8 Haziran 1958; Milliyet, 8 Haziran 1958.

411. Cumhuriyet, 8 Haziran 1958; Hürriyet, 8 Haziran 1958.

412. Cumhuriyet, 8 Haziran 1958.

kişi “ya taksim, ya ölüm” sloganını tekrarlamıştır. Mitinge katılarak bir konuşma yapan, Kıbrıs Türklerinin lideri Dr. Fazıl Küçük, “...Biliyoruz ki, bu Ada, 80 bin şehit kanıyla sulanmıştır. Ancak 120 bin Türk’ün kanıyla sulandıktan sonra terk edilebilir. Ya taksim, ya ölüm.”⁴¹³ ifadelerini kullanarak, Kıbrıs Türkünün kararlılığını bir kez daha vurgulamıştır.

İstanbul’da icra edilen mitingin olaysız geçmesi neticesinde, Ankara’da düzenlenmek istenen miting için de yetkili makamlardan gerekli izin verilmiştir. Ankara mitinginin tarihi 12 Haziran olarak belirlenmiştir. Bu olumlu gelişme diğer illerdeki öğrenci kuruluşlarını harekete geçirmiş, 15 Haziran Pazar günü Konya’da, 19 Haziran Perşembe günü Adana’da, yine 15 Haziran Pazar günü İzmir’de birer miting düzenlemek için müracaatta bulunulmuştur. Aynı şekilde, Antalya’da Gazeteciler Cemiyeti ve Akhisar’da da gençlik Kıbrıs meselesiyle ilgili miting düzenlemek için girişimde bulunmuşlardır.⁴¹⁴

Ankara’da yapılacak miting öncesinde şehirde miting heyecanı yaşanırken, Milli Talebe Federasyonu da “Gönüllü Kıbrıs Ordusu” adı altında bir gönüllüler ordusu kurmak için kampanya açmıştır. İstanbul ve Ankara’da kurulacak ordu için iki şehirde 1 saat içinde 5138 genç müracaat etmiştir.⁴¹⁵ Kıbrıs meselesine yönelik ikinci büyük miting olan Ankara mitingi, 12 Haziran 1958’de, Anıt Kabir’de 150 bin kişinin katılımıyla yapılmıştır. Miting, büyük bir olgunluk içerisinde geçmiştir. Kıbrıs için kurulan “Kıbrıs Gönüllü Ordusu” hakkında ilk açıklama, miting esnasında Anıt Kabir’de yapılmış, bu gençlik ordusu adına Dr. Küçük’e tarihi gümüş bir kılıç, bir torba Dumlupınar toprağı ve bir Türk bayrağı hediye edilmiştir.⁴¹⁶ Dr. Küçük’e verilen bu hediyeler, gençliğin Kıbrıs meselesini ne denli benimsediğini ve meseleye milli mücadele ruhuyla yaklaştığını göstermektedir.

Kıbrıs meselesiyle ilgili “taksim” tezi doğrultusundaki kararlı tutumun dünya kamuoyuna duyurulması amacıyla, Türkiye’nin dört bir köşesinde peş peşe mitingler düzenlenmiştir. 14 Haziran’da

413. Cumhuriyet, 9 Haziran 1958; Hürriyet, 9 Haziran 1958; Milliyet, 9 Haziran 1958.

414. Cumhuriyet, 9 Haziran 1958.

415. Milliyet, 12 Haziran 1958.

416. Hürriyet, 13 Haziran 1958; Cumhuriyet, 13 Haziran 1958; Milliyet, 13 Haziran 1958.

Kayseri, Ordu ve Antakya'da,⁴¹⁷ 15 Haziran'da İzmir, Adana ve Kırıkkale'de,⁴¹⁸ 16 Haziran'da Malatya'da,⁴¹⁹ 17 Haziran'da Erzurum'da,⁴²⁰ 19 Haziran'da Antalya, Elazığ ve Samsun'da,⁴²¹ 21 Haziran'da Eskişehir, Balıkesir ve Maraş'ta,⁴²² 22 Haziran'da Bursa, Konya ve İskenderun'da,⁴²³ 23 Haziran'da Kastamonu'da,⁴²⁴ 27 Haziran'da Aydın'da,⁴²⁵ 5 Temmuz'da Sakarya'da,⁴²⁶ 6 Temmuz'da Zonguldak, Uşak, Hakkâri, Diyarbakır ve Çanakkale'de⁴²⁷ büyük halk kitlelerinin katılımıyla mitingler düzenlenmiştir. Bütün yurttaki düzenlenen bu mitinglerde heyecan doruk noktasına çıkmış, 42 şehirde, 2 milyon 800 bin vatandaş bu mitinglere katılmıştır.⁴²⁸

Yurdun dört bir yanında düzenlenen, büyük halk kitlelerinin katıldığı mitinglerin yanı sıra, heyecanlı salon toplantıları da düzenlenmiştir. Kıbrıs meselesinde milletçe duyulan heyecan, 27 Haziran 1958'de Milliyetçiler Derneği tarafından Eminönü Öğrenci Lokalinde düzenlenen toplantıda bir kere daha yaşanmıştır. Salonu tamamıyla dolduran yüzlerce kişi hep bir ağızdan, "Ya Kıbrıs, Ya Ölüm" andını tekrarlamıştır. Toplantıda heyecanlı bir konuşma yapan Milliyet gazetesi yazarlarından Peyami Safa, Yunanistan'ın 130 seneden beri Helen kavminin varisi olmak ve bütün Bizans topraklarını Türklerden koparıp alma hayali peşinde koştuğunu, savaş meydanlarında daima kaybetmesine rağmen, İngiliz, Fransız ve Rus desteği sayesinde, Batı Trakya bölgesine kadar Türk topraklarını ele geçirdiğini ifade etmiştir. Peyami Safa konuşmasını, çocuğuyla, büyüğüyle, kadınıyla, erkeğiyle, hastasıyla, sağlamıyla bütün milletin Mehmetçiğin yanında olduğunu söyleyerek bitirmiştir.⁴²⁹

417. Cumhuriyet, 15 Haziran 1958.

418. Cumhuriyet, 16 Haziran 1958; Hürriyet, 16 Haziran 1958.

419. Hürriyet, 17 Haziran 1958.

420. Cumhuriyet, 18 Haziran 1958; Hürriyet, 18 Haziran 1958.

421. Cumhuriyet, 20 Haziran 1958; Hürriyet, 20 Haziran 1958.

422. Cumhuriyet, 22 Haziran 1958; Hürriyet, 22 Haziran 1958.

423. Cumhuriyet, 23 Haziran 1958; Hürriyet, 23 Haziran 1958.

424. Milliyet 24 Haziran 1958.

425. Milliyet 28 Haziran 1958.

426. Milliyet 6 Temmuz 1958.

427. Cumhuriyet, 7 Temmuz 1958.

428. Hürriyet, 1 Ocak 1959.

429. Milliyet, 28 Haziran 1958.

Türk kamuoyunda heyecan öylesine yükselmiştir ki, gencinden yaşlısına bütün kesimleriyle Türk halkı, tek vücut halinde Kıbrıs meselesiyle ilgili aynı duygu ve düşüncelerle hareket etmiştir. Gerekliğinde çarpışmak üzere Kıbrıs'a gitmek isteyen gönüllüler, gençlik kuruluşlarına başvurarak kayıt yaptırmışlardır. Burdur'da göğsünde Çanakkale ve İstiklâl madalyalarını taşıyan 76 yaşındaki Veli Altın isimli gazinin, köyünden şehir merkezine gelerek, gençlik teşkilatına Kıbrıs'ta çarpışmak üzere gönüllü yazılmak istediğini bildirmesi, kamuoyundaki hissiyata çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir.⁴³⁰

Bu heyecan ve hissiyatın bir başka örneği de Hatice Nine'dir. Bursa mitinginde, 80'lik Hatice Nine'nin sarf ettiği, *"Evlatlarım, Kıbrıs'ı düşmana bırakırsanız, Türk anaları sütlerini sizlere helâl etmeyecektir. Atatürk olsaydı şimdi Kıbrıs'ı almıştı. Fakat size yürü emri verilirse, bir taneniz dahi geri kalırsanız, ben de bir ana olarak sütümü helal etmem!.."* sözleri kalabalığı coşturmuştur. Miting radyodan yayımlandığı için dinleyenleri de coşturmuş ve dinleyiciler Hatice Nine'ye, *"Kıbrıs için şehit olmaya hazırız. Sütünü helâl et!.."*⁴³¹ ifadesini içeren telgraflar göndermişlerdir.

Türk kamuoyunda artan heyecan ve Kıbrıs meselesine gösterilen yüksek ilgi nedeniyle, 4 Temmuz 1958'den itibaren Ankara, İstanbul ve İzmir radyolarında ortak olarak "Kıbrıs Saati" programı yayınlanmaya başlanmıştır. Her akşam saat 20 ile 20.15 arasında yapılan yayınlarda, yerli ve yabancı basında yer alan Kıbrıs ile ilgili haberlere ve gelişmelere yer verilmiştir.⁴³² Herhalde böylelikle, kamuoyunun hem zamanında ve doğru olarak bilgilendirilmesi, hem de artan heyecanın kontrol altına alınması hedeflenmekteydi. Çünkü bu gibi durumlarda, halkın zamanında ve doğru bilgilendirilmesi ile doğru yönlendirilmesi önem arz etmektedir. Aksi takdirde üzücü olaylar yaşanması ve uluslararası alanda haksız duruma düşülmesi gibi sonuçlarla karşı karşıya kalılabilmektedir.

430. Cumhuriyet, 20 Haziran 1958.

431. Cumhuriyet, 23 Haziran 1958; Hürriyet, 23 Haziran 1958; Milliyet, 23 Haziran 1958.

432. Cumhuriyet, 4 Temmuz 1958; Milliyet 4 Temmuz 1958.

3.4.3. Kıbrıs'ta Türk Rum Çatışmaları

Kıbrıs meselesine kalıcı ve adil bir çözüm bulunması maksadıyla çalışmalar devam ederken, Ada'da ortam iyiden iyiye gerginleşmekteydi. Bu ortamda, Kıbrıs Valisi Sir Hugh Foot, bir Kıbrıs radyosunda halka hitaben yapmış olduğu konuşmada, yeniden başlaması muhtemel, EOKA şiddet hareketlerinin şerrine karşı hazırlıklı bulunmaları uyarısında bulunmuştur.⁴³³

Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) ise, el altından dağıttığı bildirilerle, Türkleri İngiliz yönetimine karşı pasif direnişe, Türk muhtarları da görevlerinden istifaya davet etmiştir. Bu bildiriye ilk cevap, Limasol kazasının, 400 nüfuslu köyü Kandı'nun muhtarı Hüseyin Derviş'ten gelmiştir.⁴³⁴ Kıbrıs Türkleri artık iyice Rumlarla birlikte yaşayamayacaklarına kanaat getirmişler ve Ada'nın taksimi yönünde altyapı hazırlıklarına girişmişlerdir. Bu kapsamda atılan adımlardan biri de kendi belediye teşkilatlarını kurmalarıdır. Çoğunluk sistemiyle yapılan seçimler sonucunda Kıbrıs'taki belediyelere hâkim olan Rumlar, toplanan bütün vergilerle sadece kendi bölgelerine yatırım yapmışlardı. Bu yüzden Kıbrıs Türkleri, aldıkları prensip karar neticesinde tamamıyla Türklerden oluşacak belediyelerin kurulması için hazırlıklara girişmişlerdir. Vergilerini de artık Rum belediyelere ödemeyeceklerdir.⁴³⁵

İngiltere'nin Ada yönetimi ise yanlı tutumlarını sürdürerek, Lefkoşe'nin Türk mahallelerindeki resmi dairelerin Rum mahallelerine sevki için harekete geçmiştir. Bu yeni gelişme, Türkleri daha da zor duruma düşürmüştür.⁴³⁶ İngilizlerin bu tutumu, Rum belediyesinin, Türk mahallelerini devamlı surette ihmal etme yönündeki davranışını destekler vaziyettedir.

Yaklaşık bir yıl süreyle şiddet hareketlerine ara veren EOKA, kuruluş yıldönümü olan 1 Nisan'da topyekûn harp ilan ettiğini açıklamıştır. Hemen arkasından da Kıbrıs'ta bombalar patlamış, cinayetler işlenmiştir.⁴³⁷ EOKA'nın yeniden topyekûn harp ilan etmesine

433. Milliyet 3 Şubat 1958; Cumhuriyet, 3 Şubat 1958.

434. Cumhuriyet, 3 Şubat 1958.

435. Cumhuriyet, 30 Mart 1958.

436. Cumhuriyet, 4 Nisan 1958.

437. Milliyet, 2 Nisan 1958.

rağmen, Kıbrıs Valisi Foot, “Reuter” Ajansı muhabirine verdiği özel bir beyanatta, EOKA mensubu tutuklu tedhişçileri serbest bırakma politikasını sürdüreceğini açıklamıştır. Foot, bu beyanatında şiddet hareketleri devam ettiği sürece, Ada’da barış ve normal şartların sağlanması için sarf ettiği gayretlerin olumlu sonuç vermeyeceğini belirtmiş, Ada’da barış ve normal şartların sağlanması için çok gerekli olan iyi niyetin üstün geleceğinden ümitli olduğunu ifade etmiştir. Bu beyanat, Kıbrıs Türkleri arasında heyecan ve kızgınlık uyandırmıştır.⁴³⁸

Valinin bu beyanatu, EOKA’yı şiddetten vazgeçireceğine daha da şımartmış ve şiddet hareketleri artarak devam etmiştir. Kıbrıs Valisinin tedhişçileri serbest bırakmak suretiyle uyguladığı iyi niyet politikası maalesef başarısız olmuştur.⁴³⁹ Kıbrıs’ta sabotaj ve kundak önlenemez hale gelmiştir. İngilizlerin artan şiddet hareketlerine karşı takındığı gevşek tutum, Rumları öylesine şımartmıştır ki, güpegündüz bir İngiliz hastanesine giren tedhişçiler, hastanede yatmakta olan bir yaralıyı öldürmüşlerdir.⁴⁴⁰

Kıbrıs Türkleri ise tepkilerini mitingler vasıtasıyla ortaya koymuşlardır. 26 Nisan 1958’de Afanya, Kula ve Sinde köyleri ile Magosa Namık Kemal Meydanı’nda “taksim” lehinde mitingler yapmışlardır. Büyük kalabalıkların katılımıyla yapılan mitinglerde, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denктаş ile cemaat ileri gelenleri, halkın duygu ve düşüncelerine tercüman olan konuşmalar yapmışlar ve “taksim”in gerçekleştirilmesi hususunda, Türklerin azim ve iradesini belirtmişlerdir.⁴⁴¹

Ertesi gün ise, Ada’nın her kasabasında on binlerce Türkün katılımıyla mitingler düzenlenmiş, eş zamanlı olarak sabah 10.30’da başlayan mitinglerde, artık Rum belediyelere vergi verilmemesi kararı alınmıştır. Ayrıca, Türkiye Dışişleri Bakanı, İngiliz Başbakanı ve Vali Foot’a telgraflar çekilerek, ayrı Türk belediyeleri kurulacağı bildirilmiştir. Dr. Fazıl Küçük, mitingde yaptığı konuşmada, “... *Haklarımız en kısa zamanda teslim edilmezse daha ileri gideceğiz.*

438. Cumhuriyet, 6 Nisan 1958.

439. Cumhuriyet, 7 Nisan 1958.

440. Milliyet, 20 Nisan 1958; Cumhuriyet, 20 Nisan 1958.

441. Cumhuriyet, 27 Nisan 1958; Milliyet, 27 Nisan 1958.

Hükümet sabrımızı tüketirse doğacak müessif hadiselerden kendisi mesul olacaktır...” demiştir.⁴⁴² Bu mitingler, Kıbrıs Türklerinin kendi kaderlerini belirleme hususunda kararlı bir tutum ortaya koyduğunu ve topyekûn hareket etme azmine sahip olduğunu göstermiştir.

Türklerin belediyelerini ayırma konusunda aldıkları karar üzerine bir açıklama yapan İngiliz Hükümet Sözcüsü, verdiği beyanatta, Türklerin ayrı belediyeler kurmalarına engel olamayacaklarını, ancak belediyeler kurulup faaliyete geçtiği takdirde, Valinin ve Hükümet’in dava açabileceğini ifade etmiştir. İngiliz yönetiminin bu tutumu karşısında, Kıbrıs Türkleri ise, ne olursa olsun kararlarından vazgeçmeyeceklerine yemin etmişlerdir.⁴⁴³

Kıbrıs’ta her geçen gün Rumlarla Türkler arasındaki gerilim daha da tırmanmıştır. Bu tırmanışa paralel olarak da Türkler, “taksim” tezini daha da heyecan ve kararlılıkla savunmaya devam etmişlerdir. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonunun, 11 Mayıs 1958’de Baf’ta yaptığı dördüncü bölge toplantısında, Türk ve İngiliz Başbakanları ile İngiliz Dışişleri Bakanı, Müstemlekeler Bakanı ve o esnada İngiltere’de bulunan Vali Foot’a birer telgraf çekilerek, Türklerin “taksim”den başka bir tezi kabul etmeyecekleri ve atılacak yanlış bir adımın Ada’da iç harp yaratacağı, bunun sorumluluğunun da İngiliz Hükümet’ine ait olacağı belirtilmiştir.⁴⁴⁴

Kıbrıs Türklerinin, “taksim” tezi lehinde sürdürdükleri kararlı tutumları doğrultusunda, 31 Mayıs 1958’de Ada’nın dört bir yanında on binlerce Türkün katılımıyla gösteriler yapılmış ve İngiltere’nin takip etmekte olduğu Kıbrıs politikası protesto edilmiştir. Bu gösterilerde ancak “taksim” tezinin kabul edileceği, bundan başka bir plana karşı her çareye başvurarak mücadele edileceği ilan edilmiştir.

Aynı gün Ankara’da Gazeteciler Cemiyetinde, Rauf Denktaş ile birlikte gazetecilerin sorularını cevaplayan Dr. Fazıl Küçük, “İngiltere’nin kararı taksim aleyhinde olursa, Kıbrıs’ta esir olarak yaşamayacağız. Silahlı veya silahsız, her şeyimizle yalnız kalsak da imanımızla çarpışacağız.” diyerek Kıbrıs Türklerinin kararlı tutumunu

442. Cumhuriyet, 28 Nisan 1958; Milliyet, 28 Nisan 1958.

443. Cumhuriyet, 30 Nisan 1958; Milliyet, 30 Nisan 1958.

444. Cumhuriyet, 12 Mayıs 1958.

çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur.⁴⁴⁵ Türk Talebe Federasyonu da 2 Haziran 1958’de Kıbrıs’la ilgili yaptığı açıklamada, Kıbrıslı Türkleri destekler tarzda, “*Ya taksim ya ölüm*” mesajını vermiştir.⁴⁴⁶

Giderek artan gerilim sonucu, Ada’da iki toplum birbirinden ayrılmaya başlamış, bu ayrılma büyük bir oranda taksim şeklini almıştır. Lefkoşe, Magosa ve Larnaka gibi büyük şehirlerde iki toplum mahalleleriyle, arazileriyle, ibadethaneleriyle, ticarethaneleriyle kısaca her şeyleriyle birbirilerinden ayrılmıştır. Köylerde de durum aynıdır. Bazı köyler tamamıyla Türk ya da Rum’dur. Karışık olanlarda da çare bulunmuş, köylerden geçen ana cadde sınır kabul edilmiştir.⁴⁴⁷

Rumların, 7 Haziran gecesi Lefkoşe’de, Türklerin azınlıkta olduğu mahallere saldırması üzerine, Türklerle Rumlar arasında akşamın ilk saatlerinden sabaha kadar süren çarpışmalar yaşanmıştır. Yaşanan olaylar sonucunda; 1 Türk, 5 Rum hayatını kaybetmiş, 35 Türk ile 157 Rum yaralanmıştır. Ertesi gün Lefkoşe’de yaşadıkları hezimetin öcünü almak isteyen Rumların, Türk mahallelerine saldırıya geçmeleri üzerine, Larnaka’da da çarpışmalar yaşanmıştır. Burada yaşanan çarpışmalar sonucunda ise 2 Rum hayatını kaybetmiştir. Bu olaylar nedeniyle İngiliz yönetimi tarafından, Lefkoşe ve Larnaka’da sıkıyönetim ilan edilmiş, Türk ve Rum kesimleri, aralarına tel örgüler çekilerek birbirinden ayrılmıştır.⁴⁴⁸

Kıbrıs’ta hadiseler giderek bir iç savaş halini almaya başlamıştır. 9 Haziran sabahı, Lefkoşe’nin Türklerin azınlıkta bulunduğu Ömerye mahallesinde Rum tedhişçiler, bir Türk kadını öldürmüş, kocasını da ağır surette yaralamışlardır. Ayrıca Lefkoşe’nin varoşlarından Kaymaklı’da da Rumlar Türklere saldırmışlar, biri çocuk, biri kadın ve biri de polis olmak üzere üç Türk’ü öldürmüşlerdir. Türk polisini öldürerek kaçan Rumlardan biri yakalanmış ve Türkler tarafından linç edilmiştir. Ömerye mahallesinde yaşanan olaylar nedeniyle, bu mahallede bulunan 200 Türk, Türk semtine taşınarak, ilkokul binasına yerleştirilmiştir. İngiliz yönetimi ise yanlı tutumunu sürdürerek, çıkan olaylardan Türkleri sorumlu tutmuştur.⁴⁴⁹

445. Cumhuriyet, 1 Haziran 1958.

446. Hürriyet, 3 Haziran 1958.

447. Milliyet, 13 Mayıs 1958.

448. Cumhuriyet, 9 Haziran 1958; Milliyet 9 Haziran 1958.

449. Hürriyet, 10 Haziran 1958; Milliyet, 10 Haziran 1958.

Bu olaylar üzerine, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denктаş, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'e bir telgraf çekerek, Ada'da yaşananları özetle anlatmış, cemaatler arasında sivil harp başladığını belirtmiş, Türklerin can emniyetlerini sağlamak için sabahlara kadar nöbet beklediğini, çok muhtemel bir katliam girişimine karşı Türk Hükümeti'nin gereken tedbiri alacağına emin olduklarını, Türk devletine güvendiklerini ifade etmiştir.⁴⁵⁰

Bu esnada Yunanistan da, BM'den sonra Avrupa nezdinde de Türkiye'yi güç duruma düşürmek için çaba sarfetmiştir. Yunan Hükümet sözcüsü, 8 Haziran gece yarısı verdiği bir beyanatta, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin tehlikeli bir duruma girdiğini belirtmiş ve NATO Daimi Konseyinin dikkatini çekmek üzere, Paris'teki Yunan delegasyonuna gerekli emrin verildiğini açıklamıştır. Diğer taraftan Yunan parlamentosunun açılışında bir konuşma yapan Yunan Kralı Paul, Kıbrıs meselesine de değinerek, Kıbrıs Rumlarının self-determinasyon taleplerinden asla vazgeçmeyeceklerini, Yunanistan'ın Kıbrıs meselesinde bütün haklarını kullanarak, siyasi alanda mücadeleye devam edeceğini belirtmiştir.⁴⁵¹

İngiltere ise, Kıbrıs'taki olayların sorumlusu olarak Türkleri görmektedir. Londra'da İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Loyd, Türkiye Büyük Elçisi Muharrem Nuri Birgi ile bir görüşme yaparak, Kıbrıs'ta huzur ve soğukkanlılığın korunması için Türk Hükümeti'nin, Kıbrıs Türkleri üzerinde nüfuzunu kullanmasını istemiştir.⁴⁵²

Türk Dışişleri Bakanlığında da, Kıbrıs ile ilgili yoğun bir şekilde mesai yapılmıştır. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, 10 Haziran gece yarısından sonra İngiltere Büyük Elçisi Sir James Bowker'i davet ederek, kendisinden Kıbrıs'ta Rum tedhişçiler tarafından Türklere karşı yapılmakta olan tecavüzlerin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. Daha sonra Dışişleri Bakanlığında çalışmalara devam edilerek, Kıbrıs meselesi ve olayların gelişimi karşısında izlenecek siyasetin ana hatları belirlenmiştir. Bu kapsamda, BM'deki ve NATO Konseyi nezdindeki Türkiye daimi delegele-

450. Milliyet 10 Haziran 1958.

451. Cumhuriyet, 10 Haziran 1958; Milliyet, 10 Haziran 1958.

452. Hürriyet, 10 Haziran 1958; Milliyet, 10 Haziran 1958.

rine, “Türkiye’nin haklı davasından asla vazgeçmeyeceğinin bildirilmesi, tahrikçiler tarafından yapılan iftiraların ve asılsız isnatların gereği şekilde reddedilmesi” talimatı verilmiştir.⁴⁵³

11 Haziran’da Bakanlar Kurulu toplanarak, Kıbrıs meselesini görüşmüş, toplantıya Cumhurbaşkanı Celal Bayar da katılmıştır. Bu toplantının ardından, Türk Dışişleri tarafından, Kıbrıs meselesiyle ilgili bir tebliğ yayınlanmıştır. Tebliğde, EOKA tahrikleri sonucunda Kıbrıs’ta üzücü olaylar yaşanacağına defalarca İngiltere’ye bildirildiği kaydedilmiş, Türk Hükümeti’nin, İngiltere’nin iki toplumu istemedikleri bir iş birliğine yönlendirmesinin, Türkleri Rumların tahakkümü altına koymaya çalışmasının ve EOKA şiddet hareketlerinin, Türk toplumunda tepki yaratmasının yüksek bir olasılık olduğunu bildirmekten yorulduğu belirtilmiştir. Daha sonra tebliğde şunlar ifade edilmiştir: “Türkiye Hükümeti’nin dost ve müttefiklerinden anlayış göstermelerini istediği tek husus, Kıbrıs’ın Türkiye için bir vatan davası olduğunu takdir etmeleri ve gerek Kıbrıs’taki, gerek Türkiye’deki Türklerin gösterdikleri milli heyecanı ve taksimi kabul etmek suretiyle yaptığı fedakârlığı tam manasıyla değerlendirmeleridir.”⁴⁵⁴ Dışişleri Bakanlığının bu tebliği, Hükümetiyle, bütün Türk kamuoyuyla ve Kıbrıs Türk toplumuyla aynı duygu ve düşüncelerin paylaşıldığını ve ortak bir tutum sergilendiğini ortaya koymaktadır.

Bu esnada Kıbrıs’ta çatışmalar giderek artmaktadır. İki toplum arasındaki çatışmalar, Lefkoşe, Larnaka ve Limasol gibi büyük şehirlerin yanında, bu şehirlerin çevresindeki köylere de yayılmıştır.⁴⁵⁵ 12 Haziran’da, Lefkoşe ve Magosa’da Türklerle Rumlar arasında 3 büyük çarpışma gerçekleşmiş, bu çarpışmalar neticesinde 2 Rum hayatını kaybetmiş, 5’i Türk olmak üzere 17 kişi de yaralanmıştır. Bu olaylar yüzünden, Türklerle Rumlar fiili olarak ayrılmaya başlamıştır. Her iki toplum da azınlıkta oldukları köylerden, çoğunlukta oldukları köylere göç etmeye başlamıştır.⁴⁵⁶ Lefkoşe’de Rum ve Türk mahallelerini birbirinden ayıran ve “Mason-Dixon hattı” diye adlandırılan kesimde, İngiliz askeri birlikleri iki kesimi birbirinden

453. Hürriyet, 11 Haziran 1958; Milliyet, 11 Haziran 1958.

454. Hürriyet, 12 Haziran 1958; Milliyet, 12 Haziran 1958.

455. Hürriyet, 12 Haziran 1958.

456. Cumhuriyet, 13 Haziran 1958.

ayırmak için sıkı tedbirler alarak, dikenli tel ve diğer barikatlar inşa etmişlerdir.⁴⁵⁷

Kıbrıslı Türkler, gelişen durum karşısında, seçim yapmadan Türk belediyesi kurarak faaliyete geçmişlerdir. Türk belediye memurları Rum belediyesinden ayrılarak, yeni kurulan Türk belediyesinde çalışmaya başlamışlardır.⁴⁵⁸ Ada'daki Türkler, büyük zorluklara katlanmak zorunda kalmışlar, hatta açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Kıbrıs Türklerinin içerisinde buldukları açlık tehlikesine karşı, Türkiye'den motorlarla gıda maddesi gönderilmek üzere hazırlıklar yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca iyi durumda olan Kıbrıslı Türkler, zor durumda olanlara yardım için gayret etmiş, tennin ettikleri gıda maddelerini ihtiyaç olan bölgelere sevk etmişlerdir. Ancak Türklerin yiyecek maddesi taşıyan araçları, Rumların saldırılarına maruz kalmıştır.⁴⁵⁹ Türkiye'den Kıbrıs'a ilk yiyecek yardımı İzmir'den yapılmış, yiyecek sandıklarının üzerine "ya taksim, ya ölüm" ibaresi yazılmıştır.⁴⁶⁰

Kıbrıs'ta evsiz kalan ve Rum ablukası nedeniyle, açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalan Türklere yardım için Kızılay ve çeşitli kuruluşlar harekete geçmiştir. Türk Kızılay Genel Merkezi tarafından, ilk etapta 500 çadır, 1000 battaniye, 25'er kişilik dört ünite ilaç ve dört ünite pansuman malzemesi gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda bir yardım kampanyası başlatılarak, şahıslar, kuruluşlar ve bankalar tarafından büyük çapta para yardımları yapılmıştır.⁴⁶¹

Atina'da bulunan Makarios, Rumlara, Türklere karşı teşkilatlanma çağrısı yapmıştır. Bunun üzerine Rum belediye başkanları kendi aralarında yaptıkları bir toplantıda, Türklere karşı savunma bahanesiyle, Rumlardan oluşturulacak sivil bir ordu kurma kararı almışlardır.⁴⁶² Rumlar, Enosis amaçlarına ulaşmak için iyiden iyiye şiddet hareketlerine yönleşmişlerdir. Türkler hem evlerinden, barklarından olmuş, hem ambargo altında kalmış, hem de giderek şiddetlenen Rum saldırıları nedeniyle hayati tehlikeyle karşı karşıya kalmışlardır.

457. Cumhuriyet, 17 Haziran 1958; Milliyet, 17 Haziran 1958.

458. Milliyet, 18 Haziran 1958; Hürriyet, 17 Haziran 1958..

459. Hürriyet, 17 Haziran 1958.

460. Hürriyet, 18 Haziran 1958; Milliyet, 18 Haziran 1958.

461. Cumhuriyet, 18 Haziran 1958; Milliyet, 19 Haziran 1958.

462. Cumhuriyet, 19 Haziran 1958.

Türkleri imha için cinayetlerine devam eden Rumlar, 30 Haziran'da Limasol ve Baf'a bağlı Armenuda köyünde 2 Türk'ü öldürmüşlerdir. Bunun üzerine Ada'nın muhtelif bölgelerinde, Türklerle Rumlar arasında kanlı çatışmalar yaşanmış, bu çatışmalarda 2 de Rum hayatını kaybetmiştir.⁴⁶³ Devam eden saldırılar karşısında, can güvenlikleri tehlikede olan, Limasol'daki Rum mahallelerinde yaşayan Türkler, evlerini terk etmek zorunda kalmış ve çadırlarda yaşamaya başlamışlardır. Türk işçi ve memurlar da can güvenlikleri tehlikede olduğundan işlerine gidememişlerdir.⁴⁶⁴ Kıbrıs'ta şiddetin dozu iyice artmış, EOKA her Türk'ün öldürülmesini emniyet vermiş, büyük bir katliama maruz kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Türkler, azınlıkta oldukları güney bölgelerinden daha emniyetli olduğunu düşündükleri, Türklerin yoğun yaşadığı kuzey bölgelerine göç etmeye karar vermişlerdir.⁴⁶⁵

Bu arada İngiliz yönetimi, Kıbrıs'ta çatışmaların başladığı Haziran ayının başından Temmuz ayının ortalarına kadar yaşanan olaylara ilişkin bir istatistik yayınlamıştır. Yayımlanan istatistiğe göre, 14 Temmuz 1958 tarihine kadar 524 Rum, 164 Türk tutuklanmış, 43 Rum ile 48 Türk'ün tutukluluk halleri devam etmektedir. 7 Haziran'dan bu tarihe kadar 80 cinayet işlenmiş veya cinayet teşebbüsünde bulunulmuştur. Bu olaylardan 25'inin faili Türkler, 55'inin faili de Rumlardır. Olaylar sonucu 44 Rum, 24 Türk öldürülmüştür.⁴⁶⁶

Kıbrıs'ta bu olaylar yaşanırken, Orta Doğu'da da durum gerginleşmişti. Bu sebeple İngiltere, Kıbrıs'ta bulunan askerlerinden bir kısmını Lübnan'a sevk etme kararı almıştır. Bunun üzerine Türkiye, Ada'da emniyetin zayıflayacağı düşüncesiyle, Kıbrıs'a asker göndermeyi teklif etmiştir. Bu teklif yapılırken, aynı maksatla Yunanistan'ın da asker göndermesine karşı gelinmeyeceği bildirilmiştir.⁴⁶⁷ Ancak Türkiye'nin bu teklifi İngiltere tarafından reddedilmiştir.⁴⁶⁸

463. Hürriyet, 2 Temmuz 1958; Milliyet, 2 Temmuz 1958.

464. Cumhuriyet, 4 Temmuz 1958.

465. Milliyet, 9 Temmuz 1958.

466. Milliyet, 16 Temmuz 1958.

467. Milliyet, 18 Temmuz 1958.

468. Cumhuriyet, 25 Temmuz 1958; Milliyet, 25 Temmuz 1958.

Kıbrıs'ta yaşanan olayların giderek daha kötü bir hal alması üzerine Dr. Fazıl Küçük, Türkiye'ye gelerek acil yardım talebinde bulunmuştur. Türkiye'ye geldiği akşam bir beyanat veren Dr. Küçük, bir aydan beri devam eden şiddet olaylarının son günlerde katliam halini aldığını, tedhişçilerin otomatik silahlarla saldırılarda bulunduğunu, Türklerin göç etmek zorunda kaldıklarını, bıraktıkları ev ve mallarının ateşe verildiğini, son bir ayda 60'dan fazla Türk'ün hayatını kaybettiğini, 100'den fazla ağır yaralı olduğunu, buna karşılık alınan tedbirlerin yetersiz olduğunu belirtmiştir.⁴⁶⁹

Kıbrıs'ta olayların giderek tırmanması ve İngiliz yönetiminin gerekli önlemleri alamaması, Türk kamuoyunu olumsuz etkilemiştir. Çeşitli gençlik teşekkülleri tarafından, Dışişleri Bakanlığına başvurularak, Kıbrıslı Türklere acilen yardım edilerek, can ve mallarının emniyete alınması için acil girişimde bulunulması istenmiştir.⁴⁷⁰

5 Ağustos 1958'de, EOKA lideri Grivas ateşkes teklifinde bulunmuş, bu teklif Kıbrıs Türkleri tarafından olumlu karşılanmıştır. Dr. Küçük bir beyanat vererek, Grivas sözünü tutar ve Türkleri öldürmeğe son verirse, Türkler tarafından herhangi bir taarruz yapılmayacağını, Ada Türklerinin nefsi müdafaa gayretiyle mücadele ettiklerini, ancak Grivas'ın ateşkes teklifi karşısında pek iyimser olmadığını söylemiştir.⁴⁷¹ Grivas'ın ateşkes teklifi, Yunanistan'ın meselenin yeniden BM gündemine alınması için teşebbüse geçtiği döneme rast gelmesi açısından manidardır.

Kıbrıs'ta olaylar bir süre durulmasına rağmen, gelişmeler Dr. Küçük'ü iyimser olmama hususunda haklı çıkarmış, çok geçmeden EOKA şiddet hareketlerine yeniden başlamıştır. Öncelikle İngiliz yönetimine yönelen saldırılar, daha sonra tekrar Türklere de yönelmeye başlamıştır. 20 Ekim 1958'de, Rumlar 3 Türk'ü öldürmüştür.⁴⁷² Yine BM görüşmeleri arifesinde, Grivas'ın Türklere saldırı emri vermesi üzerine, bir Türk polisi EOKA tarafından öldürülmüş, 4 Türk de yaralanmıştır.⁴⁷³ Ancak bu dönemde, bu tür saldırıların dışında önemli

469. Milliyet, 23 Temmuz 1958; Cumhuriyet, 23 Temmuz 1958.

470. Milliyet, 23 Temmuz 1958.

471. Hürriyet, 6 Ağustos 1958; Milliyet, 6 Temmuz 1958.

472. Milliyet, 21 Ekim 1958; Cumhuriyet, 21 Ekim 1958.

473. Milliyet, 22 Kasım 1958; Cumhuriyet, 22 Kasım 1958.

bir çatışma yaşanmamıştır. Olayların daha vahim bir hal almamasının sebebi olarak, meselenin önce BM gündemine alınması, daha sonra Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin düzelmeye başlaması ve meselenin çözümü için olumlu bir ortam oluşması olduğu değerlendirilmektedir.

3.4.4. İngiltere'nin Kıbrıs Meselesinin Çözümüne Yönelik Gayretleri

İngiltere'nin bir süredir üzerinde çalıştığı Kıbrıs hakkındaki yeni plan, 1 Haziran'da Türk Hükümet'ine ulaşmıştır. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, 12 Haziran'da yaptığı basın toplantısında, yeni İngiliz planının Türkiye'ye bildirildiğini, planın incelenmekte olduğunu, incelemeler biter bitmez cevabın İngiliz Hükümet'ine bildirileceğini belirtmiştir.⁴⁷⁴ Nitekim, 14 Haziran 1958'de, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu tarafından, İngiltere Büyük Elçisi Sir James Bowker'e İngiltere'nin yeni planının kayıtsız şartsız reddedildiği; Ada'nın geleceği hakkında bir hususu içermeyen bu planın, hiçbir şekilde kabul edilmediği ve edilmeyeceği bildirilmiştir.⁴⁷⁵

Kıbrıs olayları ve son siyasi durumla ilgili olarak, 16 Haziran 1958'de TBMM'de, Dışişleri Komisyonunda gizli bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda bir konuşma yapan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, son senelerde Kıbrıs'ta meydana gelen olaylar ve bu olaylar karşısında İngiltere ve Yunanistan'ın tutumu, Türk Hükümeti'nin takip ettiği hareket tarzı hakkında bilgi vermiş ve son birkaç hafta içinde ortaya çıkan yeni durumu ortaya koymuştur.

Muhalefet milletvekilleri Dışişleri Bakanını dinledikten sonra, son durumun bir de Mecliste görüşülmesini teklif etmişler ve bu teklif kabul edilerek Genel Kurulda olağanüstü toplantı yapılmıştır. Genel Kurulda yapılan toplantıda, gündem dışı söz alan DP Meclis Grubu Başkan Vekili Baha Akşit, Kıbrıs meselesiyle ilgili bir konuşma yapmış, kendisiyle birlikte Bursa Millet Vekili Haluk Şaman ve Konya Millet Vekili Himmet Ölçmen tarafından imzalanan bir

474. Hürriyet, 13 Haziran 1958; Milliyet, 13 Haziran 1958.

475. Cumhuriyet, 15 Haziran 1958; Milliyet 15 Haziran 1958.

önerge vermiş ve önergeyle sunulan hususların, TBMM Başkanı tarafından dünya parlamentolarına duyurulmasının karara bağlanmasını teklif etmiştir. Verilen önergede, “...*Binaenaleyh Adanın sulh ve sükûn ve refahını temin ve bu meselenin vahimleştirdiği beynelmilel münasebetlere gerekli dostluk ve anlayış havasını iade etmek için nihai bir hal şekli olarak ancak taksimi kabul ve tatbik mevkiine koymak zaruridir.*” denmektedir.⁴⁷⁶ Önerge, CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ile yine CMP Milletvekili Hayri Çopuroğlu çekimser kalmalarına karşın oy birliği ile kabul edilmiştir. Çekimser kalmalarının sebebi ise, CMP’nin daha önce “Kıbrıs’ın tamamının Türkiye’ye verilmesi” kararını değiştirmemiş olmasıdır.⁴⁷⁷

Kıbrıs meselesine ilişkin yeni İngiliz planı, Başbakan Macmillan tarafından, 19 Haziran 1958’de, Avam Kamarasında açıklanmıştır. Plan, bir “Beyaz Kitap” şeklinde aynı gün yayınlanmıştır. Macmillan’ın tabiriyle bu plan, Kıbrıs’ın müştereken idaresi için İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında “işbirliği ve ortaklık planı”dır. Amacı da, bir taraftan İngiltere’nin Kıbrıs’taki hâkimiyetini sağlamak, diğer taraftan da Kıbrıs’taki Türk ve Rum cemaatlerinin haklarıyla, Türkiye ve Yunanistan’ın özel çıkarlarını korumaktır.⁴⁷⁸

Macmillan, yeni planın ana hatlarını şöyle açıklamıştır:

1st Kıbrıs, sadece Britanya Birleşik Krallığı ve dolayısıyla bunun sonucu olarak Britanya milletler topluluğuyla değil, aynı zamanda Yunanistan ve Türkiye ile de ortaklık yapma üstünlüklerine sahip olmalıdır.

2nd İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Hükümetlerinin üçü de Kıbrıs’la ilgili olduklarından, İngiliz Hükümeti diğer iki Hükümet’in, Ada’nın barış, ilerleme, bolluk varlık ve rahata ulaşabilmesi için harcanacak ortak çabaya katılmalarını uygun karşılayacaktır.

476. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt:4, 16 Haziran 1958, s. 494-497; Cumhuriyet, 17 Haziran 1958; Hürriyet, 17 Haziran 1958; Milliyet 17 Haziran 1958.

477. Cumhuriyet, 17 Haziran 1958.

478. Cumhuriyet, 20 Haziran 1958; Hürriyet, 20 Haziran 1958; Fulya Yurdagün, **1955–1965 Yıllarında Türkiye Basınında Kıbrıs Sorunu**, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008, s. 56-60.

3rd Türk ve Yunan Hükümetleri bu siyasetin uygulanmasında, İngiliz Hükümetiyle işbirliği yapmak için birer temsilci görevlendirmeye davet edilecektir.

4th Kıbrıs, her iki cemaatin kendisine ait işlerde muhtariyete sahip bulunacağı, temsili bir Hükümet sistemi olacaktır.

5th Kıbrıslı Rumlar ve Türklerin, Yunan veya Türk kabul edilmek hususundaki arzularını tatmin etmek için İngiltere Hükümeti, İngiliz tabiiyetini koruma izni vermekle beraber, Yunan ve Türk tabiiyeti verecek hükümleri kabul eder.

6th Bu plan çerçevesinde yeni katılım prensibinin, gereken istikrar havası içinde uygulanmasına imkân verebilmek için, Ada'nın uluslararası statüsü yedi yıl süreyle değişmeden kalacaktır.

7th İki cemaat ile Yunan ve Türk Hükümetlerinin temsilcileri ile karşılıklı görüşme halinde, cemaatlere göre temsili ve muhtar bir hükümet sistemi hazırlanacaktır.

8th Bu plan dâhilinde yeni anayasadaki maddeler şöyle olacaktır:

a) İki cemaatin her biri için ayrı bir temsilciler meclisi kurulacaktır. Bu meclisler, cemaatlerin özel işlerini ilgilendiren konularda en yüksek otoriteyi oluşturacaktır.

b) Cemaatlerin içişleri ve iç güvenlikleri konuları dışındaki hususlarda yetkili bir konsey kurulacak ve bu konseyin başkanı Vali olacaktır. Bu konseyde Türkiye ve Yunanistan Hükümetleri tarafından gönderilecek olan temsilciler ile temsilciler meclisinden seçilecek ikisi Kıbrıslı Türk, dördü ise Kıbrıslı Rum altı vekil bulunacaktır.

c) Türk ve Yunan Hükümetlerinin temsilcileriyle fikir alışverişinde bulunduktan sonra hareket eden Vali, iki cemaatin menfaatlerini korumak için özel yetkilere sahip olacaktır.

d) Dışişleri, savunma, iç güvenlik Valinin yetkisi altında bulunacaktır. Fakat bu işlerde de Vali, Türk ve Yunan Hükümetlerinin temsilcileriyle fikir alışverişinde bulunduktan sonra hareket edecektir.

e) Türk ve Yunan Hükümetlerinin temsilcileri, fark gözetici olarak değerlendirdikleri her kanunun tarafsız bir mahkeme tarafından gözden geçirilmesini istemek hakkına sahip olacaklardır.

Macmillan anayasa hükümlerinden sonra, İngiliz Hükümeti'nin bu planın başarı ile neticelenmesini temin için elinden gelen her türlü gayreti göstereceğini, eğer Türk ve Yunan Hükümetleri işbirliği teklifini kabul ederlerse, İngiltere'nin uygun zaman gelince daha da ileriye giderek, Kıbrıs'taki hükümlerini müttefikleri olan Türkiye ve Yunanistan'la paylaşmaya hazır olacağını ifade etmiştir.

Kıbrıs meselesi, 19 Haziran'da NATO Daimi Konseyinde de görüşülmüş, İngiliz planıyla ilgili fikir beyanında bulunulmayarak, tarafların meseleyi kendi aralarında görüşmeleri tavsiye edilmiştir.⁴⁷⁹ NATO'daki genel eğilim, meselenin çözümünü yolunda direk müdahil olmayarak, meselenin doğrudan muhatabı olan üç devlet arasında bir konferans düzenlenerek halledilmesi yönündedir.

Mac Millan tarafından, 19 Haziran'da Avam Kamarasında açıklanan plan, aynı günün akşamı Türkiye'de Başbakanlıkta ve Cumhurbaşkanlığında ayrıntılı olarak görüşülmüştür. Aynı gece, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu bir açıklama yaparak, Türkiye'nin taksim fikrini koruduğunu, bu çözüm şeklini içermeyen bir teklifin kabulünün mümkün olmadığını ifade etmiş, daha sonra yeni İngiliz planıyla ilgili Türk görüşünü özetle;

1st Kıbrıs meselesiyle ilgili en kısa zamanda ilgililer arasında bir konferans düzenlenmesinin uygun olduğu,

2nd Meselenin her şeyden evvel ilgili üç devlet arasında bir uyuşmazlık ve iddia konusu olduğu,

3rd Görüşmelerin üç devlet arasında bir konferans şeklinde gerçekleşmesinin son derece gerekli olduğu, konferansta Ada'nın uluslararası statüsünün belirlenmesinin gerektiği ve ancak karşılıklı görüşmeler yoluyla meseleye sağlıklı bir çözüm bulunabileceği şeklinde açıklamıştır.⁴⁸⁰

Yeni İngiliz planı, Yunanistan tarafından da kabul edilmemiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof, Yugoslavyalı bir gazeteciye verdiği beyanatta, İngiliz planının öngördüğü üçlü konferansa Yunanistan'ın taraftar olmadığını, böyle bir konferansın düzenlenebilmesinin ancak İngiltere'nin öncelikle sef-determinasyon ilkesini kabul

479. Cumhuriyet, 20 Haziran 1958; Milliyet 20 Haziran 1958.

480. Hürriyet, 20 Haziran 1958; Milliyet 20 Haziran 1958.

ettiğini açıklamasıyla mümkün olabileceğini, NATO'nun meseleye karışması için ise bir sebebin bulunmadığını belirtmiştir. NATO'nun Kıbrıs meselesine karışmasını istemeyen Yunanistan, BM Güvenlik Konseyine ikinci kez başvurarak, Kıbrıs'taki durumun Orta Doğu'da barışı tehlikeye düşürdüğünü ve buna Türkiye'nin sebep olduğunu iddia etmiştir.⁴⁸¹

Yunanistan'ın bu girişimi karşısında, Türkiye de Yunanistan'ın iddialarını çürütmek amacıyla, BM'deki delegesi Seyfullah Esin vasıtasıyla, 24 Haziran'da Güvenlik Konseyi Başkanı Dr. Tinglu Tsiang'a bir mektup vermiştir. Bu mektupta, Kıbrıs'ta artan olaylar karşısında Yunanistan'ın sorumluluğunu gizlemek amacıyla, Yunan heyeti tarafından asılsız ithamlar ve yalan haberler yayılmaya çalışıldığı, Yunanistan'ın olayları taraflı bir şekilde yansıtmaya çalıştığı, Kıbrıs'ta o zamana kadar yüzlerce Türk, İngiliz ve Rum'un, Rum tedhişçiler tarafından öldürülmesine önem vermeyerek, sadece son yaşanan çarpışmalardaki Rum kayıpları üzerinde durduğu hususlarına dikkat çekilmiştir. Ayrıca Başkandan, bu mektubun Güvenlik Konseyi'nin resmi bir belgesi olarak üyelere dağıtılması da istenmiştir.⁴⁸²

Türkiye ve Yunanistan'ın itirazları nedeniyle İngiltere, 19 Haziran'da açıkladığı planda ufak değişiklikler yaparak yeni bir plan hazırlamıştır. Bu yeni plan Başbakan Macmillan tarafından, 15 Ağustos'ta yayınlanan bir tebliğle açıklanmıştır. Yeni hazırlanan plana göre ilk plandan farklı ve burada belirtilmesi gereken hususlardan biri, Makarios'un Kıbrıs'a dönmesini sağlayacak olan, Ada'da tedhişçilik durduğu takdirde, Ada'dan çıkarılan şahısların dönmesine müsaade edileceği maddesi, diğeri ise Valinin başkanlığında kurulacak konseyde, Türkiye ve Yunanistan Hükümetleri tarafından gönderilecek olan temsilcilerin üye olarak yer almayacak olmasıdır. Türk ve Yunan temsilcileri, sadece Vali ile temas halinde bulunabileceklerdir. Diğer bir önemli farklılık ise, çifte tabiiyet maddesinin geri bırakılmasıdır.⁴⁸³ Görülüyor ki, İngiltere hazırladığı planı uygulamakta kararlılığını sürdürmektedir.

481. Hürriyet, 21 Haziran 1958.

482. Hürriyet, 27 Haziran 1958.

483. Milliyet, 16 Ağustos 1958; Hürriyet, 16 Ağustos 1958; Cumhuriyet, 16 Ağustos 1958.

İngiltere'nin yeni planını açıklamasının ardından, Türkiye ile İngiltere arasında planın tadiliyle ilgili görüşmelere devam edilmiştir.⁴⁸⁴ Türk Hükümeti'nin tavrı bu şekildeyken, TMTF İkinci Başkanı Erol Ünal, bir açıklama yaparak planın Türk gençliği tarafından kabule değer bulunmadığını bildirmiştir. Kıbrıs Türkleri ise, kaderlerini Türk Hükümeti'nin ellerine bırakarak, Anavatan olarak nitelendirdikleri Türkiye'nin uygulayacağı siyasetten ayrı bir siyaset uygulamalarının mümkün olmadığını, bu yüzden yakın bir gelecekte Türk Hükümeti'nin yapacaklarını beklemenin en doğru hareket tarzı olduğu kararını aldıklarını açıklamışlardır.⁴⁸⁵

Peyami Safa, Milliyet gazetesindeki Objektif köşesinde İngiltere'nin yeni planını eleştirmiştir. Peyami Safa, planın Türkiye'nin Kıbrıs'taki hükümlerlik haklarını tanımadığını, taksim fikrinden uzak olduğunu, bütün maddelerinin kaypak ve her türlü oyuna müsait olduğunu belirtmiştir.⁴⁸⁶ Peyami Safa, "Ya taksim, ya ölüm" formülü iflas ettiğine göre, en doğru ve tam karar: "Ya Kıbrıs, ya ölüm." ibaresinden sonra, meselenin BM'de tarafsız ve yetkili bir hakem veya bilirkişi heyetine götürülmesi yolunun aranması gerektiği fikrini ileri sürmüştür.

Türk Hükümeti'nin İngiliz planına ilişkin görüşü, 25 Ağustos'ta İngiltere'ye bildirilmiştir. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu konuyla ilgili yaptığı açıklamada, en iyi çözüm şekli olan "taksim" tezinin muhafaza edildiğini söylemiş, İngiltere'nin gayretlerine karşı iyi niyet göstergesi olarak, planın desteklenmesi kararının alındığını belirtmiştir.⁴⁸⁷

Muhalefet partileri Hükümet'in Kıbrıs politikasını uygun bulmamış ve eleştirmişlerdir. CHP Genel sekreteri Kasım Gülek, Sinop'ta yaptığı konuşmada, Hükümet'in Kıbrıs konusundaki tutumunun yetersiz olduğunu, Türkiye'nin haklarının korunmadığını, Hükümet'in bir önceki planı reddederken, yeni halini kabul ederek bunu bir başarı gibi gösterdiğini, yeni planın eskisinden kötü olduğunu

484. Milliyet, 17 Ağustos 1958.

485. Hürriyet, 17 Ağustos 1958.

486. Peyami Safa, "İngiltere'nin Yeni Plânı", **Milliyet**, 17 Ağustos 1958, s. 2.

487. Milliyet, 26 Ağustos 1958.

nu ifade etmiştir. CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı da, Sivas'ta bir kongrede yaptığı konuşmada, iktidarın Kıbrıs ve dış siyasetini parti olarak uygun bulmadıklarını söylemiş, işbirliğine değinerek, bu konunun şeytanla ortak sarımsak ekmeğe benzediğini belirtmiştir.⁴⁸⁸

Yunanistan ise, İngiliz planının tadil edilmiş yeni halini derhal reddederek, Kıbrıs meselesinin BM gündemine alınması için resmen başvuruda bulunmuştur.⁴⁸⁹ Yunanistan'ın meseleyi BM'ye taşımak istemesinin sebepleri, İngiltere'nin planının self-determinasyondan ziyade, taksime yol açacağı endişesi ve Yunanistan'ın Türkiye'yi bu meseleyle ilgili devlet olarak tanımaması nedeniyle üçlü konferansa karşı çıkarak, meselenin BM Genel Kurulunda, diğer 80 devletin katılımıyla görüşülmesini tercih etmesidir. Yunanistan, BM'de komünist ve Asya-Afrika bloklarının desteğine güvenmektedir.

Yunanistan'ın başvurusu üzerine Kıbrıs meselesi, 24 Kasım 1958 tarihinden itibaren BM Siyasi Komisyonu'nda görüşülmeye başlanmıştır. BM'deki görüşmeler öncesinde EOKA bir beyanname yayınlayarak, BM'deki görüşmeler müddetince faaliyetine ara vereceğini bildirmiştir. EOKA bununla beraber, BM'de arzu edilen bir sonuç çıkmazsa, şiddet hareketlerini daha artıracığı tehdidini savurmuştur.⁴⁹⁰

BM'de yapılan görüşülmeler esnasında Kıbrıs meselesinin çözümlüne yönelik İran tarafından hazırlanan karar teklifi, Türk delegasyonunca tadil edildikten sonra, Siyasi Komisyonda 28 çekimser ve 22'ye karşı 31 oyla kabul edilmiştir. Siyasi Komisyon kararında, BM Anayasası'nın gaye ve prensiplerine uygun bir çözüme ulaştıracak, ilgili üç Hükümetle Kıbrıs temsilcilerinin katılacağı bir konferansın toplanması ve bütün ilgililerin bu uğurda işbirliği yapmaları tavsiye edilmiştir. Sami Kohen, Milliyet gazetesindeki yazısında Siyasi Komisyonun bu kararını, Yunanistan'ın BM'deki kozunu kaybetmesi, yani hezimete uğraması olarak yorumlamıştır.

Siyasi Komisyon kararının ardından, Meksika delegesi harekete geçerek genel kurulda görüşülmek üzere bir karar teklifi hazırlamıştır. Meksika delegesinin teklifi BM Genel Kurulunda ittifakla

488. Milliyet, 31 Ağustos 1958.

489. Milliyet, 17 Ağustos 1958.

490. Milliyet, 23 Kasım 1958.

kabul edilmiş ve 5 Aralık 1958'de yayınlanmıştır. Genel Kurulda onaylanan kararda, tarafların meseleyi barışçı, demokratik ve haklı bir hal tarzına bağlamak üzere gayret sarf etmeleri temenni edilmiştir.⁴⁹¹ Genel Kurul kararı, görüldüğü üzere herhangi bir çözüm tarzı önermemekte, sadece çözüm doğrultusunda gayret edilmesi dileğince bulunmaktadır. Sonuç olarak, BM görüşmeleri Türkiye açısından yine olumlu sonuçlanmıştır.

BM'de istediği sonucu elde edemeyen Yunanistan, üçlü görüşmelere karşı olan tutumunu değiştirmiştir. 16 Aralık 1958'de Paris'te başlayacak NATO Bakanlar Konseyi toplantısı öncesinde İngiliz ve Yunan Dışişleri Bakanları konferansla ilgili karşılıklı fikir alışverişinde bulunmaya ve meseleyi NATO Bakanlar Konseyine götürmeye karar vermişlerdir.⁴⁹²

İngiltere, Türkiye ile Yunanistan arasında yeniden iyi ilişkiler kurulacağı ümidiyle hareket etmiştir. BBC (Londra Radyosu)'de 16 Aralık'ta, İngiltere'nin bu tutumunu destekleyecek tarzda bir siyasi yorum yayınlanmıştır. Yayımlanan yorumda, Paris'te yapılmakta olan NATO Bakanlar Konseyi toplantısı nedeniyle İngiliz, Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlarının bir araya gelerek Kıbrıs meselesi hakkında özel görüşmeler yapacakları ve bu görüşmeler sonunda, son zamanlarda bozulmuş olan Türk-Yunan dostluğunun, tarafların iyi niyeti sayesinde yeniden kurulmasına yönelik önemli adımlar atılacağı değerlendirilmiştir.⁴⁹³ Nitekim üç ülkenin Dışişleri Bakanları, NATO Bakanlar Konseyi dışında özel olarak Kıbrıs meselesi ile ilgili görüşmeler yapmışlardır.⁴⁹⁴ Yapılan bu görüşmelerde, üç Dışişleri Bakanı, Paris'te başladıkları özel görüşmelerin, diplomatik yollardan devam ettirilmesi hususunda anlaşmaya varmışlardır.⁴⁹⁵

Amerika da, Türk-Yunan dostluğunun yeniden kurulması için gayret sarf etmiştir.⁴⁹⁶ Amerika Dışişleri Bakan Yardımcısı William Rountree, Orta Doğu devletlerine yaptığı ziyaret sonrası Yunanis-

491. Milliyet, 06 Aralık 1958.

492. Milliyet, 16 Aralık 1958.

493. Hürriyet, 17 Aralık 1958.

494. Hürriyet, 18 Aralık 1958.

495. Hürriyet, 19 Aralık 1958; Cumhuriyet, 19 Aralık 1958.

496. Milliyet, 18 Aralık 1958.

tan'a uğrayarak, Yunanistan Başbakanı, Devlet Bakanı ve muhalefet liderleriyle görüşmeler yapmıştır. Rountree, Yunanistan'dan ayrıldığı esnada, "Amerika'nın Kıbrıs meselesinin hallinde kurucu bir rol oynamayı ümit ettiğini" söylemiştir.⁴⁹⁷

Türk Dışişleri bakanlığı tarafından 24 Aralık'ta bir tebliğ yayınlanarak, Kıbrıs'taki Türk haklarının muhafazası hususunda aynı hassasiyetle çalışılmaya devam edileceği, kati bir netice elde edilinceye kadar, mevcut şartlarda Macmillan planının desteklediği belirtilmiştir. Bu tebliğde "taksim"den bahsedilmemesi muhalefeti rahatsız etmiştir.⁴⁹⁸ Aynı şekilde bu durumdan gençlik teşekkülleri de rahatsız olmuş ve TMTF tarafından Başbakana müracaat edilerek taksimden vazgeçilmediğinin açıklanması istenmiştir. Yine TMTF'ye bağlı teşekküllerin başkanlarının katılımıyla yapılan toplantı sonrası yapılan açıklamada, "...taksim ötesinde en ufak bir fedakârlığa tahammülümüz bulunmadığını bu mevzuda sonuna kadar mücadele edeceğimizi muhterem milletimize bir kere daha arz ederiz..." denilmiştir.⁴⁹⁹

Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs'la ilgili görüşmelerin yapılması ve her iki tarafın da olumlu tutum sergilemesi, meselenin dostane bir şekilde çözüme kavuşturulması hususunda genel olarak ümitleri yeşertmiştir.

3.5. Uluslararası Çözüm (Kıbrıs Cumhuriyeti)

Kıbrıs'ta 1958 yazında Türk-Rum çatışmasının iyice yaygınlaşmasından sonra yapılan girişimler sonunda, Kıbrıs sorununa bir çözüm üretilmesi amacıyla, Yunanistan ile Türkiye arasında olumlu adımlar atılmaya başlamıştır. Bu olumlu gelişme neticesinde, 16 Aralık 1958'de Paris'te başlayan NATO Bakanlar Konseyi toplantısı vesilesiyle İngiltere Dışişleri Bakanının da katılımıyla üçlü olarak yapılan görüşmelerden sonra, 18-20 Ocak 1959 tarihlerinde, Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları Paris'te tekrar bir araya gelmişlerdir. Bu görüşmeler esnasında olumlu gelişmeler kaydedilince, her iki

497. Milliyet, 21 Aralık 1958.

498. Milliyet, 25 Aralık 1958.

499. Milliyet, 31 Aralık 1958; Hürriyet, 31 Aralık 1958.

devleti ilgilendiren ve her iki devlet için de milli bir mesele olarak algılanan Kıbrıs meselesinin çözümü maksadıyla, iki devletin Başbakanlarının aralarında toplanmaları kararı verilmiştir.⁵⁰⁰

3.5.1. Zürih ve Londra Anlaşmaları

Türkiye ve Yunanistan Başbakanları, Dışişleri Bakanlarının da katılımıyla 5-11 Şubat 1959 tarihleri arasında Zürih’te görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmelerde **iki Başbakan Kıbrıs’ın milletlerarası statüsünün ve anayasasının dayanacağı prensipler üzerinde anlaşmaya varmışlardır. 11 Şubat 1959 tarihinde Zürih’te yayınlanan ortak bildiriye varılan anlaşmaların mahiyeti, ilgili üçüncü devlet olan İngiltere tarafından da kabulü gerektiğinden açıklanmamıştır.**⁵⁰¹

Zürih’te görüşmeler yapılırken Kıbrıs Türkleri de heyecanla olumlu bir sonuç çıkmasını beklemekteydiler. Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş, 5 Şubat 1959’da, Kıbrıs Türkleri adına Başbakan Menderes’e bir telgraf çekerek, duygu ve düşüncelerini aktarmışlardır.⁵⁰² Çekilen telgrafta şunlar ifade edilmiştir: *“Bu tarihi günde Kıbrıs Türkleri davalarının azimli ve dirayetli ellerinizde bulunmasından huzur içindedirler. Haklarımızı son haddine kadar koruyacağınıza ve bizi Rum tahakkümüne terk etmeyeceğinize kati inancımız vardır. Kıbrıs Türkleri tek vücut olarak itimat ve bağlılıklarını bildirir, hürmetlerini sunarlar, başarılar dilerler.”*

Yine Kıbrıs Türktür Cemiyeti (Londra) Başkanı Mahmut Sinan da, 6 Şubat 1959’da İngiltere’deki Türkler adına bir telgraf çekerek; *“Kıbrıs davamızı kudretli ellerinizde milletçe özlediğimiz başarılı neticeye ulaştıracağınızdan emin olarak İngiltere’deki Türkler adına candan muvaffakiyetler diler; bu vesile ile derin sevgi ve bağlılığımızı teyit ederiz.”*⁵⁰³ şeklinde ifadelerle duygu ve düşüncelerini belirtmiştir. Kıbrıs Türkleri kaderlerini tamamiyle Türk Hükümeti’nin izleyeceği politikaya bağlamışlardı. Bu telgraflar da Kıbrıs Türklerinin Türk Hükümeti’ne olan güven ve inancını yansıtmaktadır.

500. Cumhuriyet, 6 Şubat 1959; Milliyet, 19-21 Ocak 1959.

501. A. Suat Bilge, a.g.e., s. 366; Cumhuriyet, 12 Şubat 1959; Hürriyet, 12 Şubat 1959; Milliyet, 12 Şubat 1959.

502. BCA, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 7.39..2.

503. BCA, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 7.39..2.

Zürih Anlaşması, Makarios tarafından olumlu karşılanmıştır. Makarios anlaşmayla ilgili verdiği beyanatta, anlaşmanın Kıbrıs meselesinin çözümü için gereken bütün temelleri sağlam bir şekilde ortaya koyduğunu, Türk ve Yunan Hükümetleri arasındaki yakınlaşmanın, Türk ve Rum cemaatlerinin barış ve refahları için yepyeni bir devrenin açılmasına imkân vereceğini ifade etmiştir.⁵⁰⁴ Makarios'un bu açıklaması Yunanistan Hükümeti'nin meclise karşı durumunu güçlendirmiştir.

Kıbrıs Türk liderleri de Zürih Anlaşması'na ilişkin yayınladıkları beyanname, anlaşmanın genel hatlarını bildiklerini, gelecekte endişe etmediklerini ifade etmiş, o güne kadar Kıbrıs Türklerinin haklarını cesaretle savunmaları, hak ve varlıklarını dünyaya tanıtmaları nedeniyle de Türk devlet yetkililerine şükranlarını belirtmişlerdir.⁵⁰⁵ Zürih görüşmelerinin ardından, 13 Şubat 1959 tarihinde Anadolu Ajansına bir beyanat veren Başbakan Menderes, görüşmelerin olumlu sonuçlanmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Daha sonra galibiyet veya mağlubiyetin her iki taraf içinde söz konusu olmadığını belirtmiş ve geleceğe emniyetle bakmanın huzuru içerisinde olduklarını, Ada'da yaşayan Türk ve Rum cemaatlerinin, artık kanlı ve kavgalı bir devrin tamamıyla kapanmış olduğundan emin olabileceklerini ifade etmiştir.⁵⁰⁶

Zürih'te varılan anlaşmaların, ilgili üçüncü devlet olan İngiltere tarafından da kabulü gerektiğinden, Kıbrıs'ın geleceğini belirleyecek Dışişleri Bakanları seviyesindeki üçlü toplantı 17 Şubat 1959 tarihinde Londra'da başlamıştır.⁵⁰⁷ Zürih'te iki devlet arasında varılan anlaşmalar, 19 Şubat 1959'da Londra'da, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının temsilcileri tarafından imza edilmiştir.⁵⁰⁸ Londra Anlaşması bütün taraflarda memnuniyet yaratmıştır. Macmillan, anlaşmanın ardından Avam Kamarasında, anlaşmanın hiçbir taraf için mağlubiyet olmadığını, buna karşılık her taraf için galibiyet sayılabileceğini belirtmiştir. Macmillan'dan sonra söz alan muhalefet temsilcileri de anlaşmayı desteklediklerini söylemişlerdir.

504. Cumhuriyet, 13 Şubat 1959; Milliyet, 13 Şubat 1959.

505. Cumhuriyet, 13 Şubat 1959.

506. Cumhuriyet, 14 Şubat 1959; Milliyet, 14 Şubat 1959.

507. Cumhuriyet, 18 Şubat 1959; Milliyet, 18 Şubat 1959.

508. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Ankara 1987, s. 533: Cumhuriyet, 20 Şubat 1959; Milliyet, 20 Şubat 1959..

Dışişleri Bakanı Zorlu da konferans salonundan çıkışta gazetecilere, herkes memnun olduğunu ifade etmiştir. Zorlu daha sonra gazetecilere, yeni anlaşmanın Kıbrıs halkı ve üç müttefik için yeni bir refah ve işbirliği devresi açtığını söylemiştir. Kıbrıs Türk liderleri de yaptıkları açıklamada memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs'taki iki cemaatin husumeti bir kenara bırakıp, Ada'nın refahı için çalışacaklarına emin olduğunu söylemiştir. Denktaş ise, iyi niyet ve dostluk sayesinde kalan müşküllerin de yenileceğini ifade etmiştir.

Yunanistan Başbakanı Karamanlis de, söz konusu anlaşmanın milletlerarası ihtilafların müzakere yoluyla nasıl halledilebileceğine bir misal teşkil ettiği görüşünü açıklamıştır. Yunanistan Başbakanı, artık Balkan Paketi'nin da hayat bulacağından ümitli olduğunu da ilave etmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof da yapılan anlaşmayı, memnun olunması gereken, yüzde yüz bir anlaşma olarak nitelendirmiştir. Makarios da aynı şekilde gazetecilere anlaşmadan memnun olduğunu ifade etmiştir.⁵⁰⁹ Yapılan anlaşma Kıbrıs'ta da bayram havası estirmiş, Türkler ve Rumlar dört yıl sonra ilk defa düşmanlıklarını unutarak el sıkışmışlar, hatta kucaklaşanlar bile olmuştur. Türk ve Rum mahallelerini ayıran barikatlar kaldırılmaya başlanmıştır.⁵¹⁰

Kıbrıs'ı bağımsız bir cumhuriyet haline getirecek anlaşma, 23 Şubat 1959 tarihinde, Londra, Ankara, Atina ve Lefkoşe'de resmen yayınlanmıştır. Türk, İngiliz ve Yunan Başbakanlarının imzalarını taşıyan anlaşma metnine ek olarak, Kıbrıs Anayasası, Üçlü Garanti Anlaşması, Kıbrıs-Türk-Yunan İttifak Sözleşmesi, İngiliz Hükümeti'nin beyanatı, Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları tarafından 19 Şubat'ta yapılan beyanat, aynı tarihte Kıbrıs cemaat liderleri tarafından yapılan beyanat ve hazırlık tedbirleri üzerine bir belge iliştilmiştir. Anlaşmada yeni devletin üç ayı geçmeyecek bir sürede kurulmuş olacağı öngörülmüştür.⁵¹¹ Yayınlanan anlaşma özetle şöyledir:

1. Kıbrıs bir cumhuriyettir. Cumhurbaşkanı Rum, muavini (yardımcısı) de Türk'tür.

2. İcra yetkisi bunların sorumluluğunda olacaktır. Maiyetlerinde 7 Rum ve 3 Türk bakandan oluşan bir bakanlar kurulu bulunacaktır.

509. Milliyet, 20 Şubat 1959; Cumhuriyet, 20 Şubat 1959.

510. Milliyet, 20 Şubat 1959.

511. Milliyet, 24 Şubat 1959.

3. Dış İşleri, Savunma ve Maliye Bakanlıklarından biri bir Türk'e verilecektir.

4. Yasama yetkisi yüzde 70'i Rum, yüzde 30'u Türklerden oluşan bir temsilciler meclisinde olacaktır.

5. İhtilâf halinde başvurulması için 3 azalı bir yüksek anayasa mahkemesi kurulacaktır. (Azalardan biri Türk, biri Rum, üçüncüsü de tarafsız bir devlete mensup bulunacak ve bu zat reislik yapacaktır.)

6. Cumhurbaşkanı ile muavinin veto yetkileri iki türdür. Dış politika, savunma ve emniyet işlerinde nihai veto hakkına sahiptirler. Diğer konularda Temsilciler Meclisine iade hakkına sahiptirler. Meclis kararında ısrar ettiği takdirde görüşünü kabul ettirir.

7. Türklerle Rumların ayrı ayrı cemaat meclisleri olacaktır. Bunlar din, eğitim, kültür ve öğretim meseleleriyle ahvali şahsiye (kişi hukuku) yasamaları ile meşgul olacaklar. Bunların dışında kalan mevzularla da Temsilciler Meclisi uğraşacaktır.

8. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde idari teşkilâta nispet yüzde 70 Rum, yüzde 30 Türk olacaktır.

9. Silâhlı kuvvetlerin, jandarmanın ve polis kuvvetlerinin komutanı ile yardımcıları, Cumhurbaşkanı ile yardımcısının ortak alacağı kararla tayin edilecektir. Bu kuvvetlerin komutanlardan biri Türk olacaktır. Komutan bir cemaatten ise muavini diğer cemaati temsil edecektir.

10. Kıbrıs'ın yüzde 60'ı Rum, yüzde 40'ı Türk 2000 kişilik bir ordusu olacaktır. Emniyet kuvvetlerinin (jandarma ve polis) mevcudu da 2000 kişidir. İlk olarak, bunda nispet yüzde 60 Rum, yüzde 40 Türk olacak, fakat sonra nispet Türklerde yüzde 30'a düşürülecek, Rum nispeti yüzde 70 olacaktır.

11. Yalnız Türkleri ilgilendiren davalara Türk hâkimleri bakanacaktır. Davacı ve dava edilen ayrı cemaatlere mensup iseler, iki Rum, bir Türk ve iki reye sahip bir tarafsız hâkimden oluşan Yüksek Mahkeme, bu davaya bakacak olan mahkeme azalarını tespit edecektir.

12. Kıbrıs'ın beş büyük şehrinde⁵¹² Türkler ve Rumlar ayrı belediyelere sahip olacaklardır.

512. Türklerle Rumların ayrı ayrı belediye kurması öngörülen şehirler; Lefkoşe, Limasol, Magosa, Larnaka ve Baf'tır.

13. Bu Cumhuriyet ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında yeni devletin istiklâlini, anayasasını garanti edecek bir anlaşma akdedilecektir. Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye ve Yunanistan arasında da bir askeri ittifak yapılacaktır.

14. Kıbrıs'ın tamamen veya kısmen herhangi bir devletle birleşmesinin veya taksime yol açacak tarzda bir istiklâlin mümkün olmayacağı kabul edilecektir.

15. Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye ve Yunanistan arasında müdafaa için bir ittifak akdedilmiştir. Ada'da üçlü bir karargâh kurulacak ve oraya Türkiye 650, Yunanistan da 950 kişilik birlikler yollayacaklardır.⁵¹³

Londra Anlaşması, 24 Şubat 1959'da Yunanistan Parlamentosunda görüşülmüş, muhalefet tarafından uygun bulunmamıştır. Muhalefet lideri Venizelos, Londra Anlaşması'nın Yunan milletini bağlamadığını, eğer partisi iktidara gelirse Londra Anlaşması'nı tadil ederek, Kıbrıs'ı hakiki bağımsızlığa kavuşturmak için elinden gelen gayreti göstereceğini söylemiştir. Diğer muhalefet sözcüleri de Londra Anlaşması'nı ve Karamanlis Hükümeti'nin daha önceki Kıbrıs politikalarını şiddetle eleştirmişlerdir.⁵¹⁴

Londra Anlaşması, TBMM'de de 4 Mart 1959'da görüşülmüştür. Görüşmeler esnasında bir konuşma yapan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Enosis'in fiili olarak bertaraf edilmemiş olduğunu söylemiştir. İnönü daha sonra anlaşmada bazı düzeltmeler yapılması için önerge vermiştir. İnönü'nün verdiği önergede anlaşmanın;

1. Kıbrıs'ın ileride Yunanistan'a katılması veya Türk cemaatine tanınan hakların zamanla kısılması ihtimaline karşı hukuki teminatı daha etkili kılacak ve fiili teminat sağlayacak,

2. Türk cemaatinin iktisadî bakımdan Rum cemaatine nazaran daha geri durumda kalmasını önlemek için Türkiye'ye bütün imkânları verecek yetki ve müeyyidelerle tamamlanması istenmiştir. Ancak İnönü'nün iki noktada anlaşmanın düzeltilmesini isteyen önergesi, temenni mahiyetinde görüldüğünden oylamaya konmamıştır.

513. Cumhuriyet, 24 Şubat 1959; Milliyet, 24 Şubat 1959.

514. Cumhuriyet, 26 Şubat 1959; Milliyet, 26 Şubat 1959.

Görüşmeler sonunda yapılan oylamada, 347 DP'li lehte, 138 CHP'li aleyhte oy vermiş, 2 DP'li çekimser kalmış, böylece muhalefetin karşı çıkmasına rağmen Londra Anlaşması onaylanmıştır.⁵¹⁵ Muhalefetin aleyhte oy vermesinin sebepleri, verilen önergeden de anlaşıldığı üzere, Enosis ihtimalinin tamamıyla ortadan kaldırılamadığına dair duyulan endişe ve Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik yönden iyi durumda olmaması ve gelecekte de Rumlara oranla daha da zor duruma düşebilecekleri düşüncesidir.

Hemen bu görüşmelerin arkasından, 9 Mart 1959 tarihinde, Kıbrıs Türklerini temsilen Dr. Fazıl Küçük'ün başkanlığında 3 kişilik bir heyet Türkiye'ye gelerek Hükümet yetkilileriyle bir takım görüşmeler yapmışlardır.⁵¹⁶ Bu ziyaret esnasında bir beyanat veren Dr. Küçük'ün, köylerinin kalkınması için 1,5-2 milyon sterlin tutarında bir kredi talep edeceklerini ifade etmesi, muhalefetin endişelerini haklı çıkarır niteliktedir.

Gerçekten de Kıbrıs Türkleri Rumlara olan borçları yüzünden zor durumdaydılar. Rum alacaklılar, Türkleri sıkıştırmaya başlamışlardı. Türkiye'den bir iki ay içerisinde yardım gitmediği takdirde, milyonlarca lira değerinde Türk toprak ve mülkü tehlikeye girecekti. Zira bazı Rum alacaklılar haciz kararı almak için mahkemeye başvurmuşlardı.⁵¹⁷

Dr. Fazıl Küçük'ün Dışişleri Bakanı Zorlu ile yaptığı görüşme sonunda, Türk Hükümeti tarafından, Kıbrıslı Türk çiftçilere ilk etapta 12,5 milyon lira kredi verilmesi kararlaştırılmıştır.⁵¹⁸ Kıbrıs Türklerine yapılacak yardım hususunda incelemeler yapmak üzere, Dışişleri Bakanlığı Milletlerarası Ekonomik İşler Genel Müdürü Semih Ünver'in başkanlığında bir heyetin Kıbrıs'a gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu heyet, Türk cemaat liderleriyle görüşüp, ihtiyaçları ve yardım şeklini tespit edip bir rapor hazırlamakla görevlendirilmiştir.⁵¹⁹

515. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, Cilt:8, 4 Mart 1959, s. 52-54; Cumhuriyet, 5 Mart 1959; Hürriyet, 5 Mart 1959; Milliyet, 5 Mart 1959.

516. Cumhuriyet, 10 Mart 1959; Hürriyet, 10 Mart 1959.

517. Hürriyet, 8 Mayıs 1959; Milliyet, 8 Mayıs 1959.

518. Hürriyet, 11 Mayıs 1959.

519. Milliyet, 10 Mayıs, 1959.

TMTF İkinci başkanı Erol Ünal, 8 Mart 1959 tarihinde yaptığı bir basın toplantısında, Londra Anlaşması'nın yetersiz olduğunu kişisel fikri olarak belirtmiştir. Ünal, Kıbrıs'la ilgili milli politikanın zaman zaman değiştiğini, son fedakârlık olarak ilan edilen taksim tezinin Türk gençliği tarafından düzenlenen mitinglerle desteklendiğini, ancak Kıbrıs'a bağımsızlık verilmesinin taksimden çok ötesinde bir fedakârlık olduğunu ifade etmiştir. Ünal, daha sonra anayasaların bir teminat teşkil etmediğini, kâğıt üzerindeki garantilerin Türk gençliğini tatmin etmediğini, Kıbrıs'a gönderilecek Türk askerinin sayısının da yetersiz olduğunu söylemiştir.⁵²⁰ Bu açıklamadan da görülüyor ki, Türk gençliği de muhalefetle aynı endişelere sahiptir.

Zürih ve Londra Anlaşmaları sonrasında, Kıbrıs'a hâkim olan barış havası olumlu gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. EOKA silahlı mücadeleyi bırakmış ve silahlarını teslim etmeye başlamıştır. Bu gelişmeyle eş zamanlı olarak, Kıbrıs ve İngiltere'de tutuklu bulunan EOKA mensupları serbest bırakılmışlardır. EOKA lideri Albay Grivas, Ada'dan ayrılmadan önce taraftarlarına bir veda mesajı yayınlayarak, Kıbrıs'ta yeni bir barış mücadelesinin başladığını belirtmiş, yeni cumhuriyet kurulurken Makarios'u desteklemelerini istemiştir. EOKA'nın elindeki silahların toplanmasından sonra, Kıbrıs Türkleri'nin kurduğu mukavemet teşkilatının elindeki silahların teslim edilmesi için Türklerle de tebligat yapılması planlanmıştır.⁵²¹

3.5.2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanı İçin Yapılan Çalışmalar

Londra Konferansı'na katılan taraflar, 19 Şubat 1959'dan başlayarak en geç on iki ay içinde, anayasayı ve bu anlaşmada belirtilen hususları tamamen uygulamaya koyma hedefini kuvvetle desteklediklerini belirtmişlerdi. Ayrıca tarafların, egemenliğin devredilmesine ilişkin tedbirlerin alınmasına derhal başlamaları ve bu maksatla şu organları kurmaları kararlaştırılmıştır:

1st Kıbrıs'ta, anayasa tasarısını hazırlamakla görevli karma bir komisyon,

⁵²⁰. Cumhuriyet, 10 Mart 1959.

⁵²¹. Cumhuriyet, 15 Mart 1959; Milliyet, 10,14-16 Mart, 1959.

2nd Kıbrıs'ta, yönetimin bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devrinin hazırlanması amacıyla, Kıbrıs'taki hükümet mekanizmasının ayarlanması ve yeniden kurulması için planların düzenlenmesiyle görevli geçici bir komite,

3rd Londra Konferansı'nda alınan kararların uygulamaya konulabilmesine yönelik son anlaşmaları hazırlamakla yükümlü bir komite.⁵²² Bu komite Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs'taki Türk ve Rum cemaatlerinin birer temsilcisinden oluşan ve Londra'da toplanan bir karma komitedir. Özellikle Kıbrıs'taki İngiliz üsleri, ekonomik ve malî yardım, tabiiyet sorunları ile İngiltere'ye Ada'da gösterilecek kolaylıklar konularında ilgili devletlerin hükümetlerine sunulmak üzere tasarılar hazırlamakla görevlidir.⁵²³

Bu çalışmalar kapsamında 10 bakanlıktan oluşan geçici Kıbrıs Hükümeti, 27 Mart 1959'da kurulmuştur. Başta Rum Cumhurbaşkanıyla, Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısının bulunacağı 10 üyeli geçici Hükümet'in Savunma, Sağlık, Tarım ve Tabii Kaynaklar Bakanlıkları Kıbrıs Türklerine verilmiştir. Rumlara da Dışişleri, İçişleri, Maliye, Adalet, Ticaret ve Sanayi, Ulaştırma ve Bayındırlık ile Çalışma Bakanlıkları verilmiştir.⁵²⁴ Bu paylaşım göre, Ada'nın iktisadi hayatında önemli role sahip bakanlıklar Rumlara kontrolünde kalmıştır.

Geçici Kıbrıs Hükümeti üyeleri belli olduğunda, Makarios'un belirlediği yedi kişiden dördünün EOKA mensubu olması, Ankara siyasi çevreleri, Kıbrıs Türkleri ve bir kısım Rum tarafından hayretle karşılanmış, Londra Anlaşması'nın uygulanması bakımından Makarios'un iyi niyetinden şüpheye düşülmesine neden olmuştur.⁵²⁵ Kıbrıs'ta daha sonraki süre zarfında yaşanacak gelişmeler, bu şüpheyi haklı çıkaracak nitelikte gerçekleşmiştir.

Geçici kabine için önerilen Türk Bakan adayları; Osman Örek (Savunma), Dr. Niyazi Manyera (Sağlık), Fazıl Pülümer (Tarım ve Tabii Kaynaklar)'dır. Makarios tarafından önerilen adaylar ise; Makarios (Maliye ve Dışişleri), Klerides (Adalet), Yorgacis (Çalışma),

522. Cumhuriyet, 24 Şubat 1959.

523. Murat Sarıca, Erdoğan Teziç, Özer Eskiuyurt, **Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, 1975, s. 14.

524. Cumhuriyet, 28 Mart 1959; Hürriyet, 28 Mart 1959; Milliyet, 28 Mart 1959.

525. Hürriyet, 4 Nisan 1959.

Georgiadis (Ulaştırma), Papadapoulos (İçişleri), Paskalides (Ticaret ve Sanayi)'dir. Tarım Bakanlığının Türklere verilmesi üzerine kurulan Tarım Bakan Yardımcılığına, Andreas Aginos önerilmiştir. Aynı şekilde, Maliye Bakanlığının Rumlara verilmesi üzerine kurulan bakan yardımcılığına da Mehmet Nâzım önerilmiştir. Bakanlıklar müsteşarlıklarında, üç Türk ve yedi Rum bulunacaktır. Türk ve Rum baş temsilcileri Dr. Küçük ve Makarios'a da, ayrıca birer müsteşar görevlendirilecektir.⁵²⁶ Makarios kendi uhdesine aldığı Maliye Bakanlığını daha sonra Trakaros'a vermiştir.⁵²⁷ Dr. Küçük ve Makarios tarafından Kıbrıs Valisi Foot'a verilen bakan adayları, Vali tarafından onaylanmış ve geçici Kıbrıs Hükümeti ilk toplantısını 6 Nisan 1959'da yapmıştır. Bu geçici Hükümet'in bir sonraki yılbaşına kadar, dokuz ay süreyle işbaşında kalması kararlaştırılmıştır.⁵²⁸

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa tasarısını hazırlamak üzere oluşturulacak karma komisyonda Türkiye'yi temsil edecek olan Anayasa Profesörü Nihat Erim ve Dışişleri Bakanlığı Hukuk Müşaviri Devletler Hukuku Doçenti Suat Bilge, 6 Nisan 1959 tarihinde Kıbrıs'a hareket etmişlerdir. Londra Anlaşması gereği, karma komisyon, Türk ve Yunan Hükümetlerinin temsilcileri, Kıbrıs'taki Türk ve Rum topluluklarını temsil eden birer temsilciyle, Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlarının üzerinde ortaklaşa anlaştıkları tarafsız hukuk danışmanından oluşması gerekmektedir. Komisyon, Türk Hükümeti temsilcisi Prof. Nihat Erim, Yunan Hükümeti temsilcisi Tsitsis, Türk Cemaati Temsilcisi Rauf Denктаş ve Rum Cemaati Temsilcisi Klerides ile tarafsız danışman olarak belirlenen Lozan Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Marcel Briedel'den oluşmuştur. Prof. Briedel, sadece müşahit olarak toplantılara katılmış, kendisine herhangi bir fikri kabul ettirmeye çalışma yetkisi verilmemiştir.⁵²⁹

Kıbrıs'ta Londra Anlaşması'nın uygulanmasına ilişkin çalışmalar sürerken, Kıbrıslı Türk liderler sık sık Türkiye'ye gelerek, Hü-

526. M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiuyurt, a.g.e., s. 14; Cumhuriyet, 3 Nisan 1959; Milliyet, 3 Nisan 1959.

527. Milliyet, 6 Nisan 1959.

528. Hürriyet, 6 Nisan 1959; Milliyet, 6 Nisan 1959.

529. M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiuyurt, a.g.e., s. 14; Cumhuriyet, 6 Nisan 1959; Milliyet, 7 Nisan 1959.

kümet yetkilileriyle görüşmeler yapmışlardır. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denктаş, Temmuz ayında yapmış olduğu Türkiye ziyaretinde, Dışişleri Banklığında yapmış olduğu görüşmelerden sonra, CHP lideri İsmet İnönü ile de bir görüşme yapmıştır. Denктаş, İsmet İnönü ile yaptığı görüşmede, Kıbrıs Cumhuriyeti anlaşmalarının uygulanmasıyla ilgili çalışmalar hakkında bilgi vermiş ve bu vesileyle Kıbrıs meselesinin milli bir konu olduğunu, iktidarla muhalefet arasında tartışma konusu yapılmamasının zorunlu olduğunu ve Türkiye'nin her konuda Kıbrıs'a yardım elini uzatmasının son derece gerekli olduğunu ifade etmiştir. İnönü de bu konuda ve Londra Anlaşması'nın iyi bir anlaşma olduğu hususunda tamamiyle aynı fikirde olduğunu belirtmiştir.⁵³⁰ Bu ziyaretin özelliği, Kıbrıslı liderlerden birinin, ilk defa muhalefet liderlerinden biriyle görüşmüş olmasıdır. Bu durum bütün siyasi çevrelerde memnuniyet yaratmıştır.

Kıbrıs'ta Londra Anlaşması'nın uygulamaya konmasına yönelik çalışmalar esnasında, anlaşma gereği kurulması gereken beş ayrı Türk belediyesi hususunda, Rum belediye başkanları Makarios'la fikir ayrılığına düşmüşler, bu durum da Türk belediyelerinin kuruluşunu geciktirmiştir. Özellikle Lefkoşe Rum Belediye Başkanı Dr. Dervis, Türk belediyelerinin kurulmasına karşı çıkmış, hatta işi Londra Anlaşması'nın Rumlara zorla imzalatırıldığını söylemeye kadar götürmüştür.⁵³¹ Bu durum çözüm konusunda her ne kadar olumlu adımlar atılmış olursa olsun, Rumların bir kısmının hala Türklere haklarını verme konusunda olumsuz tutum içerisinde olduklarını göstermektedir. Rumların olumsuz tutumları yüzünden, anayasa çalışmaları sekteye uğramıştır.

Bir süre sonra Dr. Fazıl Küçük ile Makarios belediyeler konusunda anlaşmaya varmış ve bu hususu bir tebliğle açıklamışlardır. İki toplum lideri toplantıdan çıkarken Makarios; *“Başarı istikametinde yeni bir adım attık, görüşmelerin akamete uğraması için sebep kalmadı”* demiştir.⁵³² Nihayet 13 Ekim 1959'da yayınlanan, Kıbrıs Hükümeti Resmi Gazetesinin özel sayısında, Türk belediyelerinin Hü-

530. Hürriyet, 27 Temmuz 1959.

531. Hürriyet, 21 Mayıs 1959.

532. Milliyet, 28 Haziran 1959; Hürriyet, 28 Haziran 1959.

kümet tarafından resmen tanındığı bildirilmiştir.⁵³³ Böylelikle Londra Anlaşması'nın 20'nci maddesi gereği, Ada'nın beş büyük şehrindeki belediyelerin ayrılması hususundaki pürüzler ortadan kalkmıştır.

Rumlar, gelinen bu noktaya rağmen, Kıbrıs'ın ilhakı fikrinden vazgeçmeye niyetli görünmüyorlardı. Bu amaçları doğrultusunda yeni bir teşkilat kurmuşlardır. “Enosis İçin Kıbrıs Cephesi” adını taşıyan ve “KEM” şeklinde kısaltılan bu teşkilat, dağıttığı beyannamelerde, Kıbrıs Cumhuriyet'inin kuruluşundan sonra, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı lehinde mücadeleye devam edeceğini bildirmiştir.⁵³⁴

Rumlar, şiddet hareketlerinde bulunmaktan da çekinmemişlerdir. Nitekim Londra Anlaşması'ndan sonra ilk olarak, 2 Ağustos 1959 tarihinde, Kıbrıs'ta bir bombalama olayı gerçekleşmiştir.⁵³⁵ Yine çok geçmeden Kıbrıs Gençlik Teşkilatının, Rumlarla Türklerin karışık yaşadığı bir köyde düzenlediği miting esnasında, Rumlar tarafından bomba atılmıştır. Olay şans eseri, birkaç kişinin yaralanmasıyla atlatılmıştır. Türk toplumu tarafından, bombanın EOKA'nın devamı olarak kurulan EDMA (Rum Gençlik Teşkilatı) mensupları tarafından atıldığı değerlendirilmiştir.⁵³⁶ Kıbrıs polisi tarafından da, Lefkoşe yakınlarında bir köyde Rumlar tarafından gizlice küçük çapta silahların üretildiği tespit edilmiştir.⁵³⁷

Rumlar, Zürih ve Londra'da imzalanan anlaşmaların uygulamaya konması safhasında anlaşmaların anlam ve ruhuna aykırı hareket ederek, İngilizlerden boşalan yüksek mevkilere yalnız Rumları getirmişlerdir. Hatta o kadar ileri gitmişlerdir ki, 1960 mali yılı bütçesi hazırlanırken, Türklere söz hakkı tanımak istememişlerdir. Rum Maliye Bakanı, Türk Maliye Bakan Yardımcısının toplantılara katılmasını kabul etmemiştir. Bu gelişmeler üzerine Denктаş, Vali nezdinde protestolarda bulunmuştur.

Diğer taraftan Rumlar, anayasa çalışmalarını da tıkamıştır. Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısının yetkileri konu-

533. Hürriyet, 14 Ekim 1959; Milliyet, 14 Ekim 1959.

534. Hürriyet, 15 Ağustos 1959.

535. Akşam, 3 Ağustos 1959; Milliyet, 3 Ağustos 1959.

536. Akşam, 12 Ağustos 1959.

537. Akşam, 13 Ağustos 1959; Milliyet, 13 Ağustos 1959.

sunda anlaşmazlık çıkmıştır. Anlaşmalar gereği Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı icra yetkisini müştereken kullanması gerekmekte ve anayasanın buna göre düzenlenmesi gerekmektedir. Rumlar ise, Türklerden seçilecek Cumhurbaşkanı Yardımcısını yetkisiz bir duruma düşürmeyi hedeflemiştir.⁵³⁸ Rumların tüm bu davranışlarına rağmen Türk tarafı, durumu daha gergin bir hale getirmek için soğukkanlı tutumunu sürdürmüştür.

Ada'da durumun gerginleşmeye başlaması üzerine, Türk Hükümeti de Kıbrıs'taki anayasa çalışmalarının olumsuz etkilenmesinin önüne geçmek maksadıyla, Rauf Denktaş ile Kıbrıs Milli Gençlik Teşkilatı Başkanı Celal Hordan'ı Ankara'ya çağırmıştır. Rauf Denktaş ve Celal Hordan, Ankara'da Başbakan, Dışişleri Bakanı ve İçişleri Bakanıyla ayrı ayrı görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmelerin mahiyeti İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik tarafından, Kıbrıs'ta anayasa çalışmaları yapmakta olan Nihat Erim'e yazılı olarak bildirilmiştir.⁵³⁹ Bilgi notunda, bu görüşmelerin içeriği şu şekilde belirtilmiştir:

1. Rumların Türklerin iktisadi olarak kendilerine yeter hale gelmelerini önlemeye yönelik faaliyetlerine karşı, bir mukavemet hareketi olarak Milli Gençlik Teşkilatının süratle köylere kadar yayılması ve Türk'ten Türk'e prensibiyle bir nevi boykot hareketine girişmelerinin cemaatler arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine sebep olması ve karşı taraf için maksatlı bir şikâyet konusu haline gelmesi hususlarında kendilerinden bilgi alınmıştır.

2. Kıbrıs'ta yapılacak, 30 Ağustos Zafer Bayramı törenine Türkiye'den davet edilen isimler arasında bulunan bazı şahısların, sakin ve dostluk havası içerisinde elde edilebilecek olumlu sonuçları, yapacakları tahriklerle aleyhe çevirebileceklerinin düşünüldüğü, Kıbrıs'ta kutlanacak olan 30 Ağustos Bayramı'nın sadece Türk-Yunan dostluğunu temin ve sağlamlaştırmak maksadına hizmet etmesinin, Zürih Anlaşması esasları dâhilinde sonucun bir an evvel alınabilmesini sağlayacak tedbirlerden biri olacağı kendilerine bildirilmiştir.

3. Kıbrıs meselesinin bu gün artık karşılıklı ve komitacılık zihniyetiyle halledilemeyeceği, meselenin artık uluslar arası bir hale

538. Cumhuriyet, 20 Ağustos 1959; Hürriyet, 20 Ağustos 1959.

539. BCA, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 69.438..8.

geldiği, Hükümet'in takip edeceği politikanın, bu güne kadar sabır ve ağırbaşlılıkla milletlerarası âlemde kurulan güven ve itibarın devam ettirilmesi şeklinde olmasının tek çıkar ve Türkiye'ye yakışır bir yol olduğu, anlaşmanın işlemez bir vesika olduğunu savunanların emellerini boşa çıkarmak için dostane bir yol izlenmeye mecbur olduğu kendilerine bildirilmiştir.

4. Kıbrıs'a maksatlı partizanların el atarak, bu milli davayı zaafa uğratmalarına ve Kıbrıslıların kendi aralarında parçalanmalarına hiçbir şekilde imkân verilmemesi hususunda özellikle kendilerinin çok dikkatli ve titiz hareket etmeleri gerektiği ve Hükümet'in de buna tüm gücüyle engel olacağı bildirilmiştir. Bu bilgi notu, o günlerde Türk Hükümeti'nin tutumunu ve izlediği politikayı çok çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu yüzden burada sunulması uygun görülmüştür.

Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının tamamlanmasının bazı anlaşmazlıklar yüzünden gecikmesi üzerine, Türkiye Başbakanı Adnan Menderes ile Yunanistan Başbakanı Karamanlis müdahale ederek, Kıbrıs'taki her iki toplum liderine, aşırı milliyetçilik hareket ve teşebbüsleri ile bazı kışkırtma girişimlerinin önlenmesi, bundan sonra dostça yaşamaları gerektiği talimatını vermişlerdir.⁵⁴⁰

Her iki Başbakanın verdikleri talimatlar, Kıbrıslı liderler üzerinde etkisini göstermiş, talimata uygun hareket etmeye başlamışlardır. Nitekim Kıbrıs Türklerinin, Makarios ve Kıbrıs Geçici Kabinesinde görevli Rum Bakanlar şerefine verdikleri yemekte konuşma yapan Dr. Küçük, "Tedhişçilik hareketleri, bütün Kıbrıslılarca lânetlenmelidir." demiştir.⁵⁴¹ Aynı yemekte Makarios da, sona ermesi gereken tedhişçiliğin tekrarlamaması için elinden geleni yapacağını söylemiş, devamında gerek Dr. Küçük'ün, gerekse kendisinin ve Kıbrıs'taki her toplum mensubunun böyle bir yolda gayret sarf edeceğini ifade etmiştir.

Kıbrıs'ta, anayasa tasarısını hazırlamakla görevli karma komisyon, Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısının yetkileri konusunda ortaya çıkan ayrılığın uzlaştırıcı bir sonuca bağlanması

540. Hürriyet, 5 Eylül 1959; Milliyet, 6 Eylül 1959.

541. Cumhuriyet, 28 Eylül 1959.

nın başarılammaması nedeniyle, sorunu ilgili üç ülkenin Başbakanına havale etmeyi kararlaştırmıştır.⁵⁴² Dr. Küçük ile Makarios, 1 Kasım 1959'da, Temsilciler Meclisinin üye sayısının 50 olması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Varılan anlaşmaya göre, Temsilciler Meclisinin yüzde 30'u Türk, yüzde 70'i Rum olacak, üyeler beş yıllık bir süre için her toplum tarafından ayrı ayrı seçilecektir.⁵⁴³ Kıbrıs Anayasa Komisyonunda sorun teşkil eden Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısının icra yetkileri ve Kıbrıs kabinesi üyelerinin görevleri meselesi de, 10 Kasım 1959'da çözüme ulaşmıştır.⁵⁴⁴

13 Aralık 1959'da yapılacak Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçimlerine başka Türk aday olmaması nedeniyle Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak ilan edilmiştir. Dr. Fazıl Küçük'ün Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak ilanı, Lefkoşe'de Atatürk Meydanı'nda törenle kutlanmıştır.⁵⁴⁵ Kıbrıs'ta seçimler, 13 Aralık 1959'da yapılmıştır.⁵⁴⁶ Seçimlerin sonucunda Makarios 144.501, rakibi Kleridis ise 71.753 oy almış ve Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.⁵⁴⁷

Makarios, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra Lefkoşe'de yaptığı konuşmada, *"Bugün adamızın idaresinin sekiz asırlık bir fasıla ile Yunan idaresine geçmiş olmasını tes'id ediyoruz (kutluyoruz)."*⁵⁴⁸ demesi, Kıbrıs Türklerinde büyük üzüntü yaratmıştır. Türk Hükümeti de, bu durumu haber alır almaz, incelemek üzere konuşma metnini Kıbrıs Başkonsolosluğundan istemiştir. Ankara Radyosu, 17 Aralık 1959'da Radyo Gazetesi saatinde, Makarios'un konuşmasıyla ilgili, *"...Ada'nın 800 sene önce Rumların idaresinde olduğu iddiası tarihi belgelerle doğrulanmadığı halde, Kıbrıs'ın bundan daha 80 sene önce Türklerin idaresinde bulunduğu herkesin bildiği bir gerçektir."*⁵⁴⁹ yorumunu yapmıştır.

542. Hürriyet, 24 Eylül 1959.

543. Hürriyet, 2 Aralık 1959.

544. Milliyet, 11 Kasım 1959.

545. Hürriyet, 4 Aralık 1959; Cumhuriyet, 4 Aralık 1959; Milliyet, 4 Aralık 1959.

546. Milliyet, 14 Aralık 1959.

547. Milliyet, 15 Aralık 1959; Son Posta, 15 Aralık 1959.

548. Hürriyet, 18 Aralık 1959.

549. Hürriyet, 18 Aralık 1959.

Kıbrıs'ta anayasa çalışmalarını sekteye uğratan diğer bir husus da, İngiltere'nin hükümrانlığında kalacak üs bölgeleriyle ilgili İngiltere'nin ileri sürdüğü tekliflerdir. Sorun, Rumlar tarafından İngilizlerin bu tekliflerinin Ada'nın fiilen üç bölgeye taksimini hedeflediğinin düşünülmesinden kaynaklanmıştır.⁵⁵⁰ 1960 yılı Ocak ayına gelindiğinde, Kıbrıs Anayasa Komisyonunda sorun teşkil eden hususların çoğu halledilmiş ancak, Ada'da İngiltere'nin sahip olacağı askeri üsler meselesi çözümsüz kalmıştır. İngiltere, Ada'da kendi hükümrانlığında kalacak iki üsün 120 mil kare genişliğinde olmasını istemiş, Makarios ise bu genişliğin 42 mil kareyi geçmemesini teklif etmiştir.⁵⁵¹

İngiltere, Kıbrıs'ta yönetimin 19 Şubat'ta Kıbrıs halkına devri için gerekli kanunların zamanında çıkarılabilesini sağlamak, çözümlü sağlanamayan hususlarda kesin karara varmaya çalışmak, Londra'daki karma komitenin çalışmalarını gözden geçirmek ve Londra Konferansı'nda alınan kararların uygulanması için son anlaşmaları hazırlamak amacıyla, Türkiye ve Yunanistan Başbakanlarıyla, Kıbrıslı toplum liderlerini Londra'ya davet etmiştir.⁵⁵² Planlanan konferans 16 Ocak 1960'ta Londra'da başlamıştır.⁵⁵³ Konferans bir anlaşma sağlayamadan, 18 Ocak 1960 tarihinde sona ermiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanı bir ay ertelenmiştir.⁵⁵⁴

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun gecikmesi, Yunanlıların ve özellikle Kıbrıslı Rumların devamlı sorun çıkarması üzerine Başbakan Adnan Menderes, Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis'e bir mesaj göndererek, Yunanistan Başbakanının nüfuzunu kullanarak sürüp giden anlaşmazlıkların çözülmesi için kendisine yardımcı olmasını istemiş, Kıbrıs'ın ilan edilen 19 Mart tarihinde bağımsızlığına kavuşmasının bir zorunluluk olduğunu ifade etmiştir.⁵⁵⁵

İngiltere ile Kıbrıslı liderler anlaşamadığından, Kıbrıs Cum-

550. Hürriyet, 26 Haziran 1959.

551. Hürriyet, 3 Ocak 1960.

552. Hürriyet, 7 Ocak 1960; Cumhuriyet, 7 Ocak 1960; Milliyet, 7 Ocak 1960.

553. Milliyet, 16 Ocak 1960.

554. Milliyet, 19 Ocak 1960.

555. Hürriyet, 3 Şubat 1960.

huriyeti'nin ilanı gecikmiştir.⁵⁵⁶ Makarios'un sürekli pürüz çıkarması ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanının gecikmesi yüzünden, Ada'da ekonomik durum gittikçe zorlaşmıştır. Bu yüzden 14 Mart 1960 tarihinde Kıbrıs'ta grev yapılmış, Türkler de Rumlarla birlikte gösteri yapmışlardır.⁵⁵⁷

Rumların uzlaşmaz tavırları, her geçen gün ortamın daha da gerilmesine neden olmuş, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanını geciktirmiş, hatta tehlikeye düşürmüştür. Makarios, EOKA'nın 5'inci kuruluş yıldönümü nedeniyle yapılan toplantılarda, İngiltere'ye çatmış, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu sürekli erteleyerek İngiltere'nin zorla istediklerini yaptıramayacağını, görüşmelerden kısa sürede sonuç alınmazsa Kıbrıs halkını, İngiltere'ye karşı sivil itaatsizliğe davet edeceğini, Zürih ve Londra anlaşmalarının Kıbrıslı Rumları tatmin etmediğini ifade etmiştir.

Makarios'un bu konuşması nedeniyle, Dr. Küçük durumu görüşmek üzere, Türk Bakanları ve Kıbrıslı Türk toplumunun ileri gelenlerini bir toplantıya çağırmıştır. Toplantıdan sonra bir açıklama yapan Dr. Küçük, Makarios'un konuşmasının Türkler üzerinde yaptığı olumsuz etkiye değinmiş, Rumların Enosis'i başka bir yoldan gerçekleştirmeye çalışmalarını eleştirmiş, Türklerin Enosis'e eskisi kadar karşı olduklarını ve Kıbrıs üzerindeki haklarını ellerindeki bütün imkânlarla savunacaklarını belirtmiştir. Dr. Küçük bu açıklamasında ayrıca, gergin havayı ve şüpheyi dağıtmak için, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni garanti eden devletlerin harekete geçerek, Zürih ve Londra anlaşmalarının hükümlerini mutlaka gerçekleştirmeleri gerektiğini, bunun da ancak Türk ve Yunan askerlerinin hemen Ada'ya gelmeyle sağlanabileceğini söylemiştir.⁵⁵⁸

Bir yılı aşkın süren çalışmalardan sonra, 6 Nisan 1960'ta Kıbrıs Anayasası imzalanmıştır. Ancak, üsler meselesi yine çözümsüz kalmıştır. Anayasa tasarısının 198 maddesi ve 3 eki vardır. Ekler şunlardır:

1. İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti ara-

556. Milliyet, 9 Şubat 1960.

557. Hürriyet, 15 Mart 1960.

558. Hürriyet, 3 Nisan 1960; Cumhuriyet, 3 Nisan 1960.

sında bir garanti anlaşması.

2. Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında bir askeri ittifak.

3. Zürih Anlaşması'ndan derlenen esas maddelerin listesi.⁵⁵⁹ Kıbrıs Anayasası'nın imzalanması bağımsız cumhuriyete giden yolda büyük bir aşama kaydedildiğini ve sona yaklaştığını göstermektedir. Artık yeni Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna sayılı günler kalmıştır.

3.5.3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanı TCE™

Kıbrıs'ta görüşmeler bir müddet daha sürmüştü ve nihayet 1 Temmuz 1960'ta taraflar bütün önemli konular üzerinde bir anlaşmaya varmışlardır. Anlaşma metni beyaz kitap halinde İngiltere Parlamentosuna sunulacak ve Parlamentoda onaylanmasından sonra Kıbrıs Cumhuriyeti ilân edilecektir. Anlaşmaya varılan konular şunlardır:

1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla ilgili anlaşma metni.
2. İngiltere'ye verilecek bağımsız üslerin sınırları.
3. İngiltere'ye verilecek bağımsız üslerin, gelecekte İngiltere Hükümeti'nin ihtiyacı kalmaması durumunda alacağı durum.
4. Bağımsız üsler bölgesinin dâhili idare şekli.
5. Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yapılacak mali yardım meselesi.⁵⁶⁰

Varılan anlaşma gereği, İngiliz üsleri Kıbrıs Devleti toprakları üzerinde iki ayrı bölgede, toplam 99 mil karelik bir alanda kurulacaktır. İngilizler, kurulacak bu üslerde sivil yönetimden sorumlu olacaklardır. Ayrıca İngilizlere üsler dışında, belirli yerlerde İngiliz askerlerinin eğitim yapabilmeleri, haberleşme olanaklarından ve Ada üzerinde serbest uçuş ve yargı dokunulmazlığından yararlanabilme hakları tanınmıştır.⁵⁶¹ Kıbrıs'ın bağımsızlığının sağlanması için yapılan anlaşma, son haliyle 6 Temmuz 1960'ta Vali Konağı'nda törenle imzalanmıştır.⁵⁶² Daha sonra İngiltere'ye sunulan anlaşma, 20 Tem-

559. Cumhuriyet, 7 Nisan 1960.

560. Milliyet, 2 Temmuz 1960; Hürriyet, 2 Temmuz 1960.

561. M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiuyurt, a.g.e., s. 15.

562. Milliyet, 7 Temmuz 1960.

muz 1960'ta İngiltere'de Avam Kamarasında onaylanmıştır.⁵⁶³

Anlaşma metni, 29 Temmuz 1960 günü Kraliçe tarafından da onaylanmıştır. “1960 Kıbrıs Kanunu” adını taşıyan bu metne dayanılarak, Kraliçe tarafından Kraliyet Özel Konseyinin (Privy Council) tavsiyesi ile 3 Ağustos 1960'ta “1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Emirnamesi” (Republic of Cyprus Order in Council 1960) çıkarılmış ve bu emirname 10 Ağustos 1960 günü yürürlüğe girmiştir. Emirname gereği, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, 16 Ağustos 1960 günü yürürlüğe girecektir.⁵⁶⁴

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası yürürlüğe girmeden, Temsilciler Meclisi seçimleri 31 Temmuz 1960'ta yapılmıştır. Temsilciler meclisinde görev yapacak 50 üyenin, 15'i Türkler, 35'i ise Rumlar tarafından seçilen üyelerden oluşmuştur.⁵⁶⁵ Kıbrıs'ın ilk Cemaat Meclisi seçimleri ise 7 Ağustos 1960'ta yapılmış, seçimleri Dr. Küçük ve Makarios'un partilerinin adayları kazanmıştır.⁵⁶⁶

Uzun ve zorlu bir görüşmeler sürecinden sonra, Kıbrıs'ı cumhuriyet olarak ilân eden anlaşma 15 Ağustos 1960 tarihinde 23.45'de Temsilciler Meclisi binasında, Kıbrıs namına, Dr. Küçük ve Makarios, Türk ve Yunan Hükümetleri adına Başkonsoloslar Vecdi Türel ve Hristopulos, İngiltere Hükümeti adına da Ada'nın son Valisi Sir Hugh Foot tarafından imza edilmiştir. Anlaşmanın imzalanmasının ardından, İngiliz bayrağı direktten indirilerek yerine Kıbrıs Cumhuriyeti bayrağı çekilmiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti gece yarısı saat 24'te, 21 pare top atışıyla ilân edilmiştir. Böylelikle, 82 yıl süren İngiliz hükümranlığı son bulmuş ve Kıbrıs bağımsız bir Cumhuriyet haline gelmiştir. Anlaşmanın ardından Türkiye'nin Kıbrıs Temsilcisi Vecdi Türel, Devlet Başkanı ve Başbakan Org. Cemal Gürsel'in Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanı sebebiyle gönderdiği mesajını okumuştur. Org. Cemal Gürsel mesajında, Türk ve Rumların kardeşlik zihniyetiyle çalışmalarını temennisinde bulunmuştur.⁵⁶⁷

16 Ağustos 1960'ta, öğleye doğru İngiliz Foot, Magosa'dan

563. Milliyet, 21 Temmuz 1960.

564. M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiuyurt, a.g.e., s. 15.

565. Milliyet, 30 Temmuz 1960.

566. Milliyet, 8 Ağustos 1960.

567. Milliyet, 16 Ağustos 1960; Hürriyet, 16 Ağustos 1960.

bir İngiliz kruvazörüyle ayrılırken, Kıbrıs Anayasası'nın ayrılmaz bir parçasını teşkil eden İttifak Antlaşması gereği, Kıbrıs'ta bulundurulacak 650 kişilik Türk Birliği ile 950 kişilik Yunan Birliği Kıbrıs'a ayak basmıştır.⁵⁶⁸ 1878'de Ada'dan ayrılan Türk askerinin, 82 yıl aradan sonra tekrar Ada'ya çıkışı, Kıbrıslı Türkler tarafından büyük heyecan ve sevinç yaratmıştır. Kıbrıs'ta haftalık olarak yayınlanan "Nacak" gazetesi, 12 Ağustos 1960 tarihli sayısının başlığını, "82 Yıldır Beklediğimiz Gün Geldi.", "Kahraman Türk Ordusu Kıbrıs'a Çıkıyor.", "Mehmetçikleri Salı günü bağrımıza basıyoruz." şeklinde atmıştır.⁵⁶⁹ Türk askerini büyük bir sevgi tezahüratıyla karşılayan Türkler, askerleri geçtikleri yollarda çiçek yağmuruna tutmuştur. Magos ve Lefkoşe Türk bayraklarıyla donatılmıştır. Türk birliği Magosa'dan Lefkoşe'ye hareket etmeden önce, toplanma bölgesinde Kıbrıs Türkleri adına bir konuşma yapan Rauf Denктаş, "Kahraman milletimin tarihler yaranan biricik Mehmedi, 80 bin Türk şehidinin ruhunu, yavru vatana ayak basmakla şad ettiniz. Sizi Kıbrıs'a getirebilmek için, daima hazır olmuş olan 120 bin Türk adına hepinize bütün kalbimle hoş geldiniz der, 82 senelik hasretin sıcaklığı ile hepinizi bağrımıza basarız."⁵⁷⁰ demiştir.

Türk Birliğinin Ada'ya yak basması, Kıbrıs Türklerine çok büyük bir moral vermiş, bu yüzden büyük sevgi gösterilerinde bulunmuşlardır. Magosa limanını ve civarını hınca hınç dolduran Türkler, Alay'ın her geçtiği yerde kurbanlar kesip, tütsüler tutmuşlardır.⁵⁷¹ Yaşlısıyla genciyle askerlerin boynuna sarılan halk, "Mehmetçik geldi, Türk'e ölüm yok"⁵⁷² şeklinde bağırarak, 80 yaşını aşmış olan yaşlılar ise tekrar Türk askerini gördükleri için Allah'a şükrederek duygularını ifade etmişleridir. Türk askerinin Ada'ya gelişi Türklere büyük moral vermiş, mal ve can güvenliği endişesiyle İngiltere'ye yapılmakta olan Türk göçünün durmasını sağlamıştır.⁵⁷³

568. Milliyet, 17 Ağustos 1960; Hürriyet, 17 Ağustos 1960; F. Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 534; M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiuyurt, a.g.e., s. 16.

569. Cumhuriyet, 17 Ağustos 1960.

570. Hürriyet, 17 Ağustos 1960.

571. R. R. Denктаş, a.g.e., s. 162.

572. Akşam, 17 Ağustos 1960.

573. Hürriyet, 25 Ağustos 1960.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanı ve özellikle Türk askerinin tekrar Kıbrıs'a ayak basması Türk kamuoyunda da büyük sevinç yaratmıştır. Milliyetçi bir gazete olan Birlik gazetesi, Türk askerinin 16 Ağustos'ta adaya ayak basması nedeniyle özel bir "Kıbrıs" sayısı hazırlamıştır. Hürriyet gazetesinde bir ilanla halka duyurulan bu gazetenin özel olarak hazırladığı bu hatıra sayısında, her yönüyle Kıbrıs anlatılmakta, tarihi resimler, şiir makale ve heyecanlı yazılar yer almaktadır.

16 Ağustos 1960 tarihli Hürriyet gazetesinde, "*Türk Askeri Kıbrıs'ta*" başlığıyla yayınlanan günün yazısında, "*Yüz yıllardan beri Türk olan ve Birinci Cihan Harbinden sonra milli hudutlar dışında kalan Kıbrıs'a Türk askeri bugün dönmekte ve dört yüz yıllık Türk yurdu, hasretle özlediği kahraman ordusunu yeniden bağrına basmaktadır.*" şeklinde yorum yapılmıştır.⁵⁷⁴ Görüldüğü gibi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanı ve bundan daha çok Türk askerinin Kıbrıs'a tekrar ayak basması Kıbrıs Türkleriyle, Türk kamuoyunda benzer olumlu etkiler yapmıştır.

3.5.4. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Özellikleri

16 Ağustos 1960 tarihli Kıbrıs Anayasası, bir kurucu meclis tarafından hazırlanmış ve onaylanmış değildir. Bu anayasa diplomatlar ve danışmanlardan oluşan karma bir komisyonda, uzlaşmalar sonucu kabul edilmiş bir belgedir. Anayasa tarihinde görülen en uzun anayasalardan biri olan bu metin, 199 maddeden oluşmakta, ek olarak, iki anlaşma ve iki protokol bulunmaktadır. Birinci ek, beş maddelik "Garanti Anlaşması", ikinci ek, 6 maddelik "İttifak Anlaşması" ve son olarak 4'er maddelik iki protokol yapılmıştır. Anayasanın oldukça uzun olmasının sebebi, iki ayrı "cemaat" ilişkileri ve bunları bir çatı altında birleştirmek endişelerinden kaynaklanmaktadır.

Anayasanın 181. maddesine göre: "Suretleri Ek I ve Ek II olarak bu Anayasaya eklenmiş bulunan Cumhuriyetin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve Anayasasını teminat altına alan ve Cumhuriyet, Yunanistan Krallığı, Türkiye Cumhuriyeti ve Büyük Britanya ve Şimali İrlanda Birleşik Krallığı arasında akdedilen Anlaşma ile Cumhuriyet, Yunanistan Krallığı ve Türkiye Cumhuriyeti arasında akdedilen Askerî ittifak Anlaşması Anayasa hükmünü haizdirler".

574. Hürriyet, 16 Ağustos 1960.

Anayasanın Rumca ve Türkçe metinlerinin her ikisi de, Anayasanın 180. maddesine göre asıldır ve aynı derecede hukukî değere sahiptir. Her iki metin arasında bir ayrılık veya farklı yoruma yol açabilecek bir durum ortaya çıktığında, Anayasanın 149. ve 180. maddelerine göre, Zürih ve Londra Anlaşmalarının içeriğiyle beraber, 6 Nisan 1960'ta Karma Anayasa Komisyonunca imzalanan anayasa taslağı ve 6 Temmuz 1960'ta bunda yapılan değişiklikler dik-kate alınarak, Yüksek Anayasa Mahkemesince karara bağlanacaktır. Öte yandan, başka anayasalarda görülmeyen, daha doğrusu kanun konusu olabilecek bazı tanımlara anayasada yer verilmiştir.⁵⁷⁵

Anayasa maddelerinin kendi içindeki uzunluğu daha ilk bakışta; bir iç hukuk işlemi ile değil, fakat bir uluslararası belge ile karşılaşıldığı izlenimini vermektedir. Her sorunu Anayasa'da belirterek gelecekte ortaya çıkması muhtemel sorunları çözüme bağlama eğilimi, Anayasa'yı bir ilkeler bütünü olmaktan oldukça uzaklaştırmaktadır. Ayrıntıları da düzenleme endişesi, anayasa sistematüğini de etkilemiş: Ana hak ve hürriyetler kısmında, 6. madde ayırimcılığı önleme (non - discrimination) amacıyla bir ilke koyarken, ileride 28. madde bunu ayrıca eşitlik ilkesiyle tamamlamaktadır. Oysa anayasalarda, hak ve hürriyetlerin temel ilkesi olan eşitlik hemen ilk kurallar içinde yer almaktadır. Özellikle 27. maddedeki grev hakkından sonra bir-den eşitlik ilkesine gelinmesi oldukça ters bir sıralama olmaktadır. Bunun gibi sosyal güvenliğin, klasik haklardan ve 9. maddede yer alan kişi dokunulmazlığından sonra yer alması ve bu kısımda sosyal haklarla kişi haklarının dağmık bir biçimde serpiştirilmesi, anayasa sistematüğüne uygun düşmemektedir. Bir başka örnek de 31. maddede-ki oy hakkının tabii yargı yolundan sonra düzenlenmiş olmasıdır.

Değiştirilmesi de çok güç koşullara bağlanan bu Anayasa, Klâsik Anayasa ders kitaplarındaki deyimle, sert bir anayasadır. Öyle ki Anayasa'nın 182. maddesinin 1. Fıkrasında, Anayasa'ya ekli bulunan Ek III'te tek tek belirtilen maddelerin "hiç bir surette gerek değiştirme, gerek ilâve veya gerekse kaldırma suretiyle değiştirile-meyeceği" açıkça belirtilmektedir. Bunun dışında kalan maddelerin 575. Örneğin, 122. maddedeki "âmmemuru", "âmmehizmeti", 186 maddedeki "cemaat", "mahkeme", "kanun", "şahıs", "Elen", "Türk" gibi...Bkz.: M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiuyurt, a.g.e., s. 17.

değiştirilmesi ise, 182. maddenin 3. fıkrasına göre, Türk ve Rum Cemaatlerine mensup temsilcilerin ayrı ayrı üçte iki çoğunluğunun oylarıyla mümkün olabilmektedir.

Anayasa'nın değiştirilemeyen maddeleri, 11 Şubat 1959 tarihli Zürih Anlaşması'ndan alınan hükümlerdir. Bu durum, kuruluş anlaşmasından alınan bu ilkelerin Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından bağımsız olarak değiştirilemeyeceğini ifade etmektedir. Değiştirilemeyen bu ilkeler, uluslararası anlaşmalardan geldikleri için bir iç hukuk işlemine konu olmayacaktır. Normalde bağımsız ülkeler bağımsız oluşlarının doğal bir sonucu olarak, anayasalarında saptadıkları usullere göre, anayasalarını değiştirmekte serbesttir. Bu durum, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni, bağımsızlığı kısıntılı bir devlet haline getirmektedir. Kıbrıs Anayasası'nın değiştirilemeyen hükümleri bir iç hukuk işlemi ile değiştirilemezler, ancak uluslararası bir işleme veya taraflar anlaşmaları takdirde anlaşmaya konu olarak değiştirilebilirler.⁵⁷⁶

Kıbrıs Cumhuriyeti, konfederal nitelikleri de olan fonksiyonel federatif⁵⁷⁷ bir cumhuriyettir. Kurulan Türk ve Rum ulusal yönelimleri (Anayasa'da Cemaat Meclisleri olarak geçiyor), din, eğitim, kültür, sosyal hizmetler, kişi hukuku bakımından yetkili ve egemen sayılmışlardır. Bilindiği gibi konfederal yapılarda eşit birimler ve bu birimlerin işbirliği ve uzlaşarak ortak karar alma zorunluluğu var. Yani çoğunluğun karar alması söz konusu değildir. Veto hakkı ve parlamentoda ayrı çoğunluğun anlamı, iki toplumun ve temsilcilerinin bazı temel konularda uzlaşma mecburiyeti olmasıdır. Bunlar Kıbrıs Cumhuriyeti'ne konfederal nitelikler kazandırmaktadır.

Parlamento, Hükümet, kamu yönetimi, polis ve jandarmanın yapılanmasında %70 Rum - %30 Türk, ordu yapılanmasında %60 Rum - %40 Türk oranları öngörülmüştür. Türk olan Cumhurbaşkanı Yardımcısına dışişleri, savunma, güvenlik konularında tam veto hakkı verilmiştir. Ortak parlamentoda ise vergi, seçim gibi temel konularda Türk ve Rum milletvekillerinin ayrı çoğunluğu öngörülmüştür.⁵⁷⁸ Görüldüğü gibi bu Cumhuriyet ne bağımsız, ne üniter, ne de federal ola-

576. M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiurt, a.g.e., s. 16-18.

577. R. R. Denктаş, a.g.e., s. 158.

578. İsmail Bozkurt, "Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", **Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Ankara, 2001, Ks. 2, s. 14.

rak tanımlanabilir. Kendine özgü bu Cumhuriyet’te yaratılan koşullar, federasyon ile konfederasyon arasında bir çizgi oluşturmuş, Enosis ve taksim yolu kapatılmıştır.

Cumhuriyetin temel özellikleri genel olarak şöyledir:

1. Rumlar Türklerin, Türkler de Rumların üzerinde bir “baskı ve üstünlük” sağlayamayacaklardır. Bunlar, anayasanın güvencesi altına alınmıştır. Anayasa Mahkemesi başkanı ve yardımcısı da, üçüncü ülke vatandaşlarından (Alman) oluşmaktadır.

2. Türkiye ve Yunanistan’ın, birlikte içinde bulunmadıkları bir birliğe, topluluğa katılmayacağından, Cumhuriyet dış ilişkilerinde bağımsız değildir.

3. Türk ve Rum toplumları, vergiden harekamaya, polisten eğitime kadar ayrılmış olan kendi işlerini bağımsız olarak yürüteceklerdir.

4. Türk Cumhurbaşkanı yardımcısının “veto hakkı” vardır.

5. Savunma, üç ülkenin (İngiltere, Türkiye ve Yunanistan) güvencesi altına alınmıştır. Cumhuriyet sınırları içinde Türkiye’nin ve Yunanistan’ın birlikleri (bire bir alay) bulunacaktır.

6. Zürih ve Londra anlaşmalarının ve Anayasa’nın işlerliği konusunda Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’nin “garantörlük” hakları konulmuştur. Örneğin Türkiye, anlaşmaların hükümlerinin ihlâl edildiği kanısına varırsa, tek başına “müdahale etme hakkına” sahiptir.⁵⁷⁹

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin özelliklerine genel olarak bakıldığında, egemenliği üç millet (İngiliz, Türk ve Yunan) ile iki halkın (Türk ve Rum) paylaştığı görülmektedir. İngiltere’nin yönetimi devretmesinden sonra Kıbrıs Adası, Türkiye ve Yunanistan’ın egemenliğinin de kabul edildiği, iki halka yerel özerklik sağlanan bir konuma gelmiştir. Ne yazık ki Makarios ve Rumlar Kıbrıs Cumhuriyeti’ni bizzat Makarios’un dile getirdiği gibi “Enosis için bir sıçrama tahtası” olarak gördüklerinden, bu Cumhuriyet ancak üç yıl yaşayabilmiştir.

579. E. Manisalı, a.g.e., s 34-35.

3.6. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanından Sonra Yaşanan Gelişmeler

3.6.1. Sosyoekonomik Sorunlar ve Türk Hükümeti'nin Tutumu

Rumların Enosis amaçları doğrultusunda hareket etmeleri yüzünden yaşanan sorunlara ilave olarak, İngiltere'nin yönetimi bırakmasından sonra Kıbrıs'ta iktisadi sıkıntılar da ortaya çıkmıştır. Diğer bir sıkıntılı durum da 1960 yılının oldukça kurak geçmesi sonucunda beliren açlık tehlikesidir. Beliren bu kıtlık tehlikesi karşısında, Kıbrıs ile Amerika arasında 8 Aralık 1960'ta yapılan anlaşma gereği, Amerika tarafından Kıbrıs'a 40.000 ton buğday ve 10.000 ton arpa hediye edilmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁸⁰ Kıbrıs'ta yaşanan bu gıda sıkıntısı karşısında, Türkiye Hükümeti de, Zürih ve Londra Anlaşmalarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yardım etmeyi taahhüt etmiş olduğundan, Kıbrıs'a 1000 ton buğday ile 500 ton arpa gönderme kararı almıştır. Gönderilecek buğday ve arpa bedeli, Türkiye'nin Kıbrıs'a yapması gereken 500 bin sterlinlik yardımdan mahsup edilecektir.⁵⁸¹

Ada'da yaşanan iktisadi sıkıntıların etkisiyle Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi, 9'a karşı 41 oyla, İngiliz Milletler Topluluğuna (Commonwealth) katılmayı kabul etmiştir. Büyük çoğunlukla kabul edilen karara göre bu katılma ilk olarak beş yıl için olacak, bu sürenin sonunda Temsilciler Meclisi, üyeliği devam ettirip ettirmeme konusunda serbest olacaktır. Hürriyet gazetesinde yayınlanan "Hadiseler Arasında" adlı köşede bu karar, Temsilciler Meclisinin barış ve refah yolunu seçtiği şeklinde yorumlanmıştır.⁵⁸²

Hürriyet gazetesi yazarlarından İsmail Orhangazili, "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İngiliz Milletler Topluluğuna Katılması İyi mi Oldu?" başlıklı yazısında, Kıbrıs'ın bu topluluğa katılmasının iktisadi yönden faydalı olacağını belirtmiştir. İsmail Orhangazili, yazısının son bölümünde ayrıca iktisadi çıkarlarını İngiliz Milletler Topluluğu içinde bulan Kıbrıslı Rumlar için, Enosis cazibesinin biraz azalacağı değerlendirmesinde de bulunmuştur.⁵⁸³ Kıbrıs'ın İngiliz Milletler Top-

580. Hürriyet, 13 Aralık 1960.

581. Hürriyet, 14 Aralık 1960.

582. Hürriyet, 18 Şubat 1961.

583. İsmail Orhangazili, "Kıbrıs Cumhuriyetinin İngiliz Milletler Topluluğuna Katılması

luluğuna katılması, iktisadi yönden faydalı olmuş olabilir ancak, Rumların Enosis emellerinden vazgeçmesi yönünde bir etkisinin olduğunu söyleyemeyiz. Zira Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler, Rumların Enosis doğrultusundaki faaliyetlerinin giderek tırmandığını göstermektedir.

Hürriyet gazetesinin, 5 Mart 1961 tarihli sayısının “Hadiseler Arasında” başlıklı köşesinde, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs Türklerine yönelik doğrudan veya dolaylı yaptığı yardımların siyasi olarak isabetli olmasının yanında, Türk kamuoyunun isteklerine de uygun olduğu belirtilmiştir. Aynı yazının son bölümünde ise; Kıbrıs'ta kurulan yeni idarenin iki toplum arasındaki dengeye bağlı olarak yürütüldüğü, bu dengenin nüfus oranı, ekonomik şartlar, mülkiyet oranları açısından Türklerin aleyhine bozulması halinde, ortak idarenin içi boş bir kalıp haline geleceği, bu durumun önlenmesi için Türk Hükümeti'nin yardımlarının ve Türk kamuoyunun yakın ilgisinin aralıksız sürmesi gerektiği yorumu yapılmıştır.⁵⁸⁴

Türk Hükümeti'nin Kıbrıs'a yönelik desteklerinden biri de, 31 Ekim 1961 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti ile belirli hallerde bağlı olarak vizelerin karşılıklı kaldırılması ve vize verilmesi gereken hallerde de harçsız vize verilmesi hakkında yapılan anlaşmadır.⁵⁸⁵ Osmanlı idaresinde Türkler lehine olan nüfus oranı İngiliz yönetimi boyunca, ekonomik şartlar ve mülkiyet oranının, Rumların İngiliz idaresinin yanlı ve Rumlara yönelik müsamahalı tutumları yüzünden maalesef Türkler aleyhine giderek bozulmuştur. Bu durum göz önüne alındığında, hâlihazır durumun daha da kötüleşmemesi için, gerçekten de Türkiye'nin Kıbrıs Türk toplumuna yönelik yapmış olduğu yardımlar oldukça hayati bir öneme sahipti. Bu sayede Türk toplumu, Rumların her türlü oyununa karşı koyabilmiş ve varlığını sürdürebilmiştir.

3.6.2. Rumların Kıbrıs'ı Rumlaştırma ve Enosis Gayretleri

Rumların Enosis hayallerinden vazgeçmemeleri ve 1960 Anayasası'nın Türklere tanıdığı hakları içlerine sindirememeleri nedeniyle Kıbrıs'ta sular durulmamış, sorunlar devam etmiştir. O kadar ki, Cum-

İyi mi Oldu?”, **Hürriyet**, 23 Şubat 1961s. 2.

584. Hürriyet, 5 Mart 1961.

585. BCA, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 63.388..5.M

hurbaşkını seçilmiş olan Kıbrıs Rum lideri Makarios dahi iki halka dayalı ve Türklerle Rumlar arasında denge sağlayan yapılanmayı baştan beri içine sindirememiş ve kurulan düzeni ortadan kaldırmak için kararlılık göstermiştir. Makarios, Cumhuriyet'in ilk günlerinden itibaren yapmış olduğu çeşitli konuşmalarda, Enosis'i unutmadıklarını, eninde sonunda Enosis'i gerçekleştireceklerini söylerken, Rum idaresi de Türklerin haklarını çiğnemeye ve Anayasa'yı ihlale başlamıştır.⁵⁸⁶ Makarios, 16 Ağustos 1960'ta, Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilirken Kıbrıslı Rumlara, *"Uluslararası anlaşmalar kalıcı değildir, değişebilirler; kalıcı olan ulusal hedeflerdir."* mesajını vermiş ve *"Sekiz aydan sonra Kıbrıs Yunan idaresine geçmiştir."* demiştir.⁵⁸⁷ Makarios'un bu ifadeleri, Rumların daha ilk günden Kıbrıs Cumhuriyetini Enosis için bir sıçrama tahtası olarak gördüklerinin bariz bir göstergesidir.

Kıbrıs basınında ve radyosunda Türklere ağır bir dille saldırılar yapılırken, kiliselerde papazlar da Rumları kışkırtmak için yoğun faaliyet göstermişlerdir. EOKA'cı Rumlar bir taraftan Kıbrıs'a gizlice silah sokarken, bir taraftan da Zürih ve Londra Anlaşmalarını geçersiz hale getirmek için çaba sarf etmiştir. Kennedy'nin ABD Başkanlığına seçilmesi Rumları ümitlendirmiş, bunun sonucunda Kennedy'ye sunulmak üzere kendilerini haklı çıkaracak bir rapor hazırlığına girişmişlerdir. Rumların sözcülüğünü yapan ve düşüncelerini açığa vuran Elefteria (Rum) gazetesi, Türkiye'de yaşanan 6-7 Eylül olaylarının, Kennedy'ye sunulacak raporda kullanılmasını tavsiye etmiştir.⁵⁸⁸

Rumların, Türklere yönelttikleri sistemli düşmanlık propagandası, sonunda şiddet hareketlerine neden olmuş ve Rumlar tarafından Magosa'da bir camiye bomba atılmıştır. Bu tür hareketlerin amacı, Türkler arasında korku yaratarak, köylerini ve topraklarını terk etmelerini sağlayarak mallarına konmaktır.⁵⁸⁹ Türkiye Dışişleri sözcüleri, bu gelişmeler karşısında, eğer Rumlar tekrar şiddet hareketlerine başlarsa, Türkiye'nin sahip olduğu haklara dayanarak gerekli müdahaleyi yapacağını ve bunda da kesin kararlı olduğunu ifade etmişlerdir.⁵⁹⁰

586. F. Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 785.

587. R. R. Denkaş, a.g.e., s. 159-160.

588. Hürriyet, 21 Kasım 1960.

589. Hürriyet, 24 Kasım 1960.

590. Hürriyet, 25 Kasım 1960.

Kıbrıs'ta Rumlar her fırsatta anlaşmazlık yaratmak için gayret etmiştir. Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesiyle ilgili atamalarda, Türklere hak tanımak istememişler, anlaşmalarla belirlenen yüzde 70 ve yüzde 30 oranlarına uymaya yanaşmamışlardır.⁵⁹¹ Bu durum Türklere Rumlar arasında yeni yeni anlaşmazlıkların yaşanmasına neden olmuştur. 1961 Ocak ayına gelindiğinde, Belediye teşkilatı ile Orman İdaresinde yapılan tüm çalışmalara rağmen uzlaşma sağlanamamıştır.⁵⁹² Orman Kolejinin bitiren 15 Türk'e Orman İdaresinde görev verilmesi üzerine, Kıbrıs Türklerinin lideri Rauf Denktaş, Anayasa Mahkemesine başvurmayaya karar vermiştir.⁵⁹³

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulu yaklaşık beş ay gibi kısa bir süre geçmesine rağmen EOKA, Enosis için harekete geçmiştir. Bir beyanname yayınlayan eski EOKA'cılar, bütün Rum gençliğini Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için mücadeleye davet etmişlerdir. Beyanname şöyledir:

*“Kıbrıs bizimdir. Kıbrıs Yunandır. Yunanlılara aittir. Onu, anası Yunanistan ile birleştirmek için her türlü hakka sahibiz ve birleştireceğiz. Hürriyet hediye olarak verilmez, fethedilir. Yeni Enosis mücadeleleri için ileri... Gençler hazır olunuz. Vatan sizi mücadeleye çağırıyor. Yaşasın Enosis...”*⁵⁹⁴ Kıbrıs'ta uzun süren uğraşlar sonunda sağlanan barış ortamı maalesef uzun ömürlü olamamıştır. Görüldüğü gibi Rumlar Enosis emelleri uğruna barış ve huzur ortamını bozmayı göze almışlardır.

Kıbrıs'taki son olaylarla ilgili Türk Hükümet'ine bilgi vermek üzere, Kıbrıs Temsilciler Meclisi İkinci Başkanı Dr. Orhan Müderri-soğlu başkanlığında altı kişilik bir heyet, 23 Ocak 1961'de Türkiye'ye gelmiştir. Hükümet yetkililerine Kıbrıs'taki son durum hakkında bilgi veren heyet, 28 Ocak 1961'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde, “Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü ve Yarını” konulu açık oturuma katılmışlardır.⁵⁹⁵ Açık oturumda heyecanlı bir konuşma yapan Behçet Kemal Çağlar; Milli Misakın çizilişinin 41'inci yılı vesilesiyle

591. Hürriyet, 26 Kasım 1960.

592. Hürriyet, 16 Ocak 1961.

593. Hürriyet, 20 Ocak 1961.

594. Hürriyet, 22 Ocak 1961; Milliyet, 22 Ocak 1961.

595. Hürriyet, 29 Ocak 1961

Türkiye'nin gerektiğinde Kıbrıs'ı da bu misak içerisine alabileceğini ifade etmek istediğini belirtmiş, daha sonra Rumların arkalarında Yunanistan'ı görmelerine temasla, Kıbrıs Türklerinin arkasında da Yunanistan'dan daha kuvvetli olan Türkiye'nin olduğunu ifade etmiştir.

Söz konusu açık oturumda bir konuşma yapan Dr. Orhan Müderrisoğlu, beş ay önce kurulan Cumhuriyetin her iki tarafı da memnun etmediğini, Cumhuriyetin nihayetinde siyasi bir anlaşma olduğunu ve yürümesinin iyi niyete bağlı olduğunu, Rumların ise iyi niyetli olmadıklarını, anayasa ve anlaşmaya sadakat göstermediklerini, Türklerin haklarını vermek istemediklerini söylemiştir. Daha sonra konuşmasına devamla, Kıbrıs tarihinde çok kere olduğu gibi, bir papazın milli emellerini gerçekleştirmek için Türk cemaatini ortadan kaldırmak için planlı bir çalışma yürüttüğünü, ancak haklarından asla vazgeçemeyceklerini ifade etmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Ankara Büyük Elçisi Mehmet Ertuğruloğlu da açık oturumda yaptığı konuşmasında, Kıbrıs İçişleri Bakanı olan Yorgiadis'in EOKA tedhiş teşkilatının ikinci başkanı olduğunu, Rumlar arasında meydana gelen tedhiş hareketlerinde polis silahlarının rol oynamasının bu hareketin İçişleri Bakanı tarafından desteklendiğini gösterdiğini, birçok büyük mevkilerle, gümrüğün Rumların kontrolünde olduğunu ve bunlardan faydalanan Rumların Ada'ya bol miktarda cephane ve silah sokabildiğini ifade etmiştir.

Ankara Üniversitesi'nde yapılan açık oturumda, İçişleri Bakanı Yorgiadis'in EOKA'cı olduğunun ifade edilmesi Rumları rahatsız etmiştir. Kıbrıs Dışişleri Bakanı Spiros Kiprianu, Kıbrıslı Türk Vekillerin Ankara Üniversitesi'nde yaptıkları konuşmalar hakkında Büyük Elçi Mehmet Ertuğruloğlu'ndan ayrıntılı bir rapor istemiştir. İçişleri Bakanı Yorgiadis de aynı konuyla ilgili olarak savcılıktan bir rapor istemiştir. Kıbrıs Bakanlar Kurulu tarafından ise Temsilciler Meclisi Başkanlığına bu konuyla ilgili bir mektup gönderilmiştir.⁵⁹⁶

Bu gelişmelerden sonra, Kıbrıs Temsilciler Meclisinde Türk Milletvekilleri, Dr. Orhan Müderrisoğlu ve Halit Ali Rıza hakkında, Ankara'da Kıbrıs'taki cinayetlerin Rum İçişleri Bakanının emriyle işlendiği yönünde beyanatta buldukları iddiasıyla tahkikat açılması

596. Milliyet, 4 Şubat 1961.

kararlaştırılmıştır. Bunun üzerine 15 Türk Milletvekili Meclisi terk etmiştir.⁵⁹⁷ Rumlar bir taraftan Kıbrıs Türklerinin Ankara’da yapmış oldukları konuşmalar nedeniyle büyük tepkiler göstererek kendilerini haklı göstermeye çalışırken, diğer taraftan ise kendileri Enosis amaçlarını çekinmeden her türlü ortamda dile getirmişlerdir. Bu davranış tarzı tutarsız ve haksızdır. Çünkü hem Enosis’ten vazgeçmediklerini, bu hedeflerine ulaşmak için ellerinden geleni yapacaklarını ifade etmişler, hem de Türkler bunu dile getirdiklerinde suçlandırarak üste çıkmaya çalışmışlardır.

M. Feridun Bellisar’ın, 10 Nisan 1961 tarihli Hürriyet gazetesindeki Günün Yazısı köşesinde, “Kıbrıs’ta Huzursuzluk” başlığıyla kaleme aldığı yazısında yer verdiği, Rum milletvekili Lisarides’in temsilciler Meclisinde yaptığı bir konuşma, bu duruma çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir. Lisarides arkadaşlarına hitaben yaptığı konuşmada, “*Kıbrıs’taki Rum halkı hürriyete kavuşuncaya ve self-determinasyonu elde edinceye kadar mücadele etmek azmindedir. Kıbrıs’ın hudutlarını tayin etmek, yalnız Rum halkına aittir. Türkiye’den gelen tehditler, bizi mücadele bayrağını indirmeğe mecbur edemez.*” demiştir.

M. Feridun Bellisar aynı yazısında, Rumların Kıbrıs’a Yunan adalarından silah kaçırdığı haberlerine değindikten sonra, Kıbrıs’ta Türk askeri bulunduğu sürece, Türkler için fiili bir katliam tehlikesinin olduğuna inanmadığını, ancak onların huzursuzluk içinde geçen hayatına son derece üzülüğünü dile getirmiştir. Bellisar yazısını, “*Ada’nın Rum idarecileri, şüphesiz her zaman Türkleri haklarından mahrum etmeğe uğraşacaklardır. İşte onlarla mücadeleye, sert bir mücadeleye girişmek mecburiyeti vardır. Böyle bir mücadelede Anavatan Türklerinin Kıbrıs’taki soydaşlarının daima yanında bulunacaklarını dost ve düşmanların bilmeleri, çok faydalı olacaktır.*” ifadeleriyle bitirmiştir.⁵⁹⁸

Bellisar’ın yazısı Kıbrıs’ta yaşananları çok iyi ortaya koymaktadır. Rumlar ilan edilen Kıbrıs Cumhuriyetini tüm kurumlarıyla yapılan anlaşmalara uygun olarak hayata geçirmeye değil, Enosis

597. Milliyet, 7 Şubat 1961.

598. M. Feridun Bellisar, “Kıbrıs’ta Huzursuzluk”, **Hürriyet**, 10 Nisan 1961, s. 2.

emelleri doğrultusunda, kendi amaçlarına göre şekillendirmeye gayret etmiş, Türklere haklarını vermeye yanaşmamışlardır. Buna karşılık olarak Türkler haklarını koruyabilmek için mücadele etmiş, bu mücadelelerinde de Türkiye'ye güvenmiştir. Türkiye de Hükümeti ve tüm halkıyla Kıbrıs Türklerini varoluş mücadelelerinde yalnız bırakmamıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından sonraki ilk yıl bu gelişmelere sahne olmuştur. Rumlar Enosis amaçlarına ulaşmak için giderek silahlanmış, Zürih ve Londra anlaşmalarına karşı tavrı almıştır. Bu ortamda Makarios'un başkanlığında toplanan Kıbrıs Bakanlar Kurulu, 16 Ağustos'ta birinci yılı dolacak olan Cumhuriyetin yıldönümünü bayram olarak kutlamamaya karar vermiştir.⁵⁹⁹

Türk Hükümeti Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiş, ileriki günlerde durumun karışacağını ve büyük bir Kıbrıs anlaşmazlığının yaşanacağını değerlendirerek, durumun daha da kötüleşerek büyük bir bunalıma dönüşmesi halinde uluslar arası kamuoyunda haklı durumda görünmek için temkinli davranarak, gelişmeleri sadece izlemekle yetinmiştir.⁶⁰⁰ Dönemin Dışişleri Bakanı Selim Sarp, gazetecilerin Kıbrıs konusundaki sorularına karşılık, Türkiye'nin Kıbrıs'ın mevcut durumunun korunması için çalışacağı, eğer mevcut durum bozulacak olursa yeni durumun Türkiye'nin lehine gerçekleşeceği cevabını vermiştir.⁶⁰¹

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin birinci kuruluş yıldönümü sebebiyle, 16 Ağustos 1961 tarihinde Türkiye radyolarında "Olaylar ve Yankılar" saatinde yapılan konuşmada, güney sahillerimizin 40 mil açığında olan Kıbrıs Adası'nın ve 120 bin Türk'ün Türk milletinin kalbinde özel bir yer tuttuğu, Kıbrıs'ta uzun uğraşlardan sonra kurulan devletin Türklere Rumlar arasında hassas bir dengeye dayandığı, kurulan düzenin bir binaya benzediği, bir taşın bile oynatılmasının yapının toptan yıkılmasına yol açabileceği belirtilmiştir. Böyle bir durumda en çok yapının içindekilerin zarar göreceği, bu yüzden yapıyı ayakta tutmanın bütün bina sakinlerinin ortak menfaati gereği olduğu vurgu-

599. Hürriyet, 4 Ağustos 1961.

600. Hürriyet, 5 Ağustos 1961.

601. Hürriyet, 6 Ağustos 1961.

su yapılmıştır.⁶⁰² Radyoların devletin kontrolünde olması nedeniyle, yayınlanan bu konuşmanın Kıbrıs'ta yaşanan son gelişmeler sebebiyle Türk Hükümeti tarafından yapılmış bir uyarı niteliğinde olduğu değerlendirilebilir.

Gidişatı olumsuz etkileyen yeni bir gelişme de Makarios'un Bağlantısızlar toplantısına katılması olmuştur. Makarios uyumsuz davranışlarına bir yenisini daha ekleyerek, Zürih ve Londra anlaşmalarına aykırı olmasına rağmen, 1 Eylül 1961'de hiçbir bloğa mensup olmayan devletlerin katılımıyla Belgrat'ta yapılacak toplantıya katılmaya karar vermiş, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin tüm uyarılarına rağmen toplantıya katılmıştır.⁶⁰³ Bilindiği gibi Zürih ve Londra anlaşmalarına göre Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte katılmadığı hiçbir uluslar arası kuruluş veya topluluğa katılmayacaktır. Makarios bu davranışıyla, yapılan anlaşmaları umursamadığını açıkça ortaya koymuştur.

Bu gelişme, Türkiye'de basın ve Hükümet çevrelerinde yeni eleştirilere ve yorumlara sebep olmuştur. M. Feridun Bellisar'ın, 22 Ocak 1962 tarihli Hürriyet gazetesindeki Günün Yazısı köşesinde, "Kıbrıs'ta Yıkıcı Faaliyetler" başlığıyla kaleme aldığı yazısında özetle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu tarihten buyana hala huzura kavuşmadığını, normal hayata dönemediğini, eski EOKA'cılarının kilit mevkilere getirilmesinin, Zürih ve Londra anlaşmalarıyla Türk'lere tanınan hakların verilmemesinin bu huzursuzluğun belli başlı sebeplerinden olduğunu, eski EOKA'cı İçişleri Bakanının göreve geldiği ilk günden itibaren Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için gayret ettiğini belirtmiştir.

Bellisar, bu yazısının sonunda da, Makarios'un Belgrat'ta yapılan konferansa katılarak, anlaşmalarla Kıbrıs için çizilen Batı politikasından ayrılarak, sözde tarafsızlarla birlikte bu politikaya cephe almaya yeltendiği, bu davranışın gülünç olduğu kadar boş bir gayret olduğu yorumunu yapmıştır. En son olarak da, Makarios ile Rum Bakanların iyi niyetli olmadıklarını gösterdiklerini ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin sorumlu mevkilerinde böyle şahıslar olduğu müddetçe huzur

602. Hürriyet, 17 Ağustos 1961.

603. Hürriyet, 23 Ağustos 1961; Milliyet, 2 Eylül 1961.

ve refahın hiçbir zaman yerleşmeyeceğini ifade etmiştir.⁶⁰⁴ Bellisar'ın yazısı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra geçen yaklaşık bir buçuk senede yaşanan gelişmeleri ve gelinen noktayı gözler önüne sermektedir. Ne yazık ki Rumlar Enosis heveslerinden ve bu uzlaşmaz tutumlarından halen vazgeçmiş değillerdir. Bu yüzden de Kıbrıs'ta nihai çözüme ulaşmak mümkün olamamaktadır.

Türk Hükümeti temkinli tutumunu sürdürürken, diğer taraftan Kıbrıs'taki gelişmeleri de yakından takip etmiş ve gerektiğinde makul ölçülerde tepkisini ortaya koymuştur. Nitekim Kıbrıs İçişleri Bakanı Yorgiadis'in, 10 Şubat 1962 tarihinde Rum "Mücahitler Cemiyeti" binasının açılış töreninde Enosis lehinde ve EOKA'yı kışkırtıcı mahiyette vermiş olduğu beyanat, Türk Hükümeti ve kamuoyu tarafından şaşkınlık ve kaygıyla karşılanmıştır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hasan İstinyeli, bu konuyla ilgili yapmış olduğu açıklamada, Türkiye'nin Kıbrıs'taki anlaşmazlıkları soğukkanlı ve uzlaşma yollarıyla halletme gayretlerine rağmen EOKA bu tür kışkırtıcı hareketlerle barışı bozarsa, doğacak sonuçlardan bizzat kendisinin zarar göreceğini ve sorumluluğun kendisine ait olacağını ifade etmiştir.⁶⁰⁵ Türkiye Hükümeti bu açıklamayla, tüm soğukkanlılığına rağmen olaylar bu şekilde devam eder ve daha kötü bir hal alırsa garantörlük hakkını kullanacağı mesajını vererek ikazda bulunmuştur.

Türkiye'nin bu tarz uyarıları ve cumhuriyetin kuruluşu, Kıbrıs'ta beklenen barış ve huzuru sağlamaya yetmemiş, şiddet hareketleri yeniden başlamıştır. 25 Mart 1962 tarihinde, Kıbrıs Türkleri için en kutsal mabetlerden biri olan Bayraktar Camii ile türbesi ve Ömerpaşa Camii bombalanmış, bu esnada mabetlerde cemaat bulunmaması sayesinde can kaybı yaşanmamıştır. Bombalama olayları üzerine Türkler arasında büyük bir kızgınlık meydana gelmiş, Cumhurbaşkanını Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük ile Türk toplumu lideri Rauf Denktaş, Türkleri soğukkanlı olmaya davet etmişlerdir. Türk toplumu adına bir beyanat veren Denktaş, üzüntülerini belirtmiş, olaya Türk toplumunun büyük bir olgunlukla cevap vereceğini ve misilleme yapmayacağını belirtmiştir.⁶⁰⁶ Türk liderler olaylar tırmanır ve Türkler de şiddetle kar-

604. M. Feridun Bellisar, "Kıbrıs'ta Yıkıcı Faaliyetler", *Hürriyet*, 22 Ocak 1962, s. 2.

605. *Hürriyet*, 17 Şubat 1962.

606. *Hürriyet*, 26 Mart 1962.

şılık verirse, durumun Türk toplumunun aleyhine gelişeceği endişesiyle toplumun heyecanını kontrol etmeye gayret etmişlerdir.

Makarios da olay üzerine bir beyanname yayınlayarak olayı kınanmış, çirkin ve barbarca diye nitelendirmiş, Kıbrıs halkının bir bütün olarak bu olayı kınadığından ve suçluların yakalanarak adalet önünde cezalandırılmaları için polis makamlarına yardım edeceğinden emin olduğunu ifade etmiştir.

Olay Türkiye’de de büyük üzüntü ve endişe yaratmıştır. Türk Hükümeti, Kıbrıs Hükümeti nezdinde harekete geçerek resmî bir bildiri yayınlamıştır. Türk Hükümeti’nin bildirisinde, önce özetle olayın, iki toplum arasındaki barışı bozmak isteyen aşırı unsurlar tarafından gerçekleştirildiğinin tahmin edildiği, olay üzerinde hassasiyetle durulduğu belirtilmiştir. Bildirinin devamında ise, “...Din, ırk, kültür farkları gözetmeksizin bütün vatandaşlarının her türlü güvenliğini korumak her hukuk devletinin baş ödevi olduğu ve üstelik Kıbrıs Hükümeti’nin bu hususu Anayasasında ve milletlerarası anlaşmalarda taahhüt etmiş bulunduğu cihetle, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, olay faillerinin en kısa zamanda bulunup cezalandırılması ve gerekli her türlü tedbirin alınmasını hadiselerin vahim bir seyir almaması arzusu ile ve müşterek yüksek menfaatlerimiz icabı Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümet’inden beklemektedir.” ifadelerine yer verilmiştir.⁶⁰⁷ Türk Hükümeti’nin de olaya soğukkanlı yaklaştığı görülmektedir.

Kıbrıs’ta yaşanan olay, TBMM’de 26 Mart 1962 tarihinde gündem dışı görüşülmüştür. Görüşmede söz alan AP Milletvekili Kemal Bağcılar, “Bu dini inanç ve mukaddes hisleri rencide etmektedir. Bu olay bir barbarlık numunesidir. Alçakça tertip edilmiş bir hadisedir.”⁶⁰⁸ demiştir. Dışişleri Bakanı Vekili ve Devlet Bakanı Turhan Feyzioğlu da olayın, Türklerle Rumların yan yana yaşamalarını istemeyenlerle, Türkiye ve Yunanistan’ın iyiliğini istemeyenler tarafından yapıldığı düşüncesini dile getirmiştir.

Başbakan İnönü de, Daily Telegraph gazetesi muhabirine konuyla ilgili verdiği özel beyanatta, Türk ve Yunan hükümetlerinin Kıbrıs’ta durumun düzelmesi için elbirliğiyle çalışmalarını temenni

607. Milliyet 26 Mart 1962.

608. Milliyet 27 Mart 1962.

ettiğini belirtmiş, “Kıbrıs Hükümeti aşırıları kontrol altına almalıdır.” demiştir.⁶⁰⁹ Türk Hükümeti’nin olayı sağduyu ile karşılayarak soğukkanlı davranması, Türk kamuoyunu da bu yönde etkilemiş, tatsız olayların yaşanmasını önlemiştir. Ankara’da eğitim gören 500 Kıbrıslı Türk genci, ellerinde Atatürk resimleri, bayraklar ve flamalar olduğu halde olayı protesto etmek için sessiz bir yürüyüş yapmış ve Zafer Anıtına bir çelenk koymuşlardır.

Türk Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT) İkinci Başkanı da yaptığı basın toplantısında, Kıbrıs Hükümeti’nin suikastları bir an evvel meydana çıkarmasını temenni ettiğini ve Türk Hükümeti’nin de olayların sokağa düşmesini önleyecek önlemler alacağından emin olduğunu belirtmiştir. İstanbul’da da gençlik kuruluşları bildirimler yayınlayıp olayı kınarken, TMTF ve MTTB temsilcileri dini liderleri (Hahambaşı, Rum Patriği, Ermeni Patriği) ziyaret ederek çiçek vermiş, olaydan duyulan üzüntü belirtilmiştir. Bu ziyaretler esnasında, TMGT Başkanı Metin Kumbasar’ın Türk gençliğinin bütün din ve mabetlere saygılı olduğunu belirtmesi ve MTTB Genel Başkanının, “Soğukkanlılığımızı muhafaza etmek mecburiyetindeyiz. Üstelik dinimiz intikam değil, intikamcılara karşı insanca hareketi emretmektedir.”⁶¹⁰ ifadesi, Türk gençliğine hâkim olan sağduyulu davranışı yansıtmaktadır.

Ankara ve İstanbul’da olduğu gibi, Adana ve Bolu’da da öğrenciler bombalama olayını kınamak maksadıyla sessiz yürüyüşler yapmışlardır. Türk gençliği soğukkanlılığını korurken, Kıbrıs’ta Rumların kışkırtıcı davranışlarına devam ettiği görülmektedir. Nitekim gerginliğin devam ettiği bu ortamda bir Rum genci, Rum lisesine bomba koyarken devriyeler tarafından suçüstü yakalanmıştır. Kıbrıslı Türklere göre, Rumlar Türklere misillemede bulunduğu intibamı uyandırmak maksadıyla bu tip davranışlarda bulunmaktadır.⁶¹¹ Kıbrıs Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis’in olayla ilgili Türkleri suçlaması ve bu beyanatının Kıbrıs Radyosu Rumca yayımında tekrarlanması, Rumların her türlü durumda Türkleri suçlandırarak üste çıkma gayretlerine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

609. Milliyet 27 Mart 1962.

610. Milliyet 27 Mart 1962.

611. Milliyet 29 Mart 1962.

Türk Hükümeti'nin soğukkanlı tutumu, başta İngiliz basını olmak üzere yabancı basın yayın organlarında övülmüş, Kıbrıs'ta Zürih ve Londra anlaşmalarının korunması için göstermiş olduğu titizlik takdir edilmiştir.⁶¹² Türkler sakin tutumlarını korumaya çalışırken, Rumlar taşkınlıklarına devam etmiş, her fırsatta Türkler aleyhine sloganlar atarak gösteriler tertip etmiş ve çeşitli yerlerde bombalar patlatmışlardır.⁶¹³

Türk Hükümeti, bir taraftan Kıbrıs'ta barış ve huzur ortamının sağlanması için gayret ederken, diğer taraftan da Yunanistan ile iyi ilişkiler geliştirmeye gayret etmiştir. Bu maksatla Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof'u görüşmeler yapmak üzere Türkiye'ye davet etmiş, görüşmeler 4-9 Ağustos 1962 tarihleri arasında oldukça dostane bir havada gerçekleşmiştir.⁶¹⁴ Türk Hükümeti bu tutumunun devamı olarak, Zürih ve Londra anlaşmalarının Kıbrıs'ta tatbikiyle ilgili görüşmeler yapmak üzere Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'u da Türkiye'ye davet etmiştir. Makarios, 22 Kasım 1962 tarihinde Türkiye'ye gelmiştir. Türk Hükümeti görüşmelerde, Zürih ve Londra anlaşmalarının tam manasıyla uygulanması hususu üzerinde ısrarla durmuş, Türk toplumunun haklarının korunmasını istemiştir. Makarios ise yüzde 30 Türk memur oranı uygulanması talebine, elden gelenin yapıldığı cevabını vermiştir. Türk Hükümeti'nin bu iyi niyetli girişimine karşın Türk kamuoyu Makarios'a tepkili bir tutum takınmış. bu yüzden Makarios geçtiği yerlerde halk tarafından protesto edilmiştir.⁶¹⁵

Türk Hükümetiyle Makarios arasında yapılan görüşmelerden sonra yayınlanan ortak bildiriye, Kıbrıs Türkleri ile Zürih ve Londra anlaşmalarının tatbiki hususundaki sorunlara doğrudan değinilmemiş, genel olarak görüşmelerin dostluk ve anlayış havası içerisinde geçtiği açıklanmıştır.⁶¹⁶ 1962 yılı Türk Hükümeti'nin sağduyulu tutumu, Kıbrıs Türklerinin de soğukkanlı yaklaşımları neticesinde, Rumların tüm taşkınlıklarına rağmen önemli bir karışıklık olmadan geçirilmiştir. Ancak 1963 yılıbaşından sonra maalesef Kıbrıs'ta olaylar giderek olumsuz yönde gelişmiştir.

612. Hürriyet, 28 Mart 1962.

613. Hürriyet, 30 Mart 1962; Milliyet 30 Mart 1962.

614. Hürriyet, 5,6,10 Ağustos 1962.

615. Hürriyet, 23,24 Kasım 1962.

616. Milliyet 27 Kasım 1962.

3.7. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Sona Ermesine Neden Olan Gelişmeler

3.7.1. Makarios ve Rumların Anayasanın Uygulanmasını Engelleme Gayretleri

1963 yılında, gündeme gelen ilk anlaşmazlık Belediyeler konusu olmuştur. 2 Ocak 1963 tarihinde, Makarios'un başkanlığında toplanan Kıbrıs Hükümeti, 12 yıl önce Sömürge Yönetimi tarafından kabul edilen bir kanunun yeniden yürürlüğe konmasını kararlaştırmıştır. Bu kanun, 31 Aralık 1962 günü gece yarısından itibaren geçerlilik süresi sona eren Belediyeler Kanununun yerine geçecektir. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük ile Hükümette yer alan 3 Türk Bakan, bu kanunun köylerle ilgili olduğu ve kasabalara uygulanması imkânının olmadığı gerekçesiyle kararı reddetmişlerdir.⁶¹⁷

Rumlar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından sonra türlü bahanelerle yürürlükteki kanunun süresini sekiz defa uzatarak, anayasa gereği yapılması gereken belediyeler kanununu ertelemişlerdir.⁶¹⁸ Bu süreçte meseleyi sürüncemede bırakmak ve zaman kazanmak maksadıyla görüşmeleri geciktirmişlerdir. Gececek bu süre zarfında Türk belediyelerinin maddi sorunlar nedeniyle kendiliğinden iflas edeceği ve sorunun kendiliğinden hallolacağını düşünmüşlerdir. Fakat Türk belediyeleri, Rumların beklentisinin aksine başarılı bir şekilde görevlerini yerine getirmeye devam ettiğinden, Rum tarafı bir politika değişikliği yaparak, mevcut kanunun süresinin uzatılmasına karşı çıkmışlardır.

Belediyeler konusunda çıkan bu anlaşmazlık Kıbrıs'ta Türk ve Rum cemaatleri arasında büyük bir gerginlik yaratmıştır. Kıbrıs Hükümeti tarafından alınan yeni karara göre, beş büyük şehirde kurulmuş olan Türk ve Rumlara ait ayrı belediyeler tasfiye edilerek yerine karma belediyeler kurulacaktır. Ancak bu karar Zürih ve Londra anlaşmaları ile Anayasaya aykırıdır. Türk Cemaat Meclisi tarafından, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının kendisine verdiği haklara dayanılarak, 1 Ocak 1963 tarihinden itibaren geçerli olacak Türk Belediyeler Kanunu çıkarılmıştır. Kıbrıs Hükümeti, Resmi Gazetede Türk Cemaat Meclisinin kabul ettiği Türk Belediyeler Kanununu yayınlamayı reddetmiştir.

⁶¹⁷. Hürriyet, 03 Ocak 1963.

⁶¹⁸. Nacak, 04 Ocak 1963.

Bunun üzerine Türk Cemaat Meclisi 4 Ocak 1963'te ilk Türk Cemaat Meclisi Resmi Gazetesini çıkararak, Türk Belediyeler Kanununu bu gazetede yayınlamıştır. Ayrıca Türk Cemaat Meclisi tarafından bir bildiri yayınlanarak, beş büyük şehirdeki Türk Belediyelerinin faaliyetine eskisi gibi devam edeceği açıklanmış, ayrıca Türklerin vergi ve harçlarını eskiden olduğu gibi Türk Belediyelerine vermeleri istenmiştir.⁶¹⁹

Kıbrıs'ta yaşanan bu gelişme üzerine Türk Hükümeti de garantörlük hakkını kullanmış, Kıbrıs Hükümeti'ne bir nota vererek alınan kararın düzeltilmesini istemiştir. Kıbrıs anlaşmalarını hazırlayan Türk heyetinin müşaviri Prof. Suat Bilge görüşünü, "*Hareket tamamen Anayasaya aykırıdır ve bu Türk Hükümeti'nin Kıbrıs Hükümeti'ni icbar ederek (zorlayarak), Anayasa hükmünün yerine getirilmesini isteyecek bir durumdur.*" ifadeleriyle belirtmiştir.⁶²⁰ Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin de konuyla ilgili bir açıklama yaparak, Kıbrıs'ta anlaşmazlığın ciddi görüldüğünü, Türkiye'nin Türklerle Rumların bir araya gelmelerini istediğini, tek taraflı olarak belediyeler konusunda teklif sunulmasının doğru olmadığını ve anlaşmaların uygulanması gerektiğini belirtmiştir.⁶²¹

Türk Hükümeti, Bakanlar Kurulunun 05 Ocak 1963'te yapmış olduğu uzun bir toplantı sonucunda, Kıbrıs'ta belediyelerle ilgili alınan kararın Zürih ve Londra anlaşmaları ile Anayasaya aykırı olduğunu kabul ederek, anlaşmalardan hiçbir şekilde taviz verilmemesi ve anlaşmaların tam manasıyla uygulanması hususlarında karara varmıştır.⁶²²

Kıbrıs'ta yaşanan bu gelişmeler üzerine, Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük başkanlığında bir heyet, Türk Hükümeti'nin davetlisi olarak 07 Ocak 1963 tarihinde Türkiye'ye gelmiş ve bir dizi görüşmelerde bulunmuştur. Heyet, Başbakan İnönü ve Hükümet üyeleri tarafından havaalanında resmi törenle karşılanmıştır. Başbakan İnönü, karşılama töreninden sonra Şeref Odası'nda yapmış olduğu kısa konuşmada, "*...Kıbrıs Türk Cemaatini daima yakından gözliyoruz. Onların sıkıntısı bizim sıkıntımızdır. Onların bahtiyarlığı bizim bahti-*

619. Hürriyet, 04 Ocak 1963; Nacak, 04 Ocak 1963.

620. Hürriyet, 04 Ocak 1963.

621. Hürriyet, 05 Ocak 1963.

622. Hürriyet, 06 Ocak 1963.

yarlığımızdır.” demiştir.⁶²³ Heyetin karşılanış şekli ve Başbakan İnönü’nün yaptığı konuşma, Türkiye’nin Kıbrıs Türklerine verdiği önemi ve var gücüyle onları destekleme kararlılığını ortaya koymaktadır.

Türk Hükümeti’nin Kıbrıs Türklerine yönelik desteği, iktisadi ve teknik yardımlar vasıtasıyla da sürdürülmüştür. Dr. Küçük başkanlığındaki heyetle yapılan bahse konu görüşmeler sonucunda, Kıbrıs’a 1963 yılında yapılacak hibe yardımının miktarı 340 bin sterlin (8,5 milyon Türk lirası) olarak belirlenmiştir. Kıbrıs’a yapılacak teknik destek kapsamında da, Türk okulları ve zirai meseleler için gönderilen teknik elemanların sayısında indirim yapılmayarak, imkânlar nispetinde artırılmasına karar verilmiştir. Ayrıca yıl içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı’ndan bir planlama heyeti gönderilerek, Kıbrıs Türklerinin bütün ihtiyaçlarını kapsayan, kalkınmalarını sağlayacak bir plan hazırlanması ve bu planın Türk Hükümeti tarafından uygulanması kararlaştırılmıştır. Makarios’un belediyeler konusundaki tutumuyla ilgili olarak da Anayasaya aykırı bir davranış olduğu yönünde fikir birliğine varılmış ve Kıbrıs Türklerinin ilk adım olarak Anayasa Mahkemesine başvurmaları kararlaştırılmıştır. Bu Türkiye’nin attığı ilk adımdır. Daha sonra Türk Hükümeti tarafından, anlaşmaların Türkiye’ye verdiği yetkilerin adım adım kullanılması yönünde bir tutum ortaya konmuştur.⁶²⁴

Kıbrıs Türk toplumu liderlerinin Türkiye ziyaretinin devam ettiği günlerde, Kocaeli Milletvekili Nihat Erim’in, Türkiye’nin dış meseleler karşısında güttüğü politika ve NATO, Ortak Pazar, Yardım Konsorsiyumu, Kıbrıs’a dair Zürih ve Londra anlaşmalarının tatbikatı konularında bir genel görüşme açılmasına dair önergesi, 9 Ocak 1963 tarihinde Millet Meclisi gündemine alınmıştır. Bu görüşmelerde Hükümet adına geniş bir konuşma yapan Dışişleri Bakanı Feridun Cemel Erkin, Kıbrıs meselesine de geniş yer vermiştir. Dışişleri Bakanı Erkin konuşmasında, Türk Hükümeti’nin Kıbrıs politikasını ana hatlarıyla belirtmiştir. Erkin, Kıbrıs’ta yaşanan gelişmeler karşısında Türk Hükümeti tarafından, Kıbrıs Anayasasının temel maddelerini hükümsüz bırakma girişimlerinin bütün mahzurlarının açık ve kesin bir şekilde ilgili makamlara açıklandığını, uyuşmazlığın hukuk kuralları içinde, karşılıklı görüşmeler yolu ve Anayasaya uygun bir

623. Hürriyet, 08 Ocak 1963.

624. Hürriyet, 09 Ocak 1963.

tarzda halledilebilmesi amacıyla, şimdiye kadar birçok teşebbüs ve teklifler yapıldığını belirtmiştir.

Erkin, belediyeler sorunuyla ilgili olarak da meselenin karşılıklı anlayış ve görüşmeler yoluyla çözümünü için 3 Ocak 1963 tarihinde bir teklif yapıldığını, bu yöndeki olumlu ve yapıcı yöndeki çalışmaların devam edeceğini ifade etmiştir. Erkin, bu teklifte Türklerin ve Rumların almış oldukları son kararları yürürlükten kaldırmalarının ve yürürlükten kaldırılmış bulunan eski İngiliz Belediyeler Kanunu'nu uygun bir formülle tekrar geçici bir süre için yürürlüğe koymalarının istendiğini belirtmiştir.

Dişişleri Bakanı Erkin'in; "...Yüksek Meclisin huzurunda kesin olarak ifade etmek isterim ki, Kıbrıs'ta antlaşmaları bozan fiili bir durumu Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti kabul edemez. Antlaşmalara riayet ve sadakat esası, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin üzerinde; asla taviz veremeyeceği bir konudur. Türkiye, Hükümet ve millet olarak, Kıbrıs Antlaşmalarının kurduğu nizamın korunması hususunda gayet hassas ve uyanıktır..."⁶²⁵ şeklindeki sözlerinden de anlaşılacağı üzere, Türk Hükümeti Kıbrıs konusunda uzlaşmacı bir tutum sergilemekle birlikte, anlaşmaların kendisine verdiği hakları sonuna kadar kullanmakta kararlıdır. Ayrıca bu sözlerin, Kıbrıs'ta ortamın gerildiği bir zamanda Millet Meclisi kürsüsünden sarf edilmesi, ortamın bir nebze de olsa yumuşatılması açısından etkili olmuştur. Ayrıca Türk Hükümeti'nin kararlılığı bir kez daha ortaya konulmuş, bu durum Kıbrıs Türklerine de moral vermiştir.

Kocaeli Milletvekili Nihat Erim de, Millet Meclisinin bahse konu toplantısında yapmış olduğu konuşmada, Kıbrıs'ta yaşanan anlaşmazlıkların temelinde yatan nedenleri ortaya koymuş, Makarios ve Rumların hala Enosis peşinde olduklarını, bu amaçlarına ulaşmak için öncelikle devamlı müşküller çıkarmak suretiyle Anayasanın uygulanmasını engellemeye gayret ettiklerini, daha sonra da Birleşmiş Milletlere başvurarak, Türkleri suçlu imiş gibi göstererek, Rum hükümlerine dayanarak yeni bir devlet kurulmasını isteyeceklerini belirtmiştir.⁶²⁶

625. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:1, Cilt:10, 09 Ocak 1963, s. 624-639; Hürriyet, 10 Ocak 1963; Milliyet, 10 Ocak 1963; Cumhuriyet, 10 Ocak 1963; Nacak, 11 Ocak 1963.

626. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:1, Cilt:10, 09 Ocak 1963, s. 651-653; Nacak, 11 Ocak 1963; Cumhuriyet, 10 Ocak 1963.

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük ve beraberindeki heyet, 11 Ocak 1963 tarihinde Türkiye’den ayrılmadan önce, yapılan resmi görüşmeler ve alınan ortak kararlar konusunda Dışişleri Bakanlığıyla ortak bir bildiri yayınlanmıştır. Bildiride, görüşmeler neticesinde Kıbrıs anlaşmalarının ve Anayasanın tamamıyla uygulanması konusuna Türk Hükümeti’nin verdiği büyük önemin kesin bir şekilde teyit edildiği, belediyeler konusundaki anlaşmazlığın Anayasa hükümleri dahilinde giderilmesinin tek çözüm şekli olduğu yönünde fikir birliğine varıldığı ve görüşmelerin Türk Hükümeti’nin, Kıbrıs hakkında sahip olduğu yakın ilgi ve sıcak hislerin açıklanmasına aracı olduğu belirtilmiştir.⁶²⁷ Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere, Türk Hükümeti Kıbrıs’ta Anayasanın hükümlerinin uygulanması konusu üzerinde hassasiyetle durmuş ve kesin kararlılık sergilemiştir.

Türk Hükümeti’nin bu kararlı tutumu, Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin’in, 14 Ocak 1963’te TBMM’de yapılan dış politika görüşmelerinde yapmış olduğu konuşmada da net bir şekilde görülmektedir. Erkin, Rumların belediyeler konusundaki uzlaşmaz tutumlarının Anayasayı ihlal konumunda olduğunu, Kıbrıs Anayasası’nın belediyelerle ilgili 173’üncü maddesinin 1 ve 3’üncü fıkralarının uluslararası anlaşma vasfında olduğunu, Zürih Anlaşması’nın hükümleri arasında da yer almış taahhütler olduğunu ve Türkiye’nin de taraf olduğu garanti anlaşmasının teminatı altına konmuş olduğunu belirtmiştir. Erkin’in konuşmasında sarf ettiği; *“Yüksek Meclisin huzurunda en kesin surette bir defa daha ifade etmek isterim ki, Türk Hükümeti ve milleti Kıbrıs Anayasasının ihlaline müsamaha edemez. Türk Hükümeti ve milleti, anlaşmalarla haiz olduğu ahdi haklardan zerre kadar fedakârlık edemez. Bu herkes tarafından en ufak bir tereddüde dahi mahal kalmayacak şekilde ve bütün açıklığı ile bilinmelidir.”*⁶²⁸ ifadesi de Türk Hükümeti’nin kararlılığını kesin bir dille gözler önüne sermektedir.

Rumların Türk belediyelerini yok sayma gayretlerine karşın Ankara, İstanbul, İzmir, Adana ve Antalya belediyeleri, Lefkoşe, Magosa, Baf, Limasol ve Larnaka Türk belediyelerini kardeş belediye

627. Cumhuriyet 12 Ocak 1963.

628. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:1, Cilt:11, 14 Ocak 1963, s. 110; Cumhuriyet, 15 Ocak 1963; Nacak, 18 Ocak 1963.

olarak kabul etmiş ve her türlü yardımın yapılacağını belirtmişlerdir.⁶²⁹ Türkiye'nin bu büyük kentlerine ait belediyelerin tavrı, Türkiye'nin sadece Hükümet olarak değil tüm kurumlarıyla Kıbrıs Türklerinin arkasında olduğunu göstermektedir.

Türk Hükümeti, Kıbrıs'ta Anayasa hükümlerinin yerine getirilmesi yönündeki gayretlerinin, Kıbrıs Hükümeti, İngiltere ve Yunanistan'a karşı ABD tarafından desteklenmesini istemiş, bu isteği uygun görülmesi ve ABD Türkiye'yi desteklemeyi kabul etmiştir.⁶³⁰ Türk Hükümeti bu girişimiyle uluslararası alanda ABD gibi güçlü bir devletin desteğini alarak elini güçlendirmek istemiştir.

Makarios ve Rum politikacıların Enosis yanlısı davranışları da ortamın iyice gerilmesine zemin hazırlamıştır. Makarios açık açık Anayasa'yı tanımadığını ifade etmekten çekinmemiştir. Makarios, gazetecilere yaptığı açıklamada, belediyeler konusunda sorulan bir soruya, *"Hareketimin Anayasa'ya aykırı olduğuna dair Anayasa Mahkemesince bir karar alınsa dahi, bunlara saygı göstermeyeceğim."*⁶³¹ cevabını vermiştir. Makarios bu demecinde ayrıca, Anayasa'nın uygulanması mümkün olmayan kısımlarını değiştireceğini, bu durumun ise içişleri meselesi olduğunu beyan etmiştir. Makarios, her ne kadar Zürih ve Londra anlaşmaları imzalanırken Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhaki sevdasından vazgeçtiği intibasını vermiş olsa da, yaşanan süreç, aslında duygu ve düşüncelerinde hiçbir değişiklik olmadığını göstermiştir. Aksine, Makarios'un kurulan yeni Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Enosis amacı doğrultusunda bir sıçrama tahtası olarak gördüğü ortaya çıkmıştır.

Makarios, 1 Nisan 1955 tarihinde harekete geçerek, şiddet eylemlerine başlayan EOKA terör örgütünün, faaliyete geçişinin sekizinci yıldönümü nedeniyle yapmış olduğu konuşmada asıl niyetini açığa vurmuştur. Rum cemaatine hitaben konuşan Makarios, silahlı mücadelenin bittiğini, ancak mücadelenin başka bir şekilde devam ettiğini, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temellerini atan Zürih ve Londra anlaşmalarının o zamanki şartların bir sonucu olduğunu, Kıbrıs'taki mücadelenin hedefinin cumhuriyet yaratmak olmadığını ve bu anlaşmaların

629. Nacak, 18 Ocak 1963.

630. Hürriyet, 14 Ocak 1963.

631. Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti, Lefkoşa, 2002, s.29.

gelecekteki başarıların temelini attığını ifade etmiştir.⁶³² Makarios'un bu konuşmasından, nihai hedeflerinin Enosis, yani Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Temsilciler Meclisi Başkanı Clerideis de, EOKA'nın harekete geçiş yıldönümü nedeniyle, Lefkoşe'de büyük bir kalabalığa hitaben yaptığı konuşmada, Zürih ve Londra anlaşmalarının şartlarının devlet işlerinin yürütülmesine engel olduğunu, Türklerin haklarını teminat altına almak için gerekli olduğu iddia edilen bu şartların, Kıbrıs'ın kalkınması ve gelişmesini olumsuz yönde etkilediğini ifade etmiştir.⁶³³ Clerideis'in bu sözleri, Rumların Enosis gayelerine ulaşmak için türlü bahanelerle Kıbrıs'ta Anayasanın uygulanmasını engelleme gayretlerinin bir göstergesidir.

Bu gelişmeler üzerine, Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş bir basın toplantısı yaparak, Makarios'un EOKA'nın harekete geçiş yıldönümü nedeniyle yapmış olduğu konuşmayı çok tehlikeli ve sorumsuz olarak nitelendirmiş, konuşmanın Anayasa'nın ihlali mahiyetinde olduğunu belirtmiştir. Denктаş ayrıca, Kıbrıs Rumlarının mevcut siyasi uzlaşmayı Enosis için sıçrama tahtası olarak kullanmalarını önlemek amacıyla Türklerin mücadele edeceklerini ve haklarını koruyacaklarını söylemiştir.⁶³⁴

Kıbrıslı Rum devlet adamlarının Anayasa'yı ve anlaşmaları ihlal eden konuşmaları nedeniyle Türkiye Dışişleri Bakanı Feridun Cermal Erkin, 3 Nisan 1963 tarihli Millet Meclisi toplantısında gündem dışı söz alarak, konuyla ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Erkin, Kıbrıs'ta cereyan eden son olaylar hakkında bilgi vermiş, Makarios'un Rumların tahriklerine önyak olduğunu ifade etmiş, Türkiye'nin Kıbrıs'taki uyuşmazlıkların anlaşmalar ve Anayasa hükümlerine uygun bir şekilde çözümüne taraftar olduğunu, tüm iyi niyetli gayretlere rağmen Kıbrıslı Rumların hukuk dışı durumlar yaratmaya teşebbüs etmeleri halinde, bunun sonuçlarının sorumlusunun kendileri olacağını belirtmiştir.⁶³⁵

632. Hürriyet, 02 Nisan 1963.

633. Hürriyet, 02 Nisan 1963.

634. Cumhuriyet, 03 Nisan 1963; Hürriyet, 03 Nisan 1963; Nacak, 05 Nisan 1963.

635. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 1, Cilt: 15, 03 Nisan 1963, s. 133-134; Cumhuri-

Anayasanın uygulanmasına karşı olan Makarios'un, daha da ileriye giderek garantör devletlerden, Anayasada Türklere tanınan hakların kaldırılması, Garanti ve İttifak anlaşmalarının feshedilmesi şeklinde isteklerde bulunduğu zaman aralığı Türkiye'nin Hükümet buhranını yaşadığı, Yunanistan'da ise Hükümet'in başına kendileri gibi Zürih ve Londra anlaşmalarını tanımayan Papandreu'nun getirildiği döneme denk gelmiştir.⁶³⁶ Erkin'in konuşmasında, Türkiye'nin içişleriyle meşgul olduğu ortamda, Kıbrıslı Rum idarecilerin Kıbrıs'ta yaratmayı tasarladıkları oldubittileri gözden kaçıracağını ve sonuç olarak, Kıbrıs'ta Türk haklarının tehlikesizce ihlâl edilebileceğini düşünmelerinin büyük bir hata olduğunu belirtmesi Rum idarecilere yönelik kesin bir uyarı niteliğindedir. Erkin son olarak da; "...Dışarıda, haklarımızın ve hayati menfaatlerimizin mulhtel (bozulmuş) olduğunu müşahade ettiğimiz an, bu ihlâl keyfiyeti, bu tecavüz teşebbüsü, Türk Milletini, bütün gücü ile ve yekvücut olarak, dimdik karşısında bulacaktır. Yüz küsur bin kişilik aziz soydaşlarımızı yabancının keyfi idaresine terk edecek bir Hükümet Türkiye'de hiçbir zaman mevcut olmayacaktır."⁶³⁷ demiştir. Dışişleri Bakanının bu son sözleri ise, Kıbrıs'ın Türkiye açısından hayati öneme sahip olduğunu ve haklarını korumak yönünde azimli ve kararlı olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Türkiye Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapmış olduğu konuşma üzerine, Kıbrıs Dışişleri Bakanı Spyros Kyprianou bir demeç vererek, Erkin'i Kıbrıs'ın içişlerine karışmakla itham etmiş ve bu durumun Kıbrıs'ta gerginliği artırmakla kalmayarak, ileride daha önemli sorunların çıkmasına sebep olacağını belirtmiştir.⁶³⁸

Kıbrıs Dışişleri Bakanı Spyros Kyprianou'nun bu açıklaması, Türk Dışişleri Bakanlığı sözcüsü tarafından inandırıcı olmaktan uzak olarak nitelendirilmiştir. Yapılan açıklamada, Kıbrıs'taki mevcut gerginliğin sebebinin, defalarca yapılan dostane uyarılara rağmen Rum

yet, 04 Nisan 1963; Hürriyet 04 Nisan 1963; Nacak, 05 Nisan 1963.

636. Abdulhaluk Çay, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963**, Ankara, 1989, s. 51.

637. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: I, Cilt: 15, 03 Nisan 1963, s. 134; Cumhuriyet, 04 Nisan 1963; Hürriyet 04 Nisan 1963; Nacak, 05 Nisan 1963.

638. Cumhuriyet, 07 Nisan 1963.

yetkililerin yürürlükteki anlaşmalara aykırı olarak yaptıkları açıklamalar ve sergiledikleri davranışlar olduğu, Kıbrıs Türklerinin geleceğine ve anlaşmalardan doğan haklarına karşı en yakın ve sıcak ilgiyi devam ettirmenin Türkiye Cumhuriyeti için hem anlaşmalar gereği, hem de manevi yönden bir hak ve görev olduğu belirtilmiştir.⁶³⁹ Türk Dışişleri tarafından yapılan bu açıklama, Türkiye'nin Kıbrıs'la ve Kıbrıs Türkleri ile yakından ilgilenme kararlılığında olduğunu göstermektedir.

Türk Cemaat Meclisi tarafından, Kıbrıs Hükümeti'nin belediyeler konusunda aldığı karar aleyhine açılan dava, Kıbrıs Anayasa Mahkemesi tarafından 25 Nisan 1963 tarihinde karara bağlanmıştır. Anayasa Mahkemesince alınan karara göre; Kıbrıs Hükümeti tarafından belediyelerin birleştirilmesi yönünde alınan karar tamamen hükümsüzdür. Alınan karara göre Hükümet'in böyle bir kararı almaya ve uygulamaya yetkisi yoktur. Anayasa Mahkemesi bu kararı almaktan başka, Kıbrıs Türk Cemaat Meclisinin eski hali devam ettirmek maksadıyla aldığı kararlara karşı Kıbrıs Hükümeti tarafından açılmış olan davaları da sonuçlandırarak, bu kararların da hükümsüz olduğuna karar vermiştir.⁶⁴⁰ Yeni durumda Türkler açısından bir değişiklik olmamıştır. Çünkü Kıbrıs Hükümeti'nin beş büyük şehirde kurulmuş olan Türk ve Rumlara ait ayrı belediyelerin tasfiye edilmesi ve yerine karma belediyeler kurulması yönündeki kararının iptaliyle, Kıbrıs'ta belediyeler konusunda durum ilk haline dönmüştür.

Kıbrıs Anayasa Mahkemesinin kararlarından sonra, Kıbrıslı Türk ve Rum liderler arasında belediyeler konusunda görüşmeler başlamıştır. Ancak bu görüşmelerden olumlu sonuç alınamamıştır. Türklerin ayrı belediyeler kurmasına karşı çıkan Makrios, 9 Mayıs 1963 tarihinde yapılan görüşmelerden sonra yaptığı açıklamada, Ada'da ayrı Türk ve Rum belediyelerinin kurulmasıyla ilgili maddenin yürüymeyeceğini ifade etmiştir.⁶⁴¹ Aynı gün, yine yapılan görüşmelerin ardından açıklama yapan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük, Türklerin ayrı belediyeler kurma konusundaki mücadelelerinden vaz-

639. Cumhuriyet, 11 Nisan 1963.

640. Milliyet, 26 Nisan 1963; Cumhuriyet, 26 Nisan 1963.

641. Hürriyet, 10 Mayıs 1963.

geçmeyeceklerini, haklarının Anayasaya dayandığını belirtmiş, görüşmelerin kesilmesinden Rumları sorumlu tutmuştur.⁶⁴²

Türkiye’de Hükümet ve muhalefet tarafından Kıbrıs’la ilgili gelişmeler büyük bir ilgiyle yakından takip edilmekteydi. Avrupa Konseyi İktisat Komitesi toplantısı vesilesiyle, Türkiye Büyük Millet Meclisini temsil etmek üzere, Lefkoşe’ye giden CHP İstanbul Milletvekili Oğuz Oran, 29 Nisan 1963 tarihinde Mecliste gündem dışı söz alarak Kıbrıs’la ilgili izlenimlerini aktarmıştır. Oran, Kıbrıs Hükümeti’nin Rum cemaatini temsil eden kanadının başta Cumhurbaşkanı Makarios olmak üzere Zürih Anlaşması’nı ret ve self-determinasyonu sağlamak için planlı, programlı bir çalışmanın çabası içinde olduğunu söylemiştir. Oran, Rum Cemaat Başkanı Makarios’un, Zürih ve Garanti Anlaşması’nı kaldırmak üzere Birleşmiş Milletlere resmen müracaat etmek için hazırlıklara giriştiğini, Atina Üniversitesinin devletlerarası hukuk profesörleriyle Yunan Dışişleri Bakanlığından bazı uzmanların birlikte Makarios’un bu konuda resmen müracaat edebilmesi için gerekli muhtırayı hazırladıklarını belirtmiştir. Oran ayrıca, Rumların Zürih Anlaşması’nın bazı maddelerinin iptali konusunda da Lahey Adalet Divanına müracaat için gerekli çalışmalarda bulduklarını da ifade etmiştir. Oran, diğer önemli bir husus olarak da Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin’in Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapmış olduğu, Kıbrıs hakkındaki konuşmanın Türk Cemaati üzerinde olumlu bir etki yarattığını belirtmiştir.⁶⁴³

Kıbrıs’ta gerginlik o kadar artmıştır ki, başta Makarios olmak üzere Kıbrıslı Rum yetkililerin Anayasa dışı davranışları yüzünden, Kıbrıs Anayasa Mahkemesi Başkanı Batı Alman Devletler Hukuku Profesörü Ernst Forsthoff istifa etmek zorunda kalmıştır. Forsthoff Alman (DPA) ajansına verdiği demeçte, Kıbrıs Hükümeti’nin Lefkoşe, Magosa, Limasol, Larnaka ve Baf şehirleri ile civarında olağanüstü hal ilan etmesini ve idareyi devralmak üzere buralara memur göndermesini Anayasa dışı davranış olarak vasıflandırmış ve Kıbrıs Anayasası’na göre bu bölgelerin idaresinin Türkler ve Rumlar arasında taksim edilmesi gerektiğini söylemiştir. Prof. Forsthoff yaptığı

642. Milliyet, 10 Mayıs 1963; Hürriyet, 10 Mayıs 1963.

643. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:1, Cilt:16, 29 Nisan 1963, s. 566-568; Cumhuriyet, 30 Nisan 1963; Hürriyet, 30 Nisan 1963; Milliyet, 30 Nisan 1963.

açıklamada, Kıbrıs Hükümeti'nin (Rumların) Anayasa dışı davranışından sonra gerginliğin son derece arttığını ve çalışma arkadaşlarının şahsi işlerine kadar sirayet ettiğini, istifasını Cumhurbaşkanı Makarios'a verdiğini, ancak halen cevap almadığını söylemiştir.⁶⁴⁴ Prof. Forsthoff'un Cumhurbaşkanı ve Yardımcısına yazılı olarak bildirdiği istifa sebeplerinden belli başlıları, Forsthoff'un yardımcısının Kıbrıs polis dedektiflerince takip edilmesi, Türk tarafını tuttuğu gerekçesiyle yardımcısının hayatının tehlikede olduğu ihbarı ve Rum yetkililerin Forsthoff'un görevini yapmasına engel olacak tarzda tutum sergilemeleridir.⁶⁴⁵

Prof. Forsthoff, başka bir gazeteye verdiği demeçte de, Kıbrıs'ta çalışma şartlarının tahammül edilemez hale geldiğini, Rumların kendisini haksız yere aşırı Türk taraftarı olmakla suçladığını, mahkemenin Rum yargıcının kendisine şahsi bir düşmanlık beslediğini, bu şartlar altında çalışmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.⁶⁴⁶ Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin tarafsız bir üyesi olan Prof. Forsthoff'un Rumların davranışlarından rahatsızlık duyarak istifa etmesi ve demeçlerinde Rumları Anayasaya aykırı davranmakla suçlaması, Rumların haksız tutumlarının tarafsız bir kişi tarafından dile getirilmesi açısından önemlidir.

Cumhuriyet gazetesinin "Günün Konuları" köşesinde, "Kıbrıs Anayasa Mahkemesi" başlıklı bir yazı kaleme alan Dr. İsmet Giritli, Kıbrıs Anayasa Mahkemesi'nin genel olarak kuruluşundan ve işleyiş tarzından bahsetmiş ve Anayasa Mahkemesi Başkanı Prof. Ernst Forsthoff'un istifası hakkında yorumlarda bulunmuştur. Dr. İsmet Giritli, Anayasa Mahkemesinin belediyeler konusunda aldığı kararla ilgili Prof. Forsthoff'un gerçekten tarafsız olduğunu ve kendisine yöneltilen bütün tehditlere pabuç bırakmayacağını ispat etmiş olduğunu ifade etmiştir. Dr. İsmet Giritli, Alman yargıcın istifası ile ilgili olarak da, Anayasa Mahkemesinin belediyeler konusunda aldığı karardan sonra Makarios ve Rumların Mahkemeye ve tarafsız başkanına yönelik düşmanca tutumunun artarak devam ettiği, bu yüz-

644. Milliyet, 29 Mayıs 1963; Cumhuriyet, 29 Mayıs 1963

645. Nacak, 31 Mayıs 1963; F.Küçük, a.g.e., s.84-85.

646. Milliyet, 29 Mayıs 1963.

den Prof. Forsthoff'un istifa etmek zorunda kaldığı, Alman yargıcın gerek belediyeler konusunda aldığı karar, gerekse karardan sonraki davranışlarıyla bilim adamına yakışır bir tutum sergilediği yorumunu yapmıştır.⁶⁴⁷

Makarios'un bu tutumu karşısında Anayasa Mahkemesi Başkanıyla birlikte yardımcısı Dr. Christian Heinze de istifa etmek zorunda kalmıştır. Dr. Christian Heinze, Kıbrıs Anayasasının uygulamasındaki başarısızlığın, ilgili tarafların beceriksizliğinden değil, yönetimdeki Kıbrıslı Rumların egemen kesiminin işbirliğine gitmek veya bir uzlaşmaya varmak çabasını harcamayıp, var olan Anayasayı göz ardı etmek ve hiçe sayma konusunda artan bir inatla direktmelerinden ve iyi niyetin olmamasından kaynaklandığı, değerlendirilmesinde bulunmuştur.⁶⁴⁸ Anayasa Mahkemesi Başkanının istifasıyla, Anayasa Mahkemesi işlemez hale gelmiş, bu gelişme Türkler açısından olumsuz bir durum yaratmıştır. Bu durumu fırsat bilen Makarios ve Rumlar, Enosis taraftarı uzlaşmaz tavırlarını giderek artırmışlardır.

Makarios işi Anayasa'yı değiştirme noktasına kadar götürmüş, 30 Kasım 1963'te Türk cemaatine ve ilgili devletlere değişiklik teklifini iletmıştır.⁶⁴⁹ On üç maddeden oluşan bu teklif, Türk cemaatinin haklarının ve bunları teminat altına alan hükümlerin değiştirilmesini öngörmektedir ve Türkleri ortak bir cemaatten çok, bir azınlık statüsüne sokacak mahiyettedir.⁶⁵⁰

Makarios'un değişiklik teklifi, 6 Aralık 1963'te yayınlanan bir bildiriyle Türkiye Hükümeti tarafından reddedilmiştir. Konuyla ilgili yayınlanan Hükümet tebliği şu şekildedir:

*“Kıbrıs Cumhurbaşkanı'nın muhtırası Zürich ve Londra antlaşmalarının ve Kıbrıs Anayasasının tadilini teklif etmektedir. Kıbrıs'taki Türklerin hayati hak ve menfaatlerinin teminatını ihtiva eden bu vesikalar üzerinde müzakere açılmasını isteyen böyle bir teklifin kabulüne imkân olmadığından reddine karar verilmiştir.”*⁶⁵¹

647. İsmet Giritli, “Kıbrıs Anayasa Mahkemesi”, *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1963, s. 2.

648. . Yurdagün, a.g.e., s. 110-111.

649. Ahmet Tolgay, *Fırtına ve Şafak*, Lefkoşa, 1998, s. 79; A.Suat Bilge, a.g.e., s. 376.

650. *Milliyet*, 06 Aralık 1963; A.Suat Bilge, a.g.e., s. 376.

651. *Milliyet*, 07 Aralık 1963; *Hürriyet* 07 Aralık 1963; *Halkın Sesi*, 07 Aralık 1963.

Makarios'un on üç maddelik teklifi, aşağıdaki değişiklikleri içermektedir:

1. Cumhurbaşkanının ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının veto hakkının kaldırılması.

2. Cumhurbaşkanının geçici olarak görevi başından ayrıldığında veya görevini yerine getiremeyeceği durumlarda, Cumhurbaşkanı Yardımcısının kendisine vekâlet etmesi.

3. Temsilciler Meclisinin Rum Başkanının ve Türk Başkan Yardımcısının Meclisin tüm üyeleri tarafından seçilmesi... Anayasanın öngördüğü gibi Rum Başkan Rum üyeler ve Türk Başkan Yardımcısının Türk üyeler tarafından seçilmesi durumuna son verilmesi.

4. Temsilciler Meclisi Başkanı'nın geçici gaybubetinde veya görevini yapamayacağı durumlarda, Başkan Yardımcısının kendisine vekâlet etmesi.

5. Temsilciler Meclisi'nin bazı yasaları geçirebilmesi konusunda Anayasada var olan ve ayrı çoğunluğu gerektiren maddelerin kaldırılması.

6. Karma belediyelerin yürürlüğe konması.

7. Adalet mekanizmasının birleştirilmesi; Türk davalarına Türk yargıçların, Rum davalarına ise Rum yargıçların bakması durumuna son verilmesi.

8. Güvenlik Kuvvetlerinin "polis" ve "jandarma" olarak sayıların bir yasayla belirlenmesi.

9. Güvenlik kuvvetleriyle savunma kuvvetlerinin sayılarının bir yasayla belirlenmesi.

10. Kamu hizmetlerinin ve Cumhuriyet kuvvetlerinin oluşturulmasında Rum ve Türk oranlarının, iki toplumun nüfus oranlarına göre ayarlanması.

11. Kamu Hizmetleri Komisyonunun üye sayısının, 4'ü Rum, 1'i de Türk olmak üzere 10'dan 5'e indirilmesi.

12. Kamu Hizmetleri Komisyonunun alacağı kararların basit oy çoğunluğu ile geçerli sayılması.

13. Rum Cemaat Meclisinin dağıtılması. ⁶⁵²

Bu öneriler, Kıbrıs Türk halkının Londra ve Zürih anlaşmaları sonucunda kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasası ile sahip olduğu haklarını ve yetkilerini ortadan kaldırmaktadır. Oysaki bu Anayasa, uluslararası antlaşmalarla kabul edilmiştir. Tek yanlı olarak değiştirilmesi de mümkün değildir. Yaşanan bu gelişmeler, Kıbrıs'ta ortamı iyiden iyiye germiştir. Bu gergin ortamda Türkler sağduyulu ve sakin davranışlarını korumuşlar, ancak Rumlar kışkırtıcı ve mütecaviz davranışlardan çekinmemişlerdir. Böylece Kıbrıs Cumhuriyeti'nin sonuna adım adım yaklaşmıştır.

TCE

3.7.2. Kıbrıs'ta Şiddet Hareketlerinin Yeniden Başlaması

Kıbrıs'ta Rumlar bir taraftan Anayasa hükümlerine aykırı hareketlerine devam ederken, bir taraftan da Zürih Anlaşması'nı iptal ettirmek için gayretlerini sürdürmüşlerdir. Rumlar, siyasi gayretlerinin yanında şiddet hareketlerine girişmekten de çekinmemişlerdir. Rumlar, Enosis amaçlarına ulaşmak için her türlü yola başvurmuşlardır. Türkiye'nin Kıbrıs'ta barış ve huzur ortamının yerleşmesi için sarf ettiği tüm iyi niyetli çabalarına karşın, Rumlar Enosis gayeleri doğrultusundaki gayretlerini sürdürmüşlerdir. Eski EOKA'cılar tarafından kurulan Bütün Kıbrıs Birliği, 14 Ocak 1963'te bir beyanname yayımlayarak, Kıbrıs'ın tamamen Rum olduğunu, Türklerin yönetimde hiçbir hakkı olmadığını, Yunanistan'la birleşmenin hakları olduğunu ve bunu gerçekleştireceklerini belirtmiştir.⁶⁵³ Bu bildiri Kıbrıs'ta suların durulmadığının, aksine giderek kötü bir hal alacağını sinyallerini vermiştir.

Kıbrıs'ta ortamın içten içe kaynadığını gösteren diğer bir olay da, 25 Ocak 1963 tarihinde Bayraktar Camiinin on ay sonra tekrar bombalanmasıdır. Bombalama neticesinde camide yangın çıkmış, can kaybı yaşanmamıştır. Bu olay Türkler arasında büyük bir heyecan ve kızgınlık yaratmıştır.⁶⁵⁴ Türklerin tüm sağduyulu ve sabırlı tutumuna rağmen bu gelişmeler ortamı iyice germiştir.

652. A. Tolgay, *Fırtına...*, s. 79-80: Sebahattin İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu - Çöküşü ve Unutulan Yıllar (1964-1974)*, İstanbul, 1992, s.123-125.

653. Hürriyet, 16 Ocak 1963.

654. Hürriyet, 26 Ocak 1963.

Baf kasabasında, 7 Mayıs 1963'te, Rumların sataşması sonucunda çıkan sokak kavgasında iki Rum, bir Türk yaralanmıştır. Türkler önce sakinliğini korumaya çalışmış, ancak Rumların, "Tüküreceğiz, döveceğiz, söveceğiz siz hiç ses çıkarmayacaksınız."⁶⁵⁵ şeklindeki kışkırtıcı sözleri karşısında iki taraf arasında kavga başlamıştır. Aynı gün Lefkoşe'nin Küçük Kaymaklı semtinde de bombalar patlamıştır. Rumlar, 10 Mayıs 1963 tarihinde Ahmet Cemal isimli bir Türk çiftçisini öldürmüşlerdir.⁶⁵⁶ Bundan sonra Kıbrıs'ta olaylar giderek turmanmıştır.

Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denktaş'ın 6 Haziran 1963'te yapmış olduğu açıklama, o günlerdeki ortamı çok iyi gözler önüne sermektedir. Denktaş yapmış olduğu açıklamada, Rum terör örgütü EOKA'nın ada Türkleri aleyhine tedhiş hareketleri planladığını, silahlandığını ve Türkleri hadise çıkartmaları için kışkırtmaya hazırlandığını, Rumların kontrolünde olan polis teşkilatının da Türk yöneticilerine yönelik sinir harbi yaptığını ifade etmiştir. Denktaş, Rumların amaçlarının İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın garantisi altında olan anlaşmaların tadilini Birleşmiş Milletlerden istemesi için Makarios'a sebep yaratmak ve zemin hazırlamak olduğunu belirtmiştir.⁶⁵⁷

Şiddet eylemlerini sıklaştırarak sürdüren Rumlar, Göndere köyünde Hasan Pehlivan isimli öğretmeni 2 Eylül 1963 tarihinde öldürmüştür. Aynı gün akşam, Denya köyündeki Türk evleri Rumlar tarafından taş yağmuruna tutulmuştur. Bunun üzerine Türkler tehlikeden kurtulmak için tarlalara sığınmıştır. Türklerle Rumlar arasında çıkabilecek çarpışmalar köye jandarmanın gelişiyile önlenebilmiştir.⁶⁵⁸

Bu arada Lefkoşa Baf Kapısı meydanında bulunan İngilizler tarafından öldürülen EOKA'cı Markos Drakos'un heykeline, 3 Aralık 1963 gecesi bomba konması, Rumlarla Türkler arasındaki gerginliği iyice artırmıştır. Olayın duyulması üzerine adanın dört bir yanında Rumlar tarafından gösteri ve yürüyüşler düzenlenmiştir. Lefkoşa'da, sayıları on bini geçen Rum öğrenci sokağa dökülerek Türkler aleyhi-

655. Cumhuriyet, 08 Mayıs 1963.

656. Cumhuriyet, 11 Mayıs 1963; Hürriyet, 11 Mayıs 1963.

657. Cumhuriyet, 07 Haziran 1963.

658. Hürriyet, 04 Eylül 1963; Milliyet, 04 Eylül 1963.

ne ve Yunanistan'a ilhak istekleri lehinde sloganlar atmışlardır.⁶⁵⁹ Kıbrıs Milli Türk Birliği tarafından Türk cemaati adına bir bildiri yayınlanarak, bomba hadisesi lanetlenmiş ve heykele bomba koyanların anlaşmaları feshedip, şimdiki rejimi yıkmak amacıyla, iki cemaat arasında çarpışmalara yol açmak isteyen sorumsuz kimseler olduğu belirtilmiştir.⁶⁶⁰

Kıbrıs'ta 1963 yılının sonlarında gerginlik giderek tırmanmış ve gizli olarak silâhlanan Rumlar, Türklere yönelik saldırılarını iyice artırmışlardır. Ada'nın değişik bölgelerinde saldırılar sürmüştü, bu eylemler, önceden hazırlanmış olan bir plan içinde (Akritas Planı)⁶⁶¹ yürütülmüştür. Plânın amacı, Ada Türklerini ortadan kaldırmak ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamaktır.

Makarios'un Kıbrıs Anayasasının değiştirilmesine yönelik teklifinin reddedilmesi üzerine Rumlar Akritas Planını fiili olarak uygulamaya başlamışlardır. 21 Aralık 1963 gecesi, Girne'den Lefkoşa'ya giden ve içinde Türklerin bulunduğu bir otomobil Rum polisler tarafından sebepsiz olarak aranmış ve bu yüzden çıkan olayda biri kadın olmak üzere iki Türk ölmüş ve beş Türk de yaralanmıştır.⁶⁶² Bu olay, Türk cemaati arasında heyecan uyandırmıştır. Bu yüzden, ertesi gün iki cemaat arasında çeşitli yerlerde meydana gelen karşılıklı çatışmalar sonucu yaralananlar olmuştur. Daha sonraki günlerde çatışmalar büyümüştür.⁶⁶³ Bu arada 22 Aralık 1963'te Makarios Garanti Anlaşmasının hükümsüz olduğunu açıklamıştır. Makarios yaptığı açıklamada, Garanti Anlaşmasının uluslar arası kanunlara göre hiçbir hükmü

659. Hürriyet, 05 Aralık 1963; Milliyet, 05 Aralık 1963; S. İsmail, **Kıbrıs Cumhuriyeti'nin...**, s.119.

660. Halkın Sesi, 05 Aralık 1963.

661. Akritas Planı; Cumhurbaşkanı Makarios'un direktifleri ile "AKRİTAS" kod adlı İç İşleri Bakanı Yorgacis tarafından uygulanan bu plan, EOKA tedhiş örgütü kullanılarak Türklerin topluca imha edilmesi amacıyla yapılan tedhiş planıdır (Akritas Planı çevirisi tam metni için Bkz.: KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri, **Akritas Örgütü ve Planları (Rumların Kıbrıs Türklerini Yok Etme Girişimlerinin Ana Belgesi)**, KKTC Enformasyon Dairesi Yayını, Referans No. 4179, Kutu No. 120; A. Tolgay, **Fırtına...**, s. 82-98.)

662. Hürriyet, 22 Aralık 1963; Milliyet, 22 Aralık 1963; Cumhuriyet 22 Aralık 1963; Halkın Sesi, 21 Aralık 1963; A. Tolgay, **Fırtına...**, s. 102; A.Suat Bilge, a.g.e., s. 376.

663. Hürriyet, 23-25 Aralık 1963; Milliyet, 23-25 Aralık 1963; Cumhuriyet, 23-25 Aralık 1963; A.Suat Bilge, a.g.e., s. 376.

olmadığını, gerekirse geçersiz sayılması için BM'ye başvuracağını belirtmiş, Türkiye'nin kuvvet kullanarak müdahalesinin saldırganlık sayılacağını ifade etmiştir.⁶⁶⁴

Kıbrıs'ta yaşanan olaylar, Türkiye'de büyük tepki uyandırmıştır. Türk gençlik temsilcileri, Ankara ve İstanbul'da protesto yürüyüşü yapmak istemiş ancak yetkili makamlarca izin verilmemiştir. TMTF Genel Başkanı Nafiz Duru ile MTTB Genel Başkanı Yüksel Çengel ortak bir basın toplantısı yaparak olayları protesto etmişlerdir. Ankara'da eğitim gören Kıbrıslı gençler, izin verilmemesine rağmen sessiz bir protesto yürüyüşü yapmışlardır. Türkiye Dışişleri Bakan Vekili Turhan Feyzioğlu, olaylarla ilgili yazılı bir beyanat vererek, Kıbrıs'ta yaşanan olaylardan duyulan üzüntüyü dile getirmiş, karanlık niyetlerin faaliyetlerinin başarısız olmaya mahkûm olduğunu, Türk Hükümeti'nin olayları yakından takip ettiğini ve gerekli bütün tedbirleri aldığını belirtmiştir.⁶⁶⁵

Kıbrıs'ta olayların giderek daha da vahim bir hal alması üzerine, 24 Aralık 1963'te, üniversite gençliği tarafından, İstanbul Üniversitesi bahçesinde binlerce öğrenci ve halk kitlesinin katılımıyla büyük bir miting düzenlenmiştir. Düzenlenen mitingde gençler, TBMM'nin ve Türk Ordusunun aktif olarak olaylara müdahale etmesini istemişlerdir.⁶⁶⁶ Ayrıca İzmir, Diyarbakır, Kırşehir ve Konya'da da gençler tarafından olayları protesto etmek maksadıyla yürüyüşler yapılmıştır.⁶⁶⁷

Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş, olayların vahim bir durum alması üzerine, Türk Hükümet'ine başvurarak, Ada'ya filli olarak müdahale edilmesini istemiş, aksi takdirde Kıbrıs'ta Türk davası diye bir davanın kalmayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Türk Hükümeti tarafından olağanüstü bir toplantı yapılmış, 24-25 Aralık 1963 gecesi İngiliz ve Yunan Büyükelçilerine, İngiliz ve Yunan birliklerinin Türk kuvvetleriyle birlikte Kıbrıs'taki şiddet hareketlerini durdurması talebi iletilmiştir.⁶⁶⁸ Türkiye'nin bu girişimi üzerine, 24 Aralık 1963'te Lefkoşa'da Türkiye, Yunanistan ve İngiltere adına

664. Hürriyet, 22 Aralık 1963; Milliyet, 22 Aralık 1963.

665. Hürriyet, 23 Aralık 1963; Cumhuriyet, 23 Aralık 1963.

666. Hürriyet, 25 Aralık 1963; Milliyet, 25 Aralık 1963; Cumhuriyet, 25 Aralık 1963.

667. Cumhuriyet, 25 Aralık 1963.

668. Milliyet, 25 Aralık 1963; Halkın Sesi, 25 Aralık 1963.

bir ortak bildiri yayınlanmıştır. Bildiride şu ifadelere yer verilmiştir: *“Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Hükümetleri Garanti Antlaşmasını imza eden devletler sıfatı ile Kıbrıs Hükümeti ile Türk ve Rum cemaatlerini hâlihazır karışıklıklara son vermeye müştereken çağırırlar. Üç Hükümet, bu gece ateş kesilmesi için uygun bir saatin tespitine ve her iki cemaatten buna riayetini istemeye Kıbrıs Hükümeti’ni davet ederler. Üç Hükümet ayrıca hukuk nizamının korunması lüzumunu göz önünde tutarak bugünkü durumu doğuran güçlüklerin halline yardım maksadıyla tavassutta bulunmayı teklif ederler.”*⁶⁶⁹

Bu çağrıya rağmen çatışmalar durmamış, Rum çeteleri 24 Aralık 1963 günü, Lefkoşa ve diğer Türk bölgelerine saldırılara devam etmişlerdir. 24 Aralık günü Kumsal bölgesine saldıran Rumlar, Kıbrıs’taki Türk Alayı’nda doktor olarak görev yapmakta olan Binbaşı Nihat İlhan’ın eşi ile üç çocuğunu vahşice katletmişlerdir.⁶⁷⁰ Bu olay Kıbrıs tarihine Kumsal katliamı olarak geçmiştir. 24 Aralık 1963’te gerçekleşen saldırılarda, 2’si Türk subayı olmak üzere 50 Türk öldürülmüştür.⁶⁷¹

Kıbrıs’ta saldırıların durmaması ve Türkiye’nin İngiltere ile Yunanistan’a yapmış olduğu ortak müdahale çağrısının müspet bir netice vermemesi üzerine, Türkiye tek başına harekete geçmeye karar vermiştir. Kıbrıs’taki katliamı durdurmak amacıyla, Türk uçakları 25 Aralık gecesi Lefkoşa üzerinde uçmaya başlamış, Türk donanması da Akdeniz’e açılmıştır. Türkiye’nin bu tutumu karşısında İngiltere ve Yunanistan Kıbrıs’ta ortak harekâta katılmaya razı olmuştur. Bu karara uygun olarak, Türk ve Yunan birlikleri kendi cemaatlerine ait kesimlere girerek emniyet tedbirleri almışlardır. Düzen ve güvenliği sağlamak için yapılan bu harekâtı bir İngiliz generalin yönetmesi kararı verilmiştir.⁶⁷² Kıbrıs’ta ortak harekât kararına rağmen sadece Lefkoşa’da olaylar durmuş, diğer bölgelerde çarpışmalar devam etmiştir. Kıbrıs’ta asayiş sağlanamamış, Rumlar keyfi ve mütecevaz hareketlerine devam etmişlerdir. Kıbrıs radyosunda Rumlar tarafından Türkçe

669. Hürriyet, 25 Aralık 1963: A. Çay, a.g.e., s. 5.

670. A. Çay, a.g.e., s. 5; Mehmet Gökhan, **Kıbrıs’ta Rum-Yunan Katliamları**, Ankara, 2003, s. 36-39.

671. Hürriyet, 26 Aralık 1963; Cumhuriyet, 26 Aralık 1963.

672. Milliyet, 26 Aralık 1963; Hürriyet, 26 Aralık 1963.

yayın yapılmasının önlenmesi nedeniyle, Kıbrıs Türkleri seslerini duyurabilmek için 28 Aralık 1963 tarihinde, Bayrak ismini verdikleri bir radyo kurarak yayına başlamışlardır.⁶⁷³

Türkiye’de Ankara ve yurdun dört bir köşesinde Kıbrıs’taki olayları lanetleyen mitingler düzenlenmiş, mitinglerde Hükümet’in politikası desteklenmiş ve Kıbrıs’ın ilhaki istenmiştir. Bir gençlik heyetiyle görüşme yapan Başbakan İnönü, asayişsizliğe kesinlikle yol açılmamasını ve Hükümete güvenilmesini istemiştir. Ayrıca Türk radyoları, 27-28 Aralık 1963 tarihleri arasında, Kıbrıs’ta Rumlar tarafından öldürülen Türklerin hatıralarına hürmet için matem yayını yapmışlardır.⁶⁷⁴

Dr. İsmet Giritli, Cumhuriyet gazetesinin Günün Konuları köşesindeki “Kıbrıs Katliamı Milletlerarası Teşekküllere Götürülmelidir.” başlıklı yazısında; Kıbrıs’ta yaşananların bir insanlık suçu olduğunu, yani soykırım suçu olduğunu belirtmiş, dünya kamuoyunun dikkatinin çekilmesi ve milletlerarası kuruluşların etkili tepki ve müdahalesinin sağlanması amacıyla, bu durumun Hükümet ve gayri resmi öğrenci kuruluşlarıyla meslek kuruluşları tarafından vakit kaybedilmeden başta BM, NATO ve Avrupa Konseyi olmak üzere, ilgili milletlerarası kuruluşlara duyurulması gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁷⁵

Öğrenci kuruluşlarının ve diğer sivil kuruluşların, Dr. İsmet Giritli’nin yazısında belirttiği fikirlere uygun şekilde hareket ettiği görülmektedir. Türk gençlik kuruluşları Kıbrıslı Türkler için harekete geçerek yardım kampanyaları düzenlemiştir. TMTF Kıbrıslı Türklere ulaştırılmak üzere yardım malzemeleri toplayarak, Kızılay vasıtasıyla Kıbrıs’a göndermek üzere bir kampanya başlatmıştır. Ayrıca MTTB Kıbrıs’ta şehit düşen Türklerin ailelerine yardım edilmesi amacıyla, Ziraat bankasında bir hesap açmıştır. Yine MTTB Kıbrıs’taki yaralı Türklere kan bağışında bulunmak üzere üniversite ve yüksek okullarda harekete geçmiştir.⁶⁷⁶ Amerika’da yüksek öğrenim

673. Milliyet, 29 Aralık 1963; Hüriyet, 30 Aralık 1963; Cumhuriyet, 30 Aralık 1963; Halkın Sesi, 29 Aralık 1963.

674. Milliyet, 28 Aralık 1963; Hüriyet, 28 Aralık 1963; Cumhuriyet, 28 Aralık 1963.

675. İsmet Giritli, “Kıbrıs Katliamı Milletlerarası Teşekküllere Götürülmelidir.”, Cumhuriyet, 31 Aralık 1963, s. 2.

676. Halkın Sesi, 29 Aralık 1963.

gören Kıbrıslı Türk öğrenciler dünya kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla, “Birleşmiş Milletler! Rum barbarlığını durdurun.” ibaresi yazılı pankartlarla New-York’ta BM merkezi önünde bir yürüyüş yapmışlardır.⁶⁷⁷ Diğer taraftan TMTF tarafından, Kıbrıs’taki Rumların vahşetini ortaya koyan resimli bir tebrik kartı hazırlanarak tüm devlet başkanlarına, öğrenci kuruluşlarına, BM Güvenlik Konseyi Üyelerine, Papa Paull’e ve Rum Ortodoks Patriği Athenagoras’a gönderilmiştir. Hazırlanan tebrik kartının bir tarafında banyoda öldürülen ve küvetten taşan çocuk cesetleri fotoğrafı, diğer tarafında ise, “Bu şartlar altında dahi Noelinizi ve yeni yılınızı kutlarız.” yazısı bulunmaktadır.⁶⁷⁸ Kıbrıs’ta yaşanan üzücü olayların etkisiyle Türkiye Harp Malullü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Cemiyeti Genel Başkanı Fahri onursal ile Türkiye Eski Muharıpler Cemiyeti Genel Başkanı Gıyas Aran, Dünya Eski Muharıpler Federasyonuna duygu ve düşüncelerini belirten bir yazı göndermiş ve Federasyonun üye devletler nezdinde harekete geçmesini istemişlerdir.⁶⁷⁹

Kıbrıs’taki çatışmalarda yaralanan Türkler, tedavi edilmek üzere Hava Kuvvetlerine ait askeri uçakla Türkiye’ye getirilmişlerdir. Uçakla Türkiye’ye getirilen yaralılarından biri uçaktan indirildiği esnada, “Kıbrıs Türk askerini bekliyor. Kıbrıs sizi bekliyor. Biz moralimizi Türk askeri her an geliyor diye yükseltiyor ve öyle yaşıyoruz. Bu ümit Kıbrıs Türklerinde bittiği gün Kıbrıs’ta Türk kalmaz.” diye bağırmıştır.⁶⁸⁰ Bu yaralı şahsın feryadı, Kıbrıs Türklerinde hâkim olan ruh halini yansıtmaktadır. Ayrıca Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş’ın Türk Hükümet’ine yönelik yapmış olduğu çağrı ile paralellik arz etmektedir.

Kıbrıs’ta 30 Aralık 1963 tarihinde Türk, İngiliz ve Rum temsilcilerinden oluşan siyasi İrtibat Bürosu üyeleri arasında yapılan görüşmeler sonucunda, iki taraf arasında tarafsız bir tampon bölge kurulması kararlaştırılmıştır. Tampon bölge kurulması ile ilgili 7 maddelik anlaşma metni, İngiliz Sömürgeler Bakanı Duncan Sandys, Dr. Fazıl Küçük ve Makarios tarafından imzalanmıştır. Bu anlaşma sonucunda

677. Hürriyet, 30 Aralık 1963.

678. Cumhuriyet, 31 Aralık 1963.

679. BCA, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 124.794..5.

680. Milliyet, 29 Aralık 1963; Hürriyet, 29 Aralık 1963.

Lefkoşa, Türkler ve Rumlar arasında fiilen ikiye bölünmüştür.⁶⁸¹ Yine aynı anlaşma neticesinde, Rumlar ve Türkler karşılıklı ellerindeki esirleri serbest bırakmışlardır.⁶⁸²

Kıbrıs'ta bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye'de İsmet İnönü başkanlığında kurulan üçüncü koalisyon Hükümeti'nin programı, 30 Aralık 1963 tarihinde Millet Meclisinde, Başbakan İnönü tarafından açıklanmıştır. Açıklanan Hükümet programında yer alan Kıbrıs sorunu ile ilgili hususlarda, Kıbrıs konusundaki anlaşmaların her türlü gereklerine uyulacağı, sorunun barışçıl yollardan çözümü için iyi niyetle sabırla ve azimle çalışılacağı ve garanti anlaşmasının verdiği münferit müdahale hakkının kullanılması için harekete geçildiği belirtilmiştir.⁶⁸³ Türk Hükümeti'nin tüm iyi niyetli yaklaşımına rağmen, Kıbrıs'ta barış ve huzur ortamının sağlanması mümkün olmamış ve büyük uğraşlar sonucu kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen sona ermiştir.

3.8. 1964 Yılında Yaşanan Gelişmeler ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Fiilen Sona Ermesi

Kıbrıs'ta 1964 yılına girilirken yeni bir dönem başlamıştır. Tüm iyi niyetli girişimlere rağmen, Türklerle Rumların birlikte barış ve huzur içerisinde yaşayabilecekleri bir ortamın sağlanamayacağı anlaşılmıştır. Kıbrıs Cumhuriyetini ve yapılmış olan anlaşmaları, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhaki için bir sıçrama tahtası olarak gören Makarios, Ocak 1964 başında, Garanti ve İttifak Anlaşmalarını feshettiğini bildirmiştir. Ne var ki, İngiliz sömürgeler bakanı Duncan Sandys'in Makarios'la derhal irtibata geçerek anlaşmaların tek tarafı olarak feshedilmesi halinde, esasen Kıbrıs'ta kötü olan durumun daha da bozulacağını belirtmesi üzerine, Başpiskopos bu kez de bir dönüş yaparak, anlaşmaları feshetmediğini, anlaşmaların müsait yollardan feshini arzu ettiklerini bildirmek zorunda kalmıştır.⁶⁸⁴

681. Hürriyet, 31 Aralık 1963; Cumhuriyet, 31 Aralık 1963.

682. Hürriyet, 01 Ocak 1964; Milliyet, 01 Ocak 1964; Halkın Sesi, 01 Ocak 1964.

683. Hürriyet, 30 Aralık 1963.

684. Milliyet, 02 Ocak 1964; Halkın Sesi, 02 Ocak 1964; Cumhuriyet, 02 Ocak 1964; M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiuyurt, a.g.e., s. 56.

Bu dönemde İngiltere Hükümeti, Kıbrıs'ta bozulan barış ve güvenlik ortamını yeniden sağlamak amacıyla, Londra'da beşli bir konferansın toplanması için çaba saf etmiş⁶⁸⁵ ve Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs'a müşahit göndermesi için girişimde bulunmuştur.⁶⁸⁶ Türk Hükümeti, Kıbrıs'ta emniyet ve düzenin biran evvel sağlanması için Amerika, İngiltere ve Yunanistan'a birer muhtıra vererek İngiliz komutanın emir komutasındaki üçlü birliklerin takviye edilmesini teklif etmiştir.⁶⁸⁷ Başbakan İsmet İnönü de, bütün hükümet başkanlarına birer mesaj göndererek, Kıbrıs'ta yaşanan olayları safha safha anlatmış, işlenen cinayetlerin Türk toplumu topyekün muhaya yönelik bir planın ispatı olduğunu ve bu planın kadın-erkek, yaşlı-genç ve çocuk ayırmaksızın insafsızca uygulanan bir tertip olduğunu, Türkiye'nin ise anlaşmaların kendisine yüklediği vazifelerin yerine getirilmesinden başka inisiyatif almadığını belirtmiş, adaletin ve akliselimlin gerçekleşmesi için destek istemiştir.⁶⁸⁸

Kıbrıs'ta ise Ada'nın fiili taksimine yönelik gelişmeler yaşanmıştır. Rum idaresindeki Türk polis, jandarma ve subaylar işlerini terk edip, Türk bölgelerine çekilerek çalışmaya başlamışlardır. Rumların saldırılarına uğrayan, evleri yakılıp yıkılan Türkler göç ederek, Türk bölgelerine sığınmış ve bu bölgelerde müşterek yaşamaya başlamışlardır. Yine Türk memurlar da Kıbrıs devlet idaresindeki görevlerini bırakmışlardır.⁶⁸⁹ Kıbrıs Cumhurbaşkanı yardımcısı Dr. Fazıl Küçük, İngiliz gazetesi Times'ın Lefkoşa muhabirine verdiği özel demeçte, son yaşanan olayların Türklerin can ve mallarının emniyette olmadığını gösterdiğini, bu yüzden hiçbir Türk'ün Rumlarla birlikte yaşamaya razı olmadığını, kendisinin de Türk toplumuna karşı görevlerini yerine getireceğini, ancak masum bir halka silahla saldıran bir hükümetle bundan böyle birlikte çalışamayacağını belirtmiştir.⁶⁹⁰ Dr. Fazıl Küçük, bu düşüncelerle otomobilinden Cumhurbaşkanı muavini forsunu sökmüş, aynı gerekçelerle Türk bakanlar da

685. Milliyet, 04 Ocak 1964; Cumhuriyet, 06 Ocak 1964; Hürriyet, 04 Ocak 1964.

686. Cumhuriyet, 06 Ocak 1964; Milliyet, 06 Ocak 1964.

687. Milliyet, 03 Ocak 1964; Cumhuriyet, 04 Ocak 1964.

688. Milliyet, 07 Ocak 1964; Cumhuriyet, 07 Ocak 1964; Hürriyet, 07 Ocak 1964.

689. Hürriyet, 03 Ocak 1964; Milliyet, 07 Ocak 1964.

690. Halkın Sesi, 05 Ocak 1964.

kabine toplantılarına katılmama kararı almışlardır. Kıbrıs'ta Türkler, 400 kişilik ayrı bir emniyet teşkilatından sonra ayrı bir posta idaresi de kurmuşlardır.⁶⁹¹ Kıbrıs'ta yaşanan bütün bu gelişmeler, fiili olarak Ada'nın taksim edilmeye başlandığının göstergesidir.

3.8.1. III. Londra Konferansı

İngiltere, Kıbrıs'ta bozulan düzeni yeniden sağlamak amacıyla, bütün tarafların katılımıyla bir konferans düzenlenmesini istemiştir. Konferans 13 Ocak 1964 tarihinde, Türk, Yunan ve İngiliz Dışişleri Bakanları arasındaki hazırlık görüşmeleriyle başlamıştır.⁶⁹² İngiltere, bir taraftan sorunun Londra'da görüşülmesini sağlamaya çalışırken, bir taraftan da Birleşmiş Milletlerin duruma müdahil olması için gayret sarf etmiştir. İngiltere, üç garantör devletin müdahale hakkının BM'ye devredilmesi yönünde görüşünü ortaya koymuştur.⁶⁹³ Türkiye ise, Kıbrıs sorununun çözümü veya Ada'da düzen ve güvenliğin sağlanması için sorumluluğu Birleşmiş Milletlerin üstlenmesine karşı bir görüş ortaya koymuştur. Türkiye, konferans başarısızlıkla sonuçlandığı takdirde, sorunun BM Anayasasına uygun olarak İngiliz Devletler Topluluğu ve NATO'nun kontrolünde barış yoluyla çözümünü kabul edebileceğini belirtmiştir.⁶⁹⁴ Türkiye ayrıca, mevcut üçlü garanti sisteminin devam etmesinden yana tutum takınmıştır.⁶⁹⁵

Londra'ya hareket etmeden önce, 11 Ocak 1964 tarihinde bir demeç veren Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Türkiye'nin görüşmelerde takip edeceği hareket tarzını açıklamamış, ancak genel görüş hakkında bilgi vermiştir. Erkin yaptığı açıklamada, Kıbrıs'ta asayiş ve güvenliğin Ada'nın bütününde istikrarlı ve devamlı bir şekilde sağlanmasının ilk ve en önemli hedef olduğunu ve Türkiye'nin esasa ilişkin görüşünün Türk cemaatinin can ve mal emniyeti ile birlikte bütün hak ve menfaatlerinin tam ve kesin bir şekilde sağ-

691. Milliyet, 10 Ocak 1964; Cumhuriyet, 10 Ocak 1964; M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiuyurt, a.g.e., s. 57.

692. Milliyet, 13 Ocak 1964; Cumhuriyet, 13 Ocak 1964.

693. Cumhuriyet, 13 Ocak 1964; Milliyet, 13 Ocak 1964.

694. Milliyet, 13 Ocak 1964.

695. Cumhuriyet, 14 Ocak 1964

lanmasının gerekliliği olduğunu belirlemiştir.⁶⁹⁶ Rum heyeti temsilcileri Klerides ve Kipriyanu ise, Londra’da verdikleri demeçte, makul bir çözüm yolu teklif edildiği takdirde, Türklerin hayatını garanti altına alacak bütün anlaşmaları kabul edebileceklerini ifade etmişlerdir. Rum heyeti temsilcileri ayrıca, üç devletle olan garanti anlaşmalarına son vermek istediklerini, tam bağımsız bir Kıbrıs istediklerini ve Türkiye’nin askeri müdahalesi ile Kıbrıs’ta askeri güç bulundurmasına karşı olduklarını belirtmişlerdir.⁶⁹⁷

Klerides, 14 Ocak 1964’te, Londra’da gazetecilere verdiği demeçte, Rumların konferansta verecekleri teklifler hakkında bazı ipuçları vermiştir. Klerides’in tekliflerinden en ilginç, Kıbrıs dışında kurulacak ve Türklerin hak ve hukuklarını arayabilecekleri tarafsız bir mahkemedir. Eğer Türkler Kıbrıs mahkemelerinin kararlarının gayri âdil olduğuna inanırlarsa, Kıbrıs dışında kurulan bu tarafsız mahkemeye müracaat edebileceklerdir. Klerides, Rumların Türklere ciddi bir şekilde siyasi topluluk hakları vermeye niyetli olmadıklarını da açıklamıştır.⁶⁹⁸ Rum tarafının bu teklifleri, Türkleri alelade azınlık durumuna düşürecek niteliktedir. Rumların bu tekliflerinin Türkler tarafından kabul edilebilir bir tarafı bulunmamaktadır. Çünkü bu teklifler, Türkler açısından 1959’dan önceki duruma dönüş demektir.

Londra Konferansının ikinci bölümü, 15 Ocak 1964’te, İngiliz Devletler Topluluğu ve Sömürgeler Bakanı Duncan Sandys’in başkanlığında, Türk Dışişleri Bakanı Erkin, İngiltere Dışişleri Bakanı Butler, Yunan Dışişleri Bakanı Palamas, Kıbrıs Türk toplumu temsilcisi Denkaş ve Rum toplumu temsilcisi Klerides’in katılımıyla, Marlborough House’de başlamıştır. Konferansın açılış konuşmasını yapan Sandys, konferans eğer başarısızlıkla sonuçlanırsa, tarafların görüşlerini kuvvet kullanarak kabul ettirmeye çalışacağını, çarpışmalar başlarsa bunu durdurmanın eskisinden daha zor olacağını, şöyle veya böyle bir çözüm yolu bulunmasının mecburi olduğunu, aksi takdirde çok kötü olayların patlak vereceğini belirtmiştir. Sandys, “İngiltere, Kıbrıs’ta polis görevini ilânihaye yapamaz. Kuvvetimiz, Kıbrıs’a nefes alma imkânı vermiştir. Fakat tarafların acil olarak şe-

696. Cumhuriyet, 12 Ocak 1964; Milliyet, 12 Ocak 1964.

697. Milliyet, 13 Ocak 1964.

698. Cumhuriyet, 15 Ocak 1964.

refli ve işler bir çözüm yolu bulması lazımdır.”⁶⁹⁹ sözleriyle de, İngiltere’nin Kıbrıs sorunundan biran evvel kurtulma arzusunda olduğu mesajını vermiştir.

Konferansta Rumlar, iki etnik grubun barış içerisinde bir arada yaşayabileceğini, Türkler ise toplumlar arasında fiziki temas imkânlarının kalmadığını savunmuşlardır. Nitekim Erkin, 16 Ocak 1964’te yaptığı ve bir ithamname niteliğindeki konuşmasında, Kıbrıslı Türklerin can ve mallarının emniyette **olmadığının açıkça ortaya çıktığını** ve konferansın Türklerin mal ve canlarını tam olarak garanti altına alacak bir çözüm yolu aramak **mecburiyetinde olduğunu** belirtmiştir. Klerides ise, Rumlarla **Türklerin barış içerisinde bir arada yaşayabileceklerini** söylemiş ve **son yaşanan şiddet olaylarının sorumluluğunu**, Türklerle ve garanti anlaşmalarına dayanılarak yapılan dış müdahaleye yıkmaya çalışmıştır.⁷⁰⁰ Kıbrıs Türklerinin lideri Rauf Denktaş ise aynı gün konferansta yaptığı konuşmasında, Türkler için en sağlam garantinin, Türklerin Rumlardan ayrı yaşaması olduğunu ifade etmiş, Türklerin ve Kıbrıslı Türklerin kabul edebilecekleri asgari şartları şöyle belirtmiştir:

1st Rum köylerindeki azınlıkta bulunan Türklerin, Ada’nın Türk bölgesine çekilmesi.

2nd Türklerin mal mübadelesinin sağlanması ve kendilerine tazminat ödenmesi için üç garantör devletin müşterek bir müessese meydana getirmesi.

3rd Son olaylarda evleri yakılıp yıkılan Türklerle, maddi tazminat verilmesi.

4th Ortaklık sistemi fiili olarak yıkılmış olduğuna göre, iki toplumun yan yana fakat birbirlerinden idari bakımdan ayrı olarak yaşayabileceği, yeni bir politik nizamın kurulması.

5th Kıbrıs’taki Türk Alayının sayıca artırılması.

Denktaş, bu asgari şartlar sağlanmazsa, Taksimden başka çıkar

⁶⁹⁹. Milliyet, 16 Ocak 1964; Cumhuriyet, 16 Ocak 1964.

⁷⁰⁰. Milliyet, 17 Ocak 1964; Cumhuriyet, 17 Ocak 1964.

yol olmadığına kabul edilmek zorunda kalınacağını ifade etmiştir.⁷⁰¹ Bu açıklamalardan, Türklerin mevcut garantileri artırmak istedikleri, anlaşmaların Türk toplumunun haklarını fiili olarak koruyamadığı, bu yüzden Türklere fiili garantiler verilmesi gerektiği, en sağlam garantinin de Türkleri bir araya getirecek federal bir yönetimin sağlanması olabileceği anlaşılmaktadır. Rumların amacı ise, mevcut garantilerden kurtularak Enosis hedeflerine ulaşmaktır.

İngiltere, beşli görüşmeler devam ederken Kıbrıslı Türk ve Rum temsilcilere, iki toplum arasında güven havası tekrar kuruluncaya kadar uluslararası bir kuvvetin Kıbrıs'ta üslenmesini teklif etmiştir. İngiltere'nin bu teklifi Kıbrıslı Türkler tarafından, Türklerin hakkını ancak Türklerin koruyabileceği gerekçesiyle reddedilmiştir.⁷⁰² İngiltere'nin bu teklifinin, Kıbrıs'ta yüklenilen sorumluluktan biran evvel kurtulma isteğinin sonucu olduğu değerlendirilmektedir.

İngiltere, konferansı çıkmazdan kurtarmak için 18-19 Ocak 1964 tarihlerinde Kıbrıslı Türk ve Rum taraflarla ayrı ayrı görüşmeler yaparak, yeni bir orta yol teklifi sunmuştur. Türk tarafı bu görüşmelerde asgari şartlarını sunmuş, bu şartlardan bir adım geri çekilmeyeceğini tekrarlamıştır. Türklerin asgari olarak sunduğu şartlar şunlardır:

1st Türk ve Rumların aynı devlet içinde, ayrı bölgelerde muhtar idare altında yaşaması.

2nd Türklerin azınlıkta buldukları yerlerden Türk bölgesine çekilmesi.

3rd Kıbrıs'taki Türk Alayının sayısının artırılması.

İngiltere Türklerin bu tekliflerini kabul edilebilir bulmamış ve uzlaştırıcı yeni teklifler sunmuştur. İngiltere'nin teklifleri şunlardır:

1st Çoğunluk sistemine dayanan bir siyasi düzenin kurulması.

2nd Geçici bir süre için Ada'da güvenlik ve düzenin sağlanması için milletlerarası bir kuvvetin görevlendirilmesi.

3rd Türklere Anayasa çerçevesi içerisinde ek ve uluslararası garantiler verilmesi.

701. Milliyet, 17 Ocak 1964.

702. Milliyet, 19 Ocak 1964; Cumhuriyet, 20 Ocak 1964.

İngiltere'nin bu teklifleri Türkler tarafından, iki tarafın birlikte yaşayacağı hiçbir teklife sıcak bakılmadığından ve Rumların çoğunluk sistemine dayanan tekliflerine daha yakın bulunduğundan kabul edilebilir bulunmamıştır.⁷⁰³ Taraflar arasında anlaşma sağlanamadığından konferansa ara verilmiştir.⁷⁰⁴

Konferansta anlaşmaya varılamaması üzerine Rumlar saldırılarına tekrar başlamışlardır. 22 Ocak 1964'te, Limasol'un Brasio köyünü basan Rumlar bir Türkü öldürmüşlerdir. Limasol ile Baf arasındaki Ulu köyüne de Rumlar tarafından baskın yapılmıştır.⁷⁰⁵ 23 Ocak 1964 gecesi ise Baf'ın Dimi köyündeki Türk semti Rumlar tarafından çevrilmiş, buradaki 215 Türk mahsur kalmıştır.⁷⁰⁶ Yine aynı gece Baf'ın altı köyünde Rumlarla Türkler arasında çarpışmalar yaşanmış, Lefkoşa'da Bayraktar ve Ömeriye camilerinde patlamalar meydana gelmiştir.⁷⁰⁷ Kıbrıs'ta yaşanan bu gelişmeler, hem Rumlarla Türklerin bir arada yaşamasının artık mümkün olmadığını, hem de Rumların meseleyi anlaşmalar yoluyla değil güç ve şiddete başvurarak çözmeye meyilli olduklarını göstermektedir.

Kıbrıs'taki sorumluluğundan biran evvel kurtulma eğiliminde olan İngiltere, NATO kontrolünde uluslararası bir gücün Kıbrıs'a gönderilmesini teklif etmiş, ayrıca Amerika'nın da bu güce katılmasını istemiştir. İngiltere'nin bu teklifi Amerika tarafından olumlu yanıt bulmuştur.⁷⁰⁸ Yunanistan ve Türkiye tarafından teklif kabul edilirken, Kıbrıslı Rumlar tarafından Kıbrıs'a NATO birliklerinin gönderilmesine karşı çıkılmıştır.⁷⁰⁹ Rumlar, BM Güvenlik Konseyine başvurmalarına engel olacağı, bu durumun Türklere zaman kazandıracığı, NATO birliklerinin Kıbrıs'a gelişinin Türkiye'nin müdahale hakkını ortadan kaldırmayacağı, sadece geciktireceği, geçecek sürede Türklerin rahat ve planlı bir şekilde çalışacağı ve zamanın Türkiye

703. Milliyet, 20 Ocak 1964; Cumhuriyet, 21 Ocak 1964.

704. Milliyet, 21 Ocak 1964; Cumhuriyet, 22 Ocak 1964.

705. Milliyet, 23 Ocak 1964.

706. Cumhuriyet, 25 Ocak 1964.

707. Milliyet, 24 Ocak 1964.

708. Milliyet, 30 Ocak 1964; Cumhuriyet, 30 Ocak 1964.

709. Milliyet, 28 Ocak 1964; Cumhuriyet, 31 Ocak 1964; M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiuyurt, a.g.e., s. 61.

lehine işleyeceği düşünceleriyle, NATO birliklerinin gönderilmesine karşı çıkmışlardır.⁷¹⁰ Nitekim Kipriyanu, 1 Şubat 1964'te, Atina hava alanında verdiği demeçte, uluslararası gücün BM Güvenlik Konseyine bağlı olması ve Kıbrıs'ın dıştan gelecek müdahalelere karşı korunması gerektiğini belirtmiştir.⁷¹¹ Kipriyanu'nun dış müdahaleden kastı, Türkiye'nin garantör devlet olarak Kıbrıs'a fiilli olarak müdahale etme ihtimalidir.

Londra Konferansı, 31 Ocak 1964'te başarısızlıkla sonuçlanmış ve sorunun çözümüne yönelik hiçbir sonuç alınmadan dağılmıştır.⁷¹² Londra Konferansının sonunda ortaya çıkan tek sonuç, Kıbrıs'ta mal ve can emniyetinin sağlanmasını hedefleyen, İngiliz-Amerikan planının Türkiye ve Yunanistan tarafından da kabul edilmesidir.⁷¹³ İngiliz-Amerikan planı, genel olarak Kıbrıs'ta görev yapacak NATO birliklerinin miktarı, görev süresi ve tarafların Avrupalı bir arabulucu tayinini kabul etmesi esaslarını ihtiva etmektedir. Bu plan tüm çabalara rağmen Makarios tarafından kabul edilmediğinden hayata geçirilememiştir. Londra Konferansının ardından İnönü, Kıbrıs konusunda yaptığı açıklamada, "Endişe edilecek bir durum yok. Bizim için en önemli mesele Ada'da emniyetin sağlanmasıdır."⁷¹⁴ yorumunu yapmıştır.

Londra Konferansı bittikten sonra yurda dönüşünde, havaalanında gazetecilerin sorularını yanıtlayan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Kıbrıs'ta zarara uğrayan Türklere mahalli Hükümet tarafından tazminat verilmesinin kabul edildiğini açıklamış, konferansın sonuçlarından memnun olduğunu ifade etmiştir. Erkin'e göre, Londra'ya giderken ulaşılmak istenen iki gayeden biri olan Kıbrıslı Türklerin mal ve can emniyetinin sağlanması hedefine NATO güçlerinin Ada'ya çıkmasının kabulüyle ulaşılmıştır. Ayrıca Erkin, Hükümet'in ikinci hedefinin Kıbrıs'ın federatif bir idareye kavuşması olduğunu, bu hedefe ulaşmak için çok çetin bir mücadele verileceğini, ancak o zamana kadar milletçe gösterilen birlik, beraberlik ve

710. Milliyet, 28 Ocak 1964.

711. Cumhuriyet, 02 Şubat 1964.

712. Milliyet, 01 Şubat 1964; Cumhuriyet, 01 Şubat 1964.

713. Cumhuriyet, 02 Şubat 1964.

714. Cumhuriyet, 01 Şubat 1964.

öne sürülen isteklerin adil ve kabul edilebilir olması nedeniyle bu safhanın da olumlu sonuçlanacağı inancına sahip olduğunu ifade etmiştir.⁷¹⁵ Başbakan İsmet İnönü'nün ve Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in açıklamalarından, Türkiye'nin genel olarak Londra Konferansının sonuçlarından memnun olduğu anlaşılmaktadır.

Fahir H. Armaoğlu, 11 Şubat 1964 tarihli Cumhuriyet gazetesinin, Günün Konuları köşesindeki "Londra ve Sonrası" başlıklı yazısında, konferansın şiddetli bir buhran atmosferi içinde toplandığını ve oluşan dünya kamuoyu nedeniyle bu atmosferin Türkiye lehine kuvvetli bir durum gösterdiğini ancak, Türkiye'nin mevcut şartlardan faydalanarak Kıbrıs meselesine bir çözüm yolu bulabilecekken, bu durumu iyi değerlendiremediğini belirtmiştir. Armaoğlu'na göre; konferansın sonucunda, başlangıcındaki duruma göre gerileme olmuştur. Armaoğlu, Londra Konferansından çıkan sonucun, Türk Hükümeti tarafından hoşnutlukla, Türk basını tarafından ise sınırlı bir iyimserlikle karşılandığını belirttikten sonra, kendisine göre sonuç karşısında takınılacak en iyi tutumun, sınırlı bir karamsarlıktan başka bir şey olamayacağı değerlendirmesinde bulunmuştur. Ayrıca Armaoğlu'na göre NATO güçlerinin Kıbrıs'a girişinin kabul edilmesi, Türkiye'nin Garanti anlaşması gereği sahip olduğu tek başına müdahale hakkından feragat etmesi sonucunu doğurmuştur.⁷¹⁶ Makaleden anlaşıldığı üzere Armaoğlu, Londra Konferansının sonuçlarını Türkiye açısından olumlu bulmamakta, NATO güçlerinin Kıbrıs'a girecek olmasının da Türkiye aleyhine sonuç doğuracağını düşünmektedir. Armaoğlu gibi, NATO güçlerinin Kıbrıs'ta görev almasının tehlikeli sonuçlar doğuracağı düşüncesine sahip olan Kıbrıs Türkleri de mevcuttur. İngiltere'de yaşayan Kıbrıs Türkleri tarafından 31 Ocak 1964 tarihinde, Londra'dan Başbakan İsmet İnönü'ye gönderilen isimsiz telgrafta, NATO'nun Kıbrıs'a girişiyle Türklerin tehlikeye düşecekleri ve Türkiye'nin Kıbrıs'ta mücadeleyi kaybedeceği endişesi dile getirilmiştir.⁷¹⁷

Londra Konferansında sonuç alınmaması normaldir. Çünkü Rumlarla Türkler taban tabana zıt fikirler öne sürmüşlerdir. Türkler

715. Milliyet, 03 Şubat 1964.

716. Fahir H. Armaoğlu, "Londra ve Sonrası", **Cumhuriyet**, 11 Şubat 1964, s. 2.

717. BCA, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 8.45..3.

öncelikle can ve mal emniyetlerini sağlayacak ek garantiler istemiş, ayrıca artık Rumlarla birlikte yaşayamayacaklarını ifade etmişlerdir. Yani Türkler federatif bir yönetim üzerinde durmuşlardır. Rumlar ise hiçbir devletin müdahalesi olmadan Kıbrıs'ın tam bağımsız bir devlet olması gerektiği tezini savunarak, Türkleri azınlık durumuna düşürecek ve garanti anlaşmalarını geçersiz kılacak tarzda öneriler sunmuşlardır.

3.8.2. Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs Meselesine Müdahalesi

Kıbrıs'ta mal ve can emniyetinin sağlanmasını hedefleyen, İngiliz-Amerikan planının Makarios tarafından kabul edileceğine ilişkin ümitlerin tükenmesi ve Kıbrıs'ta giderek tırmanan şiddet hareketleri neticesinde güvenliğin iyice bozulması sebebiyle İngiltere, Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere taşımıştır. İngiltere'nin müracaatı bu durumun Rumların lehine olacağı düşüncesiyle, Yunanistan'da memnuniyet uyandırmıştır. İngiltere'nin ardından Kıbrıslı Rumlar da meselenin görüşülmesi için BM Güvenlik Konseyine başvuruda bulunmuştur. İngiltere'nin başvurusu üzerine, BM Güvenlik Konseyi Kıbrıs meselesini görüşmek üzere, 17 Şubat 1964 tarihinde olağanüstü bir toplantı yapmıştır. Ancak Norveç baş delegesinin, tarafların aralarında istişarede bulunabilmeleri maksadıyla görüşmelerin bir sonraki güne ertelenmesi teklifi nedeniyle görüşmeler 18 Şubat'ta başlamıştır.⁷¹⁸

Bu esnada, BM Genel Sekreteri U-Thant, Kıbrıs'ta barış ve huzurun sağlanması için uluslararası bir güç kurulması doğrultusunda çalışmalara başlamış, hazırladığı teklifini bir muhtıra halinde Kıbrıs ve Kıbrıs'la ilgili Hükümet temsilcilerine sunmuştur. U-Thant'ın Konsey toplantısına hazırlık mahiyetindeki bu temas ve gayretleri başlıca iki noktada toplanmıştır:⁷¹⁹

1. Kıbrıs'a Milletlerarası bir kuvvet gönderilerek biran evvel asayişin temini suretiyle gerginliğin izalesi (giderilmesi),
2. Tarafsız arabulucular delaletiyle, Kıbrıs ihtilafına nihaî hal çareleri araştırılması.

718. Cumhuriyet, 18 Şubat 1964.

719. BCA, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 71.452..4.

BM Güvenlik Konseyinde yapılan görüşmelere, Kıbrıslı Türklerin sözcüsü olarak katılan Rauf Denктаş, hareketinden önce Yeşilköy havaalanında gazetecilerin sorularını yanıtlamış, Rumların mezalim ve saldırganlığı sürerse Anavatanı yanı başlarında bulacaklarına inançlarının tam olduğunu, Rumların Türkleri imha kampanyasına son vermemeleri halinde kendi elleriyle Ada'yı taksim etmiş olacaklarını söylemiştir.⁷²⁰ Denктаş'ın gazetecilerin sorularına vermiş olduğu yanıtlar, Kıbrıs Türklerinin tamamıyla Türkiye'ye güvendiklerini ve Türk politikasını benimsediklerini göstermektedir.

BM Güvenlik Konseyinde yapılan ilk görüşmelerde, İngiltere'nin ileri sürdüğü görüş şöyledir:⁷²¹

1. Birleşmiş Milletlere karşı sorumlu bir kuvvetin Kıbrıs'a gönderilmesi,

2. Barış kuvveti Ada'da kaldığı müddetçe Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin Garanti Anlaşmasının kendilerine verdiği yetkileri kullanmaktan vazgeçmesi.

Yine aynı görüşmelerde Kıbrıs Rum tarafının ileri sürdüğü görüş ise şu şekildedir:

1. Kıbrıs'a gönderilecek askeri kuvvetin doğrudan doğruya Güvenlik Konseyi emrinde olması,

2. Bu kuvvetin sadece dâhili emniyet ve asayişi korumakla kalmayıp Ada'nın toprak bütünlüğü ve istiklâlini de muhafaza etmesi,

3. Garanti Anlaşması, İttifak Anlaşması, Londra ve Zürih Anlaşmalarının iptali.

Rum tarafının anlaşmaların feshini talep etmesi karşısında, Amerika ve İngiltere mevcut anlaşmaların korunması hususunda ısrar edecekleri yönünde Türkiye'ye teminat vermişlerdir. BM Güvenlik Konseyinde yapılan görüşmelerde, Sovyetler Birliği baş delegesi, Kıbrıs'ın toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının tehdit altında olduğunu, Kıbrıs'taki olayların dışarıdan tahrik ve tertip edildiğini ifade etmiştir. Yine Sovyetler Birliği baş delegesi, Kıbrıs'ın NATO

720. Milliyet, 18 Şubat 1964.

721. BCA, Fon Kodu: 30..1.0.0, Yer No: 71.452..4.

hesabına bir köprübaşı haline getirilmesi için bahane arandığını, Kıbrıs'ta İngiliz, Türk ve Yunan askerlerinin bulunmasının Kıbrıs Cumhuriyeti hükümlerinin ihlali olduğunu ve garantörlüğün Kıbrıs'a zorla kabul ettirildiğini iddia etmiş, Kıbrıs'ta güvenliği alma görevinin BM Güvenlik Konseyi tarafından üstlenilmesi gerektiğini savunmuştur. Buna karşın, ABD ise Garanti Anlaşması'nı savunarak, anlaşmanın üç garantör devlet ve Kıbrıs arasında bir anlaşma olmadan değiştirilemeyeceğini, Kıbrıs'ta barışın sağlanması için uluslararası bir güç gönderilmesi ve iki tarafında kabul edeceği bir arabulucu görevlendirilmesi gerektiğini öne sürmüştür.⁷²² Sovyetler Birliği, Doğu Akdeniz'de stratejik bir konuma sahip olan Kıbrıs'ın NATO'nun kontrolüne geçeceği endişesini taşımaktadır. Bu yüzden BM'nin müdahil olması gerektiğini savunmuş ve Garanti Anlaşmasına karşı bir tutum sergilemiştir. Sovyetler Birliği'nin bu tutumunun Rum görüşüyle paralellik gösterdiği görülmektedir. Rum tarafının ve Sovyetler Birliği'nin bu tutumları nedeniyle görüşmelerde anlaşma sağlanması güçleşmiştir.

BM Güvenlik Konseyinde görüşmelerin devam ettiği günlerde, 23 Şubat 1964 tarihinde, Millet Meclisinde Dışişleri Bakanlığı bütçesinin görüşülmesi esnasında, milletvekillerinin eleştirilerini cevaplayan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, daha çok Kıbrıs konusu üzerinde durmuştur. Dışişleri Bakanı Erkin konuşmasında, İngiltere'nin meseleyi BM'ye taşıması ile ilgili şöyle bir yorumda bulunmuştur: *"İngiltere'nin müracaatı Kıbrıs meselesinin ahdî mesnetlerini ve mahiyetini, Kıbrıs ile teminatçı devletlerin özel münasebetlerini ve Ada'da emniyeti sağlamak üzere alınacak tedbirlerin bu durumu göz önünde bulundurması zaruretini Güvenlik Konseyinde de belirtmek ve teyid etmek bakımından faydalıdır"*. Erkin, Kıbrıs Rumlarının İngiltere'den bir gün sonra, Kıbrıs Devletinin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün tehdit edildiğinden şikâyetle Güvenlik Konseyine müracaat etmeleriyle ilgili de Rumların maksadının, Güvenlik Konseyinden Garanti Anlaşması'nın içeriğini zayıflatmak ümidiyle bir karar çıkartmak olduğu yorumunu yapmıştır.⁷²³

722. Milliyet, 20 Şubat 1964; Cumhuriyet, 21 Şubat 1964.

723. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:1, Cilt:27, 23 Şubat 1964, s. 576-586.

Erkin aynı konuşmasında, Türk-Yunan dostluğunun imtihanından geçtiğini, artık Yunanistan’da genel seçimlerin yapıldığını, yeni hükümetlerinin kurulduğunu ve kendilerinden Türk-Yunan dostluğuna yakışır bir hareket beklendiğini söylemiştir. Erkin diğer taraftan da Rusların BM’deki tutumunu eleştirerek, Rusların bu tutumunun Türkiye’de güvensizlik yarattığını belirtmiştir.⁷²⁴ Dışişleri Bakanının bu sözleri, Türkiye’nin hala sağduyulu sakin tutumunu devam ettirmek niyetinde olduğunu ve Yunanistan’dan da aynı sağduyulu davranışı beklediğini göstermektedir.

24 Şubat 1964 tarihli Milliyet gazetesinin ilk sayfasında yer alan “Durum” başlıklı köşede, Kıbrıs meselesiyle ilgili yapılan yorum, Erkin’in konuşması ile aynı doğrultudadır. Yapılan yoruma göre, Kıbrıs meselesi ancak Türkiye ile Yunanistan arasında çözülebilecektir. Yunanistan’da artık seçimler yapılarak yeni güçlü bir Hükümet’in kurulduğuna göre, Yunan Hükümeti Kıbrıs meselesini tam yetkiyle ele alabilecek durumdadır. Türk Hükümeti kamuoyundaki heyecana rağmen sakin ve sağduyulu tutumunu sürdürmüştür. Yunan devlet adamlarından da Türk-Yunan dostluğu adına meselenin çözümü yolunda aynı tutum beklenmektedir. Milliyet gazetesindeki aynı yazıda, İngiltere ile Amerika’nın girişimlerinin başarısız olduğu, şimdi de BM’nin karıştırılmasının, sorunu çözemeyeceği gibi meseleyi kendi çıkarları açısından kötüye kullanmak isteyen odaklara fırsat vereceği iddia edilmiştir.⁷²⁵

Yunanistan’ın Kıbrıs konusunda takındığı tutum ise Türkiye’nin beklentilerinin tam tersi çıkmıştır. Yunanistan, Kıbrıslı Rumların davranışlarını destekler tarzda tutum takınmıştır. Yunanistan’ın tutumu Yunanistan Başbakanı Papandreu’nun o günlerde vermiş olduğu beyanatlarından net bir şekilde anlaşılmaktadır. Başbakan Papandreu, 16 Şubat 1964’deki Yunanistan genel seçimlerinden galip çıkmasının ardından, 1 Mart 1964’te Yunan milletine hitaben yapmış olduğu ilk konuşmada, Kıbrıs Rum toplumunun tam manasıyla destekleneceğini açıklamış, Londra ve Zürih Anlaşmalarının yeni-

724. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:1, Cilt:27, 23 Şubat 1964, s. 576-586; Milliyet, 24 Şubat 1964; Cumhuriyet, 24 Şubat 1964.

725. Milliyet, 24 Şubat 1964.

den gözden geçirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.⁷²⁶ Yunanistan'ın bu tutumu, Kıbrıs'ta barış ve huzurun sağlanmasını olumsuz yönde etkilemiştir.

20 Şubat 1964 tarihli New York Herald Tribune gazetesinin başyazısındaki yoruma burada yer vermekte fayda vardır. Gazetenin başyazısında, Makarios'un şiddet yanlısı tutumu eleştirilmiş, şiddetin şiddeti doğuracağı ve bu durumun sorunun anlaşma yoluyla çözümünü engellediği ifade edilmiştir. Aynı yazıda, Milliyet gazetesinin yorumuna benzer tarzda, Kıbrıs meselesinin ancak iki toplum ve üç garantör devlet arasında çözülebileceği, BM'nin müdahalesinin fayda değil zarar getireceği ve çözümü geciktireceği belirtilmiştir.⁷²⁷ Maalesef yaşanan gelişmeler gazetenin bu yorumunu haklı çıkarmıştır. Aradan yaklaşık 50 yıl geçmesine rağmen Kıbrıs meselesi hala çözüme kavuşabilmiş değildir. Yakın bir sürede de çözülebilecek gibi gözükmemektedir.

Kıbrıs meselesinin BM gündemine alındığı günlerde, Türk kamuoyu, özellikle muhalefet partileri, Türk Hükümeti'ni destekleyen bir tutum sergilemişlerdir. Emekli Havacı General Mucip Ataklı'nın, 25 Şubat 1964 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki "Kıbrıs Problemi" başlıklı makalesinde yer alan, "*Çok zor bir problemin, halli ile karşı karşıya bulunduğumuz bu devrede milletçe birlik ve beraberlik halinde bulunmamızın kati zarureti memnuniyetle ifade edelim ki mahdut çatlak sesler müstesna bütün siyasi partilerimiz tarafından kabul ve ifade edilmiştir.*"⁷²⁸ ifadesi bu durumu çok iyi ortaya koymaktadır.

Rumların uzlaşmaz tutumları nedeniyle BM Genel Sekreteri U-Thant'ın girişimleri sonuçsuz kalmış ve U-Thant BM'nin 25 Şubat 1964 tarihli toplantısında arabuluculuk görevinden çekildiğini açıklamıştır. U-Thant'ın bu kararından sonra Güvenlik Konseyinin daimi olmayan altı üyesi konuyu ele almaya karar vermiştir.⁷²⁹ Güvenlik Konseyinin beş geçici üyesi (Norveç, Brezilya, Bolivya, Fildişi Sahilleri ve Fas) tarafından hazırlanan Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik karar tasarısı, 1 Mart 1964'te Türkiye, Yunanistan, İngiltere

726. Cumhuriyet, 02 Mart 1964.

727. Aktaran: Cumhuriyet, 21 Şubat 1964.

728. Mucip Ataklı, "Kıbrıs Problemi", Cumhuriyet, 25 Şubat 1964, s. 2.

729. Cumhuriyet, 26 Şubat 1964; Milliyet, 26 Şubat 1964.

ve Kıbrıslı her iki toplum temsilcileri ile Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesine (Amerika, İngiltere, Fransa, Milliyetçi Çin ve Sovyetler Birliği) sunulmuştur.⁷³⁰ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 4 Mart 1964'te, Kıbrıs'a üç ay için bir barış gücü gönderilmesi, bir arabulucu görevlendirilmesi ve Kıbrıs Hükümeti'nden de şiddet ve kan dökülmesini önleyici her türlü önlemi almasının istenmesi hususlarını ihtiva eden beşli karar tasarısını oy birliği ile kabul etmiştir.⁷³¹

Barış gücünün, Genel Sekreter tarafından Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs ile görüşüldükten sonra kurulması kararlaştırılmıştır. Rusya, Fransa ve Çekoslovakya, barış gücünün komutanının Genel Sekreter tarafından tayini ve komutanın Genel Sekretere bağlı olması ile ilgili maddelere çekimser oy vermişlerdir.⁷³² Genel Sekreter tarafından görüşülecek ülkeler sayılırken, Kıbrıs da ifade edilmiştir. Ancak Kıbrıs'ta fiili olarak ortak yönetim sona ermiş ve Rumların tek taraflı olarak hâkim olduğu bir Kıbrıs Hükümeti mevcuttur. Bu da Türkler açısından talihsiz bir durumdur. Çünkü uluslararası alandaki yeni durum, Rumları sanki Ada'nın tek resmi temsilcisi imiş gibi göstermektedir.

Türkiye alınan kararı olumlu karşılamıştır. Konuyla ilgili gazetecilerin sorularını yanıtlayan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Beşli Planın Güvenlik Konseyince kabul edilmesini Türkiye'nin olumlu karşıladığını, Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili çeşitli hedeflerinin olduğunu ve alınan kararlar hedeflerden birisine ulaşılmış olduğunu söylemiştir.⁷³³ Ulaşıldığı belirtilen hedef, Kıbrıs'ta barış ve huzurun sağlanmasıdır. Başbakan İsmet İnönü de, Kıbrıs'a gönderilecek barış gücünün kurulması için çalışmalar yapan "BM Genel Sekreteri U-Thant'a tam güvenimiz vardır." demiştir. Başbakan İnönü, arabulucu konusunda da, "Şimdi akıllı, insaflı bir adam arıyoruz. Bu tip adamlar dünyada çok var."⁷³⁴ demiştir.

730. Cumhuriyet, 02 Mart 1964; Milliyet, 03 Mart 1964.

731. Cumhuriyet, 05 Mart 1964; Milliyet, 05 Mart 1964; S. İsmail, **Kıbrıs Cumhuriyeti'nin...**, s.128.

732. Cumhuriyet, 05 Mart 1964; Milliyet, 05 Mart 1964.

733. Cumhuriyet, 06 Mart 1964.

734. Cumhuriyet, 06 Mart 1964; Milliyet, 06 Mart 1964.

Ecvet Güresin ise, Cumhuriyet gazetesindeki “Kritik Günler” başlıklı makalesinde, Güvenlik Konseyi’nin verdiği kararın Ada’da kan dökülmesini önleyecek yegâne geçici tedbir olduğunu belirtmiştir.

tir. Ecvet Güresin, diğer taraftan da, BM barış gücünün Kıbrıs’a gidişinin zaman alacağını ve bu süreçte Rumlar kan dökmeye devam ederse, Türkiye’nin Garanti Anlaşmasına dayanarak her ne pahasına olursa olsun Kıbrıs’a müdahale etmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁷³⁵

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde alınan bu karardan en çok memnun olan taraf Kıbrıs Rumlarıdır. Çünkü karar metninin önsözünde, “1960 anlaşması dâhil edildiği gibi, BM üyelerinin herhangi bir devletin siyasi bağımsızlığına veya toprak bütünlüğüne karşı kuvvet kullanmaktan veya tehditte bulunmaktan çekinmeleri gerektiği”⁷³⁶ hatırlatılmıştır. Makarios 4 Mart 1964’te verdiği demeçte, Güvenlik Konseyinde kabul edilen kararın Türkiye’nin Garanti Anlaşmasına dayanarak Kıbrıs’a müdahalede bulunma hakkını ortadan kaldırdığını ifade etmiştir.⁷³⁷ Makarios’un bu açıklaması, haliyle Türk kamuoyunda da etkisini göstermiş, konuya ilişkin soru işaretleri oluşmuştur. Konuyla ilgili basın temsilcilerinin sorularını yanıtlayan Başbakan İsmet İnönü, Makarios’un açıklamasıyla ilgili olarak, “Herkes kendisine göre bir şey söylüyor.” Diyerek bu iddianın doğru olmadığını belirtmiş, Türkiye’nin müdahale hakkının kalkmadığını ifade etmiştir.⁷³⁸ Güvenlik Konseyi’nde alınan bu kararın diğer hükümlerine göre “...Kıbrıs’ta şiddet hareketlerine ve kan dökülmesine son verilmesi Ada Hükümet’inden istenecektir...”⁷³⁹ Karar metninde yer alan bu ifade tamamıyla talihsizliktir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi, Kıbrıs’ta ortak yönetim sona ermiş ve yönetime hâkim olan Rumlar ise, Kıbrıs’ta şiddet hareketlerini başlatan taraftır. Enosis’i gerçekleştirmek üzere Türkleri yok etmek amacıyla hareket eden Rumlardan, Ada’da kan dökülmesine son verilmesini istemek pek akla yatkın değildir. Zira, BM’de görüşmeler sürerken ve daha

735.Ecvet Güresin, “Kritik Günler”, Cumhuriyet, 14 Mart 1964, s. 1.

736. Milliyet, 03 Mart 1964.

737. Cumhuriyet, 06 Mart 1964.

738. Cumhuriyet, 07 Mart 1964; Milliyet, 07 Mart 1964.

739. Milliyet, 03 Mart 1964.

sonrasında, Kıbrıs'ta şiddetin artarak sürdüğü gözlenmiştir.

BM Genel Sekreteri U-Thant barış gücü kurmakta zorlanmıştır. Bu da barış gücünün Kıbrıs'ta göreve başlamasını geciktirmiştir. Oysaki Kıbrıs'ta durum her geçen gün kötüleşmiştir. Olaylar durmadığı gibi giderek şiddetini artırmış, Rumlar Türkleri öldürmeye devam etmişlerdir.⁷⁴⁰ Devam eden şiddet hareketleri nedeniyle U-Thant Makarios'a bir telgraf göndererek, Kıbrıs'ta kan dökülmesinin önlenmesini kesin bir dille ihtar etmiş, aksi halde Türkiye'nin müdahale etmesini kimsenin önleyemeyeceğini bildirmiştir.⁷⁴¹ BM Genel Sekreteri U-Thant'ın Makarios'u ihtar ettiği günlerde, Meclis Basın Bürosunda gazetecilere açıklama yapan Hükümet sözcüsü, Basın Yayın Bakanı A. İhsan Göğüş, Kıbrıs'taki Türk toplumunun can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla, Türkiye'nin müdahale edebileceğini ve bu konuda hazırlıklara başladığını belirtmiştir. Ayrıca Göğüş, Kıbrıs'ta Makarios'un kontrolü kaybettiğini, olayları komünist AKEL partisinin yönlendirdiğini, Kıbrıs devletinin hukuk dışı bir duruma geldiğini, BM Genel Sekreterinin Makarios'a gönderdiği son telgrafla da bu durumun teyit edildiğini ifade etmiştir.⁷⁴²

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde alınan karara göre, Kıbrıs'a gidecek olan Barış Gücünün hazırlanması ve Ada'ya nakli ile Genel Sekreter U-Thant tarafından tayin edilecek olan arabulucu seçiminde gecikilmesi ve bu arada Kıbrıs'ta Rumların saldırılarını devam ettirmesi, Türk kamuoyunda tepkilere neden olmuştur. Basında, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinin U-Thant'ın gayretlerinin sonucuna bağlı olduğu ve BM Genel Sekreterinin çalışmaları olumlu sonuç vermezse müdahalenin kaçınılmaz hal alacağı yönünde haberler yer aldığı görülmüştür.

Kıbrıs'ta yaşanan olayları protesto etmek amacıyla 12 Mart 1964'te çeşitli fakültelerde öğrenim gören 250 kadar Kıbrıslı öğrenci bir yürüyüş tertiplemiştir. Öğrenciler ellerinde yarıya kadar indirilmiş bir Türk bayrağı ve "*Türk gençliği neredesin? Sabır Paşam 100 bin daha bitmedi. Kıbrıs elden gidiyor. Silaha karşı politika. Para*

740. Milliyet, 07 Mart 1964.

741. Cumhuriyet, 12 Mart 1964; Milliyet, 12 Mart 1964.

742. Cumhuriyet, 12 Mart 1964.

değil, müdahale istiyoruz. Kıbrıs vatan değil mi? Yeter.” ibareleri buluna dövizlerle duygu ve düşüncelerini belirtmişlerdir.⁷⁴³ Bu mitingin hemen sonrasında 13 Mart 1964’te de Ankara’da Zafer Meydanındaki Zafer anıtının önünde on binlerce yüksek öğretim öğrencisi ile binlerce vatandaşın katılımıyla büyük bir miting düzenlenmiştir. Mitingde Rumlar tarafından Kıbrıs’ta Türklere karşı düzenlenen kanlı saldırılar protesto edilmiştir.⁷⁴⁴ Kamuoyu tarafından sergilenen tepkisel hareketler tüm yuta yaygın bir şekilde devam etmiştir. Diyarbakır, Balıkesir ve Sivas’ta 14 Mart, İstanbul’da da 15 Mart 1964’te büyük kalabalıkların katılımıyla protesto mitingleri düzenlenmiştir.⁷⁴⁵

Kıbrıs’ta durumun giderek kötüleşmesi, Türkiye’de muhalefet partilerinin de rahatsızlık duymasına ve tepki göstermelerine neden olmuştur. Muhalefet partileri, Hükümet’in Kıbrıs politikası konusunda hatalı ve etkisiz olduğunu ileri sürmüştür. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) İstanbul Milletvekili Saadet Evren’in, Hükümet’in Kıbrıs politikası ile ilgili araştırma komisyonu kurulması önergesi, 11 Mart 1964’te Mecliste görüşülmüş ve 140’a karşı 162 oyla reddedilmiştir.⁷⁴⁶ Muhalefetin böyle tepki göstermesini normal karşılamak gerekmektedir. Çünkü her gün Kıbrıs’tan, Rumların Türklere yönelik saldırılarıyla ilgili kötü haberler alınmaktaydı.

Kıbrıs’ta durumun giderek daha da kötü bir hal alması ve Rumların saldırılarının önlenememesi üzerine Kıbrıs Türklerinin lideri Dr. Fazıl Küçük, BM Genel Sekreteri U-Thant’a, BM Güvenlik Konseyi Başkanına, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’ye resmen başvurarak, Ada’daki duruma müdahale edilmesini istemiştir.⁷⁴⁷ Kıbrıs’ta yaşanan gelişmeler, Türkiye’de de büyük rahatsızlık yaratmıştır. Bu rahatsızlık neticesinde Türkiye, Kıbrıs’ta yaşanan kanlı olaylar karşısında seyirci kalamayacağını, sahip olduğu hukuki ve fiili haklarını kullanmakta kararlı olduğunu, Amerika ve İngiltere’ye bildirmiştir.⁷⁴⁸ Türkiye’nin ikinci ikazı ise Makarios’a yönelik olmuş-

743. Cumhuriyet, 13 Mart 1964.

744. Cumhuriyet, 14 Mart 1964.

745. Cumhuriyet, 15 Mart 1964.

746. Milliyet, 12 Mart 1964.

747. Milliyet, 11 Mart 1964.

748. Milliyet, 10 Mart 1964.

tur. Türkiye 12-13 Mart 1964 gecesi Makarios'a bir nota vererek, saldırıların bir an önce durdurulmasını istemiş, aksi halde Garanti Anlaşması'nın kendisine tanıdığı tek başına harekete geçme hakkını kullanacağını sert bir dille bildirmiştir. Notanın birer sureti de ABD, İngiltere ve Yunanistan Büyük Elçilerine verilerek Hükümetlerinin bilgisine sunulmuştur. Ayrıca notada belirtilen hususlar Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin tarafından bir mesajla U-Thant'a da bildirilmiş ve kuvvetin Kıbrıs'a gidişi geciktiği takdirde Türkiye'nin müdahale edeceği uyarısında bulunulmuştur.⁷⁴⁹ Türkiye'nin bu tepkisi karşısında BM Genel Sekreteri U-Thant, Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in mesajına bir cevap göndererek, Türkiye'den soğukkanlı olmasını beklediğini bildirmiştir.

Nitekim Türkiye'nin kararlı bir tutum sergilemesi olumlu sonuç vermiş ve BM Barış Gücü derhal teşkil edilmiştir. Barış Gücüne Kanada 1.150, İsveç 700, İrlanda 500 asker ve Finlandiya bir taburla katılmaya karar vermiştir. Kanada askeri birliğinin 36 kişilik öncü unsuru, 14 Mart 1964'te Kıbrıs'a ayak basmıştır. Barış Gücünün öncü grubunun Kıbrıs'a gelişi Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi, 14 Mart 1964'te, konuyla ilgili aldığı bir kararla, ilgili tarafları "Hükümran Kıbrıs Cumhuriyetinde durumu daha da vahimleştirecek her türlü hareketten kaçınmaya" davet etmiştir.⁷⁵⁰

Kıbrıs Rumlarının bütün ikazlara rağmen saldırılarını sürdürmesi nedeniyle Türk Hükümeti'nin başvurusu üzerine, TBMM'de 16 Mart 1964'te, olağan üstü ve gizli bir toplantı yapılmış ve Kıbrıs'la ilgili anlaşmalar uyarınca, gerektiği zaman Kıbrıs'a asker çıkarılması için Anayasanın 66'ncı maddesi gereğince Hükümet'e gerekli yetkinin verilmesi kararı alınmıştır. TBMM'nin bu kararı, 4 çekimsere karşı 487 oyla alınmıştır.⁷⁵¹ Bu karar Rumları telaşlandırmıştır. Kıbrıs BM temsilcisi Zenon Rossides, BM Güvenlik Konseyine bir mektup göndererek, TBMM'nin Kıbrıs'a müdahale etmek üzere Hükümet'e yetki vermesini protesto etmiştir.

749. Cumhuriyet, 14 Mart 1964; Milliyet, 13 Mart 1964.

750. Cumhuriyet, 15 Mart 1964; Milliyet, 15 Mart 1964.

751. Cumhuriyet, 17 Mart 1964; Milliyet, 17 Mart 1964.

TBMM'den Kıbrıs'a asker çıkarma yetkisinin alınmasının ardından, Kıbrıs'a yakın bir mevkiye bulunan Domuzburnu bölgesinde, hava ve deniz birliklerinin desteğiyle, 17 Mart 1964'te büyük bir çıkarma tatbikatı yapılmıştır.⁷⁵² Kıbrıs'ta Türklere yönelik yeni saldırılar yapılması üzerine Türk Donanması, 20 Mart 1964'te Kıbrıs açıklarında bir tatbikat daha yapmıştır.⁷⁵³ Türk Hükümeti'nin yetki alması ve yapılan askeri tatbikat bir uyarı mahiyetindedir. Her şeye rağmen Türk Hükümeti, sorunu barışçı yollardan çözmeye gayret etmiştir.

Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in 20 Mart 1964'te, BM Ticaret ve Kalkınma Konferansına katılmak üzere uçakla Cenevre'ye hareketinden önce gazetecilerin Kıbrıs'la ilgili sorularına verdiği cevapta, gelecekte çok zor günler yaşanacağını, ancak zorlukların karşılıklı anlayış ve barış yoluyla aşılabileceğini ifade etmiştir. Erkin ayrıca, Hükümet'in Kıbrıs konusunda federasyon fikrini savunmaya devam edeceğini de belirtmiştir.⁷⁵⁴ Erkin'in bu açıklaması, Türk Hükümeti'nin sorunu barışçıl yollardan çözme gayretinin açık bir göstergesidir.

BM Genel Sekreteri U-Thant'ın teklifiyle eski Finlandiya Başbakanı Sakari S. Tuomioja'nın Kıbrıs sorununa BM arabulucusu olarak görevlendirilmesi, 24 Mart 1964'te Türkiye, İngiltere, Yunanistan Hükümetleriyle, Dr. Küçük ve Makarios tarafından kabul edilmiştir.⁷⁵⁵ Arabulucu olarak görevlendirilen Finlandiyalı diplomat Tuomioja, ilgili devletler ve Kıbrıs'taki her iki toplumla görüşerek isteklerini tespit etmiş, fakat bir çözüm bulunması mümkün olmamıştır. Her iki toplum arasındaki silahlı çatışmalar devam etmiştir.⁷⁵⁶ Arabulucunun gayretlerinin başarısız olmasının en önemli sebebi, Rumların Enosis isteklerinden vazgeçmemeleri ve bu gayeleri uğruna şiddete başvurmaktan çekinmemeleridir. Ayrıca Türkler de artık Rumlarla birlikte yaşayamayacaklarına kanaat getirmişler, can ve mal emniyetlerinin sağlanabilmesi için federatif bir yapı içerisinde,

752. Cumhuriyet, 18 Mart 1964; Milliyet, 18 Mart 1964.

753. Cumhuriyet, 21 Mart 1964; Milliyet, 21 Mart 1964.

754. Cumhuriyet, 21 Mart 1964.

755. Cumhuriyet, 25 Mart 1964; Milliyet, 24 Mart 1964.

756. M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiuyurt, a.g.e., s. 68.

ayrı bölgelerde yaşamaları gerektiğini savunmuşlardır.⁷⁵⁷ Taban tabana zıt bu iki düşünce tarzı nedeniyle çözüme ulaşmak mümkün olmamıştır. Günümüzde de aynı durumun devam ettiği gözlenmektedir.

BM Barış Gücü 27 Mart 1964'te resmen göreve başlamıştır. Barış Gücünün komutanlığına da Hintli General Gyani atanmıştır.⁷⁵⁸ İsveç ve Fin birliklerinin öncüleri de Ada'ya aynı tarihte gelmiştir. Barış Gücünün resmen göreve başlamasından sonra, bir İngiliz generalin emir komutasındaki Türk, İngiliz ve Yunan birliklerinden meydana gelen ortak komutanlığın, 26 Aralık 1963'ten beri devam eden görevi son bulmuştur. BM Barış Gücünün Ada'ya gelişinden sonra ilk etapta Kıbrıs'ta bulunan 6.000 kişilik İngiliz kuvvetinin Kanada birliklerine yardım etmeye devam etmesi, Ada'ya kuvvet gönderecek diğer devletlere ait yeni birlikler geldikçe bu sayının 3.500'e indirilmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle 7.000 kişilik Barış Gücünün yarısı Kanada, İsveç, Finlandiya, İrlanda ve Brezilya birliklerinden, diğer yarısı da İngiliz birliklerinden oluşacaktır.⁷⁵⁹

BM Barış Gücünün resmen göreve başlaması nedeniyle bir açıklama yapan, TBMM Dışişleri Komisyonu Başkanı Nihat Erim, dünya kamuoyu önünde milletlerarası taahhütleri ve anayasayı pervasızca çiğneyen Rumlara BM'nin otoritesi en kısa zamanda kabul ettirilmediği takdirde barış kuvvetine Türkiye'de kimsenin inancının kalmayacağını, bu durumda Türkiye'nin daha etkili tedbirler alması gerekeceğini belirtmiştir.⁷⁶⁰ Nihat Erimin bu açıklamasından, Türkiye tarafından BM Barış Gücünün Kıbrıs'ta barışı sağlayacağına tam olarak kanaat getirilmediği anlaşılmaktadır.

Makarios 4 Nisan 1964'te, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imzalanan İttifak Anlaşmasını tek yanlı olarak feshettiğini açıklamıştır.⁷⁶¹ Makarios'un bu kararı ile ilgili notası Türkiye'nin Kıbrıs Büyükelçisi Mazhar Özkol tarafından kabul edilmiştir. Konuyla ilgili bir açıklama yapan TBMM Dışişleri Komisyo-

757. Cumhuriyet, 28 Mart 1964; Milliyet, 28 Mart 1964.

758. Milliyet, 27 Mart 1964.

759. Cumhuriyet, 28 Mart 1964.

760. Cumhuriyet, 28 Mart 1964.

761. Cumhuriyet, 06 Nisan 1964; Milliyet, 05 Nisan 1964; Erol Manısalı, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, İstanbul, 2000, s. 41.

nu Başkanı Nihat Erim, İttifak Anlaşmasının tek taraflı olarak fesih edilmesinin Devletler Hukuku açısından mümkün olmadığını, Kıbrıs meselesinin Akdeniz'in doğusunda Türkiye ile Yunanistan arasında, 1923'te Lozan Anlaşmasıyla kurulan dengeyi bozduğunu, bunun sorumluluğunun başta Yunanistan'a ve sonra da Makarios'a ait olduğunu belirtmiştir. Erim açıklamasında ayrıca, Türkiye'nin meseleyi büyük bir soğukkanlılıkla, dünya menfaatleri açısından ele aldığını, ancak Türkiye'nin sabır ve tahammülünün de bir sınırı olduğunu ifade etmiştir.⁷⁶²

Makarios'un aldığı kararın ardından 5 Nisan 1964'te Cumhurbaşkanlığı Cemal Gürsel'in başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, toplantı sonunda Makarios'un girişiminin Milletlerarası hukuka aykırı olduğunu, hukuki hiçbir değeri olmadığını ve Türkiye'nin İttifak Anlaşmasıyla sahip olduğu hakları kullanmaya devam edeceğini açıklamıştır. Türkiye'nin bu kararı, bir nota ile BM genel Sekreterine, Makarios'a, Yunanistan'a ve NATO üyesi devletlere iletilmiştir.⁷⁶³ İngiliz basını tarafından da, Makarios'un bu kararının kabulünün imkânsız olduğu ve İngiltere'nin Kıbrıs'ta üs bulundurma hakkının tek taraflı olarak iptaline yönelik ilk adımı teşkil ettiği değerlendirildiği yapılmıştır.⁷⁶⁴

Kıbrıslı Türklerin Hükümet'ten ve resmi dairelerden tamamıyla çekilmeleri nedeniyle, Kıbrıslı Rumlar Türklere göre daha güçlü bir konuma gelmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin son kararı da Makarios'u iyice ümitlendirmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Makarios'a göre, Güvenlik Konseyinde kabul edilen karar Türkiye'nin Garanti Anlaşması'na dayanarak Kıbrıs'a müdahalede bulunma hakkını ortadan kaldırmaktadır. BM tarafından Kıbrıs'ta yönetime hâkim olan Rumların resmi muhatap olarak alınması da talihsiz bir gelişmedir. Cumhuriyet'i oluşturan bütün yasal ve anayasal kurumlar, Rum yönetimi tarafından ya ortadan kaldırılmış ya da işlemez duruma getirilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde, maalesef Kıbrıs Cumhuriyeti fiili olarak son bulmuştur.

762. Cumhuriyet, 06 Nisan 1964.

763. Cumhuriyet, 06 Nisan 1964; Milliyet, 06 Nisan 1964.

764. Cumhuriyet, 06 Nisan 1964.

Barış Gücü'nün Ada'ya gelişi de, eski yasal düzeyi sağlayamamıştır. Ada fiilen Rum yönetiminin işgali altına girmiştir. Yunanistan tarafından, Rumların Türklere saldırısı ve bütün cumhuriyet kurumlarını ortadan kaldırmaları, “bir iç mesele” olarak nitelendirilmiş ve dışarıdan müdahaleye gerek olmadığı savunulmuştur.⁷⁶⁵ Barış Gücünün huzur ve güvenliğin sağlanması hususunda başarısız olmasında en büyük etken ise, BM Güvenlik Konseyi'nin, 4 Mart'ta aldığı kararında, Kıbrıs Hükümeti'nin asayışı sağlamakta yetkili olduğunun ve Barış Gücünün Kıbrıs Hükümeti'yle işbirliği yapacağını belirtilmiş olmasıdır. BM tarafından Kıbrıs Hükümeti meşru Hükümet olarak görülmüştür. Oysaki Kıbrıs'ta taraf olan Rumların elinde bulunan Kıbrıs Hükümeti, Barış Gücünün kendi aleyhine davranmasına engel olmuştur.⁷⁶⁶ Bu sebeple Barış Gücü, Kıbrıs'ta beklenen huzur ve güvenlik ortamını sağlayamamıştır.

BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan bu karar, Hükümeti ve Cumhuriyeti Türkleri zorla uzaklaştırarak ele geçiren Rum Yönetiminin meşru Kıbrıs Hükümeti olarak tanınmasının ve Kıbrıs Türk toplumunun da asi bir topluluk olarak görülmesinin başlangıcı olmuştur. Ne yazık ki, Türk Hükümeti de bu karara bir iyi niyetin veya ihmalin sonucu oy vermiştir.⁷⁶⁷ Bu “kabul” Kıbrıs'ta günümüze kadar sürecek olan yanlışlıkları ve uyumsuzlukları “başlatan” bir dönüm noktası olmuştur. Oysaki Rum tarafı, aynen Türk tarafı gibi, Cumhuriyet'in ortaklarından sadece bir tanesidir. Cumhuriyeti oluşturan ortaklardan sadece birisi olan Rumlar, kâğıt üzerinde Cumhuriyetin meşru yönetimi olarak kabul edilmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nde bu tarihi hata işlenirken, Türkiye Hükümeti, hem direnç gösterememiş, hem de bu durumun ileride yol açacağı büyük sorunları görememiştir. Ankara'daki Hükümet “zaaf göstererek”, hem Türkiye'nin ulusal çıkarlarını koruyamamış, hem de Kıbrıs Türk halkını, 1974'e kadar sürecek olan acılı günlerle karşı karşıya bırakmıştır.⁷⁶⁸

Gelinen bu nokta, Kıbrıs'ın bilfiil Rumların egemen olduğu bir ada durumuna gelmesine neden olmuştur. Türkler, küçük bölgelere sı-

765. E. Manisalı, a.g.e., s. 41.

766. M. Sarıca, E. Teziç, Ö. Eskiurt, a.g.e., s. 69.

767. S. İsmail, **Kıbrıs Cumhuriyeti'nin...**, s. 128.

768. E. Manisalı, a.g.e., s 41-42.

kışıp kalmışlar, bu çok zor koşullar altında bile kendi bağımsız yönetimlerini kurarak Rumlara karşı direnç gösterebilmişlerdir. Bu, Kıbrıs Türklerinin varoluş mücadelesidir. Bu tarihten sonra Kıbrıs meselesi, günümüze kadar süren yeni bir hal almıştır. Günümüzde, BM'in bu haksız ve yanlış tutumunu Avrupa Birliğinin de sürdürdüğü ve Kıbrıs meselesini Türkiye'ye karşı, karşılıklı müzakereler kapsamında bir koz olarak kullandığı görülmektedir.

TCE™

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kıbrıs Türklerinin ortaya koydukları mücadelenin haklılığının anlaşılabilmesi ve tüm dünyaya haklı sesinin duyurulabilmesi için sorunun asıl kaynağının iyi tespit edilmesi gerekmektedir. Yaptığımız inceleme sonucunda, Kıbrıs'ta yaşanan trajedinin nedenlerinin, 1700'lü yılların sonlarına dayandığı görülmektedir.

Kıbrıs, Rumlar tarafından sorun haline getirilmiştir. Meselenin temelinde Rumların “Büyük Yunanistan” hayalleri, diğer bir ifadeyle “Megali İdea” yatmaktadır. Bu hayalin dayanağı Kıbrıs'ı da sınırları içerisinde gösteren ve 1791 yılında çizilip, 1796 yılında yayınlanan Büyük Yunanistan haritasıdır. Kıbrıslı Rumlar için Megali İdea, eşittir Enosis'tir. Bu da Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı ve Yunanlaştırılmasıdır. Bu emellerine ulaşmak için de, katliamlara varan insanlık dışı hareketlerden çekinmemişlerdir.

Kıbrıslı Rumların Megali İdea düşüncesi çerçevesinde şekillenen Enosis hayalleri, Mora isyanıyla eş zamanlı olarak, 1821 yılında fiiliyata dönüşmeye başlamıştır. Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren de ivme kazanmaya başlamıştır. Yunanistan; İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusyası'nın büyük yardımlarıyla istiklaline kavuştuğu 1830 yılından beri saldırgan tavrını sürdürmüş ve açtığı her savaşta yenilmesine rağmen masa başı oyunlarla ve hamisi olan devletlerin baskısıyla, Türkiye'den bir parça toprak kopararak Megali İdeası doğrultusunda genişlemiştir. Bu tavrıyla, kurulduğu ilk günden beri Türkiye'nin baş ağrısı olmaya devam etmektedir.

Türkler açısından asıl sorun, 1878 yılında Ada'nın yönetimini İngilizlerin devralmasıyla başlamıştır. Bu tarihten itibaren Türk-

ler eşitlik, özgürlük ve gasp edilmek istenen haklarının korunması mücadelesine mecbur edilmiştir. Rumların amacı ise tüm Ada'ya hâkim olmak, Türkleri etkisiz bir azınlık haline getirmek ve Ada'yı Yunanistan'a bağlamaktı. Bu amaçlarına ulaşmak için de Girit'i Yunanistan'a bağlarken başarıyla uyguladıkları oyunun aynısını Kıbrıs için de sergilemeye başlamışlardır. Rumlar, kendilerini dünya kamuoyunda haklı göstermek için yoğun propaganda faaliyetlerine girişirken, bir taraftan da Türklere yönelik olarak baskı, şiddet, yıldırma hareketleri sergilemişlerdir.

Tarihin hiçbir döneminde Rumlar, Kıbrıs'a hâkim ve nüfus olarak çoğunluk olamamışlardır. Ancak 1878 yılından itibaren, İngiliz yönetiminin hoş görüsü altında uyguladıkları politikalarıyla, Kıbrıs Türklerini azınlık konumuna düşürmeye ve giderek yönetimde söz sahibi olmaya başlamışlardır. İlk günden itibaren adanın İngiliz yönetimine geçmesinin kendileri için bir fırsat yarattığı düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Bu düşüncelerini, 22 Temmuz 1878'de, Başpiskopos Sophorionios'un, İngiliz Yüksek Komiseri Sir Garnet Wolseley'e yönelttiği; *"Biz bu yönetim değişikliğini hoş karşıyoruz, çünkü İngiltere'nin daha önce Yunan Adalarını verdiği gibi Kıbrıs'ı da Yunanistan'a, Anavatanımıza bırakacağından eminiz."* ifadesi çok iyi yansıtmaktadır. Rumlar bundan sonra da her fırsatta Enosis isteklerini yinelemişlerdir.

İngiliz yönetiminin, geçici olmak kaydıyla, Kıbrıs'ta hâkim olmasından sonra Türkler için zor yıllar başlamış, bunun sonucu olarak da Türk nüfusu göçler nedeniyle azınlık durumuna düşmüştür. İngilizlerin Ada'ya gelmesinden üç yıl sonra, 1881 yılı sayımlarına göre, Türk nüfusunun Rumların üçte biri durumunda olduğu görülmektedir. Bu tarihte Türk nüfusu 45.458 iken, Rum nüfusu 137.631'dir. İngiliz yönetimi döneminde Türkler ekonomik, siyasal ve kültürel olarak ezilmiş, Rumların durumu ise, İngiltere'nin hoşgörüsü ile sürekli gelişmiştir. 1878'den 1950'li yıllara kadar, Osmanlı İmparatorluğu ve daha sonra da Türkiye Cumhuriyeti, Kıbrıs Türklerine gereken desteği verememiştir. Bunun sonucunda da Kıbrıs Türkleri İngilizlerin, Rumların ve Ortodoks kilisesinin baskısı altında kalmışlardır.

1923 yılında yapılan Lozan Antlaşması ile Kıbrıs adası İngiltere'ye resmen bırakılmıştır. Lozan Anlaşması'nın 20'nci maddesine

TİCE™

göre, Ada'daki Türk halkına Türk veya İngiliz vatandaşlıklarından birini seçmeleri önerilmiş ve Türk vatandaşlığını seçenler Türkiye'ye göç etmeye başlamışlardır. Bu ortamda Kıbrıs Türkleri, özellikle Rumlara karşı var oluş savaşına girişmiş, baskılara karşı direnmiş ve kendi kimliklerini korumaya gayret etmişlerdir. Varoluş mücadelesi siyasal, ekonomik ve kültürel alanda ortaya konmuştur.

Rumların Enosis hareketleri, 1950'li yılların başında doruğa çıkmıştır. Rumların Enosis emellerine ulaşmak amacıyla giriştikleri eylemlere karşılık, Kıbrıs Türkleri ise hep savunun ve hayatta kalma mücadelesi veren taraf olmuştur. Türkler, Kıbrıs'ta kendi kendini yöneten, özgür, eşit ve egemen bir halk olarak yaşamak için ölüm kalım mücadelesine girişmek zorunda kalmışlardır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri, Lozan Antlaşması'ndan 1955 yılına kadar Kıbrıs meselesi diye bir mesele olmadığı düşüncesiyle politikalarına yön vermiştir. Ancak 1955 Ağustos'unda, İngiltere'nin davetiyle icra edilen Londra Konferansı bir dönüm noktası olmuş, bu tarihten itibaren Türkiye resmen mesele ile ilgilenmeye ve Kıbrıs Türklerinin yanında yer almaya başlamıştır. Fakat olayların gelişimine bakıldığında, bu ilgileniş meselenin bir an önce sonuçlandırılması yönünde olmuş ve ne yazık ki uzun vadeli politikalar üretilememiştir. Türk Hükümetlerinin gelişen şartlara göre politika ürettikleri ve zaman içerisinde savundukları tezleri değiştirdikleri görülmektedir. Hep Rum-Yunan ikilisinin gerisinde kalmış, onların hareketlerine karşı tedbir geliştirilmesi şeklinde davranış sergilenmiştir. Hâlbuki Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar, en başından beri istikrarlı olarak Enosis hedeflerine ulaşmak için gayret sarf etmiş ve bu yönde politika yürütmüşlerdir. Hatta bu uğurda katliama varacak derecede şiddete başvurmaktan çekinmemişlerdir. Türk kamuoyu ise 1940'lı yılların sonundan itibaren mesele ile giderek daha çok ilgilenmeye başlamış, her fırsatta yapılan mitinglerle hassasiyetini ortaya koymuştur.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce Kıbrıs Türk halkının varoluş mücadelesinin dönüm noktası, İngiliz sömürge yönetimi ile Türk toplumu arasında yaşanan 27-28 Ocak 1958 talihsiz olayları olmuştur. Bu olaylar, Türkiye'de de halk tarafından tepkiyle karşılanmış, tüm yurt sathında protesto gösterileri düzenlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti artık yaşanan olaylara daha fazla seyirci kalamazdı. Türkiye'nin desteği olmaksızın Kıbrıs Türklerinin başarıya ulaşamayacağı aşikârdı. Ayrıca Kıbrıs, Türkiye Cumhuriyeti için stratejik bir öneme sahipti. O günlerde Sovyetler Birliği'nin sıcak denizlere inme hedefine ulaşmak amacıyla sergilediği tehditkâr tutumu, Türkiye'yi endişelendiriyordu. Sovyetler Birliği ile girilmesi muhtemel bir harp durumunda, Türkiye ancak batı ve güney limanlarından destek sağlayabilecekti. Yunanistan'ın Türkiye'nin batısındaki adaları da elinde bulundurması nedeniyle, Kıbrıs Adası da Yunanistan tarafından ilhak edildiği takdirde Türkiye Yunanistan tarafından hem batıdan hem de güneyden çevrelenmiş olacaktı. Bu sebepler yüzünden Türkiye resmen devreye girmek zorunda idi. Diğer taraftan EOKA'nın eylemleri de Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili tutumunun değişmesinde etken olmuştur. Türkiye meseleye müdahil olmak için geç bile kalmıştı. Çünkü Rum-Yunan ikilisi Enosis hayalleri doğrultusunda epey yol almışlardı.

1958 yazında, Türk-Rum çatışmasının iyice yaygınlaşmasından sonra yapılan birçok girişimler sonunda, 11 Şubat 1959'da Zürih, 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşmaları imzalanmıştır. Londra Antlaşmasına İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın yanı sıra Kıbrıs Türk ve Rum temsilcileri de eşit statüde, iki kurucu ortak olarak imza atmışlardır. Bu antlaşmalar sonucunda, 16 Ağustos 1960'ta, kurucu iki halkın egemenliğinde ve yönetiminde iki toplumlu bir Cumhuriyet doğmuştur.

Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti, varlığını uzun süre devam ettirememiş, sadece 3 yıl yaşayabilmiştir. Bunun sebebi ise devletin zayıf temeller üzerine, birbirine karşı en derin kin ve nefret uçurumları içine düşen iki topluluk üzerine kurulmuş olmasıdır. Üstelik anlaşmalar da bu uçurumu kapatmaktan uzak kalmıştır. O günkü şartlarda, iki toplumun barış içinde, bir arada yaşamasının da zor olduğu görülmektedir. Nitekim Rumlar, 21 Aralık 1963 (Kanlı Noel)'te Türkleri imha etmeyi ve Kıbrıs'tan kaçırmayı hedefleyen Akritas Planı'nı uygulamaya koymuşlardır.

1 Ocak 1964'te de Makarios, 1960 Anlaşmalarını tek yanlı olarak feshettiğini açıklamıştır. Cumhuriyet ortadan kalkmış, Kıbrıs adası fiili olarak Rumların hâkimiyetine girmiştir. Türkler ise küçük bölgelere sıkışıp kalmış, Türkiye ile irtibatları kesilmiştir. Görüldüğü

gibi barışı bozan ve birlikte huzur içinde yaşamayı istemeyen Türkler değil Rumlardır. Türkler ise mağdur olan, hakları ellerinden alınmak istenen, hatta yok edilmek istenen taraftır. Hak ve haklı varsa kimin haklı olduğu apaçık ortadadır.

Kıbrıs ne yazık ki çözülmesi gereken bir mesele olarak, hala Türkiye gündeminin başında yer almakta ve çözülmeyi bekleyen bir mesele olarak görülmektedir. Ancak 1950'lerde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti diplomatik olarak kayda değer bir etkinlik göstermemektedir. Adeta AB kışkacında bir teslimiyet politikası yürütmektedir. Sanki bir an önce çözüm olsun kurtulalım da nasıl olursa olsun dercesine bir tutum gözlenmektedir. Türk kamuoyu ise 1950'lerin tersine hiçbir etkinlik göstermemekte, adeta bu konuda üzerine ölü toprağı serpilmişçesine tepkisiz kalmaktadır. Bu durum, gelmiş geçmiş Hükümetlerin tutumları sonucu, toplumun değişik konularla meşgul edilmesi, milli davalar konusunda bilgisiz ve bilinçsiz hale getirilmesinin sonucu ortaya çıkmıştır.

Kıbrıs sorununun çözülmesi yakın bir gelecekte mümkün görünmemektedir. Çünkü Yunanistan Enosis emellerinden vazgeçmiş değildir. Kıbrıs Rum yönetiminin 2005 yılını EOKA yılı ilan etmesi de bu durumun en yakın ve bariz göstergesidir. Rum-Yunan ikilisi, geçmişte Avrupalı ağabeylerinin desteğini alarak Girit'i Osmanlı Devleti'nden kopardıkları gibi bu gün de haksız bir şekilde gerçekleşen Avrupa Birliği üyeliği sayesinde, masa başı oyunları ile 1571 yılından itibaren özbeöz Türk toprağı olan Kıbrıs'ı, Yunanlaştırmak emellerini gerçekleştirmek istemektedir.

Tarihten ders alınsaydı hiç tekerrür eder miydi? Tarihin tekerrür etmemesi, tarihten gerçek manada ders çıkarılması için geçmişten günümüze Rum-Yunan ikilisinin ne tür oyunlar oynadıklarının ve amaçlarına ulaşmak için giriştikleri katliamların tüm çıplaklığıyla gözler önüne serilmesi, meselenin asıl sebebinin kavranması gerekmektedir. Ancak bu şekilde Kıbrıs'a ve Kıbrıs davasına sahip çıkılabilir.

Son olarak düşüncemiz; her ne pahasına olursa olsun, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsız olarak varlığının sürdürülmesi ve tüm dünya tarafından resmen tanınması için gayret sarf edilmelidir.

KAYNAKLAR

I. ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
TBMM Gazete Arşivi
Milli Kütüphane Gazete Arşivi
KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi

TCE™

II. SÜRELİ YAYINLAR

1. GAZETELER

Hürriyet Gazetesi (1954-1964)
Milliyet Gazetesi (1955-1964)
Cumhuriyet Gazetesi (1955-1964)
Akşam Gazetesi (2 Nisan 1955; 3, 12, 13 Ağustos 1959; 17 Ağustos 1960)
Bozkurt Gazetesi (27 Ocak 1958) (Kıbrıs)
Halkın Sesi Gazetesi (30 Aralık 1956; Aralık 1963-Ocak 1964) (Kıbrıs)
Kıbrıs Gazetesi (28 Mayıs 2009) (Kıbrıs)
Nacak Gazetesi (1963) (Kıbrıs)
Son Posta Gazetesi (15 Aralık 1959)
Ulus Gazetesi (7 Eylül 1955; 26 Ağustos 1955)

2. DERGİLER

Ayn Tarihi, Sayı: 193, Ankara (1-31 Aralık),1959.

III. HATIRATLAR

DENKTAŞ, Rauf R., *Hatıralar Toplayış*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, Aralık, 2000.

FELLAHOĞLU, Esat, *Baf'ta Direniş*, Dilhan Ofset, Lefkoşa, 1995.

KÜÇÜK, Fazıl, *Kıbrıs Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti*, Devlet Basımevi, Lefkoşa, 2002.

IV. ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLER

1. KİTAPLAR

ADİYEKE Ayşe Nühket, ADİYEKE Nuri, *Kıbrıs Sorununun Anlaşılmasında Tarihsel Bir Örnek Olarak Girit'in Yunanistan'a Katılması*, A.Ü. Basımevi, Ankara, 2002.

AKKURT, Aydın, *Türk Mukavemet Teşkilatı 1957-1958*, Seçil Ofset: İstanbul, 1999.

..... Kutsal Kavgaların Korkusuz Neferi Dr. Niyazi Man-
yera, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa, 2000.

ARMAOĞLU, Fahir H., *Kıbrıs Meselesi 1954 -1959*, A. Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları, Ankara, 1963.

..... 20. Yüzyıl Siyasal Tarihi 1914-1980, Türkiye İş Ban-
kası Kültür Yayınları, Ankara.

BERATLI, Nazım, *Kıbrıs'ta Ulusal Sorun*, Lefkoşa, 1991.

BİLGE, A. Suat, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Türkiye Sovyetler Birliği Münasebetleri, Olaylarla Türk Dış Politikası*, Cilt:1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987.

ÇAKMAK, Zafer, *Kıbrıs'ta İsyân: Kıbrıs Rumlarının 1931 Enosis İsyanı ve Kıbrıs Türklerine Etkisi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009.

ÇAY, Abdulhalûk, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel - 1963*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989.

DOĞANAY Rahmi, AÇIKSES Erdal, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Manas Yayıncılık, Elazığ, 2006.

TCE™

EROĞLU, Hamza, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler, Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara, 2003.

FOLEY, Charles, The Struggle for Cyprus, California, 1975.

GAZİOĞLU, Ahmet C., Enosis Çemberinde Türkler, İstanbul, 1996.

GİBBONS, Harry S., Kıbrıs'ta Soykırım, Near East Publishing Yayınevi (Lefkoşe), Ankara, 2003.

GÖKHAN Mehmet, Kıbrıs'ta Rum - Yunan Katliamları, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara, 2003.

GÜREL, Şükrü S., Kıbrıs Tarihi (1878 -1960, Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslar arası Politika – 1), Sistem Ofset Matbaacılık Yayıncılık ve Tic. Ltd. Şti., Ankara-İstanbul, 1984.

..... Kıbrıs Tarihi (1878-1960, Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslar arası Politika – 2), Sistem Ofset Matbaacılık Yayıncılık ve Tic.Ltd.Şti., İstanbul, 1985.

İSMAİL, Sabahattin, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu - Çöküşü ve Unutulan Yıllar 1964-1974), Başbakanlık Basımevi, İstanbul, 1992.

.....*100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Dilhan Ofset: Lefkoşa, 1992.

.....*İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk - Rum Kavgaları*, Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneği Yayınları, Lefkoşa, 1997.

.....*Kıbrıs Sorununun Kökleri*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları Lefkoşa, 2000.

.....*Kıbrıs'ta Yunan Sorunu (1821 -2 000)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa, 2000.

KESER, Ulvi, *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.

KÜRŞAT Fikret, ALTAN Mustafa, EGELİ Sabahaddin, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi*, Kutsun Yayınevi, İstanbul, 1978.

MANİSALI, Erol, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, Yeni Gün Haber Ajans Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2000.

- SARICA Murat, TEZİÇ Erdoğan, ESKİYURT Özer, Kıbrıs Sorunu, İstanbul Üniversitesi Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975.
- SOMUNCUOĞLU, Sadi, Sorularla Belgelerle Kıbrıs - Çözüm mü ? Çözülme mi? Zembil Basım Yayın Limitet Şirketi, Ankara, 2003.
- TAMÇELİK, Soyalp, Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Geçişi (1878-1919), KKTC Cumhurbaşkanlığı Basımevi, Lefkoşa, 1997.
- TOLGAY, Ahmet, Kanlı Noel Kıbrıs Türkü'nün Ateşle Sınava, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1993.
-Fırtına ve Şafak, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını, Lefkoşa, 1998.
- TÜRSAN, Nurettin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987.
- OBERLING, Pierre, Kıbrıs Faciası, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.
- ÖNALP, Ertuğrul, Geçmişten Günümüze Kıbrıs, Ankara, 2007.
- YURDAKUL, Erdal, Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılâplarının Kıbrıs'ta Uygulanması, Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 2002.

2. MAKALELER

- AKÇORA, Ergünöz, “Kıbrıs Türkünün Bağımsızlık Mücadelesi ve Rumların Türklere Uyguladıkları Katliam”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 179, İstanbul, 2009, s. 35-62.
- ALASYA, H. Fikret, “Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi (Dün- Bugün-Yarın)”, Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (Dün-Bugün Yarın), Ankara, 1990.
- ALÇİTEPE, Ali Galip, “Meclis-i Millî'nin Kıbrıs Türk Millî Mücadele Tarihi'ndeki Yeri”, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Manisa, 2003, s. 1-5.
- ARMAOĞLU, Fahir H., “Londra ve Sonrası”, Cumhuriyet, 11 Şubat 1964, s. 2.
- ATAKLI, Mucip, “Kıbrıs Problemi”, Cumhuriyet, 25 Şubat 1964, s. 2.

- ATUN, Ali Fikret, “ Kıbrıs Meselesinin Görünmeyen Yüzü: Batılı Devletler”, Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını), HD Yayıncılık Matbaacılık, Ankara, 2001, s. 31-47.
- BELLİSAR, M. Feridun, “Kıbrıs Konferansı Arifesinde”, Hürriyet, 15 Ağustos 1955, s.2.
-“Kıbrıs’ta Huzursuzluk”, Hürriyet, 10 Nisan 1961, s. 2.
-“Kıbrıs’ta Yıkıcı Faaliyetler”, Hürriyet, 22 Ocak 1962, s. 2.
- BOZKURT, İsmail, “Kıbrıs’ın Tarihine Kısa Bir Bakış”, Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını), HD Yayıncılık Matbaacılık, Ankara, 2001, s. 9-15.
- CİCİOĞLU, Hasan, “Türkiye ve KKTC’nin Coğrafi Bölge Üzerindeki Tarihi Önemi”, Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını), HD Yayıncılık Matbaacılık Tanıtım, Ankara, 2001, s. 21-30.
- CUMALIOĞLU, Yakan, “Kıbrıs Türklerinin Bağımsızlık ve Özgürlük Mücadelesi”, Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını), HD Yayıncılık Matbaacılık Tanıtım, Ankara, 2001, s. 16-20.
- ÇAKMAK, Zafer, “Megali İdea’nın Ortaya Çıkışı ve Yunanistan’ın Genişleme Siyasetine Etkisi”, IV. Türkiye’nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze Dış Tehditler), (Elazığ, 16-17 Ekim 2003), Bildiriler, F.Ü. Basımevi, Elazığ, 2004, s. 211-232.
- GİRİTLİ, İsmet, “Kıbrıs Anayasa Mahkemesi”, Cumhuriyet, 31 Mayıs 1963, s. 2.
-“Kıbrıs Katliamı Milletlerarası Teşekküllere Götürülmelidir.”, Cumhuriyet, 31 Aralık 1963, s. 2.
- GÜRESİN, Ecvet, “Kritik Günler”, Cumhuriyet, 14 Mart 1964, s. 1.
- KAYA, Şükrü, “Kıbrıs Davası ve Londra’da Yapılacak Üçler Konferansı”, Hürriyet, 7 Temmuz 1955, s. 2.
- KOHEN, Sami, “Kıbrıs İçin Yeni Fırsatlar”, Cumhuriyet, 25 Mart 1957, s. 2.

TCE™

- MÜMTAZ, Hüseyin, “Türkiye-Kıbrıs İlişkilerinin Politik Mantığı ve Sonuçları (1571-1998)”, İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Cilt II, Tarih-Kıbrıs Sorunu, (Gazimağusa, KKTC, 24-27 Kasım 1998), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs-Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa, 1999, s. 151-171.
- ORHANGAZİLİ, İsmail, “Kıbrıs Cumhuriyetinin İngiliz Milletler Topluluğuna Katılması İyi mi Oldu?”, Hürriyet, 23 Şubat 1961, s. 2.
- ÖZFATURA, M. Necati, “KKTC’de Bizans Oyunu”, Yeni Kuvayı Millie Dergisi, Sayı 7, Çetin Matbaacılık, İstanbul, 2003.
- ÖZLER, A. Baha, “Kıbrıs Muhtariyeti ve Asıl Tehlike”, Hürriyet, 27 Haziran 1956, s.2.
- VANDEMİR Baki, “Kıbrıs’ın Anadolu Savunmasında Stratejik Önemi”, Hürriyet, 5 Temmuz 1955, s. 2.
- YÜCEL, Hasan Ali, “Kıbrıs’ın Kaderi”, Cumhuriyet, 04 Mart 1957, s. 2.

3. TEZLER

- AYABAKAN, Levent, Fatin Rüştü Zorlu’nun Hayatı ve Kıbrıs Me-selesi, (Kafkas Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kars, 2007.
- HACEK, Yusuf, İngiliz Yönetiminde Kıbrıs (1878 - 1960), (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş, 2005.
- PROGONATİ, Erjada, Arnavutluk Devleti’nin Dış Politikasında Arnavut Azınlıklar (Kosova, Makedonya, Yunanistan), (Gazi Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Uluslar Arası İlişkiler Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008.
- ŞAHİN, Güneş, Tarih Çalışmalarına Kaynak Olarak Tercüman, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet Gazetelerinde Kıbrıs Sorunu (1954-1974), (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2006.
- YURDAGÜN, Fulya, 1955 – 1965 Yıllarında Türkiye Basınında Kıbrıs Sorunu, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008.

V. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ MECLİSİ TUTANAKLARI

- TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, Cilt:7, 12 Eylül 1955, s. 685.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt:7, 12 Eylül 1955, s. 692.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt:10, 25 Şubat 1956, s. 739.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt:12, 13 Haziran 1956, s. 299-303.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt:15, 28 Aralık 1956, s. 350-353.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt:4, 16 Haziran 1958, s. 494-497.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt:8, 4 Mart 1959, s. 52-54.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:1, Cilt:10, 09 Ocak 1963, s. 624-653.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:1, Cilt:11, 14 Ocak 1963, s.110.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:1, Cilt:15, 03 Nisan 1963, s.133-134.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:1, Cilt:16, 29 Nisan 1963, s. 566-568.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:1, Cilt:27, 23 Şubat 1964, s. 576-586.

VI. İNTERNET SİTELERİ

<http://www.kibris.gen.tr>, 17 Kasım 2004, “Kıbrıs’ın Türkiye İçin Önemi Nedir?”

TCE™

Ayhan CANKUT

Kırıkkale’de, 1967 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini Osmancık-ÇORUM’da tamamladı, 1985 yılında Kuleli Askeri Lisesi’nden, 1989 yılında Kara Harp Okulu’ndan mezun oldu. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı’nda 2006 yılında yüksek lisans eğitimini, 2014 yılında doktora eğitimini tamamladı. Evli ve iki çocuk babası olup İngilizce bilmektedir.

